

مبانی دیجیتال (مدارهای منطقی)

برنامه ترم :

- فصل ۱ : ۳ جلسه

- میان ترم ۱ : ۴ نمره

- فصل ۲ : ۱ جلسه

- فصل ۳ : ۲ جلسه

- میان ترم ۲ : ۴ نمره

- فصل ۴ : ۳ جلسه

- میان ترم ۳ : ۴ نمره

- فصل ۵ : ۲ جلسه

- فصل ۶ : ۱ جلسه

- میان ترم ۴ : ۴ نمره

- فصل ۷ : ۱ جلسه

- فصل ۸ : ۱ جلسه

- فصل ۹ : ۲ جلسه

- فاینال : ۶ نمره

برای تهیه جزوه می‌توانید به وبلاگ www.s-m-k.blogfa.com مراجعه نمایید.

فصل اول : مفهوم دیجیتال و سیستم اعداد

مفهوم دیجیتال:

یک سیستم (سامانه) دیجیتال، سیستمی است که در آن اطلاعات به صورت رقمی ارائه و پردازش می شود.

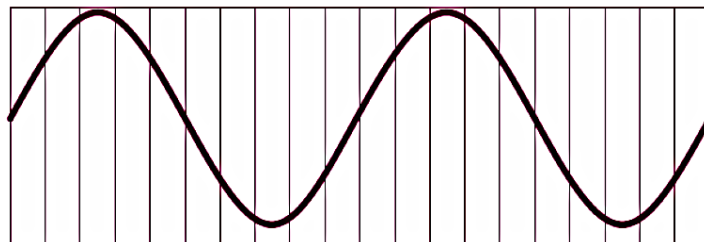
سامانه‌های پایه‌ریزی شده بر مبنای سیگنال‌های پیوسته را سامانه‌های آنالوگ می نامند.

بعضی از ساعت‌هایی که زمان را به وسیله عقربه‌های ساعت، دقیقه و ثانیه‌شمار نشان می‌دهند و حرکتی پیوسته دارند، (نه حرکتی که عقربه‌های ثانیه‌شمار یک ثانیه، یک ثانیه پرش دارد) مثالی از یک وسیله آنالوگ است .

دستگاه سنجش فشارخون عقربه‌ای، میزان فشار خون را به صورت آنالوگ نشان می‌دهد که در این حالت نیاز به همراهی شخص دیگری است. در صورتی که بیمار به تنهایی می‌تواند دستگاه سنجش فشارخون دیجیتالی را مورد استفاده قرار دهد. همچنین او احتیاج به مهارت خاص برای اندازه‌گیری فشارخون توسط دستگاه دیجیتالی ندارد.

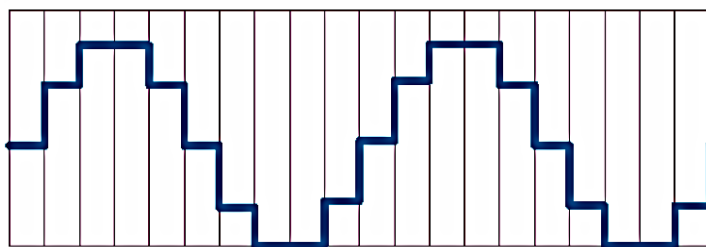
اطلاعات روی نوارهای کاست صوتی به صورت آنالوگ ذخیره می‌شوند در حالی که دیسک‌های (CD) لیزری فشرده، اطلاعات را به صورت دیجیتال ذخیره می‌کنند.

در شکل‌های زیر ، اطلاعات ذخیره شده بر روی نوار مغناطیسی را به صورت آنالوگ و دیجیتال مشاهده می‌کنید .

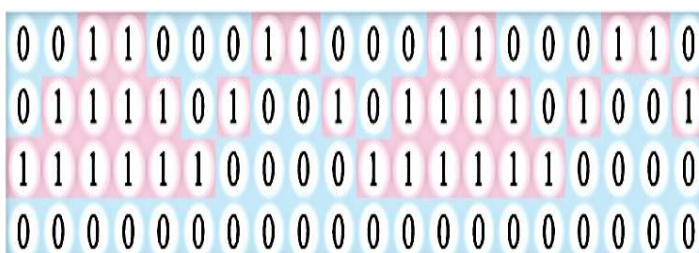

الف (فرم آنالوگ :

ب (فرم آنالوگ نمونه برداری شده از یک سیگنال سینوسی :

ج (فرم دیجیتال نمونه برداری شده از یک سیگنال سینوسی :

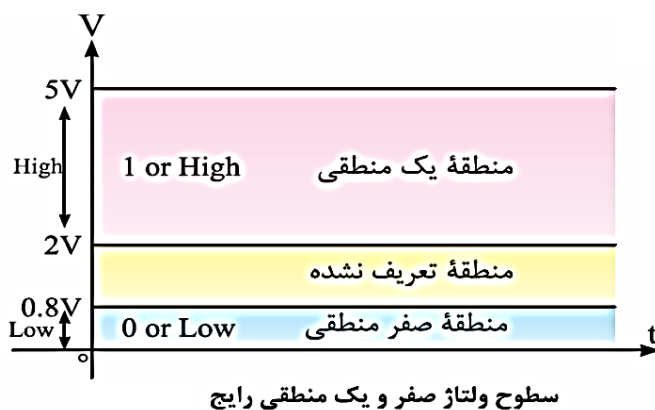
مزایای سیستم های دیجیتال نسبت به آنالوگ :

- ۱- در سیستم های دیجیتالی، قابلیت انعطاف پذیری بیشتر است.
- ۲- در سیستم های دیجیتالی، سرعت بالاتر است.
- ۳- در سیستم های دیجیتالی، دقت و وضوح بالاتر است.
- ۴- در سیستم های دیجیتالی، بازیابی اطلاعات آسان تر است.
- ۵- در سیستم های دیجیتالی، ذخیره اطلاعات آسان تر است.
- ۶- در سیستم های دیجیتالی، ابعاد سیستم ها کاهش می یابند.
- ۷- در سیستم های دیجیتالی، می توانیم از پردازشگرهای قویتر، مانند کامپیوتر، استفاده کنیم.

مفهوم صفر و یک منطقی:

در سیستم های دیجیتال ، ولتاژ حدود صفر ولت (عملاً از ۰ تا ۰/۸ ولت) به منزله صفر منطقی ؛
و ولتاژ حدود ۵ ولت (عملاً از ۲ تا ۵ ولت) به منزله یک منطقی در نظر گرفته می شود .

هر چند سطوح صفر و یک منطقی ممکن است در سیستم های گوناگون با یکدیگر تفاوت داشته باشد اما ولتاژهای حوالی صفر ولت و ۵ ولت از بقیه رایج تر است .

سیستم‌های اعداد :

سیستم دهدهی یا اعشاری (Decimal) :

سیستم دهدهی یا اعشاری از ده رقم ۰ و ۱ و ۲ و و ۹ تشکیل شده‌اند. موقعیت مکانی هر رقم معنی خاصی دارد.

مثلاً :

$$3296 = 3000 + 200 + 90 + 6 = 3 \times 10^3 + 2 \times 10^2 + 9 \times 10^1 + 6 \times 10^0$$

به طور کلی، در سیستم اعشاری (دهدهی) هر عدد صحیح را می‌توان به صورت زیر نوشت.

$$N = a_n \times 10^n + a_{n-1} \times 10^{n-1} + \dots + a_2 \times 10^2 + a_1 \times 10^1 + a_0 \times 10^0$$

ارقام $a_n, a_{n-1}, a_2, \dots, a_1, a_0$ می‌توانند بین صفر تا ۹ باشند. توان‌های ۱۰، ارزش مکانی هر یک از رقم‌ها را مشخص می‌کند. مثلاً :

$$45531 = 4 \times 10^4 + 5 \times 10^3 + 5 \times 10^2 + 3 \times 10^1 + 1 \times 10^0$$

یکان دهگان صدگان هزارگان ده هزارگان

سیستم دودویی یا باینری (Binary) :

در سیستم دودویی هر عدد را می‌توان به صورت زیر نوشت:

$$N = a_n \times 2^n + a_{n-1} \times 2^{n-1} + \dots + a_2 \times 2^2 + a_1 \times 2^1 + a_0 \times 2^0$$

در این جا ارقام $a_n, a_{n-1}, a_2, \dots, a_1, a_0$ می‌توانند 0, 1 باشند.

در سیستم باینری به هر رقم صفر یا یک، یک بیت (Binary Digit = Bit) می‌گویند، مثلاً عدد ۱۱۰۱ یک عدد چهار بیتی است.

به هر چهار بیت یک نیبل (Nibel)، و به هر هشت بیت یک بایت (Byte) گفته می‌شود. واحد بزرگتر از بایت، کیلوبایت معادل 2^{10} بایت یا ۱۰۲۴ بایت و مگابایت معادل 2^{20} بایت یا ۱۰۲۴ کیلوبایت است.

$$4 \text{ بیت} = \text{xxxx} = \text{نیبل}$$

$$8 \text{ بیت} = \text{xxxxxxxx} = \text{بایت}$$

$$1 \text{ k byte} = 2^{10} \text{ byte} = 2^{10} * 2^3 \text{ bit} = 2^{13} \text{ bit}$$

$$1 \text{ MEGA byte} = 2^{10} \text{ K byte} = 2^{20} \text{ byte} = 2^{23} \text{ bit}$$

$$1 \text{ GIGA byte} = 2^{10} \text{ MEGA byte} = 2^{20} \text{ k byte} = 2^{30} \text{ byte} = 2^{33} \text{ bit}$$

$$1 \text{ TERA byte} = 2^{10} \text{ GIGA byte} = 2^{20} \text{ MEGA byte} = 2^{30} \text{ k byte} = 2^{40} \text{ byte} = 2^{43} \text{ bit}$$

تبدیل از مبنای ۲ به ۱۰:

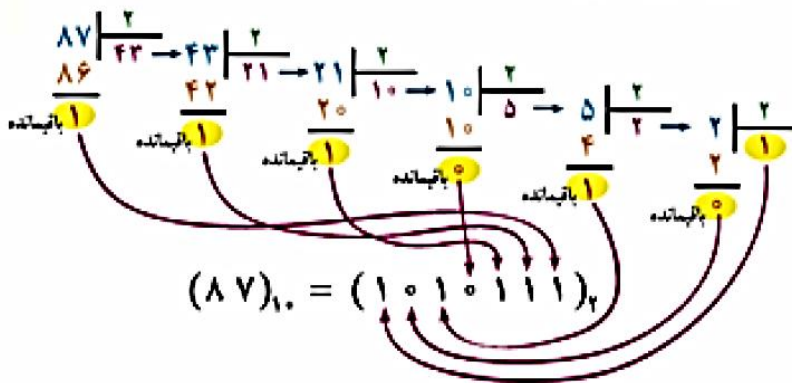
برای این کار کافی است هر رقم را در ارزش جایگاهش ضرب کرده، و جوابها را باهم جمع کنیم. مثلاً:

$$10011 = 1 \times 2^4 + 0 \times 2^3 + 0 \times 2^2 + 1 \times 2^1 + 1 \times 2^0 = (19)_{10}$$

$$(1010.011)_2 = 2^3 + 2^1 + 2^{-2} + 2^{-3} = (10.375)_{10}$$

تبدیل از مبنای ۱۰ به ۲:

برای تبدیل کردن اعداد اعشاری به باینری، می‌توانیم از تقسیمات متوالی اعداد اعشاری به عدد ۲ استفاده کنیم. برای مثال عدد اعشاری ۸۷ را به عدد باینری تبدیل می‌کنیم.

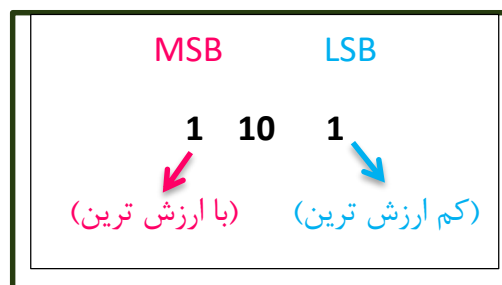
تقسیمات را تا جایی ادامه می‌دهیم تا آخرین خارج قسمت یک شود.

سپس در سمت چپ، آخرین خارج قسمت را می‌نویسیم و به ترتیب باقی‌مانده‌های بدست آمده را در جلوی آن قرار می‌دهیم.

در یک عدد باینری (مثلاً ۱۱۰۱۱۱) بیت اول از سمت راست کم ارزش‌ترین بیت است که به آن **LSB (Least significant Bit)** می‌گویند.

به آخرین بیت در سمت چپ که با ارزش‌ترین بیت است **MSB (Most significant Bit)** گفته می‌شود.

توجه داشته باشید که ارزش ارقام دقیقاً مشابه سیستم اعشاری است.

اعداد اعشاری و معادل باینری

ده دهی اعشاری	باینری
0	0
1	1
2	10
3	11
4	100
5	101
6	110
7	111
8	1000
9	1001
10	1010
11	1011
12	1100
13	1101
14	1110
15	1111

سیستم هشت تایی یا اکتال (Octal) :

در سیستم اکتال (هشت تایی) مبنا عدد ۸ ، و ارقام به صورت (۰ و ۱ و ۲ و ۰۰۰ و ۷) است .

تبدیل از مبنای ۸ به ۱۰:

برای این کار کافی است هر رقم را در ارزش جایگاهش ضرب کرده، و جوابها را با هم جمع کنیم.

$$N = a_n \times 8^n + a_{n-1} \times 8^{n-1} + \dots + a_2 \times 8^2 + a_1 \times 8^1 + a_0 \times 8^0$$

مثلاً: $(5236)_8 =$

$$5 \times 8^3 + 2 \times 8^2 + 3 \times 8^1 + 6 \times 8^0 =$$

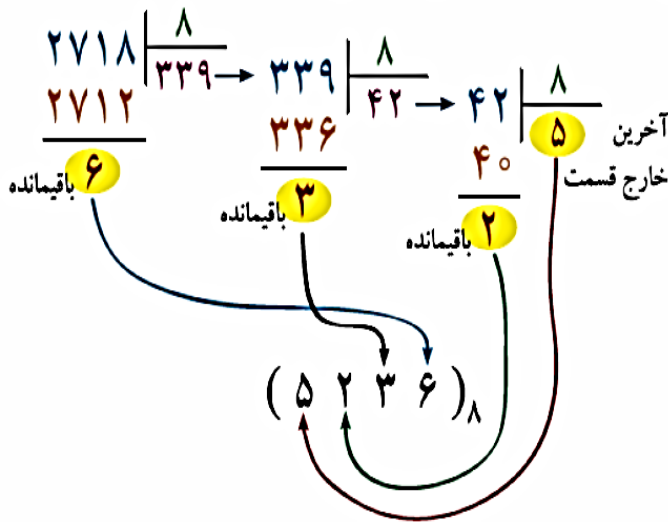
$$5 \times 512 + 2 \times 64 + 3 \times 8 + 6 \times 1 =$$

$$2560 + 128 + 24 + 6 = (2718)_{10}$$

تبدیل از مبنای ۱۰ به ۸:

برای تبدیل کردن اعداد اعشاری به مبنای ۸ ، می‌توانیم از تقسیمات متوالی اعداد اعشاری به عدد ۸ استفاده کنیم. تقسیمات را تا جایی ادامه دهیم که خارج قسمت با عدد ۷ مساوی یا کوچکتر شود. مشابه سیستم باینری از سمت چپ شروع به نوشتن عدد می‌کنیم.

مثال: عدد اعشاری $(2718)_{10}$ را به عدد اکتال تبدیل کنید (به مبنای ۸ ببرید).

سیستم شانزده تایی یا هگزادسیمال (Hexa decimal) :

در این سیستم (۱۶ تایی) ، ارقام شامل ۰ و ۱ و ۲ و ... و ۹ ، A, B, C, D, E, F هستند. در این سیستم برای نمایش عددهای بیشتر از ۹ و کمتر از ۱۶ باید از یک علامت استفاده کرد و نمی‌توان مثلاً عدد ۱۰ را به همین صورت نشان داد چون یک عدد دو رقمی است که هم صفر و هم یک دارد و با صفر و یک اصلی اشتباه می‌شود. به همین دلیل از حروف استفاده می‌شود که :

$$A=10 , B=11 , C=12 , D=13 , E=14 , F=15$$

تبدیل از مبنای ۱۶ به ۱۰:

برای این کار کافی است هر رقم را در ارزش جایگاهش ضرب کرده، و جواب‌ها را با هم جمع کنیم.

$$N = a_n \times 16^n + a_{n-1} \times 16^{n-1} + \dots + a_2 \times 16^2 + a_1 \times 16^1 + a_0 \times 16^0$$

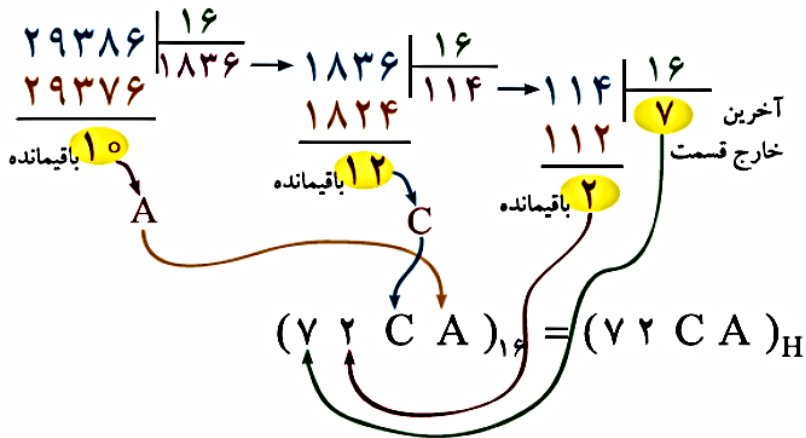
مثلاً عدد $(A14E)_{16}$ در مبنای ۱۶ نوشته شده است. معادل اعشاری آن برابر است با :

$$N = A \times 16^3 + 1 \times 16^2 + 4 \times 16^1 + E \times 16^0$$

$$N = (10) \times 4096 + 1 \times 256 + 4 \times 16 + (14) \times 1 = 40960 + 256 + 64 + 14 = (41294)_{10}$$

تبدیل از مبنای ۱۰ به ۱۶:

برای تبدیل کردن اعداد اعشاری به هگزادسیمال ، می‌توانیم از تقسیمات متوالی عدد اعشاری به عدد ۱۶ استفاده کنیم . تقسیمات را تا جایی ادامه می‌دهیم که خارج قسمت با عدد ۱۶ مساوی یا کوچکتر شود. مشابه سیستم باینری از سمت چپ شروع به نوشتن عدد می‌کنیم .

تبدیل از مبنای m به n:

برای این کار ابتدا عدد را از مبنای m به مبنای ۱۰ برده ، سپس مبنای ۱۰ را به n میبریم. به طور مثال برای تبدیل عدد باینری ۱۰۰۱۱۰ به مبنای اکتال به روش زیر عمل می‌کنیم. مرحله اول تبدیل به مبنای دسی مال :

$$(100110)_B = 1 \times 320 + 0 \times 16 + 0 \times 8 + 1 \times 4 + 1 \times 2 + 0 \times 1 = 32 + 4 + 2 = (38)_D$$

مرحله ی دوم تبدیل عدد اعشاری به مبنای اکتال :

تبدیلات سریع :

تبدیل سریع از مبنای ۲ به ۱۰ و برعکس :

ابتدا ارزش هر جایگاه را نوشته ، و سپس سعی می‌کنیم عدد مورد نظر را ایجاد کنیم.

$$\begin{array}{cccc} & 8 & 4 & 2 & 1 \\ \hline (13)_{10} & = & 1 & 1 & 0 & 1 \end{array}$$

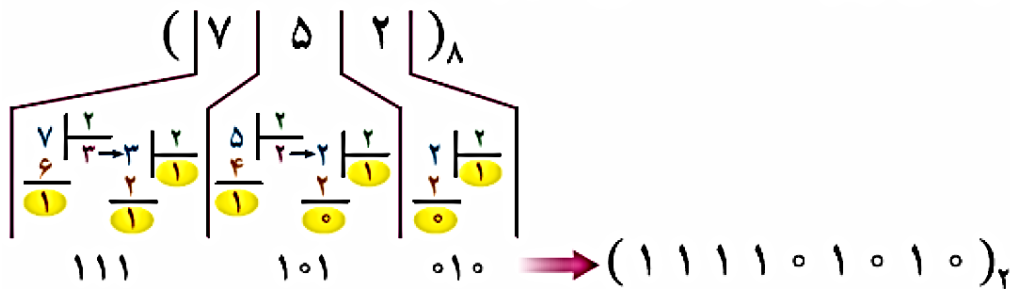
$$\begin{array}{cccccccc} & 64 & 32 & 16 & 8 & 4 & 2 & 1 \\ \hline (100)_{10} & = & 1 & 1 & 0 & 0 & 1 & 0 & 0 \end{array}$$

$$\begin{array}{cccccccc} 256 & 128 & 64 & 32 & 16 & 8 & 4 & 2 & 1 \\ \hline 1 & 0 & 0 & 1 & 1 & 1 & 0 & 0 & 1 & = & (313)_{10} \end{array}$$

تبدیل سریع از مبنای ۸ به ۲:

از آنجاییکه $8 = 2^3$ است، هر رقم در مبنای اکتال معادل سه بیت باینری است. بنابراین هر رقم در مبنای اکتال را به یک عدد سه بیتی تبدیل می‌کنیم. برای این کار می‌توان از روش تقسیم‌های متوالی استفاده کرد. با تمرین زیاد به راحتی می‌توانید معادل باینری هر عدد را بدون استفاده از محاسبات به دست آورید.

به طور مثال برای تبدیل عدد $(۷۵۲)_۸$ به مبنای ۲ از مراحل زیر استفاده می‌کنیم.

مثال: عدد $(۱۴۲)_۸$ را از روش سریعتر به مبنای دودویی تبدیل کنید.

صفر در سمت چپ برای تکمیل به سه بیت آمده است

$$(142)_8 = (001, 100, 010)_2$$

تبدیل سریع از مبنای ۲ به ۸:

بنابر آنچه گفته شد می‌توان عدد باینری را از سمت راست سه‌بیت، سه‌بیت جدا کنیم و معادل هر قسمت آن را به صورت اکتال بنویسیم. به طور مثال:

$$(1001110010011)_B = (1 \ 001 \ 110 \ 010 \ 011)_B = (1 \ 16 \ 23)_O$$

$$(10011000110111)_B = (10 \ 011 \ 000 \ 110 \ 111)_B = (2 \ 30 \ 67)_O$$

تبدیل سریع از مبنای ۲ به ۱۶:

از آنجاییکه $2^4 = 16$ است می توان عدد باینری را از سمت راست چهار بیت، چهار بیت جدا کنیم و معادل هر قسمت آن را به صورت شانزده تایی بنویسیم. به طور مثال:

$$\left(\begin{array}{|c|c|c|} \hline 1 & 1 & 0 & 1 \\ \hline 8 & 4 & 0 & 1 \\ \hline \end{array} \right)_2 \quad \left(\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline 1 & 1 & 0 & 0 \\ \hline 8 & 4 & 0 & 0 \\ \hline \end{array} \right)_2 \quad \left(\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline 0 & 1 & 0 & 1 \\ \hline 0 & 4 & 0 & 1 \\ \hline \end{array} \right)_2$$

$$= 13 \quad = 12 \quad = 5$$

$$\downarrow \quad \downarrow \quad \downarrow$$

$$D \quad C \quad 5 \rightarrow (DC5)_{16}$$

مثال: عدد $(11111)_2$ را به مبنای هگزا دسی مال ببرید، (از روش ساده و سریع)

$$\left(\begin{array}{|c|c|} \hline 1 & 1 \\ \hline 3 \\ \hline \end{array} \right)_2 \quad \left(\begin{array}{|c|c|c|c|} \hline 1 & 1 & 1 & 1 \\ \hline 15 \\ \hline \end{array} \right)_2 = (?)_{16}$$

$$\downarrow \quad \downarrow$$

$$(3F)_{16}$$

تبدیل سریع از مبنای ۱۶ به ۲:

از آنجاییکه $2^4 = 16$ است ، هر رقم در مبنای هگزادسی مال را به یک عدد چهاربیتی در مبنای باینری تبدیل می کنیم. برای این کار می توان از روش تقسیم های متوالی استفاده کرد. با تمرین فراوان، به راحتی می توانید معادل باینری هر عدد را بدون استفاده از محاسبات به دست آورید.

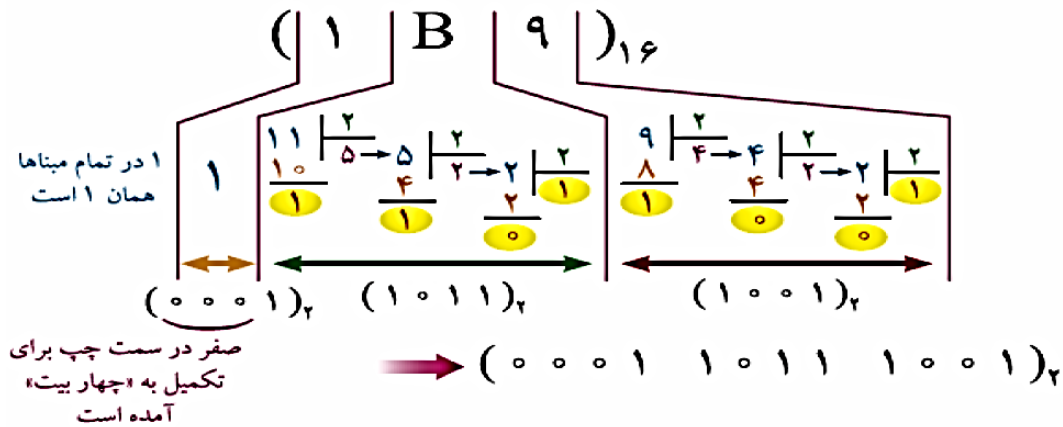
به طور مثال برای تبدیل عدد $(A28)_{16}$ به مبنای ۲ از مراحل زیر استفاده می کنیم.

$$\left(\begin{array}{|c|c|c|} \hline A & 2 & 8 \\ \hline \end{array} \right)_{16}$$

$$\left(\begin{array}{|c|c|c|} \hline 1010 & 0010 & 1000 \\ \hline \end{array} \right)_2$$

$$\rightarrow (101000101000)_2$$

مثال: عدد $(1B9)_{16}$ را از روش سریعتر به مبنای دودویی تبدیل کنید.

مکمل ۱:

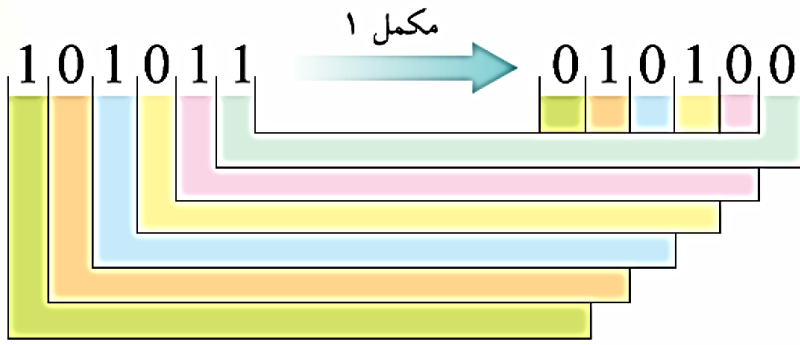
برای به دست آوردن مکمل ۱ در هر عدد دودویی (باینری) کافی است صفرها را یک و یک‌های آن را به صفر تبدیل کنیم. مثلاً برای عدد باینری ۰۱۱۱۰۱ مکمل یا متمم یک آن به صورت ۱۰۰۰۱۰ خواهد شد.

مکمل ۲:

برای این کار ۲ روش وجود دارد. روش اول: برای به دست آوردن مکمل ۲ در هر عدد باینری، اولین رقم یک از سمت راست و صفرهای ماقبلش را ثابت نوشته، و بقیه بیت‌ها را متمم می‌کنیم یعنی یک‌ها را به صفر و صفرها را به یک تبدیل می‌کنیم. مثلاً برای عدد باینری ۰۱۱۰۰ از سمت راست، ابتدا دو صفر آن را نوشته و اولین یک از سمت راست را نیز می‌نویسیم سپس دومین یک از سمت راست را صفر می‌کنیم و بعد صفر را یک کرده و آن را می‌نویسیم.

روش دوم: ابتدا مکمل ۱ عدد باینری را می‌نویسیم، سپس یک واحد به عدد به دست آمده اضافه می‌کنیم. به طور مثال مکمل ۲ عدد باینری ۱۰۱۰۱۱ را از روش دوم به دست می‌آوریم.

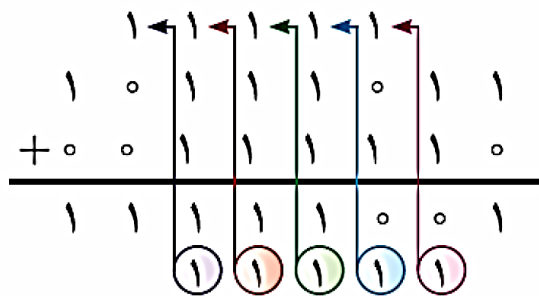
در این روش همانطور که ملاحظه شد یک‌ها را به صفر و صفرها را به یک تبدیل می‌کنیم که ابتدا مکمل ۱ عدد به دست می‌آید. سپس به مکمل ۱ عدد به دست آمده یک واحد اضافه می‌شود که این روش را پس از فراگیری جمع در سیستم باینری بهتر درک خواهید کرد.

جمع در سیستم باینری :

جمع در این سیستم ، شبیه به جمع در سیستم اعشاری است. در سیستم اعشاری ، هر گاه جمع دو رقم از ده بیشتر می‌شود، یک واحد به رقم بعد آن اضافه می‌کنیم که به آن ده بر یک می‌گوییم. در سیستم باینری، هر گاه جمع دو رقم دو شود (حالت ۱+۱)، ایجاد دو بر یک می‌کند و باید عدد یک را به رقم بعدی اضافه کرد.

مثال:

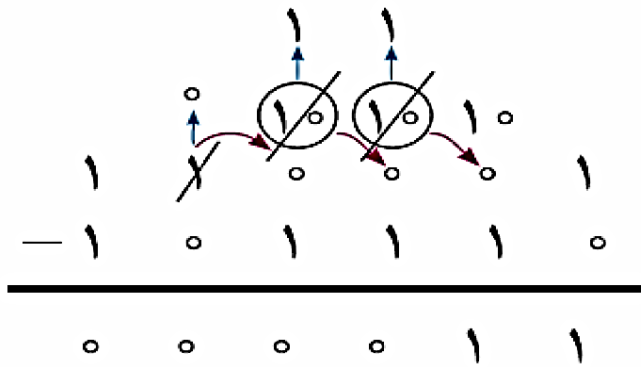

$$(1011011)_2 + (111110)_2 = (10111001)_2$$

تفریق باینری:

تفریق یک عدد باینری از عدد باینری دیگر با روشی مانند تفریق اعداد دسی مال انجام می‌پذیرد، یعنی اگر رقم بزرگتر از رقم کوچکتر کم شود یک واحد از مکان بعدی قرض گرفته می‌شود و در مکانی که یک واحد قرض گرفته شده یک را به صفر تبدیل می‌کنیم. واحد قرض گرفته شده را Borrow می‌گویند.

مثال: دو عدد باینری را از هم کم کنید.

نکته: اگر یک عدد بزرگتر از کوچکتر کم شد، یک منفی می‌گذاریم، و جای دو عدد را عوض می‌کنیم.

مثال: حاصل عبارت $(110001)_2 - (101110)_2$ را بیابید.

ابتدا جای اعداد را عوض می‌کنیم و حاصل را می‌یابیم:

$$(110001)_2 - (101110)_2 = (000011)_2$$

پس می‌توان گفت:

$$(101110)_2 - (110001)_2 = -(000011)_2$$

نکته: برای درک بهتر می‌توان عملیات تفریق را در مبنای ۱۰ نیز انجام داد:

$$46 - 49 = -3$$

ضرب باینری:

نحوه ضرب دو عدد باینری را با یک مثال نشان می‌دهیم.

$$\begin{array}{r}
 1011 \\
 * \\
 101 \\
 \hline
 1011 \\
 + \\
 \cdot\cdot\cdot\cdot \\
 1011 \\
 \hline
 110111
 \end{array}$$

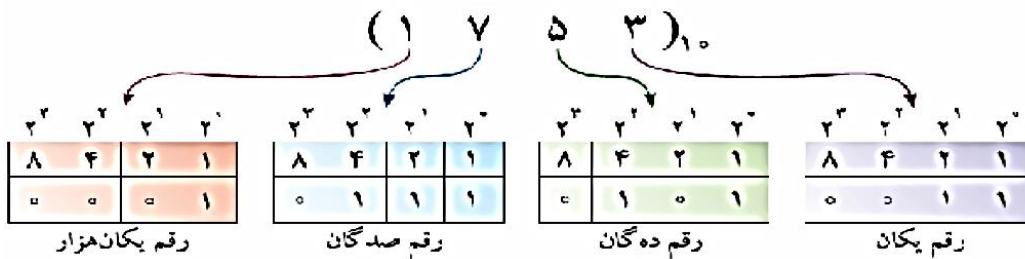
نقش کد در سیستم دیجیتال:

معنای واقعی "کد کردن" همان "رمز کردن" یا به صورت رمز در آوردن اطلاعات است. اولین سؤالی که مطرح می‌شود آن است که چرا باید اطلاعات را به صورت رمز در آوریم؟

لازم به ذکر است که تبدیل اطلاعات به کد، نه فقط برای ایجاد ارتباط لازم است، بلکه یکی از روش‌های با اهمیت در تشخیص خطا برای اطلاعات پردازش شونده در سیستم می‌باشد.

کد BCD :

بعضی از ماشین‌های محاسبه‌گر الکترونیکی عملیات ریاضی را در کد BCD (Binary Coded Decimal) انجام می‌دهند. در کد BCD هر رقم ده‌دهی را با چهار بیت باینری معادل آن نشان می‌دهند.

نکته: کد BCD با کد باینری در ارقام بالای ۹ تفاوت دارد. به مثال زیر دقت کنید.

مثال: کد BCD و کد باینری عدد $(23)_D$ را بیابید.

$$(23)_D = (10111)_B = (00100011)_{BCD}$$

در جدول زیر برخی کدهای دیگر نشان داده شده است.

رقم دهدهی	(BCD)	افزونی ۳-	۱-۲-۴	۲۲۲۱	دوینجی
۰	۰۰۰۰	۰۰۱۱	۰۰۰۰	۰۰۰۰	۰۱۰۰۰۰۱
۱	۰۰۰۱	۰۱۰۰	۰۱۱۱	۰۰۰۱	۰۱۰۰۰۱۰
۲	۰۰۱۰	۰۱۰۱	۰۱۱۰	۰۰۱۰	۰۱۰۰۱۰۰
۳	۰۰۱۱	۰۱۱۰	۰۱۰۱	۰۰۱۱	۰۱۰۱۰۰۰
۴	۰۱۰۰	۰۱۱۱	۰۱۰۰	۰۱۰۰	۰۱۱۰۰۰۰
۵	۰۱۰۱	۱۰۰۰	۱۰۱۱	۱۰۱۱	۱۰۰۰۰۰۱
۶	۰۱۱۰	۱۰۰۱	۱۰۱۰	۱۱۰۰	۱۰۰۰۰۱۰
۷	۰۱۱۱	۱۰۱۰	۱۰۰۱	۱۱۰۱	۱۰۰۰۱۰۰
۸	۱۰۰۰	۱۰۱۱	۱۰۰۰	۱۱۱۰	۱۰۰۱۰۰۰
۹	۱۰۰۱	۱۱۰۰	۱۱۱۱	۱۱۱۱	۱۰۱۰۰۰۰

هر کدام از روش‌های کدینگ فوق، خصوصیت ویژه‌ی دارند. مثلاً کد دو-پنجی، در هر حالت تنها دو تا یک دارد، و برای خطا سنجی مناسب است. در کد افزونی ۳ هر رقم با رقم قبلی‌اش تنها یک تفاوت دارد.

کدهای آشکار سازی خطا:

اطلاعات دودویی ممکن است از یک مکان به مکان دیگر به کمک وسایل ارتباطی مثل سیم‌ها یا موج‌های رادیویی انتقال یابند. هر پارازیت خارجی که وارد وسایل فیزیکی شود ارزش بیت‌ها را از ۰ به ۱ و یا برعکس تغییر می‌دهد. معمول‌ترین روش خطایابی، استفاده از توازن است. یک بیت توازن، بیتی است اضافی که جزئی از پیام است و سبب می‌شود که تعداد کل ۱‌ها در پیام زوج یا فرد گردد اگر بیت توازن فرد انتخاب شده باشد P طوری انتخاب می‌گردد که مجموع ۱‌ها در پنج بیت فرد باشد و در توازن زوج P طوری انتخاب شده تا مجموع همه ۱‌ها زوج باشد.

مثلاً برای ارسال پیام 100011 در توازن زوج از کد 1100011 و در توازن فرد از کد 0100011 استفاده می‌شود.

کدگری (انعکاسی):

مزیت کدگری نسبت به اعداد دودویی محض این است که وقتی از یک عدد به عدد بعدی می‌رویم فقط یک بیت تغییر می‌کند.

کدگری ۴ بیتی

معادل دهدهی	کدگری
۰	۰۰۰۰
۱	۰۰۰۱
۲	۰۰۱۱
۳	۰۰۱۰
۴	۰۱۱۰
۵	۰۱۱۱
۶	۰۱۰۱
۷	۰۱۰۰
۸	۱۱۰۰
۹	۱۱۰۱
۱۰	۱۱۱۱
۱۱	۱۱۱۰
۱۲	۱۰۱۰
۱۳	۱۰۱۱
۱۴	۱۰۰۱
۱۵	۱۰۰۰

کدهای اسکی (ASCII) :

در بسیاری از کاربردهای کامپیوترهای دیجیتال ، نه تنها نیاز به دستکاری روی داده‌های عددی ، بلکه روی حروف نیز می‌باشد. کد دودویی استاندارد برای کاراکترهای الفبا ، عددی ASCII است. این کد از هفت بیت برای کد نمودن ۱۲۸ کاراکتر استفاده می‌کند.

کد همینگ:

جهت تشخیص و تصحیح خطا به کار می‌رود.

اعداد دودویی علامت دار:

معمول است که سمت چپ‌ترین بیت عدد را به علامت اختصاص می‌دهند. قرار این است که اعداد مثبت را با گذاشتن ۰ و اعداد منفی را با گذاشتن ۱ در محل مزبور نشان دهند. مثلاً :

$$(+13)_{10} = (0\ 0001101)_2 \quad , \quad (-13)_{10} = (1\ 0001101)_2$$

تمرین :

۱- کمیت های آنالوگ و دیجیتال به چه معناست؟

جواب :

یک سیستم (سامانه) دیجیتال، سیستمی است که در آن اطلاعات به صورت رقمی ارائه و پردازش می شود. سامانه های پایه ریزی شده بر مبنای سیگنال های پیوسته را سامانه های آنالوگ می نامند.

۲- مزایای استفاده از سیستم دیجیتال نسبت به سیستم آنالوگ چیست؟

جواب :

- ۱- در سیستم های دیجیتالی، قابلیت انعطاف پذیری بیشتر است.
- ۲- در سیستم های دیجیتالی، سرعت بالاتر است.
- ۳- در سیستم های دیجیتالی، دقت و وضوح بالاتر است.
- ۴- در سیستم های دیجیتالی، بازیابی اطلاعات آسان تر است.
- ۵- در سیستم های دیجیتالی، ذخیره اطلاعات آسان تر است.
- ۶- در سیستم های دیجیتالی، ابعاد سیستم ها کاهش می یابند.
- ۷- در سیستم های دیجیتالی، می توانیم از پردازشگرهای قویتر، مانند کامپیوتر، استفاده کنیم.

۳- مزایای کد کردن اطلاعات چیست؟

جواب :

- ۱- برای ایجاد ارتباط لازم است .
- ۲- یکی از روش های با اهمیت در تشخیص و تصحیح خطا برای اطلاعات پردازش شونده در سیستم می باشد.
- ۳- موجب به رمز درآوردن اطلاعات و محرمانه کردن آن می شود .

۴- حاصل عبارت زیر را به دست آورید.

$$\begin{array}{lll} \text{الف)} \quad (101100111)_2 = (?)_{10} & \text{ب)} \quad (101101100)_2 = (?)_{10} = (?)_{16} & \text{ج)} \quad (256)_8 = (?)_2 \\ \text{د)} \quad (11011)_2 + (11000)_2 = (?)_{10} & \text{ح)} \quad (110110)_2 - (110000)_2 = (?)_{10} & \text{و)} \quad (77)_8 - (77)_{16} = (?)_2 \end{array}$$

جواب :

$$(101100111)_2 = (359)_{10}$$

$$(101101100)_2 = (554)_8 = (16C)_{16}$$

$$(256)_8 = (10101110)_2$$

$$(11011)_2 + (11000)_2 = (110011)_2 = (63)_8$$

$$(110000)_2 - (10110)_2 = (11010)_2 = (1A)_{16}$$

$$(77)_8 - (77)_{16} = (111111)_2 - (01110111)_2 = (-111000)_2$$

۵- معادل باینری و کد BCD موارد زیر را بیابید.

الف) ۳۴۵ ب) ۲۷ ج) ۹۵۸۱ د) ۸

جواب :

$$(345)_D = (101011001)_B = (0011\ 0100\ 0101)_{BCD}$$

$$(27)_D = (11011)_B = (0010\ 0111)_{BCD}$$

$$(9581)_D = (10010101101101)_B = (1001\ 0101\ 1000\ 0001)_{BCD}$$

$$(8)_D = (1000)_B = (1000)_{BCD}$$

۶- اگر عدد ۱۰۰۱۱۰ یک عدد علامت‌دار باشد، معادل دهدهی آن کدام است؟

جواب :

$$(100110)_B = (-3)_D$$

۷- اعداد زیر را که در سیستم دهدهی هستند به سیستم‌های باینری، اکتال و هگزادسی‌مال تبدیل کنید.

الف) ۱۴۲ ب) ۷۵۶ پ) ۱۰۳۰ ت) ۹۵۹

جواب :

$$(142)_D = (10001110)_B = (216)_O = (8E)_H$$

$$(756)_D = (1011110100)_B = (1364)_O = (2F4)_H$$

$$(1030)_D = (10000000110)_B = (2006)_O = (406)_H$$

$$(959)_D = (1110111111)_B = (1677)_O = (3BF)_H$$

۸- اعداد باینری زیر را با استفاه از روش هایی که فرا گرفتید به مبنای ۸ و ۱۶ تبدیل کنید و نتیجه ی استفاه از هر روش را با هم مقایسه کنید.

$$\text{الف) } (100100011)_2 \quad \text{ب) } (1010101)_2 \quad \text{ج) } (0111100011)_2$$

جواب :

$$(100100011)_B = (443)_O = (123)_H$$

$$(1010101)_B = (125)_O = (55)_H$$

$$(0111100011)_B = (743)_O = (1E3)_H$$

۹- مکمل های ۱ و ۲ اعداد زیر را به دست آورید.

$$\text{الف) } (1001101)_2 \quad \text{ب) } (1001001)_2 \quad \text{ج) } (10101010010)_2$$

جواب :

$$1001101 \rightarrow 1 \text{ مکمل} \rightarrow 0110010$$

$$1001101 \rightarrow 2 \text{ مکمل} \rightarrow 0110011$$

$$1001001 \rightarrow 1 \text{ مکمل} \rightarrow 0110110$$

$$1001001 \rightarrow 2 \text{ مکمل} \rightarrow 0110111$$

$$10101010010 \rightarrow 1 \text{ مکمل} \rightarrow 01010101101$$

$$10101010010 \rightarrow 2 \text{ مکمل} \rightarrow 01010101110$$

۱۰- جمع، تفریق و ضرب باینری اعداد زیر را به دست آورید.

الف	a) ۱۰۰۰۱۰۱	b) ۱۰۰۱۱۱
ب	a) ۱۰۰۱۱۱	b) ۱۰۰۰۱۱۱
ج	a) ۱۱۰۰۰۰	b) ۱۱۰۱۱

جواب :

الف	$a + b = 1101100$	$a - b = 11110$	$a \times b = 101010000011$
ب	$a + b = 1101110$	$a - b = -100000$	$a \times b = 101011010001$
ج	$a + b = 1001011$	$a - b = 10101$	$a \times b = 10100010000$

۱۱- اعداد زیر را به صورت نمایش کد BCD بنویسید.

الف (۷۵۱) ب (۴۲۰) ج (۹۸۳) ت (۶۱۲)

جواب :

751 → BCD کد → 111 0101 0001 420 → BCD کد → 0100 0010 0000

983 → BCD کد → 1001 1000 0011 612 → BCD کد → 0110 0001 0010

۱۲- کد کردن اطلاعات یعنی چه؟

جواب :

معنای واقعی "کد کردن" همان "رمز کردن" یا به صورت رمز در آوردن اطلاعات است.

۱۳- پنج نوع کدینگ مختلف را نام برده و به اختصار توضیح دهید.

جواب :

۱) کد BCD : در کد BCD هر رقم دهدهی را با چهار بیت باینری معادل آن نشان می‌دهند.

۲) کدگری (انعکاسی): مزیت کد گری نسبت به اعداد دودویی محض این است که وقتی از یک عدد به عدد بعدی می رویم فقط یک بیت تغییر می کند.

۳) کدهای اسکی (ASCII): کد دودویی استاندارد برای کاراکترهای الفبا، عددی ASCII است. این کد از هفت بیت برای کد نمودن ۱۲۸ کاراکتر استفاده می کند.

۴) کد همینگ: جهت تشخیص و تصحیح خطا به کار می رود.

۵) کد دو-پنجی: این کد در هر حالت تنها دو تا یک دارد، و برای خطا سنجی مناسب است.

۶) کد افزونی ۳: در این کد هر رقم با رقم قبلی اش تنها یک تفاوت دارد.

۱۴- عدد 673.124 در مبنای 8 معادل چه اعدادی در مبنای دودویی و دهدهی است.

جواب:

$$(673.124)_O = (443.164)_D = (110\ 111\ 011\ .\ 001\ 010\ 100)_B$$

۱۵- در هر یک از موارد زیر چند سلول (بیت) وجود دارد؟

الف) یک CD با ظرفیت 700 MEGA BYTE

ب) یک DVD با ظرفیت 4.7 GIGA BYTE

ج) یک FLASH MEMORY با ظرفیت 8 GIGA BYTE

د) یک HARD با ظرفیت 2 TERA BYTE

جواب:

$$700\ MEGA\ BYTE = 700 \times 2^{10} KBYTE = 700 \times 2^{20} BYTE = 700 \times 2^{23} BIT$$

$$4.7\ GIGA\ BYTE = 4.7 \times 2^{30} BYTE = 4.7 \times 2^{33} BIT$$

$$8\ GIGA\ BYTE = 2^3 \times 2^{30} BYTE = 2^3 \times 2^{33} BIT = 2^{36} BIT$$

$$2\ TERA\ BYTE = 2 \times 2^{40} BYTE = 2 \times 2^{43} BIT = 2^{44} BIT$$

فصل دوم : گیت‌های منطقی پایه و ترکیبی

گیت‌ها یا دروازه‌های منطقی پایه (Basic Logic Gates) :

دروازه‌های منطقی، اساس کار ماشین‌های حساب، کامپیوترها، مدارهای کنترل و... است. به عبارت دیگر، یک کامپیوتر یا ماشین حساب و از تعدادی دروازه‌های منطقی تشکیل شده است. به طور خلاصه یک دروازه‌ی منطقی، یک مدار الکتریکی یا مدار الکترونیکی یا ... است که با توجه به حالت‌هایی که به ورودی آن داده می‌شود (صفر یا یک منطقی) ، خروجی آن نیز در وضعیت صفر یا یک منطقی قرار می‌گیرد. بدین ترتیب، انواع دروازه‌های منطقی وجود دارد که به شرح آن‌ها می‌پردازیم.

گیت‌های پایه و ترکیبی همراه با نماد، تابع منطقی و جدول درستی

نام دروازه	نماد (سمبل گرافیکی)	تابع منطقی	جدول درستی															
AND		$Y = AB$	<table border="1"> <thead> <tr><th>A</th><th>B</th><th>Y</th></tr> </thead> <tbody> <tr><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr> <tr><td>0</td><td>1</td><td>0</td></tr> <tr><td>1</td><td>0</td><td>0</td></tr> <tr><td>1</td><td>1</td><td>1</td></tr> </tbody> </table>	A	B	Y	0	0	0	0	1	0	1	0	0	1	1	1
A	B	Y																
0	0	0																
0	1	0																
1	0	0																
1	1	1																
OR		$Y = A + B$	<table border="1"> <thead> <tr><th>A</th><th>B</th><th>Y</th></tr> </thead> <tbody> <tr><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr> <tr><td>0</td><td>1</td><td>1</td></tr> <tr><td>1</td><td>0</td><td>1</td></tr> <tr><td>1</td><td>1</td><td>1</td></tr> </tbody> </table>	A	B	Y	0	0	0	0	1	1	1	0	1	1	1	1
A	B	Y																
0	0	0																
0	1	1																
1	0	1																
1	1	1																
NOT		$Y = \bar{A}$	<table border="1"> <thead> <tr><th>A</th><th>Y</th></tr> </thead> <tbody> <tr><td>0</td><td>1</td></tr> <tr><td>1</td><td>0</td></tr> </tbody> </table>	A	Y	0	1	1	0									
A	Y																	
0	1																	
1	0																	
NAND		$Y = \overline{AB} = (AB)'$	<table border="1"> <thead> <tr><th>A</th><th>B</th><th>Y</th></tr> </thead> <tbody> <tr><td>0</td><td>0</td><td>1</td></tr> <tr><td>0</td><td>1</td><td>1</td></tr> <tr><td>1</td><td>0</td><td>1</td></tr> <tr><td>1</td><td>1</td><td>0</td></tr> </tbody> </table>	A	B	Y	0	0	1	0	1	1	1	0	1	1	1	0
A	B	Y																
0	0	1																
0	1	1																
1	0	1																
1	1	0																
NOR		$Y = \overline{A+B} = (A+B)'$	<table border="1"> <thead> <tr><th>A</th><th>B</th><th>Y</th></tr> </thead> <tbody> <tr><td>0</td><td>0</td><td>1</td></tr> <tr><td>0</td><td>1</td><td>0</td></tr> <tr><td>1</td><td>0</td><td>0</td></tr> <tr><td>1</td><td>1</td><td>0</td></tr> </tbody> </table>	A	B	Y	0	0	1	0	1	0	1	0	0	1	1	0
A	B	Y																
0	0	1																
0	1	0																
1	0	0																
1	1	0																
XOR		$Y = A \oplus B = \bar{A}B + A\bar{B}$	<table border="1"> <thead> <tr><th>A</th><th>B</th><th>Y</th></tr> </thead> <tbody> <tr><td>0</td><td>0</td><td>0</td></tr> <tr><td>0</td><td>1</td><td>1</td></tr> <tr><td>1</td><td>0</td><td>1</td></tr> <tr><td>1</td><td>1</td><td>0</td></tr> </tbody> </table>	A	B	Y	0	0	0	0	1	1	1	0	1	1	1	0
A	B	Y																
0	0	0																
0	1	1																
1	0	1																
1	1	0																
XNOR		$Y = \overline{A \oplus B} = \bar{A}B + AB$	<table border="1"> <thead> <tr><th>A</th><th>B</th><th>Y</th></tr> </thead> <tbody> <tr><td>0</td><td>0</td><td>1</td></tr> <tr><td>0</td><td>1</td><td>0</td></tr> <tr><td>1</td><td>0</td><td>0</td></tr> <tr><td>1</td><td>1</td><td>1</td></tr> </tbody> </table>	A	B	Y	0	0	1	0	1	0	1	0	0	1	1	1
A	B	Y																
0	0	1																
0	1	0																
1	0	0																
1	1	1																
Buffer		$Y = A$	<table border="1"> <thead> <tr><th>A</th><th>Y</th></tr> </thead> <tbody> <tr><td>0</td><td>0</td></tr> <tr><td>1</td><td>1</td></tr> </tbody> </table>	A	Y	0	0	1	1									
A	Y																	
0	0																	
1	1																	

ترازهای ولتاژ (Voltage Levels) :

مدارهای منطقی مدارهایی هستند که می‌توانند دو نوع ولتاژ زیر را از یکدیگر تشخیص دهند :

الف) ولتاژ بالا (High)

ب) ولتاژ پایین (Low)

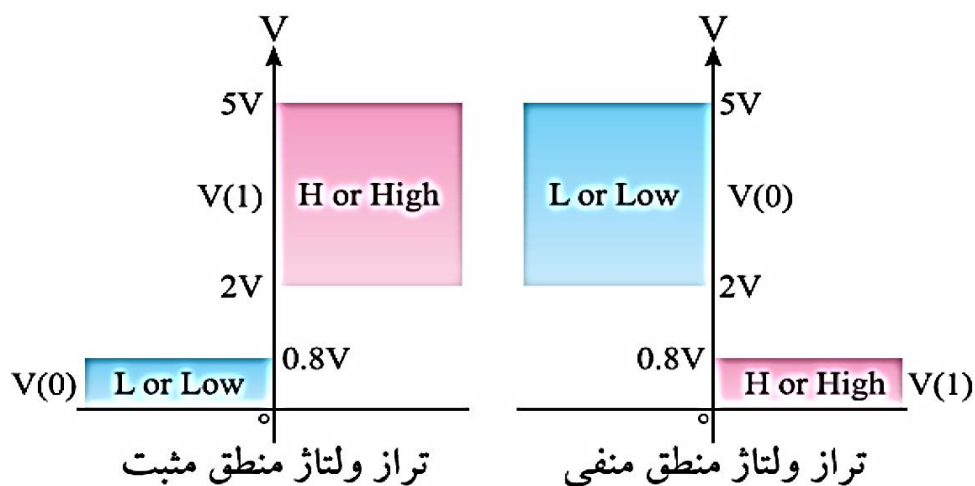
معمولاً به جای استفاده از حروف H و L ، اکثراً از نمادهای ۱ و ۰ برای توصیف حالت ورودی‌ها و خروجی‌های مدارهای منطقی استفاده می‌کنند. ورودی‌ها و خروجی‌ها با دو حالت زیر تعریف می‌شوند.

الف) منطق مثبت (Positive logic)

ب) منطق منفی (Negative logic)

در منطق مثبت عدد "۱" نشان دهنده ولتاژ بالا (H) و صفر نشان دهنده ولتاژ پایین (L) است.

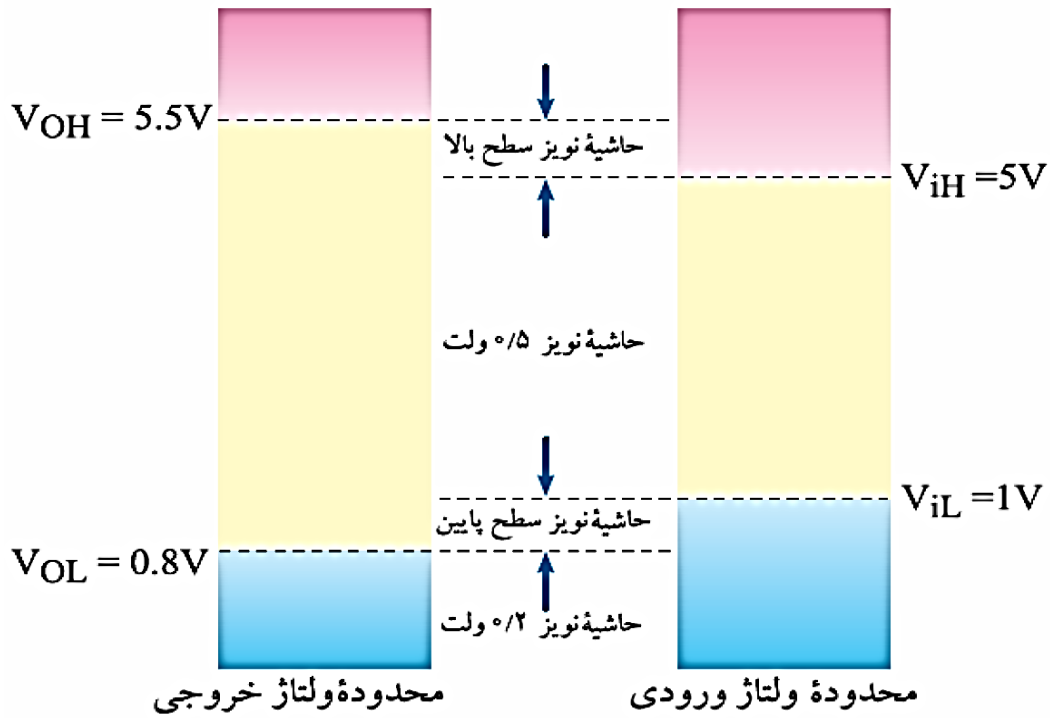
در منطق منفی عدد "۱" نشان دهنده ولتاژ پایین (L) و صفر نشان دهنده ولتاژ بالا (H) است.

Fan-in : حداکثر تعداد ورودی که یک گیت منطقی می‌تواند قبول کند را fan-in آن گیت می‌گویند. مثلاً اگر یک گیت محدود به ۶ ورودی باشد، گوییم fan-in این گیت برابر ۶ است.

Fan-out : حداکثر تعداد گیت‌هایی که می‌توانند از طریق خروجی یک گیت تغذیه شود را fan-out آن گیت گوییم. مثلاً اگر fan-out یک گیت برابر با ۵ باشد ، یعنی خروجی این گیت را می‌توان حداکثر به ۵ گیت دیگر متصل نمود .

حاشیه نویز (Marginal noise) : حاشیه نویز در یک گیت منطقی ، تأثیر دامنه نویز در ورودی مدار منطقی است.

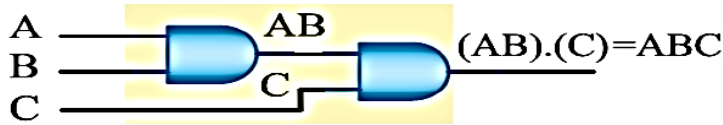

تأخیر در انتشار (Propagation delay) : تأخیر در انتشار عبارت است از زمانی که خروجی یک دروازه منطقی لازم دارد تا تغییر ورودی از یک حالت به حالت دیگر ظاهر نماید ، به عبارت دیگر هرچه تأخیر کمتر باشد سرعت انتقال اطلاعات بیشتر می شود.

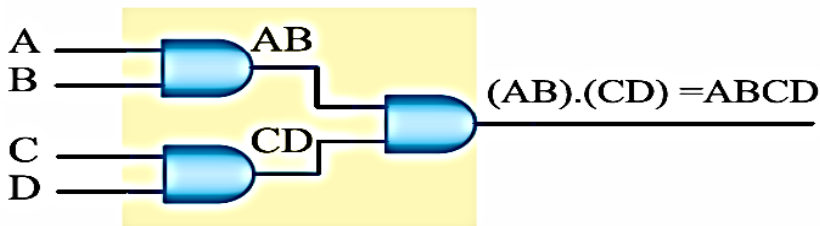
توان تلف شده (Power dissipation) : مقدار توانی که در هر گیت به صورت حرارت تلف می شود را توان تلف شده آن گیت می گویند و مقدار توان تلف شده بر حسب میلی وات اندازه گیری می شود.

افزایش ظرفیت ورودی های دروازه های منطقی:

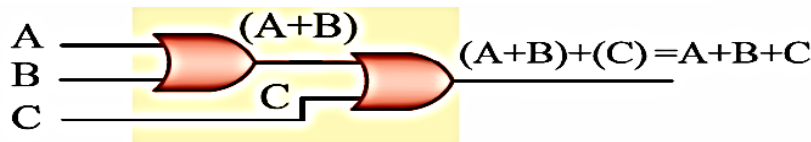
اغلب گیت های منطقی ساخته شده و موجود در بازار دو ورودی دارند . اما می توان با استفاده از دروازه های منطقی موجود یک دروازه منطقی با تعداد ورودی های دلخواه ساخت. در این قسمت به شرح روش افزایش تعداد ورودی ها در بعضی گیت های منطقی می پردازیم.

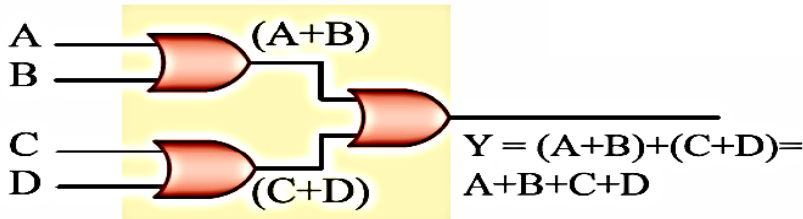
ساخت دروازه AND با سه ورودی با استفاده از AND با دو ورودی

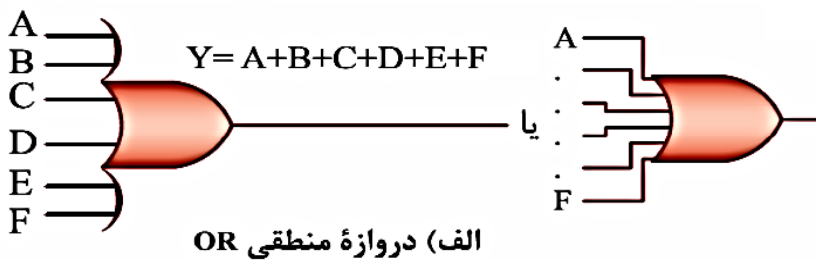
دروازه منطقی AND با چهار ورودی با استفاده از AND با دو ورودی

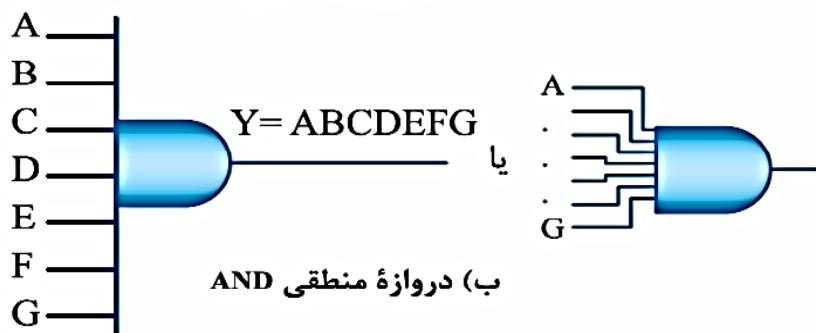
ساخت دروازه منطقی OR با سه ورودی با استفاده از OR با دو ورودی

دروازه منطقی OR با چهار ورودی با استفاده از OR با دو ورودی

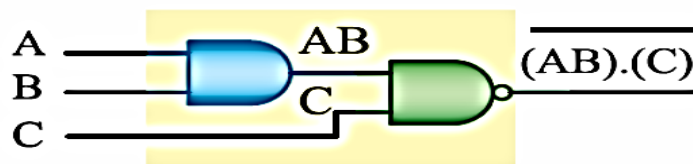
الف) دروازه منطقی OR

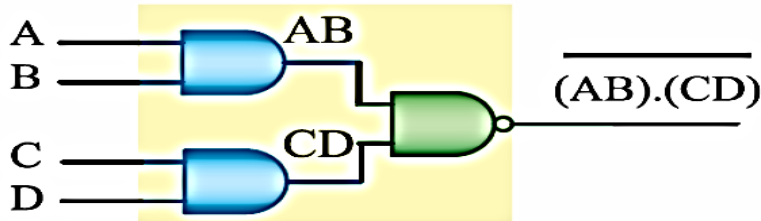
ب) دروازه منطقی AND

نمادهای دروازه های منطقی AND و OR با ورودی های زیاد

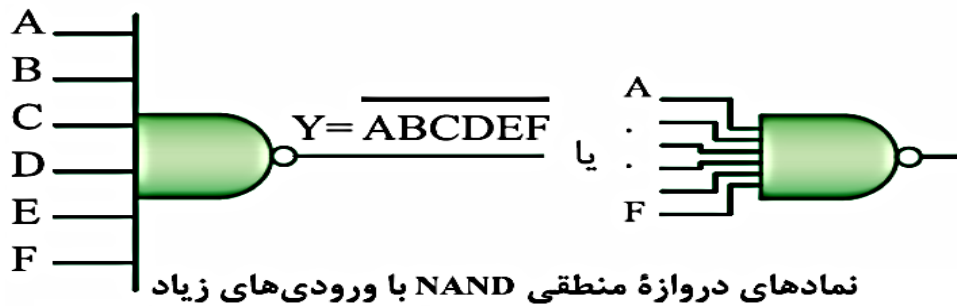
نکته: برای ساخت گیت‌های NOR, NAND فقط گیت آخری را NOT می‌کنیم.

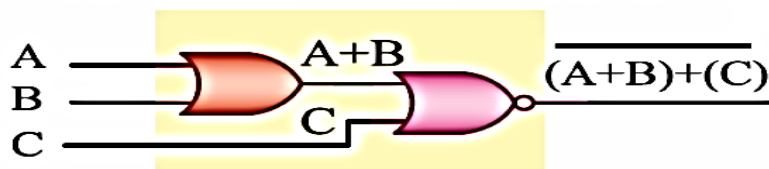
دروازه منطقی NAND با سه ورودی با منطقی AND و NAND

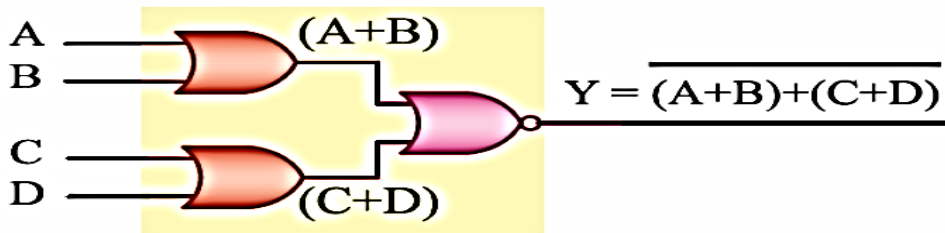
دروازه منطقی NAND با چهار ورودی با استفاده از دروازه‌های منطقی AND و NAND با دو ورودی

نمادهای دروازه منطقی NAND با ورودی‌های زیاد

دروازه منطقی NOR با سه ورودی که با استفاده از دروازه‌های منطقی OR و NOR ساخته شده است.

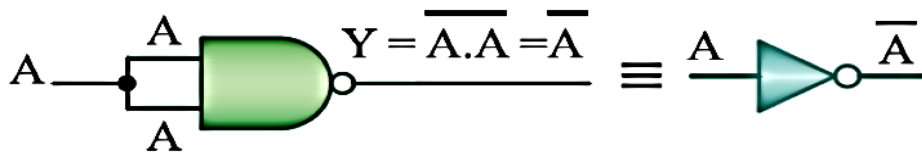

ایجاد دروازه منطقی NOR با چهار ورودی با استفاده از دروازه‌های منطقی OR و NOR با دو ورودی

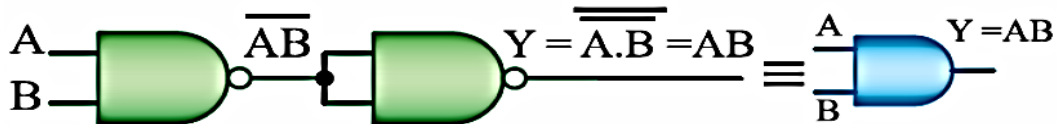

نمادهای دروازه منطقی NOR با چهار ورودی

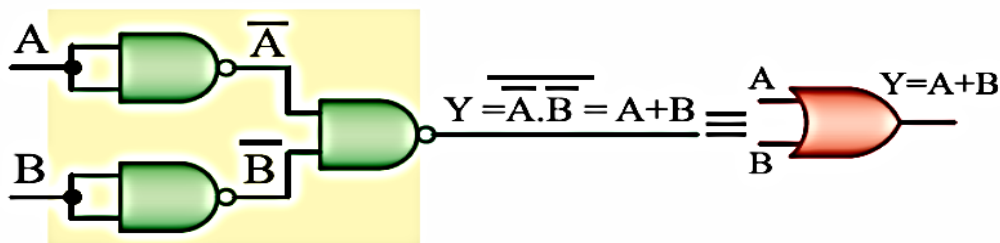
نمادهای دروازه منطقی NOR با چهار ورودی

ساخت دروازه منطقی NOT با استفاده از NAND

ساخت دروازه منطقی AND با استفاده از NAND

ساخت دروازه منطقی OR با استفاده از NAND

تمرین :

۱- مفاهیم زیر را تعریف کنید.

الف (منطق مثبت ب) منطق منفی

جواب :

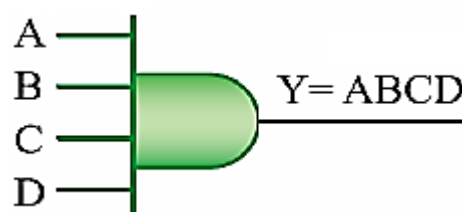
الف (منطق مثبت (Positive logic) : در منطق مثبت عدد "۱" نشان دهنده ولتاژ بالا (H) و صفر نشان دهنده ولتاژ پایین (L) است.

ب (منطق منفی (Negative logic) : در منطق منفی عدد "۱" نشان دهنده ولتاژ پایین (L) و صفر نشان دهنده ولتاژ بالا (H) است.

۲- یک دروازه AND با چهار ورودی راسم کنید و جدول صحت آن را بنویسید.

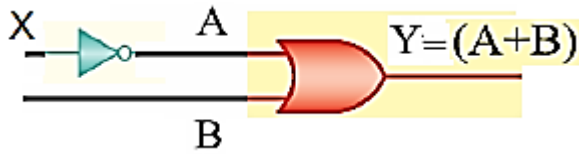
جواب :

A	B	C	D	F
0	0	0	0	0
0	0	0	1	0
0	0	1	0	0
0	0	1	1	0
0	1	0	0	0
0	1	0	1	0
0	1	1	0	0
0	1	1	1	0
1	0	0	0	0
1	0	0	1	0
1	0	1	0	0
1	0	1	1	0
1	1	0	0	0
1	1	0	1	0
1	1	1	0	0
1	1	1	1	1

۳- یک گیت NOT را در مسیر یکی از ورودی‌های گیت OR قرار می‌دهیم. مدار آن را رسم کرده و جدول صحت آن را بیابید.

جواب :

X	A=X'	B	Y=A+B
0	1	0	1
0	1	1	1
1	0	0	0
1	0	1	1

۴- جدول صحت دروازه XOR را با سه ورودی بنویسید.

جواب : میدانیم که $Y = A \oplus B \oplus C$ و اگر $X = A \oplus B$ باشد، میتوان گفت : $Y = X \oplus C$

و می‌دانیم اگر ورودی‌های یک گیت XOR همانند باشند خروجی آن صفر است. پس داریم :

A	B	$X = A \oplus B$	C	$Y = X \oplus C$
0	0	0	0	0
0	0	0	1	1
0	1	1	0	1
0	1	1	1	0
1	0	1	0	1
1	0	1	1	0
1	1	0	0	0
1	1	0	1	1

→

A	B	C	$Y = A \oplus B \oplus C$
0	0	0	0
0	0	1	1
0	1	0	1
0	1	1	0
1	0	0	1
1	0	1	0
1	1	0	0
1	1	1	1

۵- مشخصات ویژه دروازه‌های منطقی را به طور خلاصه توضیح دهید.

جواب :

Fan-in : حداکثر تعداد ورودی که یک گیت منطقی می‌تواند قبول کند را fan-in آن گیت می‌گویند. مثلاً اگر یک گیت محدود به ۶ ورودی باشد، گوییم fan-in این گیت برابر ۶ است.

Fan-out : حداکثر تعداد گیت‌هایی که می‌توانند از طریق خروجی یک گیت تغذیه شود را fan-out آن گیت گوئیم. مثلاً اگر fan-out یک گیت برابر با ۵ باشد ، یعنی خروجی این گیت را می‌توان حداکثر به ۵ گیت دیگر متصل نمود .
 حاشیه نویز (Marginal noise) : حاشیه نویز در یک گیت منطقی ، تأثیر دامنه نویز در ورودی مدار منطقی است.

تأخیر در انتشار (Propagation delay) : تأخیر درانتشار عبارت است از زمانی که خروجی یک دروازه منطقی لازم دارد تا تغییر ورودی از یک حالت به حالت دیگر ظاهر نماید ، به عبارت دیگر هرچه تأخیر کمتر باشد سرعت انتقال اطلاعات بیشتر می‌شود.

توان تلف شده (Power dissipation) : مقدار توانی که در هر گیت به صورت حرارت تلف می‌شود را توان تلف شده آن گیت می‌گویند ومقدار توان تلف شده بر حسب میلی وات اندازه‌گیری می‌شود.

۶- fan-in یک دروازه منطقی برابر با چهار است این دروازه منطقی چه ویژگی خاصی دارد؟

جواب :

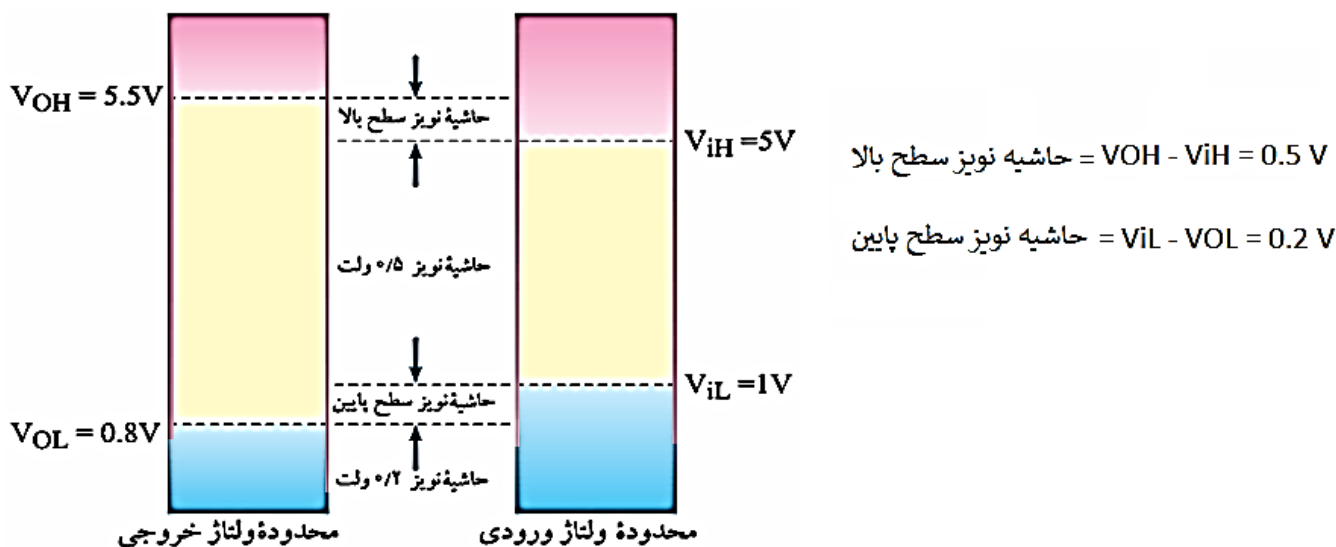
یعنی این گیت چهار پایه ورودی دارد .

۷- اگر مشخصات یک گیت به شکل زیر باشد ، حاشیه نویز سطح پایین و بالا را بیابید .

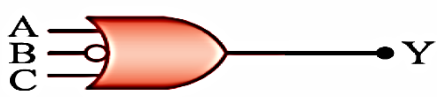
$$V_{OH} = 5.5V \quad V_{iH} = 5V$$

$$V_{OL} = 0.8V \quad V_{iL} = 1V$$

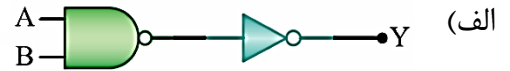
جواب : با توجه به مقادیر داده شده و شکل زیر داریم :

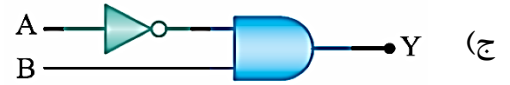
۸- جدول صحت و خروجی تابع هریک از شکل های زیر را بنویسید.

(ب)

(الف)

(ج)

جواب :

ج : $Y = A'B$

ب : $Y = AB'C$

الف : $Y = ((A.B)')' = A.B$

A	B	A'	Y=A'B
0	0	1	0
0	1	1	1
1	0	0	0
1	1	0	0

A	B	C	B'	Y=AB'C
0	0	0	1	0
0	0	1	1	0
0	1	0	0	0
0	1	1	0	0
1	0	0	1	0
1	0	1	1	1
1	1	0	0	0
1	1	1	0	0

A	B	F=AB
0	0	0
0	1	0
1	0	0
1	1	1

۹- جدول صحت را برای گیت های زیر که هر یک دارای سه ورودی هستند بنویسید.

NAND – AND – OR- NOR

جواب :

AND

NAND

A	B	C	Y=ABC
0	0	0	0
0	0	1	0
0	1	0	0
0	1	1	0
1	0	0	0
1	0	1	0
1	1	0	0
1	1	1	1

A	B	C	Y=(ABC)'
0	0	0	1
0	0	1	1
0	1	0	1
0	1	1	1
1	0	0	1
1	0	1	1
1	1	0	1
1	1	1	0

OR

NOR

A	B	C	$Y=A+B+C$	A	B	C	$Y=(A+B+C)'$
0	0	0	0	0	0	0	1
0	0	1	1	0	0	1	0
0	1	0	1	0	1	0	0
0	1	1	1	0	1	1	0
1	0	0	1	1	0	0	0
1	0	1	1	1	0	1	0
1	1	0	1	1	1	0	0
1	1	1	1	1	1	1	0

۱۰- هر یک از جملات زیر به چه گیتی اشاره دارد؟

- الف) خروجی آن همیشه صفر است مگر آنکه تمام ورودی‌ها یک باشند .
- ب) برای صفر شدن خروجی آن کافی است حداقل یک ورودی صفر داشته باشد .
- ج) خروجی آن همیشه یک است مگر آنکه تمام ورودی‌ها صفر باشند .
- د) برای یک شدن خروجی آن کافی است حداقل یک ورودی یک داشته باشد .
- ه) خروجی آن همواره مخالف ورودی است .
- و) خروجی آن همیشه یک است مگر آنکه تمام ورودی‌ها یک باشند .
- ز) برای یک شدن خروجی آن کافی است حداقل یک ورودی صفر داشته باشد .
- ح) خروجی آن همیشه صفر است مگر آنکه تمام ورودی‌ها صفر باشند .
- ط) برای صفر شدن خروجی آن کافی است حداقل یک ورودی یک داشته باشد .
- ی) اگر تمام ورودی‌ها یکسان باشند ، قطعاً خروجی آن صفر است .
- ک) اگر تمام ورودی‌ها یکسان باشند ، قطعاً خروجی آن یک است .
- ل) خروجی آن همواره برابر با ورودی است .

جواب :

الف) AND ب) AND ج) OR د) OR ه) NOT و) NAND
 ز) NAND ح) NOR ط) NOR ی) XOR ک) XNOR ل) BUFFER

فصل سوم : جبر بول ، قوانین دمُرگان و طراحی مدارهای ساده منطقی

جبر بول (Boolean algebra) :

این جبر روش‌های مفید و ساده‌ای را برای تجزیه و تحلیل و ترکیب مدارهای دیجیتالی، از جمله مدارهای ترکیبی (Combinational) و مدارهای ترتیبی (Sequential) ارائه می‌دهد.

برای درک بهتر جبر بول و استفاده مؤثر از آن، ابتدا روش‌های کلی مربوط به این جبر را بیان می‌کنیم.

جدول قوانین جبر بول

$A+0=A$	تأثیر عضو خنثی «صفر» در جمع منطقی
$A+1=1$	تأثیر «یک» منطقی در جمع منطقی
$A+A=A$	جمع منطقی یک تابع با خودش
$A+\bar{A}=1$	جمع منطقی یک تابع با معکوس خودش
$A\cdot 1=A$	تأثیر عضو خنثی «یک» در ضرب منطقی
$A\cdot 0=0$	تأثیر «صفر» منطقی در عمل ضرب منطقی
$A\cdot A=A$	ضرب یک تابع در خودش
$A\cdot \bar{A}=0$	ضرب یک تابع در معکوس خودش
$A\cdot (B+C) = AB+AC$	ضرب یک تابع در پرانتز
$A+(BC) = (A+B)\cdot (A+C)$	جمع یک تابع با پرانتز

$0+0=0$	$0*0=0$
$0+1=1$	$0*1=0$
$1+0=1$	$1*0=0$
$1+1=1$	$1*1=1$

قوانین دِمرگان (Domorgan) :

$$\overline{(A + B)} = \overline{A} \cdot \overline{B}$$

قانون اول:

$$\overline{A \cdot B} = \overline{A} + \overline{B}$$

قانون دوم:

مثال: عبارت زیر را با استفاده از قوانین دِمرگان و جبر بول به ساده‌ترین شکل ممکن بنویسید.

$$Y = \overline{A} \overline{B} \overline{C} + \overline{A} B \overline{C} + A \overline{B} \overline{C} + A \overline{B} C + A B C$$

$$Y = \overline{A} \overline{B} \overline{C} + \overline{A} B \overline{C} + \overline{A} \overline{B} C + \overline{A} B C + A \overline{B} \overline{C} + A B C$$

۱ ۲ ۳ ۴ ۵

$$Y = \underbrace{\overline{B} \overline{C} (\overline{A} + A)}_{۳و۱} + \underbrace{A C (\overline{B} + B)}_{۵و۴} + \underbrace{B C (\overline{A} + A)}_{۵و۲}$$

$$Y = \overline{B} \overline{C} + AC + BC = \overline{B} \overline{C} + AC + BC = AC + (\overline{B} \oplus C)$$

۱ ۲ ۳

روش طراحی مدارهای کلیدی (سوئیچی):

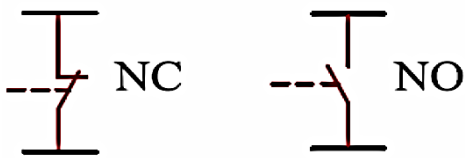
۱- بجای ضرب (AND) میتوان از کلیدهای سری استفاده کرد.

۲- بجای جمع (OR) میتوان از کلیدهای موازی استفاده کرد.

۳- بجای مکمل (NOT) میتوان از کلیدهای موازی یا NC استفاده کرد.

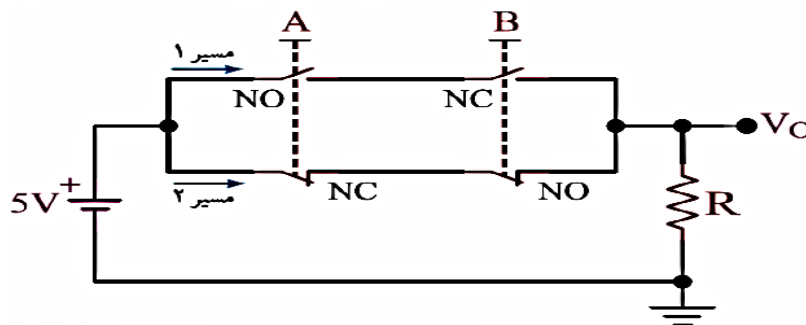
کلیدهای NO و NC:

کلیدهای فشاری nc (normally closed) در حالت عادی بسته و no (normally open) در حالت عادی باز، از جمله کلیدهایی هستند که در مدار معادل کلیدی گیت های منطقی استفاده دارند.

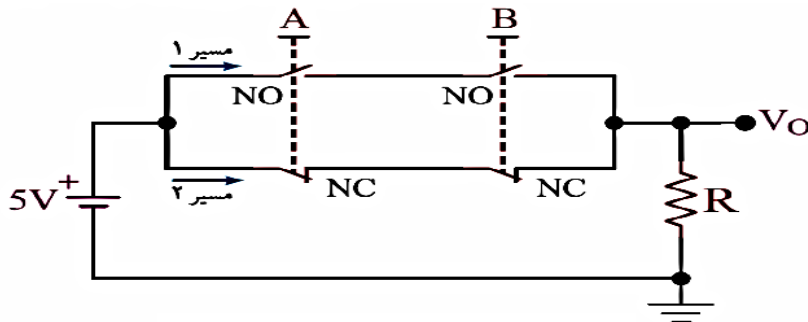

مثال: نمودار کلیدی گیت های XOR و XNOR را رسم کنید.

$$\text{XOR: } F = AB' + A'B$$

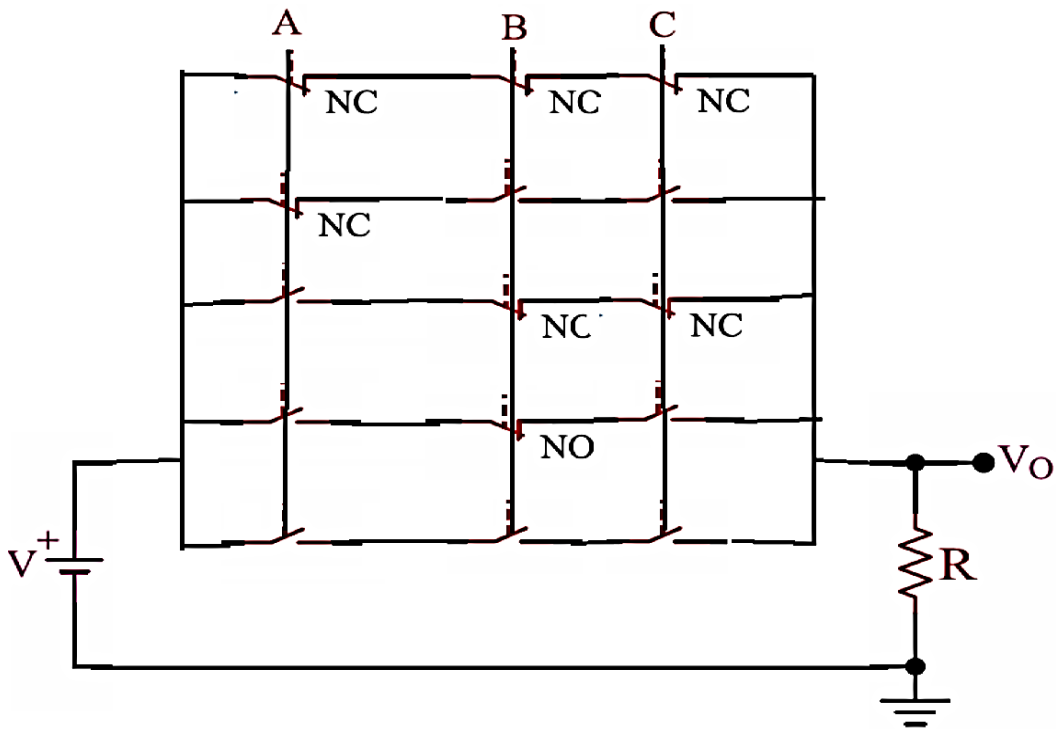
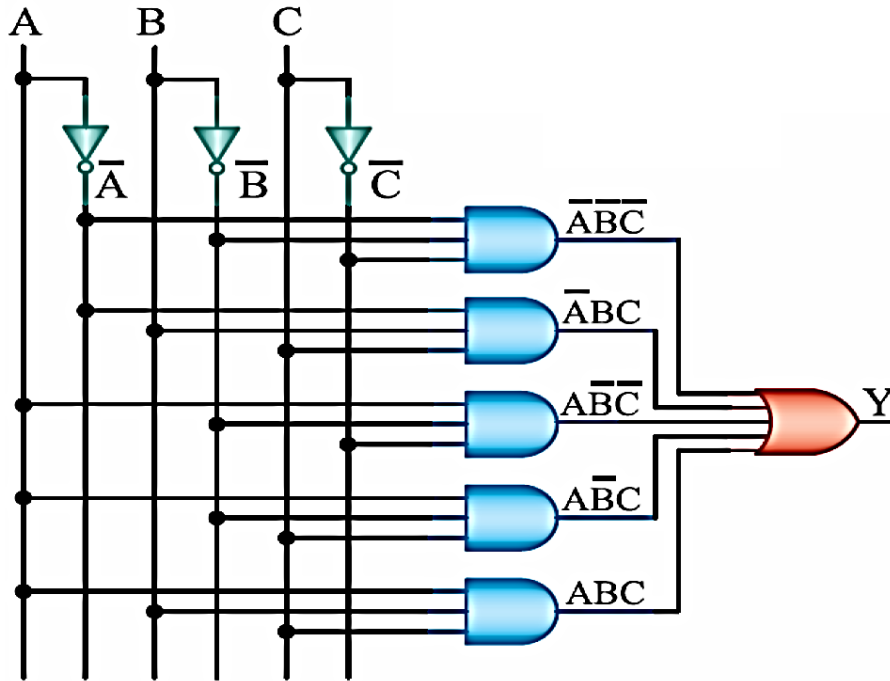

$$\text{XNOR: } F = AB + A'B'$$

مثال : مدار منطقی و مدار کلیدی تابع زیر را رسم کنید.

$$Y = \overline{A}BC + A\overline{B}C + AB\overline{C} + A\overline{B}\overline{C} + ABC$$

مثال: تابع سؤال قبل را با استفاده از قوانین دمرگان و جبر بول به ساده‌ترین شکل ممکن بنویسید و مدار آن را بازطراحی کنید.

$$Y = \overline{A}BC + \overline{A}BC + A\overline{B}C + A\overline{B}C + ABC$$

همان‌طور که نشان دادیم :

$$Y = \overline{A}\overline{B}C + \overline{A}BC + A\overline{B}C + A\overline{B}C + ABC$$

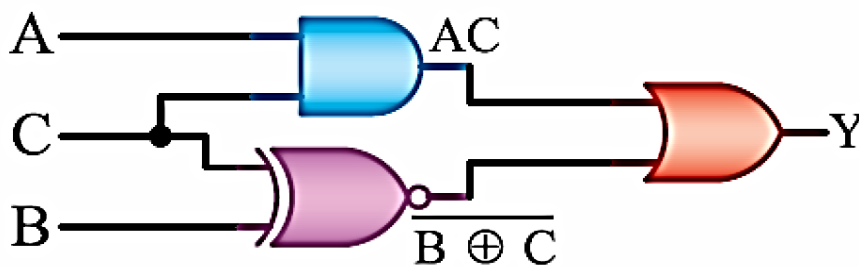
۱ ۲ ۳ ۴ ۵

$$Y = \underbrace{\overline{B}C(\overline{A} + A)}_{3و۱} + \underbrace{AC(\overline{B} + B)}_{5و۴} + \underbrace{BC(\overline{A} + A)}_{5و۲}$$

$$Y = \overline{B}C + AC + BC = \overline{B}C + AC + BC = AC + (\overline{B} \oplus C)$$

۱ ۲ ۳

نکته : همان‌طور که نشان دادیم به جای مدار مثال قبل، میتوان از مدار زیر نیز استفاده نمود.

مراحل طراحی یک مدار :

مرحله ی (۱) : تنظیم جدول صحت

مرحله ی (۲) : تکمیل جدول صحت

مرحله ی (۳) : به دست آوردن رابطه‌ی خروجی با جمع عبارت‌های یک

مرحله ی (۴) : ساده‌سازی تابع خروجی

مرحله ی (۵) : طراحی مدار با استفاده از گیت‌های منطقی یا مدار سوئیچی

مثال : مدارى طراحی کنید که جدول صحت زیر را ایجاد کند.

A	B	Y
0	0	1
0	1	1
1	0	0
1	1	0

مرحله (۱) نداریم

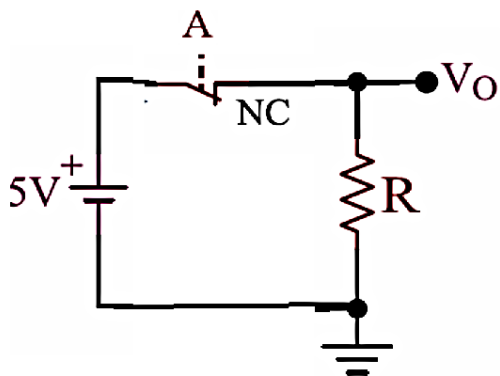
A	B	Y
0	0	1
0	1	1
1	0	0
1	1	0

مرحله (۲)

مرحله (۳) $Y = A'B' + A'B$

مرحله (۴) $Y = A'B' + A'B = A'(B' + B) = A' \cdot 1 = A'$

مرحله (۵)

مدار سوئیچی

مدار منطقی

مثال : سیستم دزدگیری با دو سنسور طوری طراحی کنید که اگر حداقل یک سنسور فعال شد، آژیر فعال شود.

A	B	Y
۰	۰	۰
۰	۱	۱
۱	۰	۱
۱	۱	۱

مرحله (۱)

A	B	Y
۰	۰	۰
۰	۱	۱
۱	۰	۱
۱	۱	۱

مرحله (۲)

$\rightarrow A'B$
 $\rightarrow AB'$
 $\rightarrow AB$

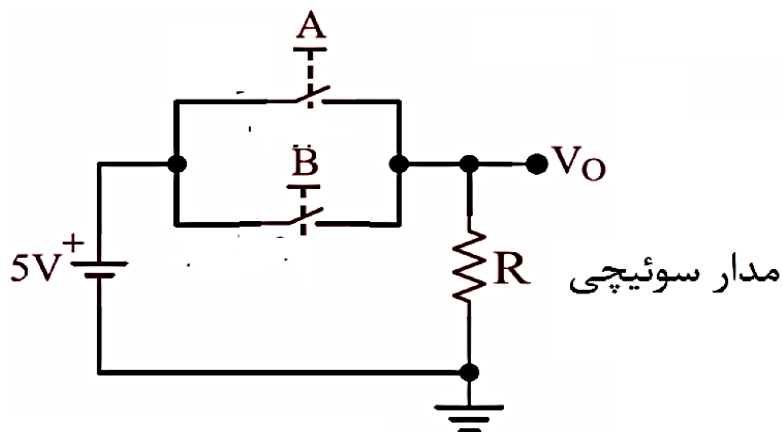
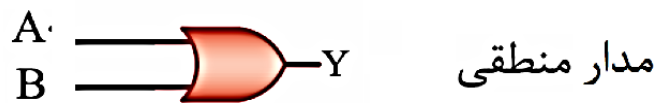
مرحله (۳) $Y = \bar{A}B + A\bar{B} + AB$

مرحله (۴)

$$Y = A\bar{B} + \bar{A}B + AB = A\bar{B} + B(\bar{A} + A) = B + A\bar{B}$$

$$= (B + A)(B + \bar{B}) = (B + A)(1) = A + B$$

مرحله (۵)

مثال : مداری طراحی کنید که جدول صحت زیر را ایجاد کند.

ورودی‌ها			خروجی
A	B	C	Y
0	0	0	0
0	0	1	1
0	1	0	0
0	1	1	0
1	0	0	1
1	0	1	1
1	1	0	0
1	1	1	1

A	B	C	Y
0	0	0	1
0	0	1	0
0	1	0	0
0	1	1	1
1	0	0	1
1	0	1	1
1	1	0	0
1	1	1	1

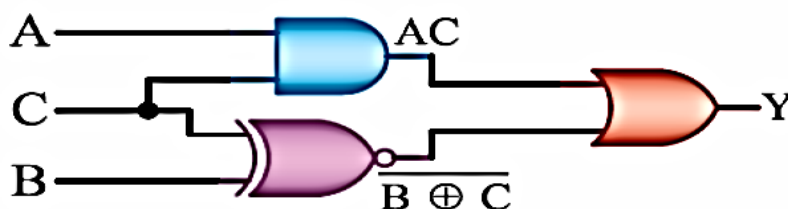
$$Y = \overline{A} \overline{B} \overline{C} + \overline{A} \overline{B} C + \overline{A} B \overline{C} + \overline{A} B C + A \overline{B} \overline{C} + A \overline{B} C + A B \overline{C} + A B C$$

$$Y = \overline{A} \overline{B} \overline{C} + \overline{A} \overline{B} C + \overline{A} B \overline{C} + \overline{A} B C + A \overline{B} \overline{C} + A \overline{B} C + A B \overline{C} + A B C$$

$$Y = \underbrace{\overline{B} \overline{C} (\overline{A} + A)}_{3 \text{ و } 1} + \underbrace{A C (\overline{B} + B)}_{5 \text{ و } 4} + \underbrace{B C (\overline{A} + A)}_{5 \text{ و } 2}$$

$$Y = \overline{B} \overline{C} + AC + BC = \overline{B} \overline{C} + AC + BC$$

$$Y = AC + (B \oplus C)$$

مثال : تابع زیر را ساده کنید.

$$Y = \overline{A}B\overline{C} + A\overline{B}\overline{C} + \overline{A}\overline{B}\overline{C} + A\overline{B}C + \overline{A}B\overline{C} + A\overline{B}C$$

$$Y = \overline{A}B\overline{C} + A\overline{B}\overline{C} + \overline{A}\overline{B}\overline{C} + A\overline{B}C + \overline{A}B\overline{C} + A\overline{B}C$$

$$Y = \overline{BC}(\overline{A} + A) + \overline{AB}(\overline{C} + C) + \overline{AB}(C + \overline{C})$$

از جمله‌های ۴ و ۶ از جمله‌های ۳ و ۵ از جمله‌های ۱ و ۲

$$Y = \overline{BC} + \overline{AB} + \overline{AB} = \overline{BC} + \overline{AB} + \overline{AB}$$

$$Y = \overline{BC} + \overline{B}(\overline{A} + A) = \overline{BC} + \overline{B}$$

از جمله ۲ و ۳

$$Y = (B + \overline{B})(\overline{B} + \overline{C}) = \overline{B} + \overline{C}$$

فرم استاندارد توابع بول : یک تابع بول را در صورتی فرم استاندارد بول می‌گویند که در هر جمله‌ی آن همه‌ی متغیرها از جمله خود متغیر یا NOT آن ظاهر شده باشد.

برای مثال، تابع $Y = \overline{A}BC + A\overline{B}\overline{C} + \overline{A}B\overline{C} + ABC + \overline{A}B\overline{C}$ یک تابع استاندارد بول است؛ اما تابع

$Y = A\overline{B}\overline{C} + \overline{A}B\overline{C} + ABC + \overline{B}C$ یک تابع استاندارد بول نیست.

نکته : از آنجاییکه $(A+A') = (B+B') = (C+C') = 1$ و میدانیم ضرب هر عبارت در عدد ۱ اشکالی ندارد ، برای استاندارد کردن یک تابع غیر استاندارد هر جمله ناقص آن را در $(A+A')$ یا $(B+B')$ یا $(C+C')$ ضرب می‌کنیم.

مثال: تابع $F = A'B' + A'C + BC$ را به فرم استاندارد در آورید.

$$Y = \overline{A}\overline{B}(C + \overline{C}) + \overline{A}C(B + \overline{B}) + BC(A + \overline{A})$$

$$Y = \overline{A}\overline{B}C + \overline{A}\overline{B}\overline{C} + \overline{A}BC + \overline{A}\overline{B}C + ABC + \overline{A}B\overline{C}$$

$$Y = \overline{A}\overline{B}C + \overline{A}\overline{B}\overline{C} + \overline{A}BC + ABC$$

مثال : تابع زیر را به صورت استاندارد بول درآورد.

$$Y = A + BC$$

$$Y = A.1 + BC.1 = A(B + \bar{B}) + BC(A + \bar{A})$$

$$Y = AB + A\bar{B} + ABC + \bar{A}BC$$

$$Y = AB.1 + A\bar{B}.1 + ABC + \bar{A}BC$$

$$Y = AB(C + \bar{C}) + A\bar{B}(C + \bar{C}) + ABC + \bar{A}BC$$

$$Y = \overbrace{ABC}^{\leftrightarrow} + \overbrace{A\bar{B}\bar{C}}^{\leftarrow} + \overbrace{A\bar{B}C}^{\leftrightarrow} + \overbrace{A\bar{B}\bar{C}}^{\leftarrow} + \overbrace{ABC}^{\leftrightarrow} + \overbrace{\bar{A}BC}^{\leftrightarrow}$$

۱ ۲ ۳ ۴ ۵ ۶

$$Y = ABC + A\bar{B}\bar{C} + A\bar{B}C + A\bar{B}\bar{C} + \bar{A}BC$$

مجموع حاصل ضربها (Sums of Products) یا مین ترمها (minterm) :

اگر در هر عبارت مجموع حاصل ضربها، به همان تعداد متغیری که در تابع وجود دارد، متغیرها یا مکملهای (NOT) آنها وجود داشته باشد، آن عبارت را مین ترم می گویند.

مثال: اگر جدول صحت Y به شکل زیر باشد، آنرا به شکل مجموع حاصلضربها یا مین ترم بنویسید.

ورودیها			خروجی
A	B	C	Y
۰	۰	۰	۰
۰	۰	۱	۱
۰	۱	۰	۱
۰	۱	۱	۰
۱	۰	۰	۱
۱	۱	۰	۰
۱	۱	۱	۱

شماره سطر جدول	ورودیها			خروجی	
	A	B	C	Y	
0	0	0	0	0	
1	0	0	1	①	→ $\bar{A} \cdot \bar{B} \cdot C$
2	0	1	0	①	→ $\bar{A} \cdot B \cdot \bar{C}$
3	0	1	1	0	
4	1	0	0	①	→ $A \cdot \bar{B} \cdot \bar{C}$
5	1	0	1	0	
6	1	1	0	0	
7	1	1	1	①	→ $A \cdot B \cdot C$

$$Y = \overline{A}\overline{B}C + \overline{A}B\overline{C} + A\overline{B}\overline{C} + ABC$$

$$Y = \sum_m (m_1, m_2, m_4, m_7)$$

$$Y = \sum_m (1, 2, 4, 7)$$

مثال : تابع خروجی $Y = \sum_m (6, 5, 3, 1)$ را بنویسید.

حل : تابع خروجی در سطرهای ۱، ۳، ۵، ۶ یک است.

$$Y = \overline{A}\overline{B}C + \overline{A}B\overline{C} + A\overline{B}\overline{C} + ABC$$

سطر ۱
سطر ۳
سطر ۵
سطر ۶

عبارت حاصل ضرب مجموعها (Products of sums) یا ماکس ترمها (Maxterm) :

اگر در هر عبارت حاصل ضرب مجموعها به همان تعداد متغیری که در تابع وجود دارد، متغیرها یا مکملهای (NOT) آنها وجود داشته باشد، آنها را ماکس ترم می‌گوییم.

مثلاً عبارت $Y = (A' + B + C')(A + B' + C')(A + B' + C)$ یک عبارت ماکس ترم است .

معمولاً یک عبارت ماکس ترم را می‌توان به صورت زیر نشان داد.

$Y = \prod_M (2,3,5)$ یا $Y = \prod_M (M_2, M_3, M_5)$ می‌خوانیم پی ام ...

به عنوان مثال جدول صحت مربوط به رابطه‌ی ماکس ترم Y را در جدول مشاهده می‌کنید. $Y = \prod_M (2,3,5)$

شماره سطر جدول	ورودی‌ها			خروجی
	A	B	C	Y
0	0	0	0	1
1	0	0	1	1
2	0	1	0	0
3	0	1	1	0
4	1	0	0	1
5	1	0	1	0
6	1	1	0	1
7	1	1	1	1

→ $A + \overline{B} + C$
→ $A + \overline{B} + \overline{C}$
→ $\overline{A} + B + \overline{C}$

$$Y = \underbrace{(A + \overline{B} + C)}_2 \underbrace{(A + \overline{B} + \overline{C})}_3 \underbrace{(\overline{A} + B + \overline{C})}_5$$

$$Y = (A + \overline{B} + C)(A + \overline{B} + \overline{C})(\overline{A} + B + \overline{C})$$

مثال : رابطه‌ی خروجی $F = \Pi_M (M_0, M_1, M_3)$ را بنویسید.

حل :

$$\begin{array}{ccc} 0 & 1 & 3 \\ \hline 0 & 0 & 1 \\ 0 & 0 & 1 \\ 0 & 1 & 1 \end{array}$$

$$F = (A+B+C) (A+B+C') (A+B'+C')$$

مجموعه‌ی حاصل ضرب‌ها و حاصل ضرب مجموع‌های هر سطر برای یک جدول با سه ورودی در جدول نشان داده شده است.

شماره سطر جدول	ورودی‌ها			عبارت حاصل ضرب	عبارت حاصل جمع
	A	B	C		
0	0	0	0	$\overline{A} \cdot \overline{B} \cdot \overline{C}$	$A+B+C$
1	0	0	1	$\overline{A} \cdot \overline{B} \cdot C$	$A+B+\overline{C}$
2	0	1	0	$\overline{A} \cdot B \cdot \overline{C}$	$A+\overline{B}+C$
3	0	1	1	$\overline{A} \cdot B \cdot C$	$A+\overline{B}+\overline{C}$
4	1	0	0	$A \cdot \overline{B} \cdot \overline{C}$	$\overline{A}+B+C$
5	1	0	1	$A \cdot \overline{B} \cdot C$	$\overline{A}+B+\overline{C}$
6	1	1	0	$A \cdot B \cdot \overline{C}$	$\overline{A}+\overline{B}+C$
7	1	1	1	$A \cdot B \cdot C$	$\overline{A}+\overline{B}+\overline{C}$

مثال : برای تابعی با جدول صحت زیر، عبارت مین‌ترم‌ها و ماکسترم‌ها را بنویسید.

	ورودی‌ها			خروجی
	A	B	C	Y
0	0	0	0	0
1	0	0	1	1
2	0	1	0	0
3	0	1	1	0
4	1	0	0	1
5	1	0	1	1
6	1	1	0	0
7	1	1	1	1

$$Y = \Sigma_m (1, 4, 5, 7) = \Pi_M (0, 2, 3, 6)$$

تمرین :

۱- عبارات زیر را ساده کنید.

$$F_1 = \overline{(A+B+C+D)} \quad F_2 = \overline{(ABCD)} \quad F_3 = \overline{AB} + \overline{AB} + \overline{AB}$$

$$F_4 = \overline{\overline{AB}} + \overline{\overline{AB}} + \overline{\overline{AB}} + \overline{AB} \quad F_5 = \overline{\overline{ABC}} + \overline{\overline{ABC}} + \overline{\overline{ABC}} + \overline{ABC}$$

جواب :

$$F_1 = (A + B + C + D)' = A' . B' . C' . D'$$

$$F_2 = (A . B . C . D)' = A' + B' + C' + D'$$

$$F_3 = A'B + A'B' + AB = A'(B + B') + AB = A' + AB = (A' + A) . (A' + B) = A' + B$$

$$F_4 = A'B' + A'B + AB' + AB = A'(B' + B) + A(B' + B) = A' + A = 1$$

$$F_5 = A'B'C' + A'B'C + A'BC' + A'BC = A'B'(C' + C) + A'B(C' + C)$$

$$= A'B' + A'B = A'(B' + B) = A'$$

۲- ابتدا عبارات زیر را به فرم استاندارد تبدیل کنید ؛ سپس شماره مین ترمها را بنویسید .

$$F_1(A, B, C) = AB + B'C \quad F_2(A, B, C) = AB' + AC + BC' \quad F_3(A, B, C, D) = ABCD + BC$$

جواب :

$$F_1(A, B, C) = AB + B'C = AB(C + C') + B'C(A + A') \\ = ABC + ABC' + AB'C + A'B'C = \sum m(1,5,6,7)$$

$$F_2(A, B, C) = AB' + AC + BC' = AB'(C + C') + AC(B + B') + BC'(A + A') \\ = AB'C + AB'C' + ABC + AB'C' + ABC' + A'BC' \\ = AB'C + AB'C' + ABC + ABC' + A'BC' \\ = \sum m(2,4,5,6,7)$$

$$F_3(A, B, C, D) = ABCD + BC = ABCD + BC(A + A') = ABCD + ABC + A'BC \\ = ABCD + ABC(D + D') + A'BC(D + D') \\ = ABCD + ABCD + ABCD' + A'BCD + A'BCD' \\ = \sum m(6,7,14,15)$$

۳- الف : جدول صحت رابطه ی $Y = A'B'C' + A'B'C + AB'C'$ را رسم کنید . ب : خروجی را به صورت ساده

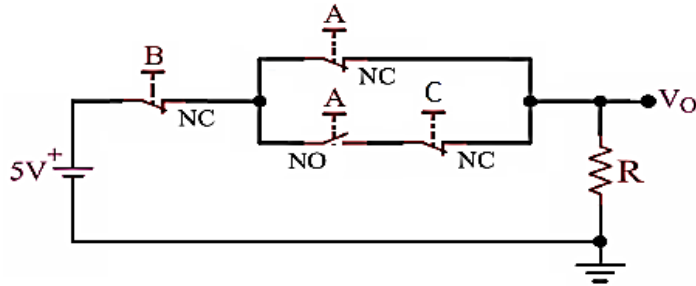
شده بنویسید . ج : مدار سوئیچی آن را رسم کنید . د : مدار منطقی آن را رسم کنید .

جواب :

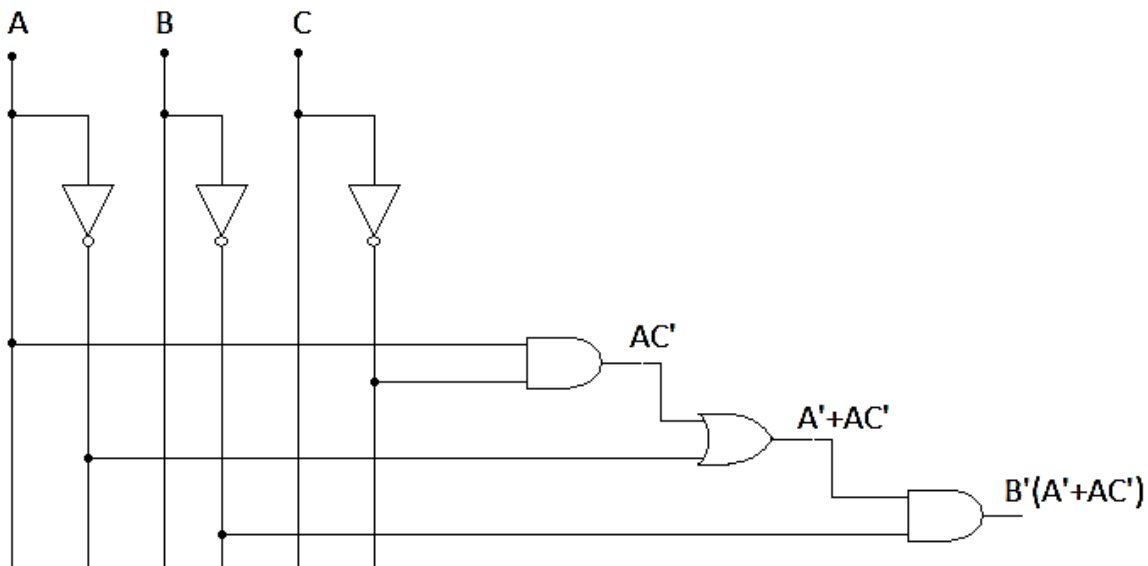
الف : $Y = A'B'C' + A'B'C + AB'C' + AB'C$ ب :

$= A'B'(C + C') + AB'C'$
 $= A'B' + AB'C' = B'(A' + AC')$

A	B	C	Y
0	0	0	1
0	0	1	1
0	1	0	0
0	1	1	0
1	0	0	1
1	0	1	1
1	1	0	0
1	1	1	0

ج :

د :

۴- الف : جدول صحت $F(A,B,C,D) = \Sigma_m(10,11,14,15)$ را رسم کنید .

ب : رابطه ی خروجی را بنویسید. ج : مدار آن را رسم کنید .

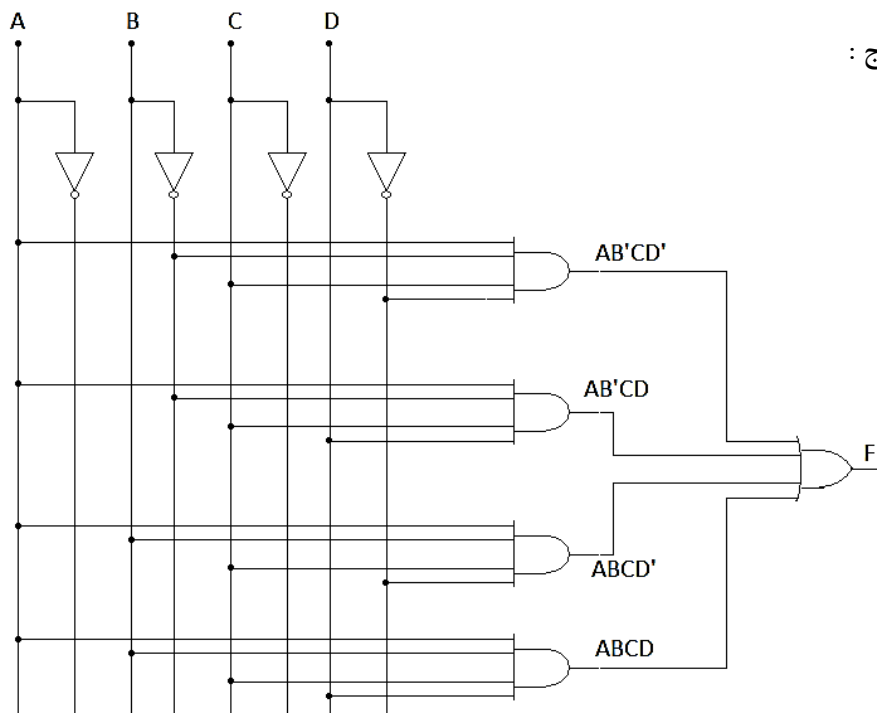
د : تابع خروجی را ساده کنید . ه : مدار ساده شده را رسم کنید .

جواب :

الف :

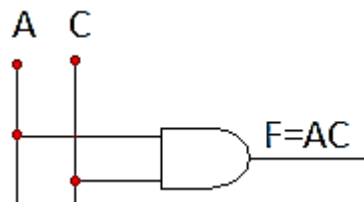
	A	B	C	D	F
0	0	0	0	0	0
1	0	0	0	1	0
2	0	0	1	0	0
3	0	0	1	1	0
4	0	1	0	0	0
5	0	1	0	1	0
6	0	1	1	0	0
7	0	1	1	1	0
8	0	0	0	0	0
9	1	0	0	1	0
10	1	0	1	0	1
11	1	0	1	1	1
12	1	1	0	0	0
13	1	1	0	1	0
14	1	1	1	0	1
15	1	1	1	1	1

ب : $F = AB'CD' + AB'CD + ABCD' + ABCD$

د :

$$F = AB'CD' + AB'CD + ABCD' + ABCD = AB'C(D + D') + ABC(D + D') = AB'C + ABC = AC(B + B') = AC$$

۵- الف : رابطه‌ی خروجی $Y(A, B, C) = \prod (M1, M3, M6)$ را بنویسید.

ب : جدول صحت آن را رسم کنید . ج : شماره مین‌ترم‌های آن را بنویسید .

د : رابطه مین‌ترم آن را بنویسید . ه : مدار آن را رسم کنید .

جواب :

الف :

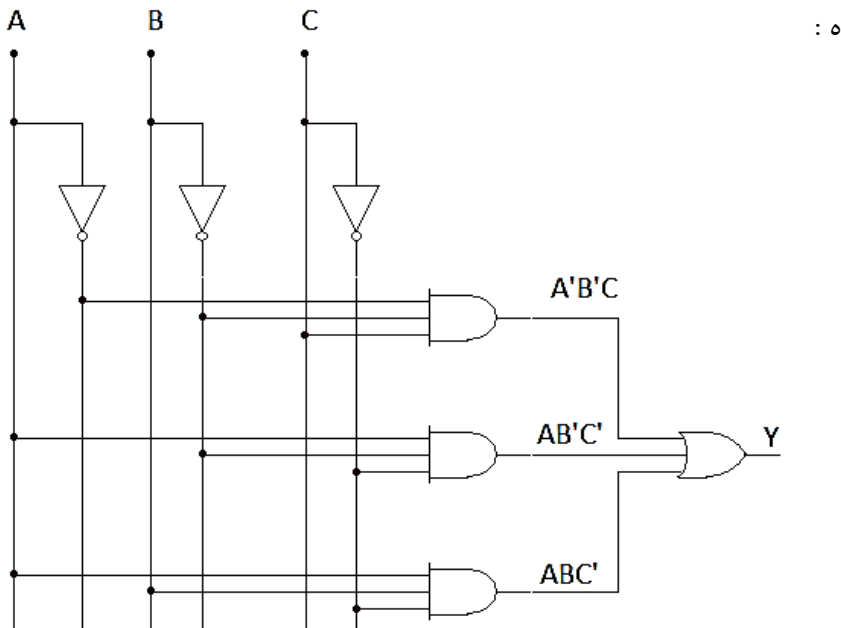
$$Y = (A+B+C').(A+B'+C).(A'+B'+C)$$

ج : $Y = \sum (m1, m4, m6)$

ب :

د : $Y = A'B'C + AB'C' + ABC'$

	A	B	C	Y
0	0	0	0	0
1	0	0	1	1
2	0	1	0	0
3	0	1	1	0
4	1	0	0	1
5	1	0	1	0
6	1	1	0	1
7	1	1	1	0

۶- جدول صحت خروجی Y را در جدول مشاهده می کنید. مین ترم و ماکس ترم خروجی را بنویسید.

ورودی ها			خروجی
A	B	C	Y
۰	۰	۰	۰
۰	۰	۱	۱
۰	۱	۰	۰
۰	۱	۱	۰
۱	۰	۰	۱
۱	۰	۱	۰
۱	۱	۰	۱
۱	۱	۱	۰

جواب :

$minterm \rightarrow Y = A'B'C + AB'C' + AB'C + ABC$

$maxterm \rightarrow Y = (A + B + C').(A' + B + C).(A' + B + C').(A' + B' + C')$

۷- توابع زیر را به کمک روابط جبر بول ساده کنید.

الف : $F_1(A, B, C) = A'B'C' + AB'C' + AB'C$

ب : $F_2(A, B, C, D) = A'B'CD' + A'B'CD + AB'CD' + AB'CD$

ج : $F_3(A, B, C) = A'BC + A'BC' + AB'C + AB'C'$

جواب :

$$F_1(A, B, C) = A'B'C' + AB'C' + AB'C = A'B'C' + AB'C' + AB'C' + AB'C$$

$$= B'C'(A' + A) + AB'(C' + C) = B'C' + AB'$$

$$F_2(A, B, C, D) = A'B'CD' + A'B'CD + AB'CD' + AB'CD$$

$$= A'B'C(D' + D) + AB'C(D' + D) = A'B'C + AB'C = B'C(A' + A)$$

$$= B'C$$

$$F_3(A, B, C) = A'BC + A'BC' + AB'C + AB'C' = A'B(C + C') + AB'(C + C')$$

$$= A'B + AB' = A \oplus B$$

۸- تابع زیر را به فرم استاندارد بول (عبارت‌های مین ترم) درآوردید.

$$F(A, B, C, D) = ABC' + AD' + ABC$$

جواب :

$$F(A, B, C, D) = ABC' + AD' + ABC = ABC'(D + D') + AD'(B + B') +$$

$$ABC(D + D') = ABC'D + ABC'D' + ABD' + AB'D' + ABCD + ABCD' = ABC'D +$$

$$ABC'D' + ABD'(C + C') + AB'D'(C + C') + ABCD + ABCD' = ABC'D + ABC'D' +$$

$$ABCD' + ABC'D' + AB'CD' + AB'C'D' + ABCD + ABCD' = ABC'D + ABC'D' +$$

$$ABCD' + AB'CD' + AB'C'D' + ABCD = \sum m(13,12,14,10,8,15)$$

۹- تابع زیر را به فرم استاندارد بول (عبارت ماکس ترم) درآوردید.

$$F(A, B, C) = (A + B')(B + C') = (A + B' + CC')(B + C' + AA')$$

جواب :

$$F(A, B, C) = (A + B')(B + C') = (A + B' + CC')(B + C' + AA')$$

$$= (A + B' + C)(A + B' + C')(A + B + C')(A' + B + C') = \prod M(2,3,1)$$

۱۰- منزلی با سه سنسور را در نظر بگیرید. فرض کنید می‌خواهیم مداری طراحی کنیم که اگر حداقل دو سنسور فعال شد دزدگیر به صدا درآید. مطلوب است:

الف) رسم و تکمیل جدول صحت (ب) نمایش خروجی به صورت مین‌ترم‌ها

ج) نمایش خروجی به صورت ماکس‌ترم‌ها (د) طراحی مدار منطقی بدون ساده‌سازی آن

ه) طراحی مدار سوئیچی بدون ساده‌سازی آن

جواب:

$$F = A'BC + AB'C + ABC' + ABC$$

ب:

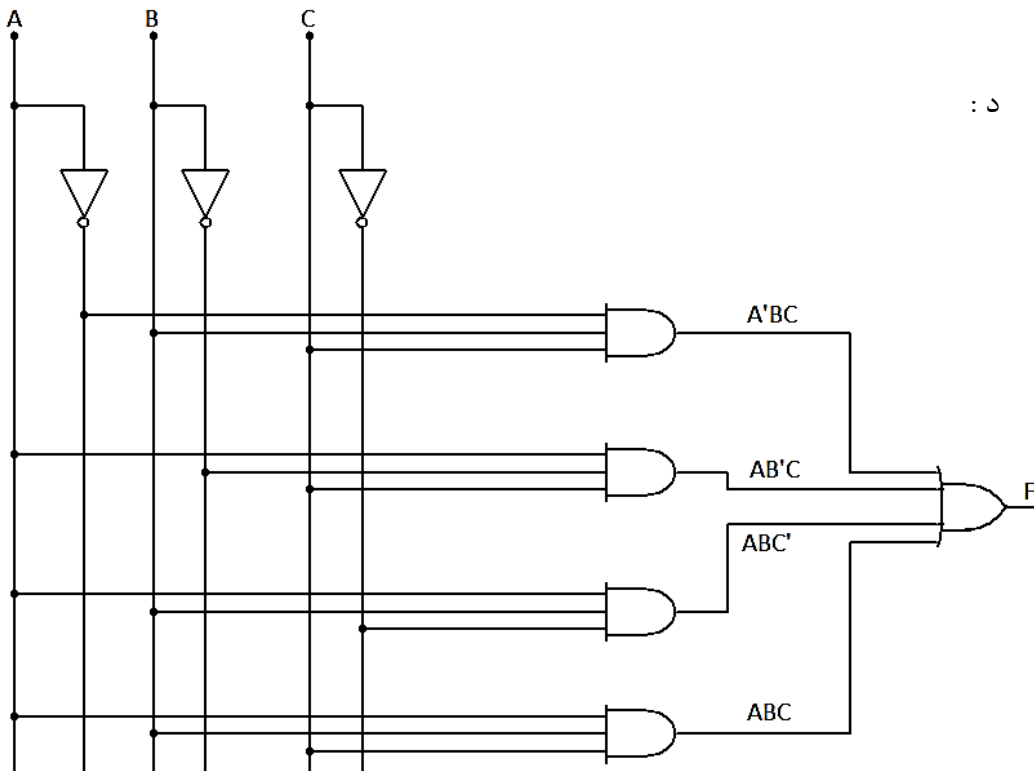
الف:

$$F = (A + B' + C').(A' + B + C').(A' + B' + C).(A' + B' + C')$$

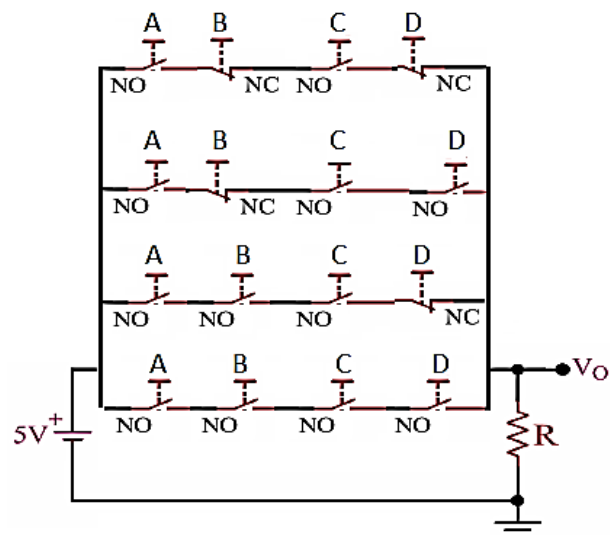
ج:

A	B	C	F
0	0	0	0
0	0	1	0
0	1	0	0
0	1	1	1
1	0	0	0
1	0	1	1
1	1	0	1
1	1	1	1

د:

ه:

۱۱- مدار سوئیچی هر یک از مواد زیر را رسم کنید.

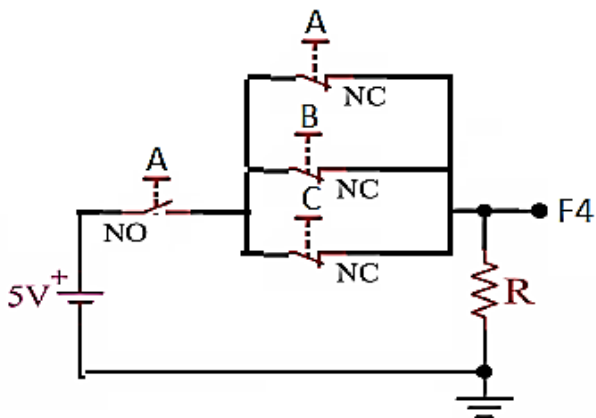
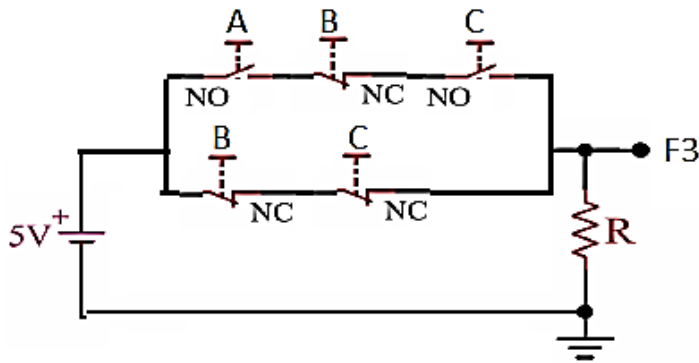
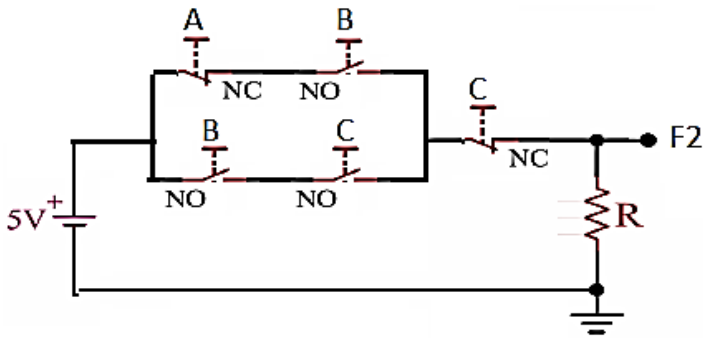
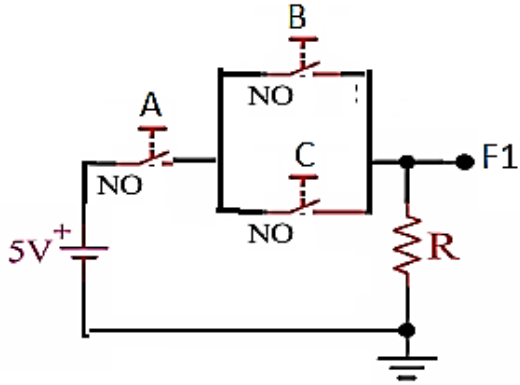
$$F1 = A(B + C)$$

$$F2 = [A'B + BC] [C']$$

$$F3 = [AB'C] + [B'C']$$

$$F4 = A[A' + B' + C']$$

جواب :

فصل چهارم : نقشه کارنو و روش طراحی مدارهای ترکیبی

ساده سازی توابع با استفاده از نقشه کارنو :

همانطور که قبلاً نیز گفته شد، اساس ساده سازی توابع بول بر مبنای فاکتورگیری و حذف متغیرهاست. اما این کار می تواند بسیار پیچیده و وقت گیر باشد. لذا برای ساده سازی توابع ، اغلب از نقشه کارنو استفاده می شود. نقشه کارنو روشی است که به صورت کلاسیک، ساده ترین شکل یک تابع دیجیتال را نشان می دهد. برای ساده سازی یک تابع با نقشه کارنو مراحل زیر را به ترتیب طی می کنیم.

۱- استاندارد کردن ضابطه تابع

۲- تکمیل جدول صحت

۳- تشکیل نقشه کارنو با توجه به تعداد متغیرهای ورودی

A \ BC	00	01	11	10
0				
1				

نقشه کارنو ۳ متغیره

A \ B	0	1
0		
1		

نقشه کارنو ۲ متغیره

AB \ CD	00	01	11	10
00				
01				
11				
10				

نقشه کارنو ۴ متغیره

AB \ CD	00	01	11	10
00				
01				
11				
10				

نقشه کارنو ۵ متغیره

AB \ CD	00	01	11	10
00				
01				
11				
10				

۴- تکمیل نقشه کارنو با استفاده از جدول صحت

۵- دسته بندی یکها در نقشه کارنو

الف) دسته ها باید ۲ تایی یا ۴ تایی یا ۸ تایی یا ۱۶ تایی باشند.

ب) دسته های بزرگتر اولویت دارند.

ج) تمام یکها باید پوشش داده شوند.

د) هر سلول یک ، می تواند در چند دسته عضو باشد.

ه) تمام اعضای هر دسته باید مجاور باشند.

و) خانه‌های متناظر موجود در لبه‌ها، و گوشه‌ها مجاور محسوب می‌شوند.

۶- عامل‌های مشترک هر دسته را می‌نویسیم.

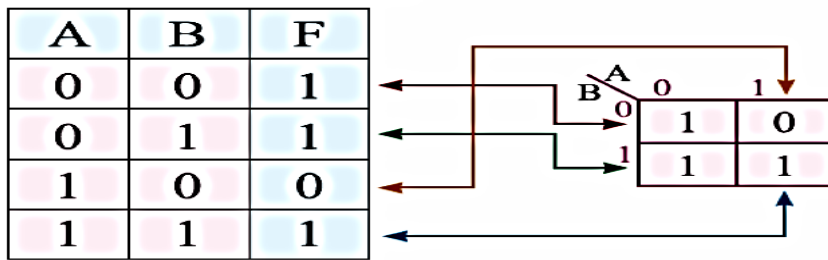
۷- همه را با هم جمع می‌کنیم.

مثال: تابع $F = A'B' + A'B + AB$ را ساده کنید.

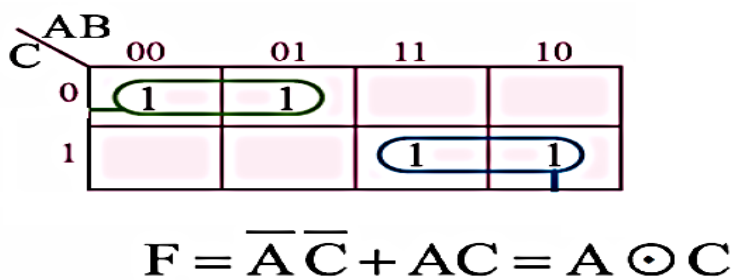
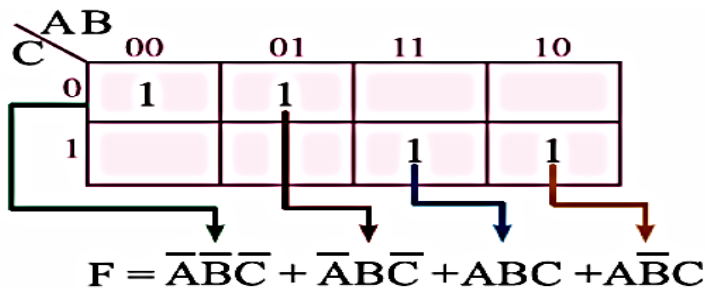
$$F = \overline{A}\overline{B} + \overline{A}B + AB$$

A	B	F
0	0	1
0	1	1
1	0	0
1	1	1

$\overline{A} \cdot \overline{B}$
 $\overline{A} \cdot B$
 $A \cdot B$

مثال: تابع $F = A'B'C' + A'BC' + ABC + AB'C$ را به کمک نقشه کارنو ساده کنید.

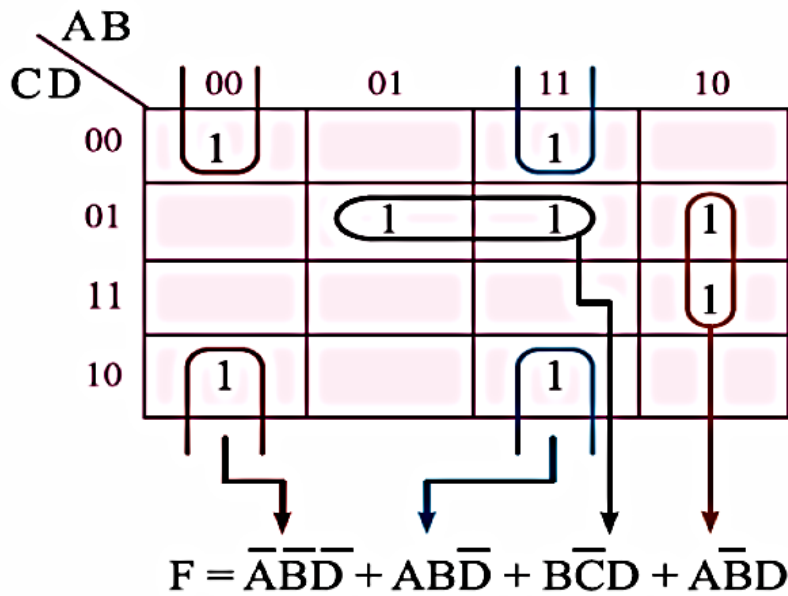

مشترکات حلقه (۱)

مشترکات حلقه (۲)

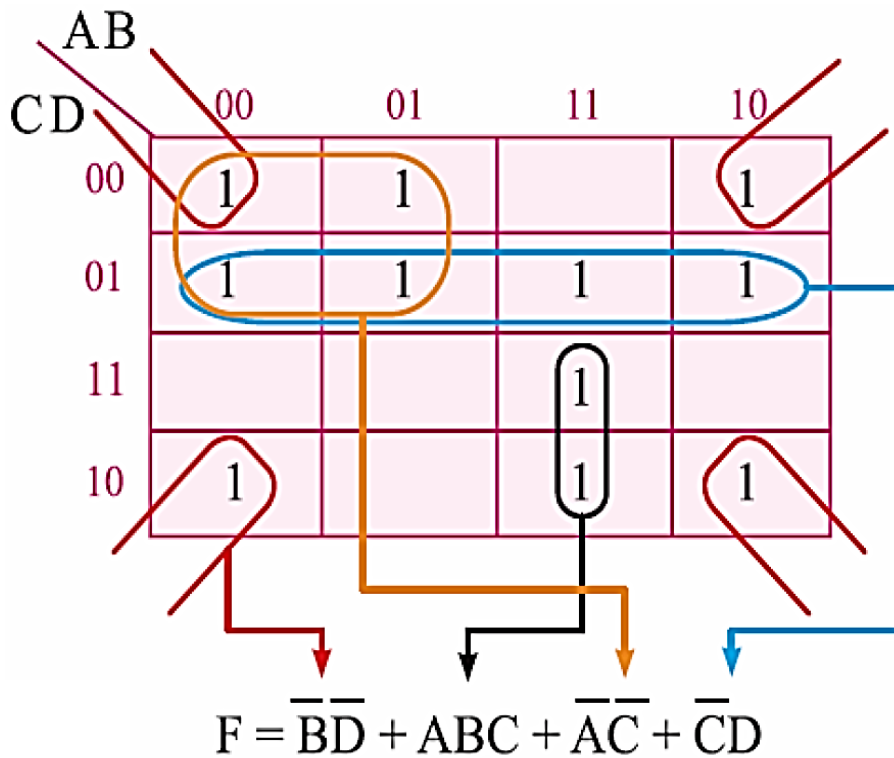
مثال : تابع زیر را ساده کنید.

$$F = A'B'C'D' + A'B'CD + A'BC'D + A'BCD + A'BCD' + ABCD' + AB'C'D' + AB'CD$$

مثال : تابع زیر را ساده کنید.

$$F(A, B, C, D) = A'B'C'D' + A'B'C'D + A'B'CD' + A'BC'D' + A'BC'D + A'BCD + A'BCD' + ABCD + AB'C'D' + AB'CD + AB'CD'$$

مثال : تابع بول زیر را ساده کنید.

$$F(A,B,C,D,E) = (0,2,4,6,9,13,21,23,25,29,31)$$

		E=0			
AB		00	01	11	10
00		1	1	1	1
01					
11					
10					

		E=1			
AB		00	01	11	10
00					
01		1			1
11		1		1	1
10				1	1

$$F = A'B'E' + BD'E + ACE$$

نکته: اگر در یک تابع ، تعداد صفرها کمتر باشد، میتوان اول صفرها را ترکیب کرده و F' را به دست آورد، سپس با معکوس کردن آن ، تابع F را یافت.

مثال: یک دزدگیر ۴ سنسوره را طوری طراحی کنید که اگر حداقل یکی از آنها فعال شد آژیر به صدا درآید.

$$F = \sum_m (1,2,3,4,5,6,7,8,9,10,11,12,13,14,15,16)$$

AB \ CD	00	01	11	10
00	0	1	1	1
01	1	1	1	1
11	1	1	1	1
10	1	1	1	1

$$F' = A'B'C'D' \Rightarrow F = \overline{A'B'C'D'} = A + B + C + D$$

حالات بی‌اهمیت :

یک‌ها و صفرهای نقشه ، بیانگر ترکیبی از متغیرهاست که به ترتیب تابع را ۱ و یا ۰ می‌کنند. معمولاً ترکیبات حاصل از جدول درستی ، حالاتی هستند که تحت آن‌ها تابع برابر یک می‌باشد و در سایر مکان‌های نقشه ، مقدار تابع ۰ فرض می‌گردد. این فرض همیشه صحیح نیست. زیرا در بعضی از کاربردها ترکیبات معینی از متغیرهای ورودی هرگز وجود ندارد. تابعی که خروجی‌های نامشخص یا بلا استفاده در ازای بعضی از ترکیبات ورودی دارد به توابع ناقص معروف‌اند. مین‌ترم‌های نامعین را در توابع، حالات بی‌اهمیت می‌نامیم. این حالات بی‌اهمیت در نقشه برای ساده سازی بیشتر عبارت بول بکار می‌روند.

حالت بی‌اهمیت را با X نمایش می‌دهیم. بنابراین یک X بیانگر این واقعیت است که ما به ازای مین‌ترم خاصی به ۰ یا ۱ شدن F اهمیتی نمی‌دهیم.

به هنگام انتخاب مربع‌های همجوار در نقشه، برای ساده نمودن تابع، با این ایده که ساده‌ترین عبارت حاصل گردد، X ها را برابر ۰ و یا ۱ فرض می‌نماییم.

مثال: مداری طراحی کنید که یک عدد یک رقمی (۰ تا ۹) از ورودی بگیرد، و اعداد فرد را مشخص کند.

	A	B	C	D	F
0	0	0	0	0	X
1	0	0	0	1	1
2	0	0	1	0	0
3	0	0	1	1	1
4	0	1	0	0	0
5	0	1	0	1	1
6	0	1	1	0	0
7	0	1	1	1	1
8	1	0	0	0	0
9	1	0	0	1	1
10	1	0	1	0	X
11	1	0	1	1	X
12	1	1	0	0	X
13	1	1	0	1	X
14	1	1	1	0	X
15	1	1	1	1	X

ابتدا جدول صحت را می‌کشیم . سپس نقشه کارنو را رسم می‌کنیم و با دسته‌بندی یک‌ها تابع خروجی را ساده می‌کنیم .
برای ساده‌تر شدن خروجی ، X های درون دسته را یک در نظر می‌گیریم .

AB	CD			
	00	01	11	10
00	X	1	1	0
01	0	1	1	0
11	X	X	X	X
10	0	1	X	X

$$F = D$$

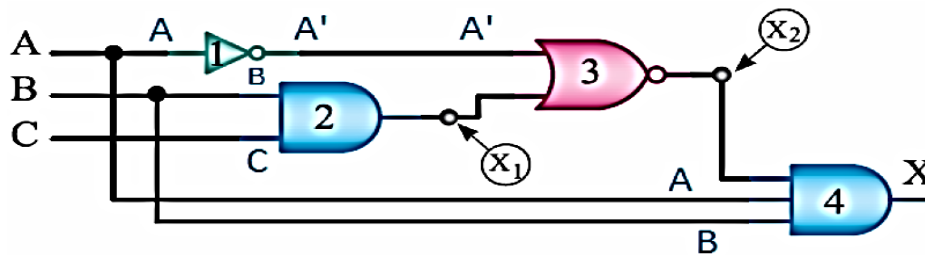
مدار ترکیبی :

مدار ترکیبی به مداری اطلاق می شود که وضعیت خروجی های آن در هر لحظه، منحصرأ به وضعیت ورودی های آن، در همان لحظه بستگی دارد. در چنین مداری، هیچ خروجی ای به هیچ ورودی ای از مدار برگشت داده نمی شود. (فیدبک نداریم)

آنالیز مدارهای ترکیبی :

برای بررسی رفتار یک مدار ترکیبی، ابتدا ورودی ها و خروجی های تمام گیت ها را نام گذاری می کنیم. سپس تک تک آن ها را از ابتدا تا انتها به دست می آوریم.

مثال: در مدار شکل زیر نخست تابع خروجی X را بر حسب متغیرهای A, B, C به صورت مجموع حاصل ضرب ها به دست آورید و سپس جدول صحت مدار را رسم کنید.

$$X_1 = BC$$

$$\begin{aligned} X_2 &= (A' + X_1)' = (A' + BC)' \\ &= A(BC)' = A(B' + C') = AB' + AC' \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} X &= BAX_2 = AB(AB' + AC') \\ &= ABB' + ABC' = ABC' \end{aligned}$$

A	B	C	X
0	0	0	0
0	0	1	0
0	1	0	0
0	1	1	0
1	0	0	0
1	0	1	0
1	1	0	1
1	1	1	0

مثال: در مدار زیر :

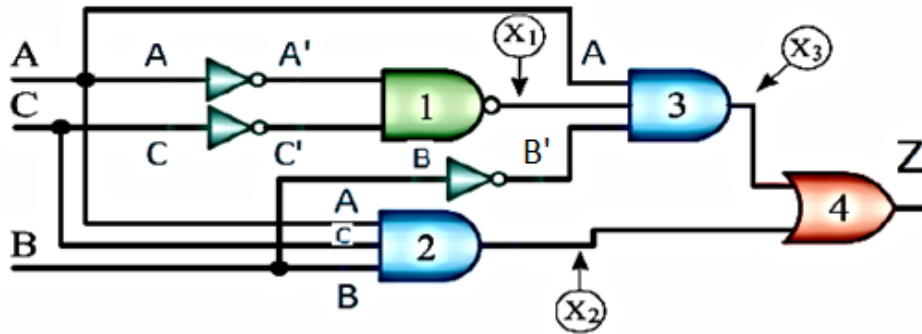
الف (ابتدا تابع خروجی را بیابید.

ب (آنرا به استاندارد مین ترمها تبدیل کنید.

ج (جدول صحت آن را رسم کنید.

د (آنرا را به ساده ترین شکل ممکن درآورید.

ه (مدار ساده شده آنرا رسم کنید.

$$X_1 = \overline{A \cdot C} = \overline{A + C} \quad \text{(الف)}$$

$$X_2 = A \cdot x_1 \cdot \overline{B} = A(A + C)\overline{B} = \overline{AB} + \overline{ABC} \\ = \overline{AB}(1 + C) = \overline{AB}$$

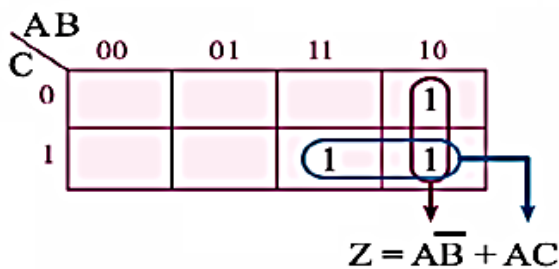
$$X_3 = ABC$$

$$Z = X_3 + X_2$$

$$Z = ABC + \overline{AB}$$

$$Z = ABC + \overline{AB} = ABC + \overline{AB}(\overline{C} + C) \quad \text{(ب)}$$

$$= \underbrace{ABC}_{\text{سطر ۷}} + \underbrace{\overline{AB}\overline{C}}_{\text{سطر ۴}} + \underbrace{\overline{AB}C}_{\text{سطر ۵}}$$

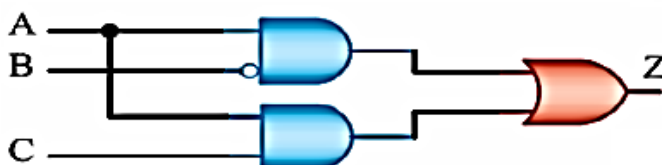

(د)

$$Z = \sum_m (m_7, m_4, m_5)$$

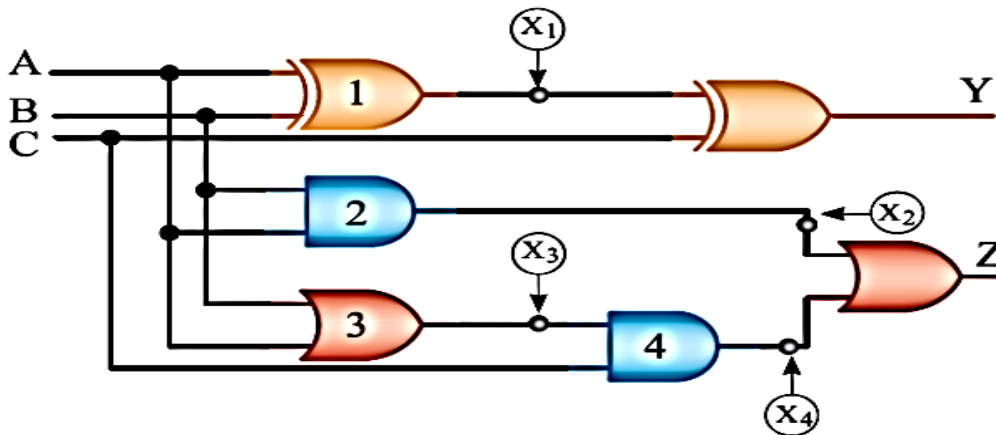
(ج)

A	B	C	X
0	0	0	0
0	0	1	0
0	1	0	0
0	1	1	0
1	0	0	1
1	0	1	1
1	1	0	0
1	1	1	1

(ه)

مثال: در شکل زیر هر یک از توابع Y و Z را بر حسب متغیرهای A, B و C در فرم مجموع حاصل ضربها به دست آورید. سپس جدول صحت مدار را رسم کنید.

$$X_1 = A \oplus B$$

$$Y = x_1 \oplus C$$

$$Y = A \oplus B \oplus C$$

$$Y = \overline{A}BC + \overline{A}B\overline{C} + A\overline{B}\overline{C} + ABC$$

$$Y = \Sigma m (1, 2, 4, 7)$$

$$x_2 = AB$$

$$x_3 = A + B$$

$$x_4 = Cx_3$$

$$Z = x_2 + x_4 = AB + Cx_3$$

$$Z = AB + C(A + B) = AB + AC + BC$$

$$Z = \overline{A}BC + A\overline{B}C + AB\overline{C} + ABC$$

$$Z = \Sigma m (3, 5, 6, 7)$$

شماره‌های سطر	A	B	C	Y	Z
0	0	0	0	0	0
1	0	0	1	1	0
2	0	1	0	1	0
3	0	1	1	0	1
4	1	0	0	1	0
5	1	0	1	0	1
6	1	1	0	0	1
7	1	1	1	1	1

مروری بر روش طراحی مدارهای ترکیبی :

چنانچه قبلاً نیز ذکر شد، برای طراحی یک مدار ترکیبی، باید به ترتیب زیر عمل کنیم.

الف (جدول صحت مدار را به دست آوریم.

ب (به کمک جدول صحت مدار هر یک از توابع خروجی را در فرم مجموع حاصل ضربها (یا حاصل ضرب مجموعها) بیان کنیم.

ج (هر یک از توابع فوق را به روش جبری یا با استفاده از جدول کارنو ساده می کنیم.

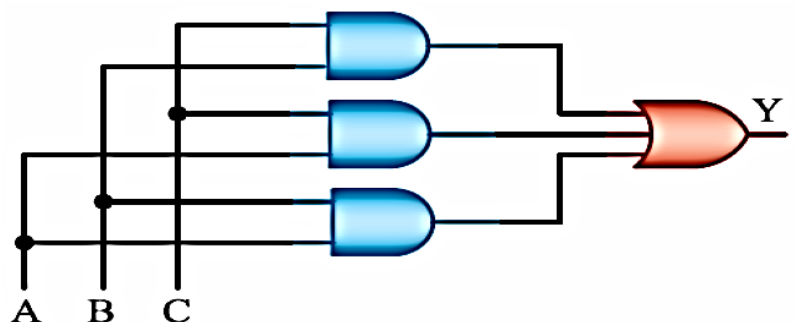
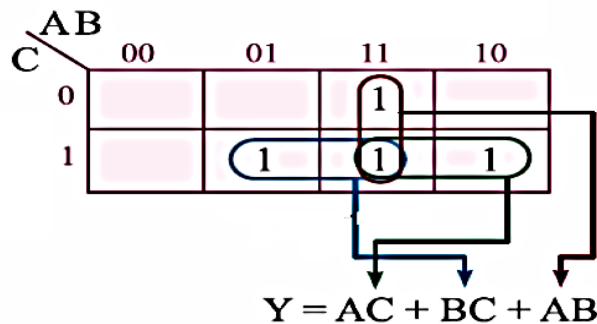
د (مدار منطقی یا سوئیچی مورد نظر را پیاده سازی می کنیم.

ه (هر یک از توابع ساده شده را به صورت یک ترکیب NAND یا NOR پیاده سازی می کنیم.

مثال : مداری با سه ورودی A, B و C و یک خروجی Y طرح کنید که در حالت هایی که اکثریت نسبی ورودی ها یک باشد، خروجی آن یک شود. مدار را در ساده ترین فرم مجموع حاصل ضربها اجرا کنید.

شماره سطرها	A	B	C	Y
0	0	0	0	0
1	0	0	1	0
2	0	1	0	0
3	0	1	1	1
4	1	0	0	0
5	1	0	1	1
6	1	1	0	1
7	1	1	1	1

$$Y = A'BC + AB'C + ABC' + ABC = \Sigma m(3,5,6,7)$$

مثال : مدارى طراحی کنید که یک عدد یک رقمى را از ورودى بگیرد و اعداد بخش پذیر بر ۲ را در خروجى F1، اعداد بخش پذیر بر ۳ را در خروجى F2 و اعداد بخش پذیر بر ۴ را در خروجى F3، نشان دهد.

	A	B	C	D	F1	F2	F3
۰	0	0	0	0	0	0	0
۱	0	0	0	1	1	1	1
۲	0	0	1	0	1	0	0
۳	0	0	1	1	0	1	0
۴	0	1	0	0	1	0	1
۵	0	1	0	1	0	0	0
۶	0	1	1	0	1	1	0
۷	0	1	1	1	0	0	0
۸	1	0	0	0	1	0	1
۹	1	0	0	1	0	1	0
۱۰	1	0	1	0	X	X	X
۱۱	1	0	1	1	X	X	X
۱۲	1	1	0	0	X	X	X
۱۳	1	1	0	1	X	X	X
۱۴	1	1	1	0	X	X	X
۱۵	1	1	1	1	X	X	X

F1 :

AB	CD 00	01	'11	10'
00	0	1	0	1
01	1	0	0	1
11	X	X	X	X
10	1	0	X	X

$$F1 = CD' + BC'D' + AC'D' + A'B'C'D$$

F2 :

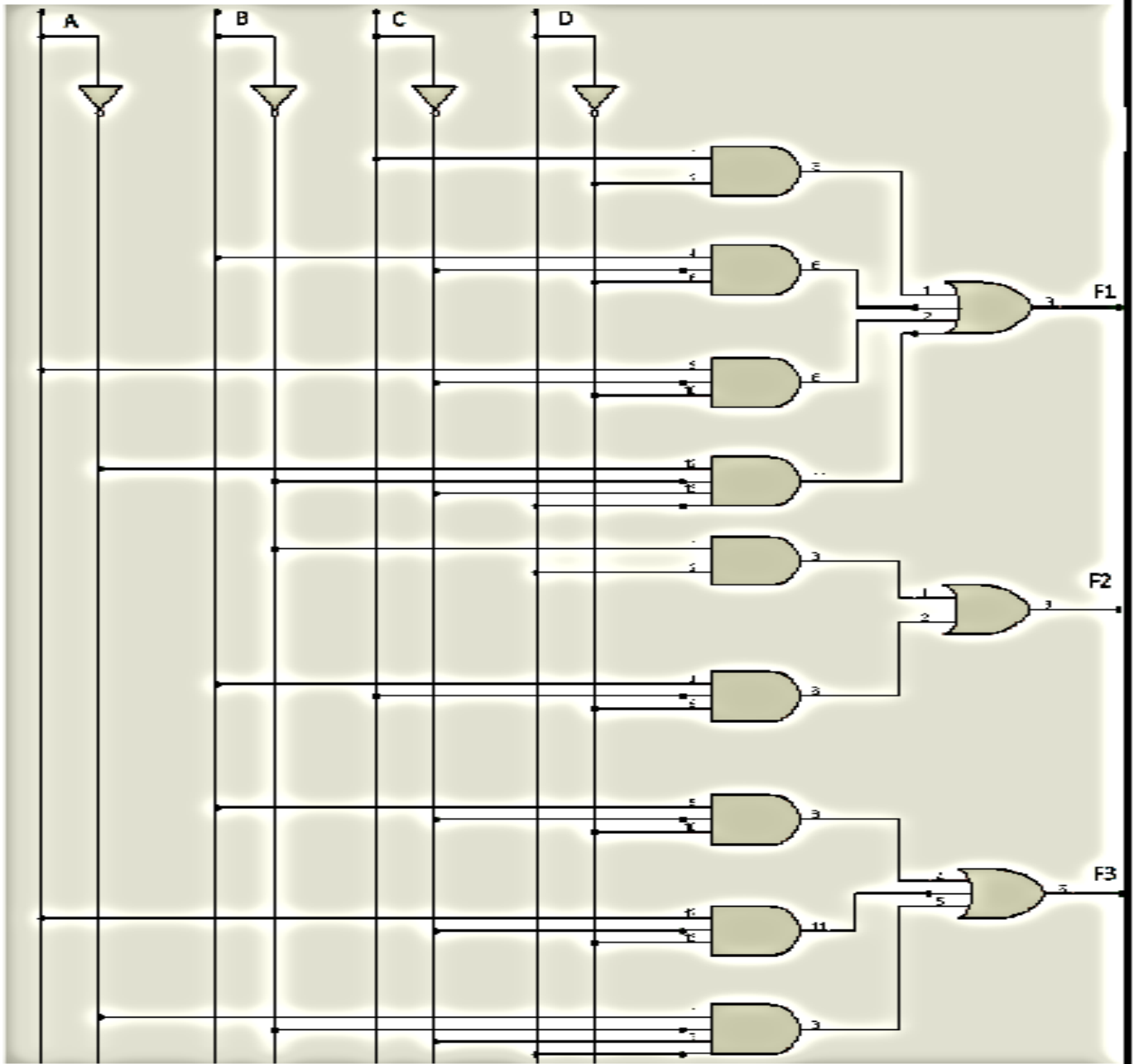
AB	CD 00	01	'11	10'
00	0	1	1	0
01	0	0	0	1
11	X	X	X	X
10	0	1	X	X

$$F2 = B'D + BCD'$$

F3 :

AB	CD 00	01	'11	10'
00	0	1	0	0
01	1	0	0	0
11	X	X	X	X
10	1	0	X	X

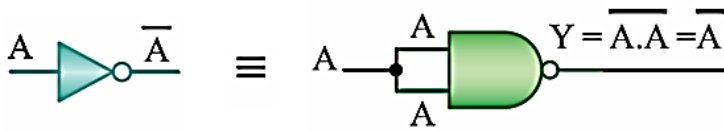
$$F3 = BC'D' + AC'D' + A'B'C'D$$

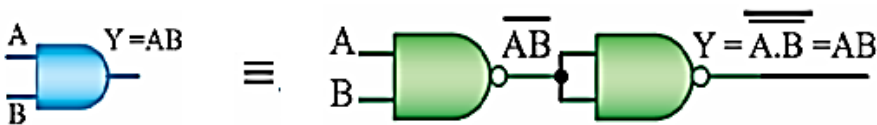
نکته : همانگونه که LED , LCD از معروف ترین استانداردهای ساخت تلویزیون هستند، TTL و CMOS نیز دو استاندارد معروف در ساخت گیت های منطقی اند. در استاندارد TTL بهترین گیت، گیت NAND و در استاندارد CMOS بهترین گیت، گیت NOR است. علت این امر را میتوان در سرعت بالا، تکنولوژی ساخت آسان، قیمت ارزان، زمان تأخیر کم و... جستجو کرد. از این رو اغلب سعی می شود در طراحی مدارهای منطقی، فقط از این دو گیت استفاده گردد.

تبدیل گیت‌ها به گیت NAND :

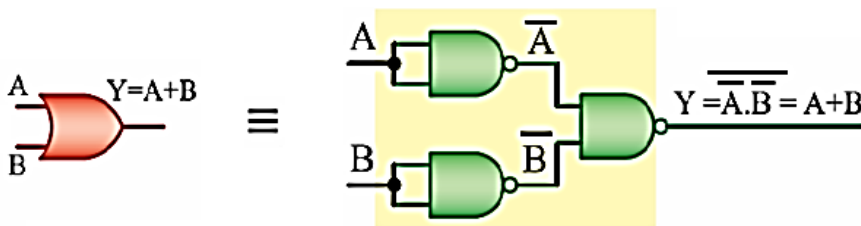
نکته ۱: برای تبدیل گیت NOT به گیت NAND کافی است دو پایه ورودی NAND را به هم وصل کنیم. داریم:

نکته ۲: برای تبدیل گیت AND به گیت NAND کافی است خروجی NAND را NOT کنیم. داریم:

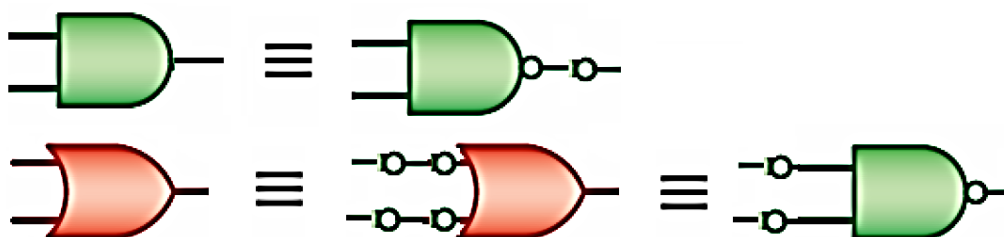

نکته ۳: برای تبدیل گیت OR به گیت NAND کافی است در پایه‌های ورودی NAND یک NOT اضافه کنیم. داریم:

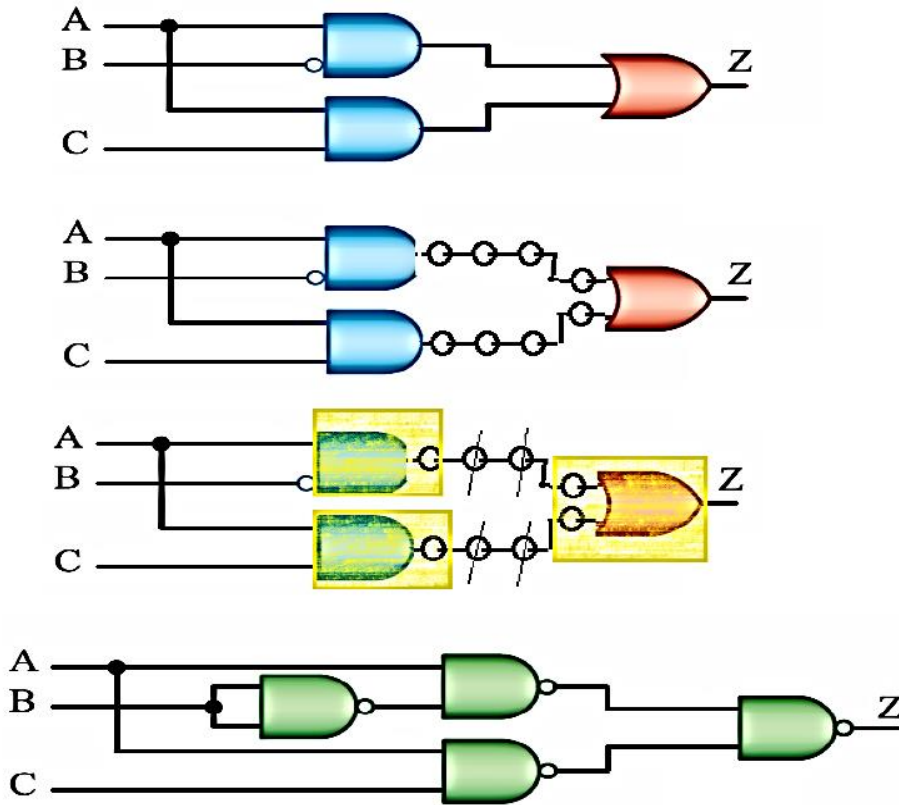

روش کار :

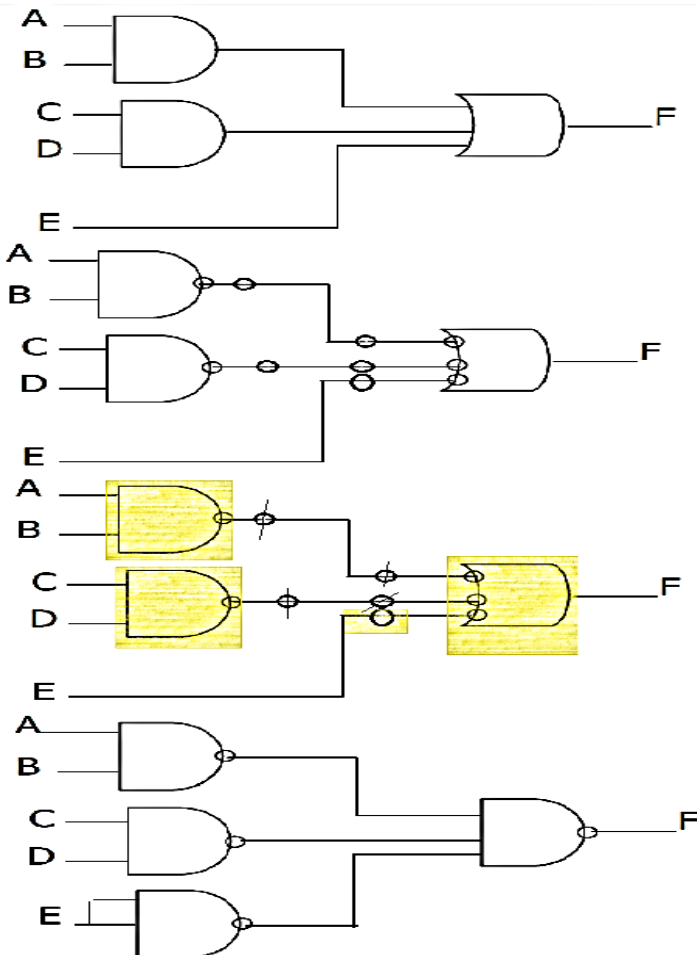
- ۱- بعد از تمام گیت‌های AND دو عدد NOT می‌گذاریم.
- ۲- قبل از هر ورودی گیت OR دو عدد NOT می‌گذاریم.
- ۳- NOT های اضافه را خنثی می‌کنیم.
- ۴- تمام گیت‌ها را به گیت NAND تبدیل می‌کنیم.

مثال : در مدار زیر تمام گیت‌ها را به گیت NAND تبدیل کنید.

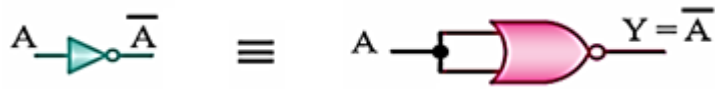

مثال : در مدار زیر تمام گیت‌ها را به گیت NAND تبدیل کنید.

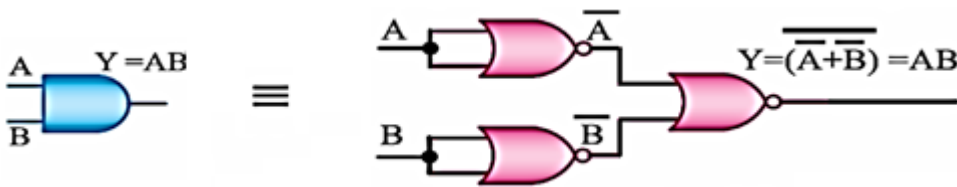

تبدیل گیت‌ها به گیت NOR :

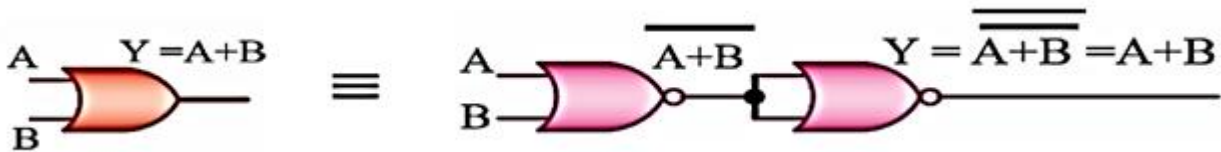
نکته ۱: برای تبدیل گیت NOT به گیت NOR کافی است پایه‌های ورودی NOR را به هم وصل کنیم. داریم :

نکته ۲: برای تبدیل گیت AND به گیت NOR کافی است به ورودی‌های NOR یک NOT اضافه کنیم. داریم :

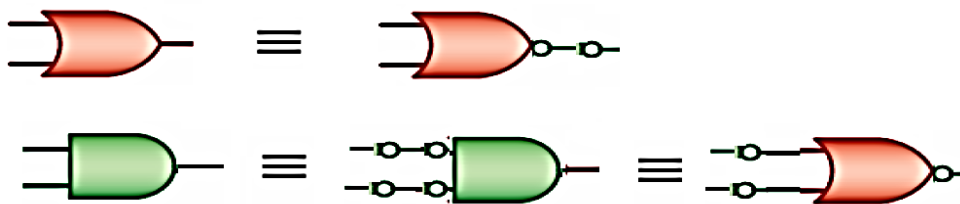

نکته ۳: برای تبدیل گیت OR به گیت NOR کافی است خروجی NOR را NOT کنیم. داریم :

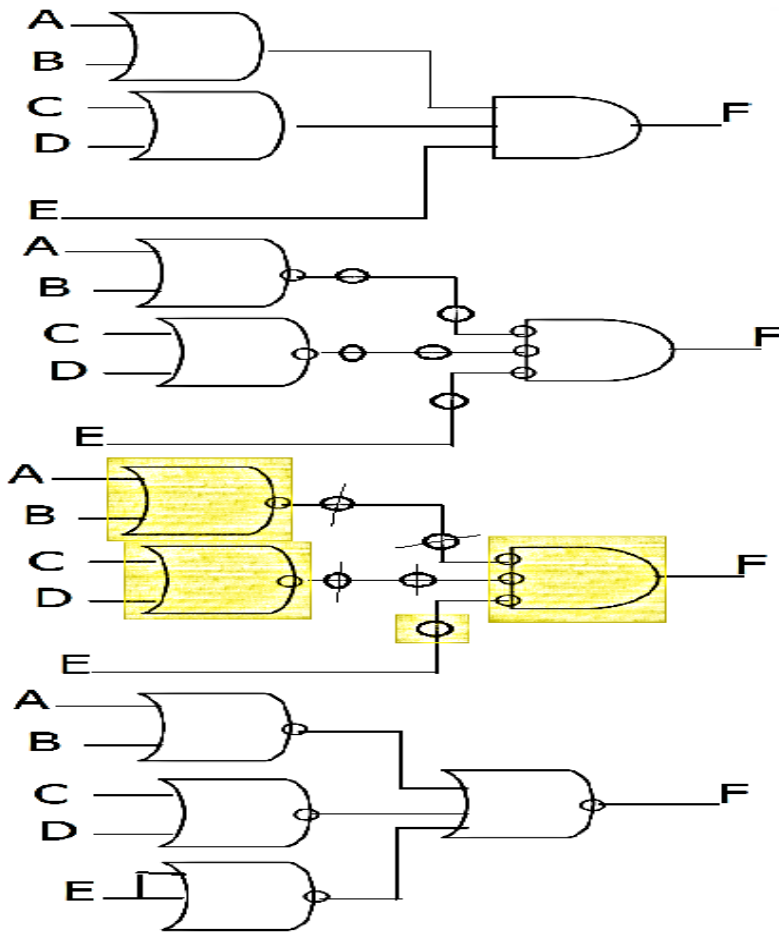

روش کار :

- ۱- بعد از تمام گیت‌های OR دو عدد NOT می‌گذاریم.
- ۲- قبل از هر ورودی گیت AND دو عدد NOT می‌گذاریم.
- ۳- NOT های اضافی را خنثی می‌کنیم.
- ۴- تمام گیت‌ها را به گیت NOR تبدیل می‌کنیم.

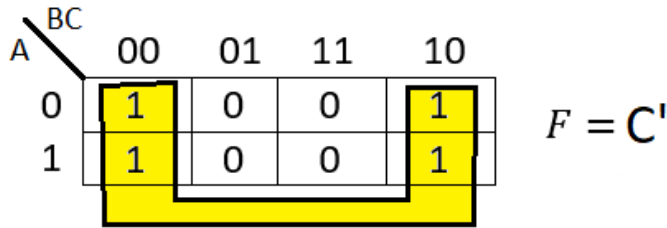
مثال : در مدار زیر تمام گیت‌ها را به گیت NOR تبدیل کنید.

تمرین:

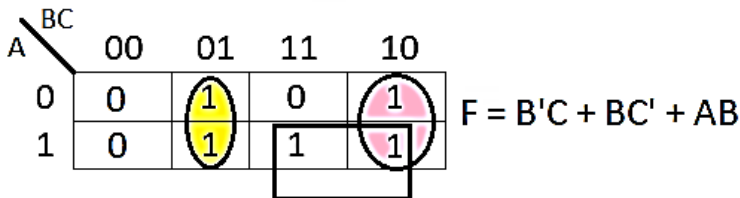
۱- تابع $F(A, B, C) = A'B'C' + AB'C' + A'BC' + ABC'$ را به کمک جدول کارنو ساده کنید.

جواب:

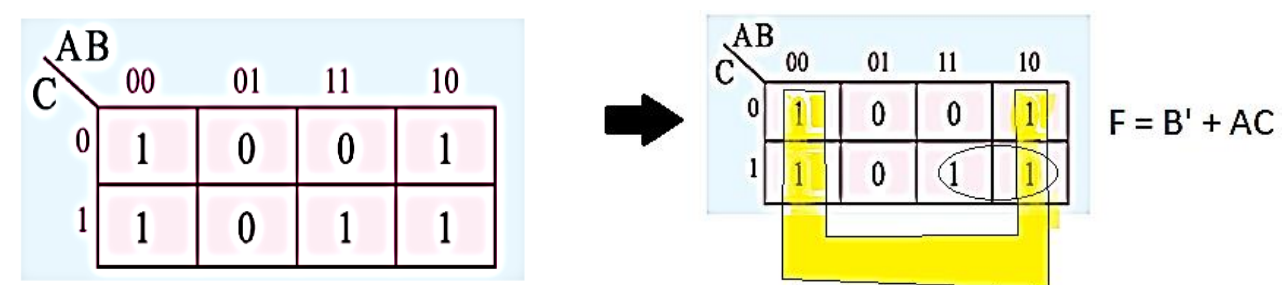

۲- تابع مین ترم $F(A, B, C) = \Sigma m(m1, m2, m5, m6, m7)$ را به کمک جدول کارنو ساده کنید.

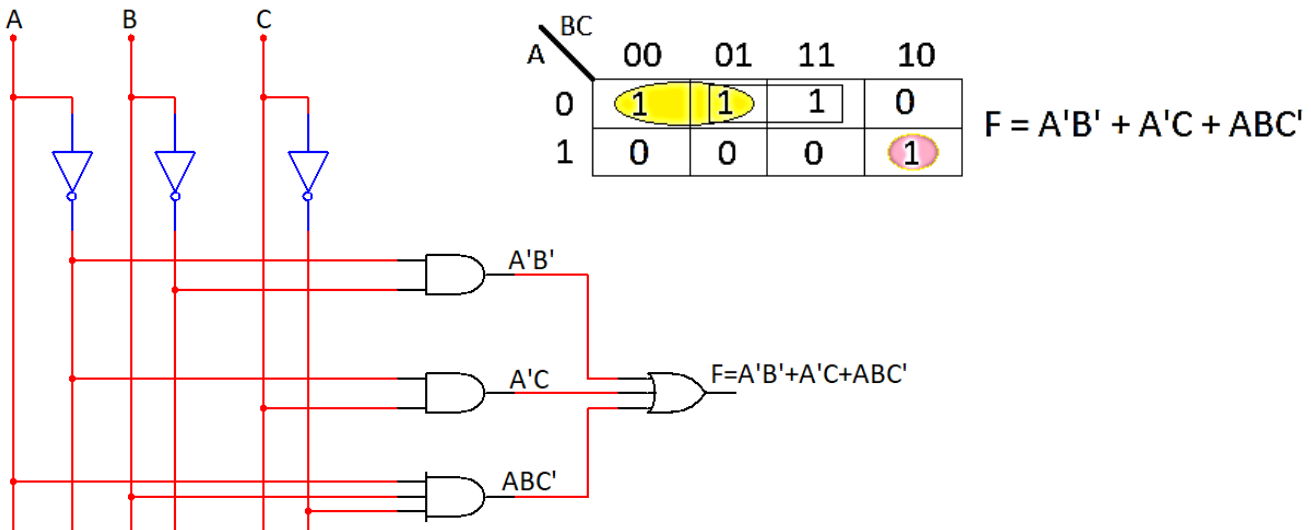
جواب:

۳- در نقشه کارنو زیر ، عبارت خروجی را به ساده ترین شکل بنویسید.

۴- تابع $F(A, B, C) = \Sigma m(0,1,3,6)$ را با استفاده از جدول کارنو ساده نمایید و مدار آن را رسم کنید.

۵- در مدار شکل زیر :

الف : تابع خروجی را بیابید .

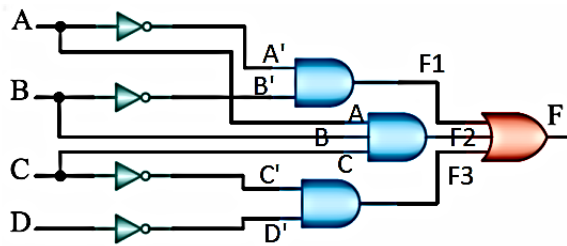
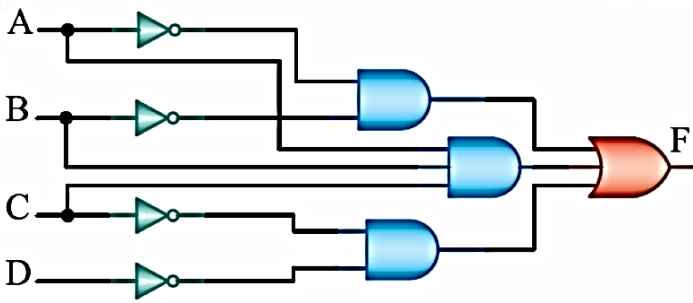
ب : آن را استاندارد کنید .

ج : توسط نقشه کارنو آن را به ساده‌ترین

شکل ممکن درآورید .

د : مدار ساده شده را بازطراحی کنید .

جواب :

$$F1 = A'B'$$

$$F2 = ABC$$

$$F3 = C'D'$$

$$F = F1 + F2 + F3$$

$$= A'B' + ABC + C'D'$$

AB \ CD	00	01	11	10
00	1	1	1	1
01	1	0	0	0
11	1	0	1	1
10	1	0	0	0

$$F = C'D' + A'B' + ABC$$

$$F = A'B'(C+C') + ABC(D+D') + C'D'(A+A')$$

$$= A'B'C + A'B'C' + ABCD + ABCD' + AC'D' + A'C'D'$$

$$= A'B'C(D+D') + A'B'C'(D+D') + ABCD + ABCD' + AC'D'(B+B') + A'C'D'(B+B')$$

$$= A'B'CD + A'B'CD' + A'B'C'D + A'B'C'D' + ABCD + ABCD' + ABC'D' + AB'C'D'$$

$$+ A'BCD' + A'B'CD' = \sum m(3, 2, 1, 0, 15, 14, 12, 8, 4)$$

چنانچه دیده می‌شود همان تابع قبل به دست آمد . یعنی خودش در ساده‌ترین شکل ممکن بوده است . پس مدار از این ساده‌تر نمی‌شود .

۶- تابع زیر را با استفاده از جدول کارنو به ساده‌ترین شکل بنویسید.

$$F(A,B,C,D) = \sum m(1,3,6,10,11,13)$$

جواب :

AB \ CD	00	01	11	10
00	0	1	1	0
01	0	0	0	1
11	1	1	0	0
10	0	0	0	1

$$F = A'B'D + ABC' + A'BCD' + AB'CD'$$

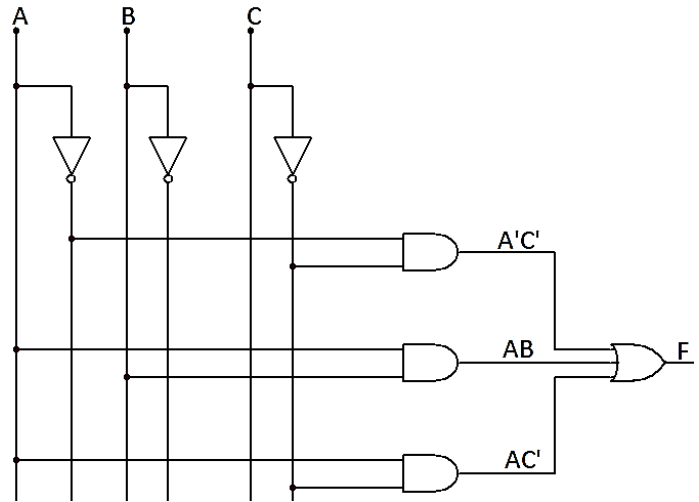
۷- مداری طراحی کنید که جدول صحت زیر را ایجاد کند.

A	B	C	F	LED
0	0	0	0	
0	0	1	1	
0	1	0	0	
0	1	1	1	
1	0	0	1	
1	0	1	0	
1	1	0	1	
1	1	1	1	

جواب :

A \ BC	00	01	11	10
0	0	1	1	0
1	1	0	1	1

$$F = A'C' + AB + AC'$$

۸- ساده ترین عبارت استخراجی از نقشه های کارنوی زیر را بنویسید.

C \ AB	00	01	11	10
0	1	0	0	1
1	1	0	1	1

ب

C \ AB	00	01	11	10
0	1	1	0	1
1	0	1	1	1

الف

CD \ AB	00	01	11	10
00	1	0	0	1
01	1	1	0	0
11	0	1	1	0
10	0	1	1	0

ت

CD \ AB	00	01	11	10
00	1	1	0	1
01	1	1	1	1
11	1	0	1	1
10	1	0	0	1

ث

	AB	00	01	11	10
C	0	1	0	0	1
	1	1	0	1	1

$$F = B' + AC$$

	AB	00	01	11	10
C	0	1	1	0	1
	1	0	1	1	1

$$F = A'C' + BC + AB'$$

الف

	AB	00	01	11	10
CD	00	1	0	0	1
	01	1	1	0	0
	11	0	1	1	0
	10	0	1	1	0

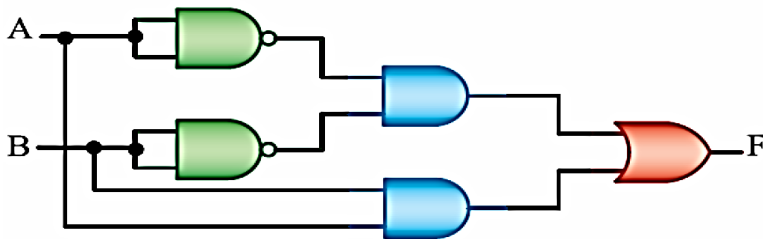
$$F = BC + A'C'D + B'C'D'$$

	AB	00	01	11	10
CD	00	1	1	0	1
	01	1	1	1	1
	11	1	0	1	1
	10	1	0	0	1

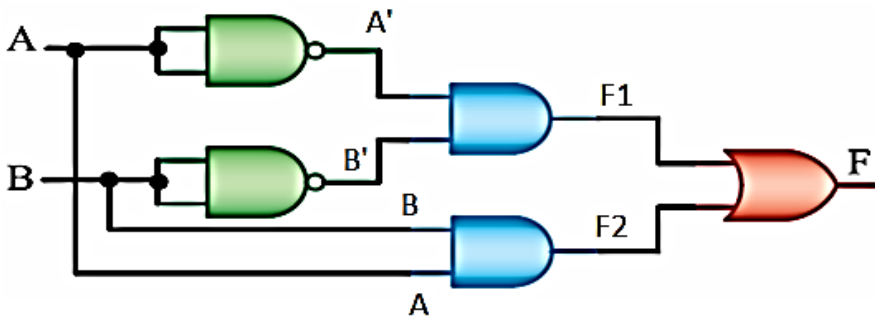
$$F = B' + A'C' + ABD$$

ب

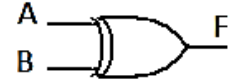
۹- در مدار شکل زیر پس از به دست آوردن رابطه‌ی خروجی و ساده کردن آن، بگویید چه مدار ساده‌ای را می‌توان جایگزین کرد؟

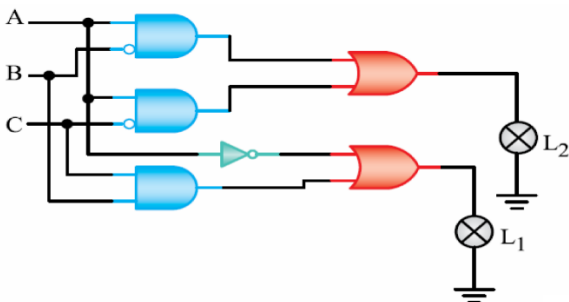
جواب :

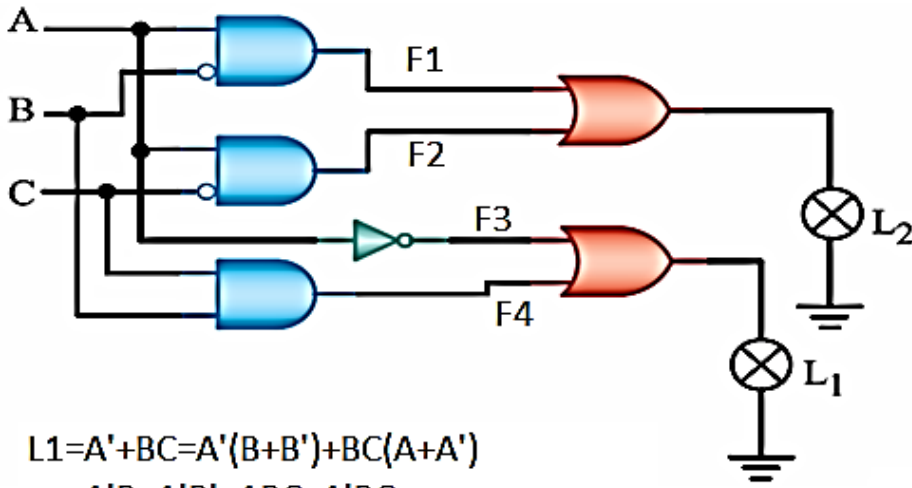

$$\begin{aligned} F1 &= A'B' \\ F2 &= AB \\ F &= F1 + F2 \\ &= A'B' + AB \\ &= A \oplus B \end{aligned}$$

۱۰- در مدار شکل زیر به ازای کدام حالت ورودی‌ها لامپ L1 خاموش و لامپ L2 روشن می‌شود؟

جواب :

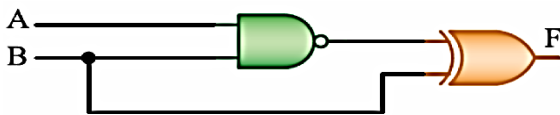
$$\begin{aligned}
 F1 &= AB' \\
 F2 &= AC' \\
 F3 &= A' \\
 F4 &= BC \\
 L1 &= F3 + F4 = A' + BC \\
 L2 &= F1 + F2 = AB' + AC'
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 L1 &= A' + BC = A'(B + B') + BC(A + A') \\
 &= A'B + A'B' + ABC + A'BC \\
 &= A'B(C + C') + A'B'(C + C') + ABC + A'BC \\
 &= A'BC + A'BC' + A'B'C + A'B'C' + ABC + A'BC
 \end{aligned}$$

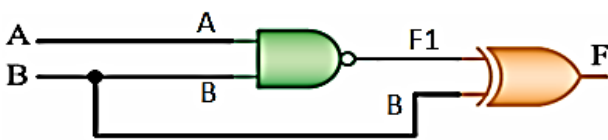
$$\begin{aligned}
 L2 &= AB' + AC' = AB'(C + C') + AC'(B + B') \\
 &= AB'C + AB'C' + ABC' + AB'C'
 \end{aligned}$$

A	B	C	L1	L2
0	0	0	1	0
0	0	1	1	0
0	1	0	1	0
0	1	1	1	0
1	0	0	0	1
1	0	1	0	1
1	1	0	0	1
1	1	1	1	0

۱۱- در شکل زیر تابع خروجی را بنویسید و جدول صحت آن را به دست آورید.

جواب :

$$\begin{aligned}
 F1 &= AB + A'B' + B' = AB + A'B' + B(A + A') \\
 &= AB + A'B' + AB + A'B \\
 &= AB + A'B' + A'B
 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
 F1 &= (AB)' = A' + B' \\
 F &= F1 + B = F1'.B + F1.B' \\
 &= (A' + B')'.B + (A' + B')B' \\
 &= (A.B).B + A'B' + B' \\
 &= AB + A'B' + B'
 \end{aligned}$$

A	B	F
0	0	1
0	1	1
1	0	0
1	1	1

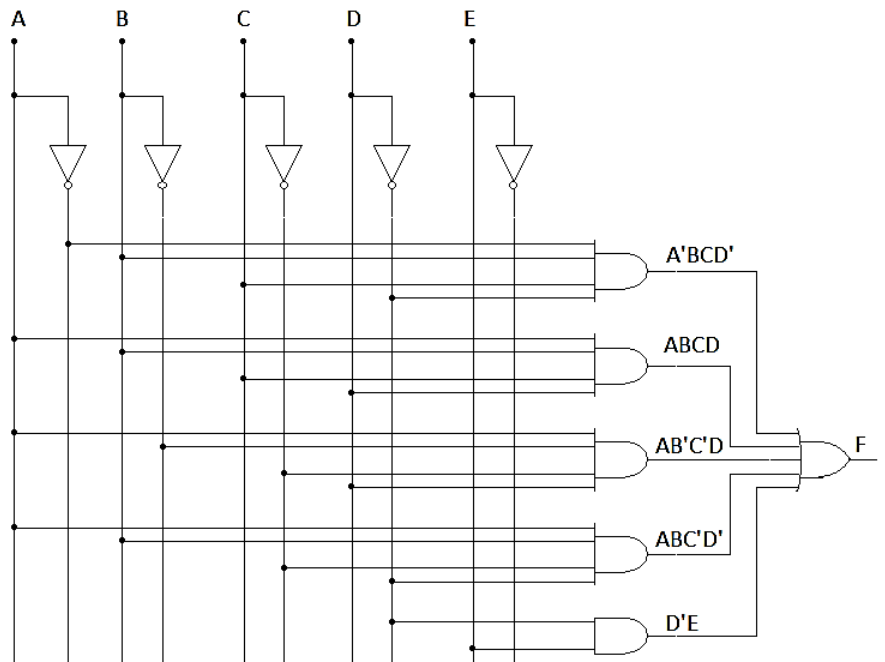
۱۲- مداری طراحی کنید که ورودی‌های از صفر تا ۲۰ را بگیرد ، و اعداد بخش پذیر بر ۳ را مشخص کند.

جواب :

	E	D	C	B	A	F
0	0	0	0	0	0	0
1	0	0	0	0	1	0
2	0	0	0	1	0	0
3	0	0	0	1	1	1
4	0	0	1	0	0	0
5	0	0	1	0	1	0
6	0	0	1	1	0	1
7	0	0	1	1	1	0
8	0	1	0	0	0	0
9	0	1	0	0	1	1
10	0	1	0	1	0	0
11	0	1	0	1	1	0
12	0	1	1	0	0	1
13	0	1	1	0	1	0
14	0	1	1	1	0	0
15	0	1	1	1	1	1
16	1	0	0	0	0	0
17	1	0	0	0	1	0
18	1	0	0	1	0	1
19	1	0	0	1	1	0
20	1	0	1	0	0	0
21	1	0	1	0	1	X
22	1	0	1	1	0	X
23	1	0	1	1	1	X
24	1	1	0	0	0	X
25	1	1	0	0	1	X
26	1	1	0	1	0	X
27	1	1	0	1	1	X
28	1	1	1	0	0	X
29	1	1	1	0	1	X
30	1	1	1	1	0	X
31	1	1	1	1	1	X

E = 0					E = 1				
AB \ CD	00	01	11	10	AB \ CD	00	01	11	10
00	0	0	1	0	00	0	0	0	1
01	0	0	0	1	01	0	X	X	X
11	1	0	1	0	11	X	X	X	X
10	0	1	0	0	10	X	X	X	X

$$F = D'E + A'BCD' + ABCD + AB'C'D + ABC'D'$$

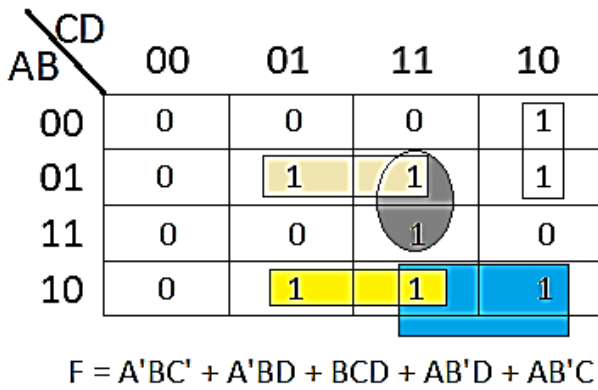
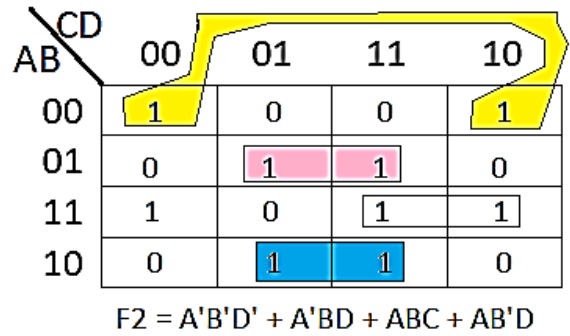
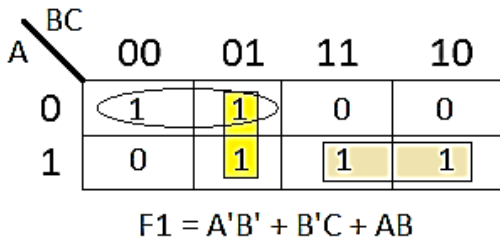
۱۳- توابع زیر را به کمک نقشه کارنو ساده کنید.

$$F1(A, B, C) = \Sigma m(0,1,5,6,7)$$

$$F2(A, B, C, D) = \Sigma m(0,2,5, 7,9,11,12,14,15)$$

$$F(A, B, C, D) = \Sigma m(2,5,6, 7,9,10,11, 15)$$

جواب :

۱۴- توابع زیر را با کمک نقشه کارنو ساده کنید.

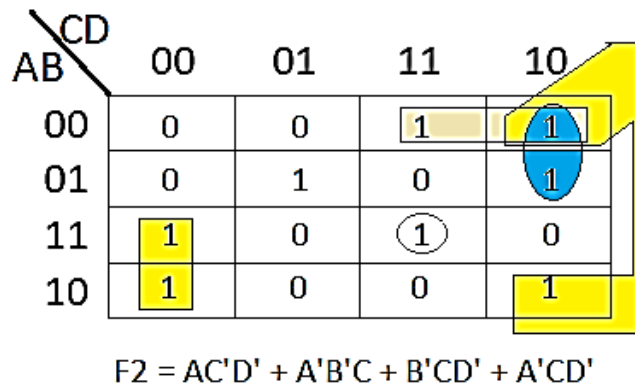
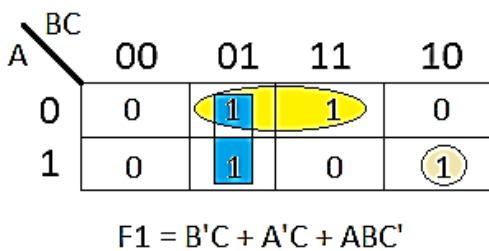
$$F1(A, B, C) = \prod M(0,2,4,6)$$

$$F2(A, B, C, D) = \prod M(0,1,4, 7,9,11,13,14)$$

جواب :

$$F1 = \Sigma m(1,3,5,7)$$

$$F2 = \Sigma m(2,3,5,6,8,10,12,15)$$

۱۵- توابع زیر را ابتدا ساده کنید و سپس به کمک دروازه های منطقی رسم کنید.

$$F1(A, B, C) = \Sigma m(0,1,2,3,5,7)$$

$$F2(A, B, C, D) = \Sigma m(2,4,6,8,10,12,13,14)$$

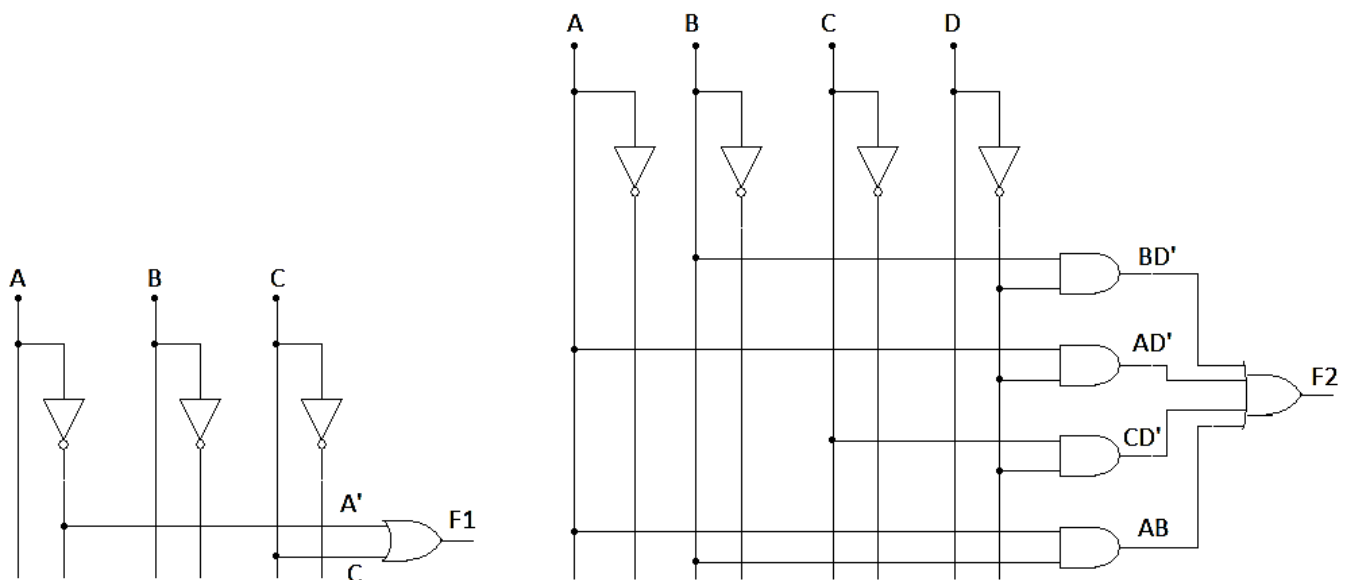
جواب :

	BC			
A	00	01	11	10
0	1	1	1	1
1	0	1	1	0

$$F1 = A' + C$$

	CD			
AB	00	01	11	10
00	0	0	0	1
01	1	0	0	1
11	1	1	0	1
10	1	0	0	1

$$F2 = BD' + AD' + CD' + AB$$

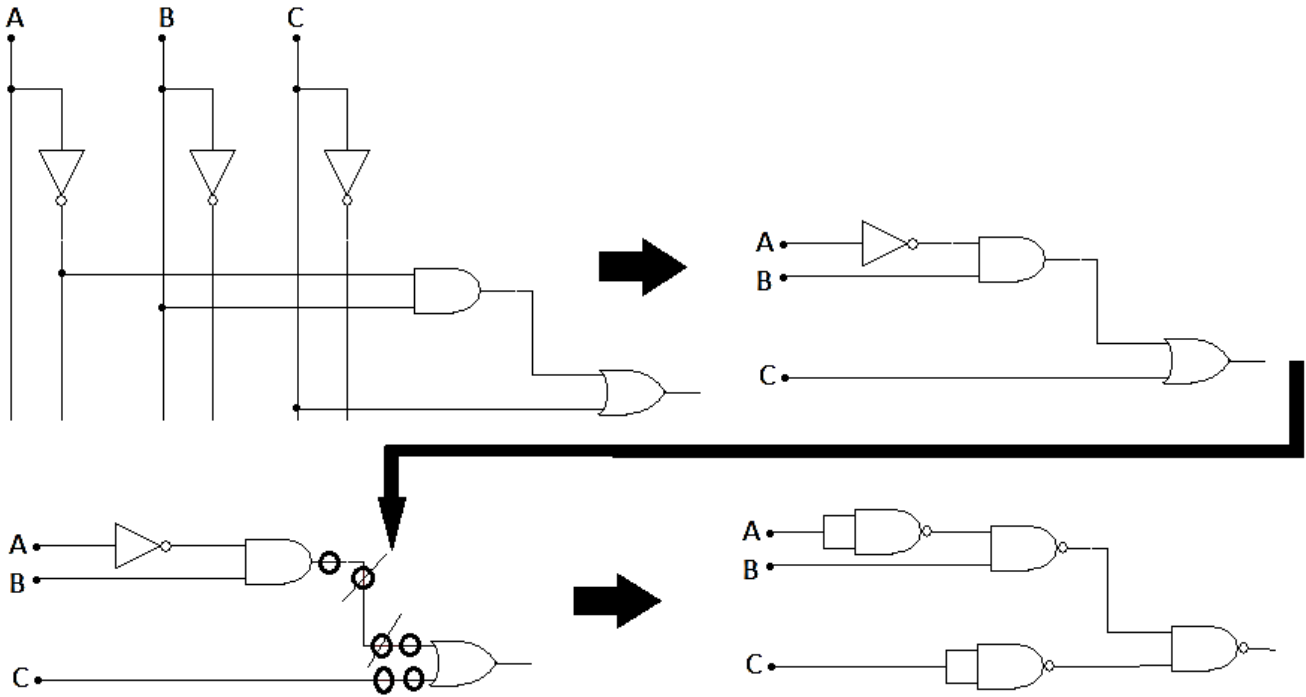
۱۶- تابع زیر را بعد از ساده نمودن به کمک دروازه منطقی NAND رسم کنید.

$$F(A, B, C) = \Sigma m(1,2,3,5,7)$$

جواب :

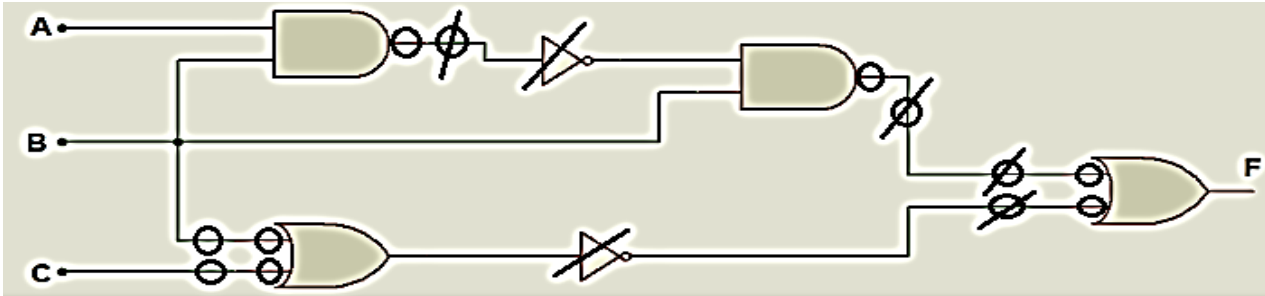
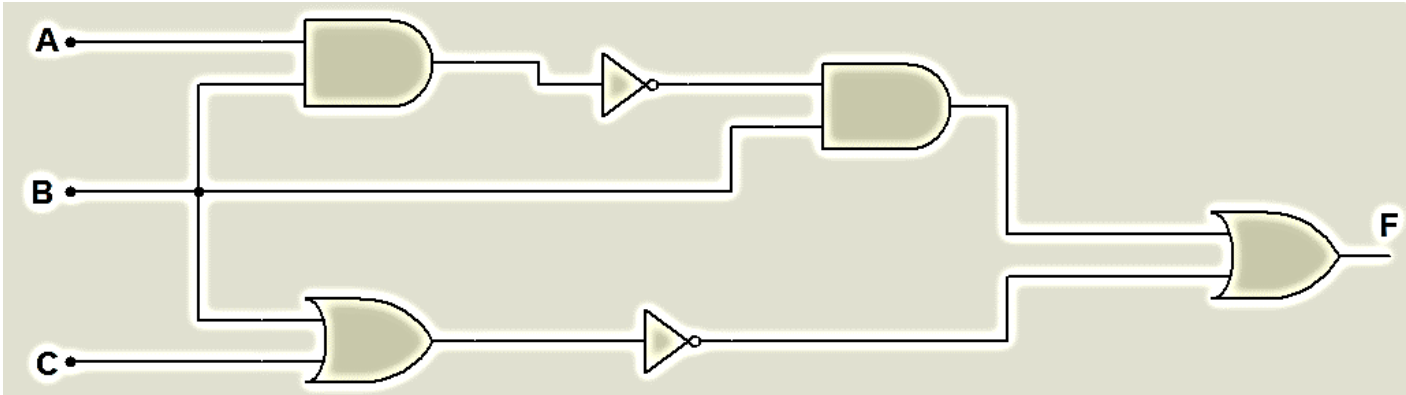
	BC			
A	00	01	11	10
0	0	1	1	1
1	0	1	1	0

$$F = C + A'B$$

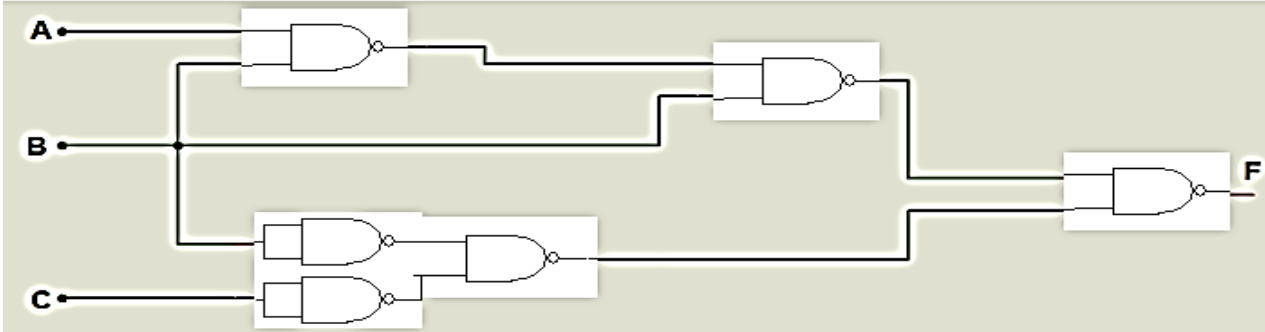

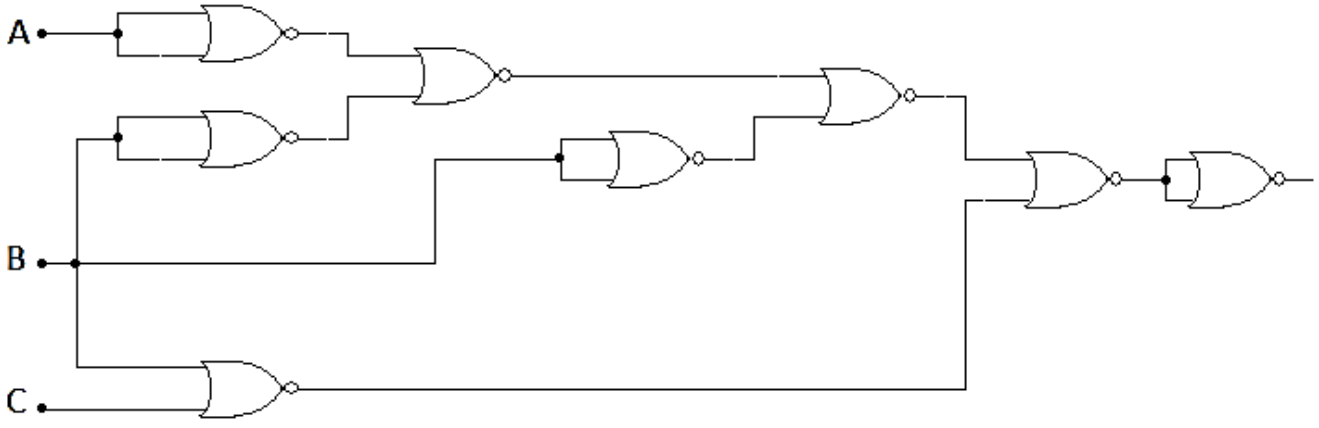
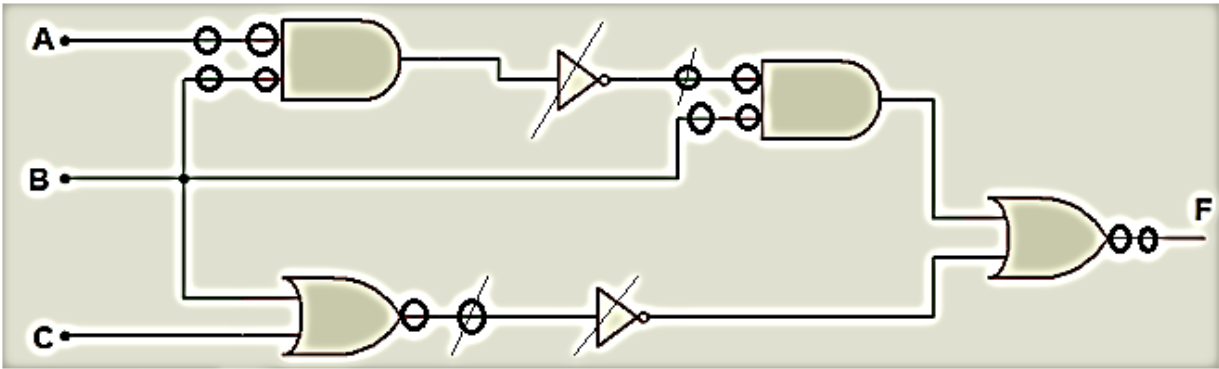
۱۷- در مدار شکل زیر :

الف (آنرا فقط با استفاده از گیت NAND بازسازی کنید. ب) آنرا فقط با استفاده از گیت NOR بازسازی کنید.

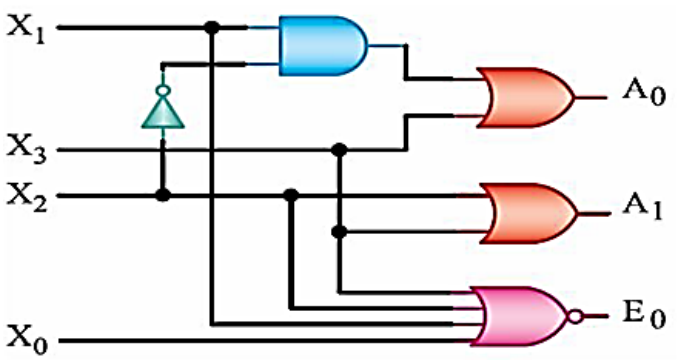

جواب :
الف :

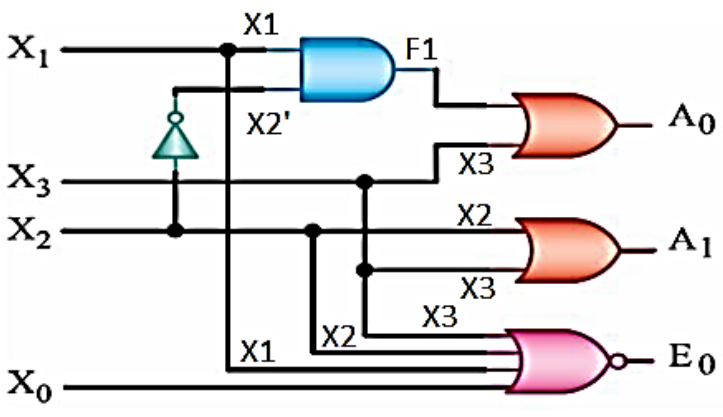

۱۸- در مدار شکل زیر ، معادله جبری توابع A_0 , A_1 , E_0 را بیابید.

جواب :

$$F1 = X1.X2'$$

$$A0 = F1 + X3 = X1.X2' + X3$$

$$A1 = X2 + X3$$

$$E0 = (X0 + X1 + X2 + X3)'$$

$$= X0'.X1'.X2'.X3'$$

۱۹- یک مقایسه کننده دو بیتی طراحی کنید که در آن دو عدد A و B را از ورودی بگیرد، و حاصل مقایسه آنها در سه خروجی $A > B$ ، $A < B$ ، $A = B$ نشان دهد.

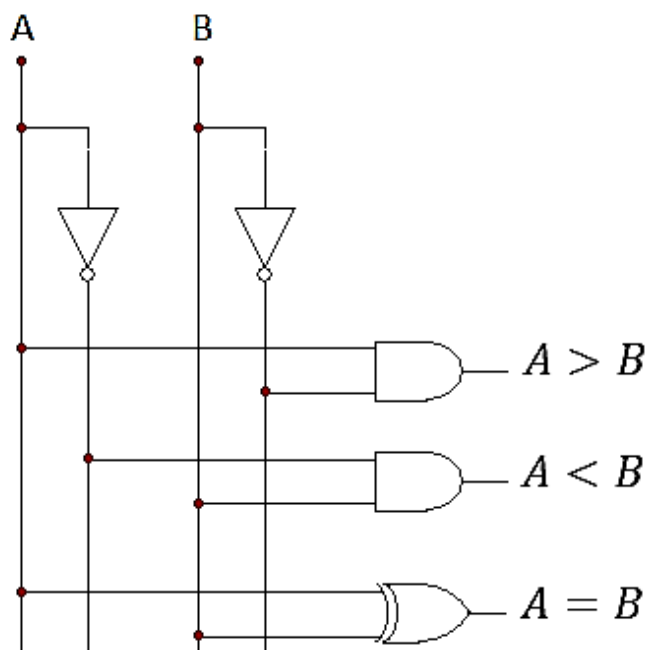
جواب :

A	B	A>B	A<B	A=B
0	0	0	0	1
0	1	0	1	0
1	0	1	0	0
1	1	0	0	1

$$A > B : F = AB'$$

$$A < B : F = A'B$$

$$A = B : F = A'B' + AB = A \oplus B$$

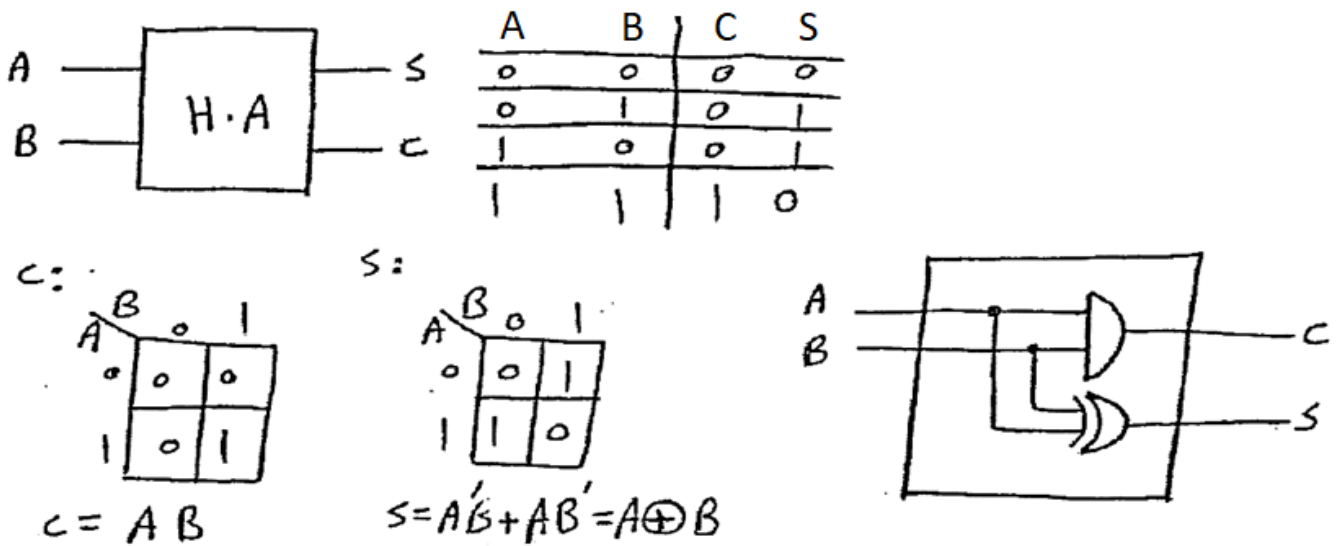

فصل پنجم : مدارهای ترکیبی با کاربردهای ویژه

در این بخش، بعضی از مدارهای ترکیبی با کاربردهای ویژه، که به علت مصرف عام به صورت تراشه‌ها (IC) تجارتي عرضه می‌شوند را معرفی می‌کنیم.

۱- نیم جمع کننده یا جمع کننده ناقص یا H.A (Half Adder) :

جمع دو عدد یک بیتی را می‌توان با مداری به نام نیم جمع کننده یا به اختصار H.A انجام دهیم. مدار H.A مداری است که دو ورودی (A, B) و دو خروجی (S و C) دارد. S رقم اول حاصل جمع (SUM) و C رقم نقلی (Carry) را مشخص می‌کند.

۲- تمام جمع کننده یا جمع کننده کامل یا F.A (Full Adder) :

برای انجام عملیات جمع اعداد دودویی نیاز به مداری داریم که بتواند ۳ رقم یک بیتی باینری را با هم جمع کند. چنین مداری را تمام جمع کننده می‌گویند و با F.A نشان می‌دهند.

تمام جمع کننده مداری است که ۳ خط ورودی (A, B, C₁) و دو خط خروجی (S و C) دارد.

The diagram shows a block labeled 'F.A' with three inputs, A, B, and C, and two outputs, S and C_{out}.

A	B	C	C _{out}	S
0	0	0	0	0
0	0	1	0	1
0	1	0	0	1
0	1	1	1	0
1	0	0	0	1
1	0	1	1	0
1	1	0	1	0
1	1	1	1	1

C_{out}:

	BC			
A	00	01	11	10
0	0	0	1	0
1	0	1	1	1

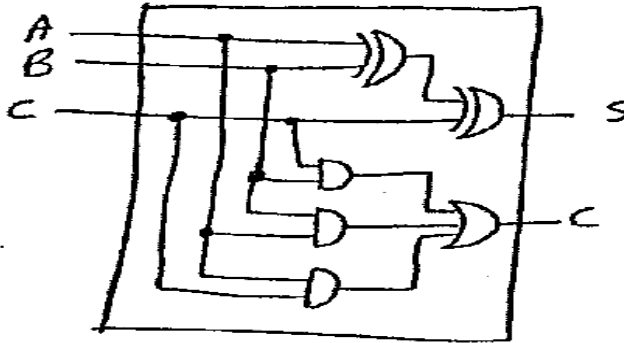
$$C_{out} = AB + BC + AC$$

S:

	BC			
A	00	01	11	10
0	0	1	0	1
1	1	0	1	0

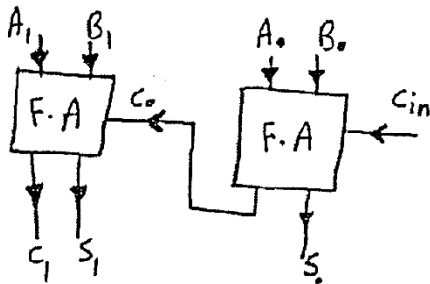
$$S = A'B'C + A'BC + AB'C' + ABC$$

$$= C \oplus (A \oplus B)$$

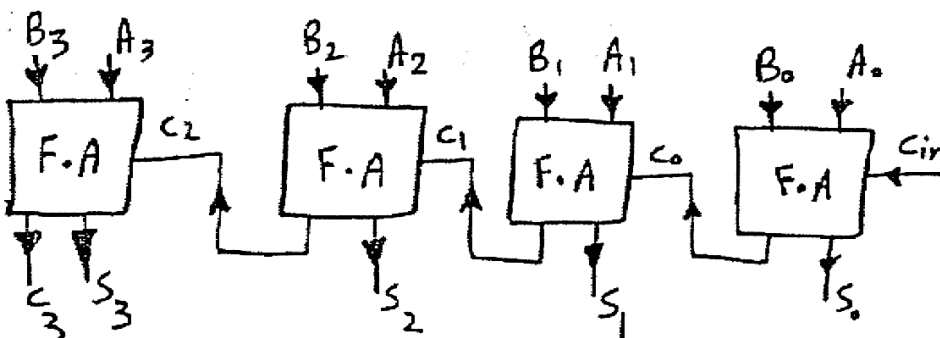

جمع کننده موازی چهار بیتی :

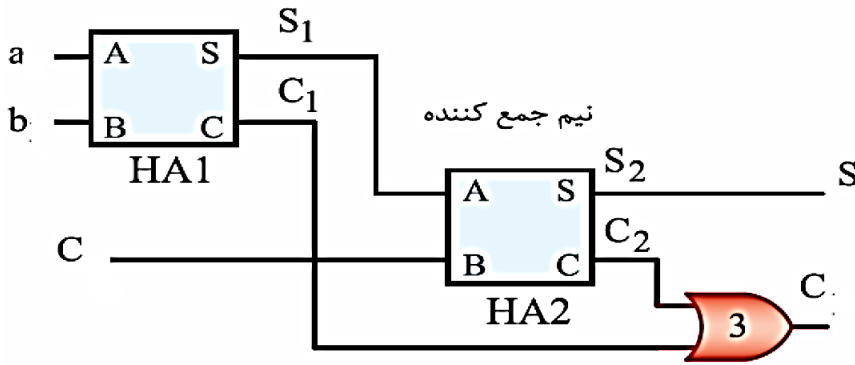
فرض کنید بخواهیم دو عدد $A=47$ و $B=36$ را با هم جمع کنیم. برای این کار ابتدا یکان‌ها را با هم جمع می‌کنیم. $(7+6=13)$ سپس دهگان‌ها و رقم نقلی با هم جمع می‌کنیم $(3+4+1=8)$ و جواب را به دست می‌آوریم. $(S=083)$. حال فرض کنید بخواهیم دو عدد دو بیتی $A=A_1A_0$ و $B=B_1B_0$ را در مبنای دو با هم جمع کنیم. برای این کار باید مانند مثال بالا ابتدا A_0 را با B_0 و سپس A_1 و B_1 و C_0 را با هم جمع کنیم. جواب نهایی شامل $(S=C_1S_1S_0)$ می‌باشد. اگر بخواهیم عملیات فوق را با $F.A$ پیاده‌سازی نماییم داریم:

و از آنجا که هر $F.A$ سه ورودی دارد می‌بایست $C_{in}=0$ باشد تا به جمع آسیب نزند. به همین ترتیب برای جمع دو عدد چهار بیتی دودویی $A=A_3A_2A_1A_0$ و $B=B_3B_2B_1B_0$ خواهیم داشت :

مثال : با استفاده از بلوک‌های H.A و گیت‌های اضافه یک F.A بسازید.

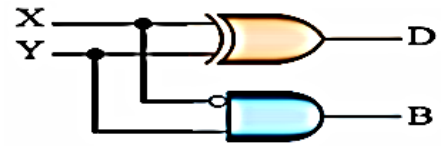
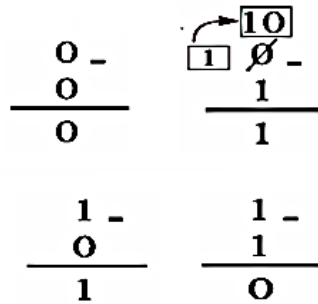
۳- نیم تفریق کننده یا تفریق کننده ناقص یا (Half Subtractor) H.S :

مدار تفریق کننده ناقص یا نیم تفریق کننده شامل دو ورودی (y, x) و دو خروجی (B, D) است. خروجی D (decrement) اصل تفریق و خروجی B رقم قرضی (Borrow) می‌باشد. در حین تفریق اگر $x \geq y$ باشد یعنی $(0-0, 1-0, 1-1)$ عمل تفریق انجام می‌شود و به رقم قرضی نیاز نداریم. ولی اگر $x < y$ باشد یعنی $(0-1)$ بایستی یک واحد از مرتبه بالاتر قرض بگیریم. یک واحد قرض گرفته شده از مرتبه بالاتر، ۲ واحد به بیت مورد نظر اضافه می‌کند. (سیستم دودویی)

ورودی‌ها X Y	خروجی‌ها B D
0 0	0 0
0 1	1 1
1 0	0 1
1 1	0 0

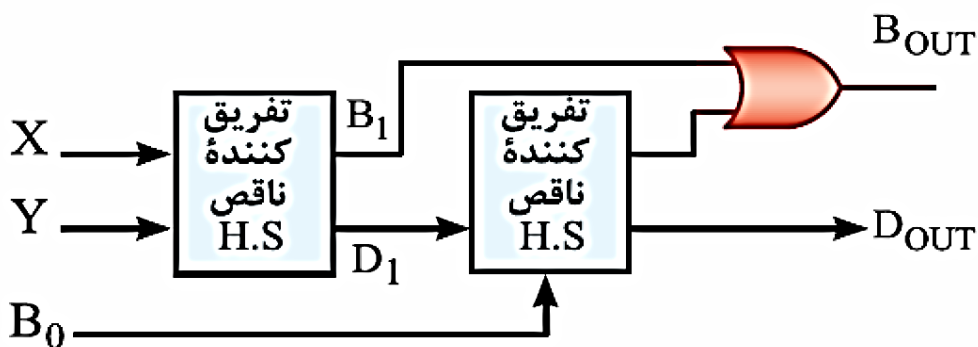
$$D = \bar{x}y + x\bar{y} = x \oplus y$$

$$B = \bar{x}y$$

۴- تمام تفریق کننده یا تفریق کننده کامل یا (Full Subtractor) F.S :

تفریق کننده کامل یا تمام تفریق کننده مداری است که ۳ خط ورودی $(A, B, C1)$ و دو خط خروجی (B, D) دارد. می‌توان مطابق روشی که برای مدارهای تمام جمع کننده ذکر شد، مدار تمام تفریق کننده یا تفریق کننده کامل را نیز با دو نیم تفریق کننده و یک گیت OR ساخت.

تفریق کننده موازی ۴ بیتی :

تفریق دو عدد دودویی به روش مکمل دو :

فرض کنید بخواهیم تفریق دو عدد دودویی دو بیتی $A=A_1A_0$ و $B=B_1B_0$ را به روش مکمل دو محاسبه نماییم. قبلاً گفتیم برای یافتن مکمل ۲ یک عدد دو بیتی تمام بیت های آن را معکوس کرده و حاصل را با عدد ۱ جمع میکنیم. مثلاً مکمل دو عدد ۱۰۱۰۱ در مبنای دو برابر ۰۱۰۱۱ است. روش دیگر یافتن مکمل دو یک عدد دودویی ، آن است که کم ارزشترین رقم ۱ و تمام صفرهای سمت راست آن بدون تغییر ، و بقیه ارقام سمت چپ آن مکمل می شوند. مثلاً مکمل دو عدد ۱۰۱۰ در مبنای دو ، برابر ۰۱۱۰ است. بنابر آن چه گفته شد ، مکمل دو عدد B_1B_0 برابر $(B_1'B_0' + 1)$ است. حال آن را با عدد A جمع می کنیم.

حال اگر جواب حاصل بیت نقلی نداشت، کافی است بیت نقلی را حذف کنیم و باقیمانده را به عنوان جواب بپذیریم. اما اگر جواب حاصله بیت نقلی نداشت قطعا B از A بزرگتر بوده و پاسخ یک عدد منفی است. برای یافتن پاسخ صحیح در این حالت کافی است بیت نقلی را حذف کرده و مکمل دو باقیمانده را محاسبه نمود. در انتها نیز به آن یک علامت منفی بیافزاییم.

مثال : تفریق مستقیم دو عدد باینری :

$$\begin{array}{r} 11011 \\ - 01110 \\ \hline 01101 \end{array}$$

حاصل تفریق

$$\begin{array}{r} 27 \\ - 14 \\ \hline + 13 \end{array}$$

$$01110 \xrightarrow{\text{متمم ۲}} 10010$$

تفریق به روش مکمل ۲ :

$$\begin{array}{r} 11011 \\ - 01110 \\ \hline 11011 \\ + 10010 \\ \hline \text{⊗} 01101 \end{array}$$

حاصل تفریق

+ رقم نقلی نهایی

تفریق به روش مکمل ۲ :

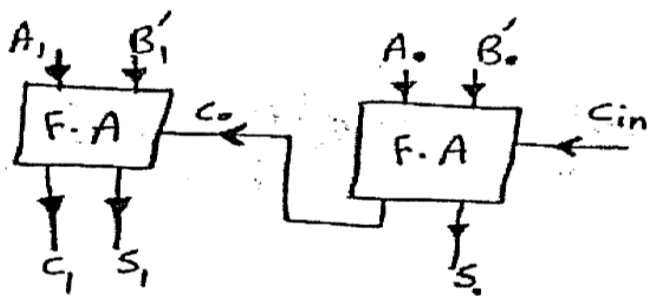
$$\begin{array}{r} 01110 \\ - 11011 \\ \hline 110011 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 14 \\ - 27 \\ \hline - 13 \end{array}$$

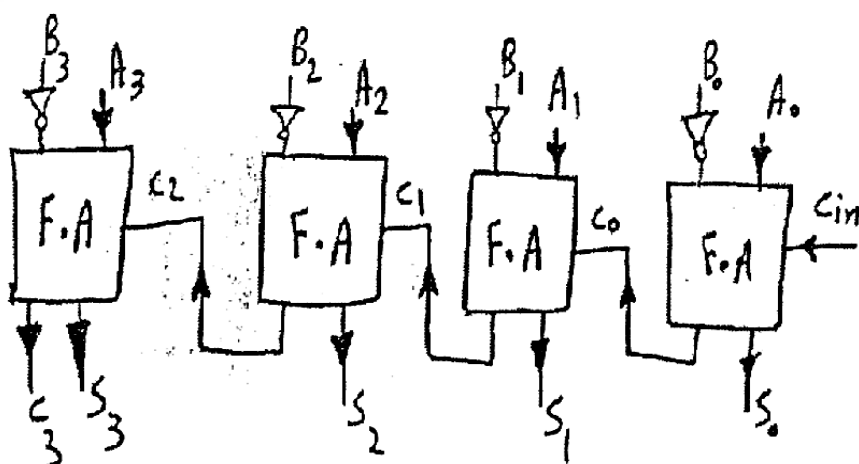
$$110011 \xrightarrow{\text{متمم ۲}} - 01101$$

- رقم نقلی نهایی

اگر بخواهیم عملیات فوق را با F.A پیاده‌سازی نماییم داریم :

همانطور که قبلاً نیز ذکر شد ، برای جمع کردن عدد A با عدد B می‌بایست تمام بیت‌های B مکمل گردند و حاصل با عدد 1 نیز جمع شود. قرار دادن $C_{in}=1$ این امر را سبب می‌شود. به همین ترتیب برای تفریق دو عدد چهاربیتی دودویی $A=A_3A_2A_1A_0$ و $B=B_3B_2B_1B_0$ خواهیم داشت :

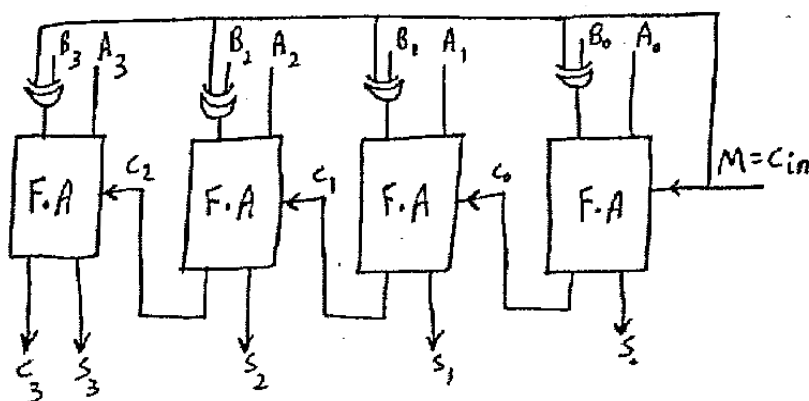

جمع کننده / تفریق کننده موازی چهاربیتی :

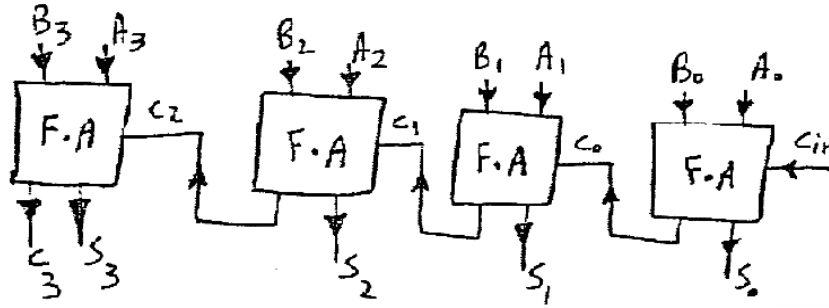
نکته ۱: می‌دانیم : $0 \oplus 1 = 1$, $0 \oplus 0 = 0$ است . بنابراین میتوان گفت : $0 \oplus A = A$. به عبارتی XOR هر عدد با صفر ، خود آن عدد می‌شود.

نکته ۲: می‌دانیم : $1 \oplus 1 = 0$, $1 \oplus 0 = 1$ است . بنابراین میتوان گفت : $1 \oplus A = A'$. به عبارتی XOR هر عدد با یک ، مکمل آن عدد می‌شود.

حال به شکل زیر دقت کنید.

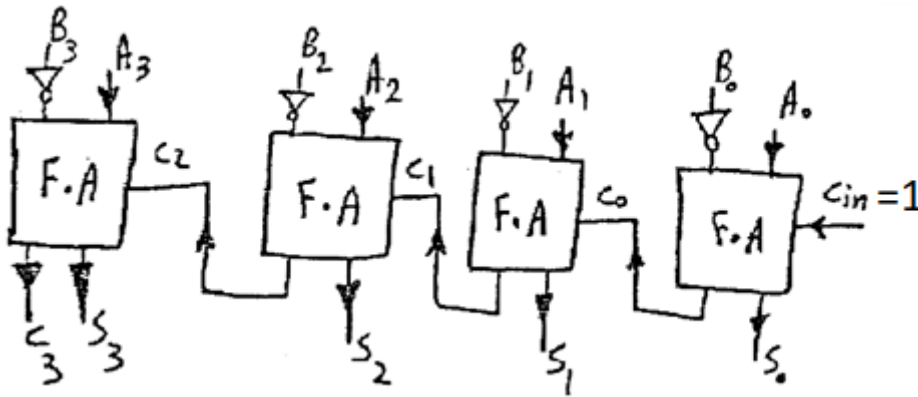

فرض کنید $M=0$ باشد. در این صورت با توجه به نکته 1 می توان مدار بالا به صورت زیر ساده نمود.

چنان چه می بینید این مدار همان مدار جمع کننده موازی چهار بیتی است.

این بار فرض کنید $M=1$ باشد. در این صورت با توجه به نکته 2 می توان مدار فوق را به صورت زیر ساده نمود.

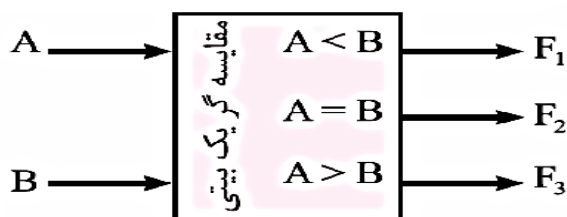
چنان چه می بینید این مدار به یک تفریق کننده موازی چهار بیتی تبدیل شده است.

بنابراین می توان گفت ، با قرار دادن $M=0$ ، مدار به یک جمع کننده و با قرار دادن $M=1$ مدار به یک تفریق کننده موازی چهار بیتی تبدیل می شود.

۵- مقایسه کننده یک بیتی :

در مقایسه بین دو بیت ، ممکن است بزرگتر ، کوچکتر یا مساوی بودن بیت ها مورد نظر باشد.

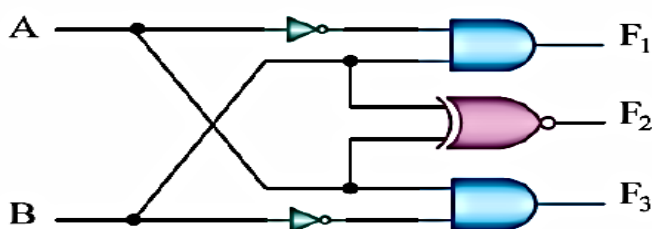
A	B	F ₁ A < B	F ₂ A = B	F ₃ A > B
0	0	0	1	0
0	1	1	0	0
1	0	0	0	1
1	1	0	1	0

$$F_1 = \bar{A}B$$

$$F_2 = \bar{A}\bar{B} + AB$$

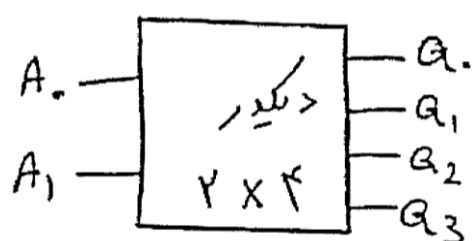
$$F_3 = A\bar{B}$$

۶- مدارهای رمز گشا یا دیکدر (Decoder) :

هر رمز گشا با n ورودی داری حداکثر 2ⁿ خروجی است و در هر لحظه تنها یکی از 2ⁿ خروجی فعال است. به عبارت دیگر، هر یک از خروجی های آن متناظر با یک ترکیب خاص ورودی (یک جمله حاصل ضرب نرمال یا مین ترم) است.

در شکل زیر یک مدار دیکدر ۲ به ۴ (با فرض Active High) و جدول صحت آن را می بینید.

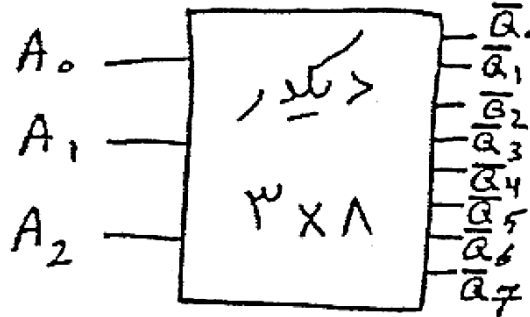

A ₁	A ₀	Q ₃	Q ₂	Q ₁	Q ₀
0	0	0	0	0	1
0	1	0	0	1	0
1	0	0	1	0	0
1	1	1	0	0	0

همان طور که دیده می شود در خروجی دیکدر ، همواره یک خط فعال است .

(در حالت Active High خط فعال با ۱ نمایش داده می شود.)

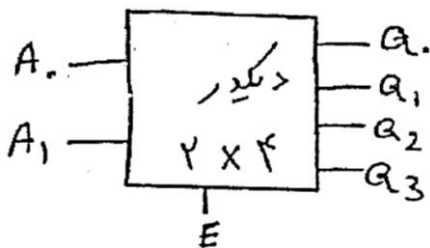
و این خط فعال توسط خط آدرس A_1A_0 تعیین می شود. شکل زیر یک دیکدر ۳ به ۸ (با فرض Active Low) و جدول صحت آن را نشان می دهد.

A_2	A_1	A_0	Q_7	Q_6	Q_5	Q_4	Q_3	Q_2	Q_1	Q_0
0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	0
0	0	1	1	1	1	1	1	1	0	1
0	1	0	1	1	1	1	1	0	1	1
0	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1
1	0	0	1	1	1	0	1	1	1	1
1	0	1	1	1	0	1	1	1	1	1
1	1	0	1	0	1	1	1	1	1	1
1	1	1	0	1	1	1	1	1	1	1

در بسیاری از آی سی ها یک پایه کنترلی وجود دارد که به کمک آن می توان کل مدار را غیر فعال (خاموش) کرد. این پایه را فعال ساز گویند و معمولاً با E یا CS نشان می دهند.

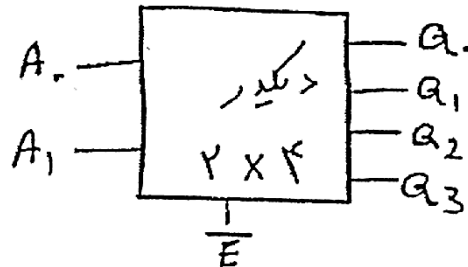
در شکل زیر یک مدار دیکدر ۲ به ۴ (با فرض Active High) با فعال ساز مثبت ، همراه با جدول صحت آن را می بینید.

E	A_1	A_0	Q_3	Q_2	Q_1	Q_0
0	X	X	0	0	0	1
1	0	0	0	0	0	0
1	0	1	0	0	1	0
1	1	0	0	1	0	0
1	1	1	1	0	0	0

همانطور که دیده می شود، اگر $E=0$ باشد، فرقی نمی کند که A_0 و A_1 صفر باشند یا یک. در هر صورت تمام خروجی ها صفر هستند. اما اگر $E=1$ باشد آی سی فعال بوده و به کار خود ادامه می دهد.

در شکل زیر یک مدار دیکدر ۲ به ۴ (با فرض Active High) با فعال سازی منفی، همراه با جدول صحت آن را می بینید.

E	A ₁	A ₀	Q ₃	Q ₂	Q ₁	Q ₀
1	X	X	0	0	0	1
0	0	0	0	0	0	0
0	0	1	0	0	1	0
0	1	0	0	1	0	0
0	1	1	1	0	0	0

طراحی مدار به کمک دیکدر :

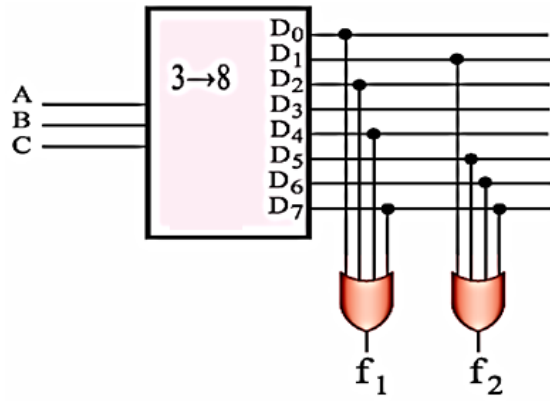
برای این کار مراحل زیر را به ترتیب پی می گیریم :

- ۱- جدول صحت مدار خواسته شده را می نویسیم.
- ۲- از روی تعداد متغیرهای ورودی، دیکدر مربوطه را رسم می کنیم.
- ۳- در دیکدرهای active high خروجی های 1 را OR و در دیکدرهای active low خروجی های ۱ را NAND می کنیم.

مثال: با توجه به جدول زیر توابع منطقی F_1 و F_2 را طراحی کنید.

	C	B	A	f_1	f_2
0	0	0	0	0	0
1	0	0	1	1	0
2	0	1	0	1	0
3	0	1	1	0	1
4	1	0	0	1	0
5	1	0	1	0	1
6	1	1	0	0	1
7	1	1	1	1	1

چون : $F2 = \Sigma m(1,5,6,7)$ و $F1 = \Sigma m(0,2,4,7)$ است ، پس :

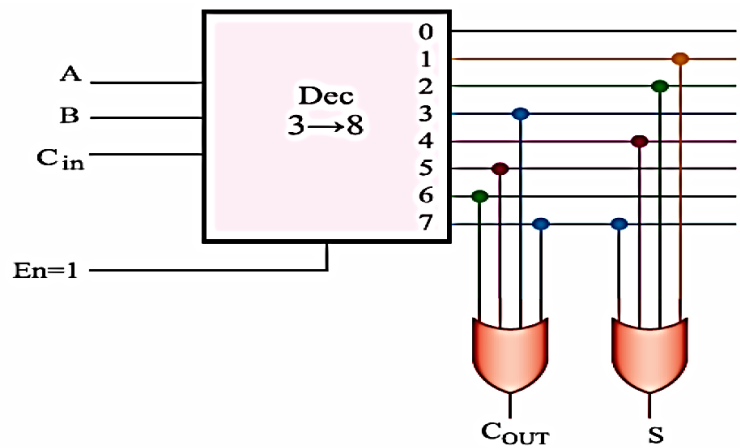
مثال : یک مدار تمام جمع کننده با استفاده از رمزگشا طراحی کنید.

حل : ابتدا جدول صحت S و C مربوط به تمام جمع کننده را به دست می آوریم.

	A	B	C _{in}	C _{OUT}	S
0	0	0	0	0	0
1	0	0	1	0	①
2	0	1	0	0	①
3	0	1	1	①	0
4	1	0	0	0	①
5	1	0	1	①	0
6	1	1	0	①	0
7	1	1	1	①	①

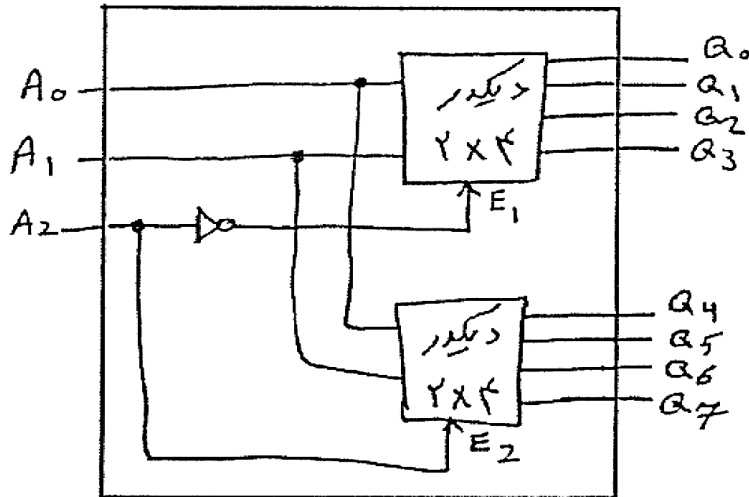
$$S = \Sigma m (1,2,4,7)$$

$$C_{out} = \Sigma m(3,5,6,7)$$

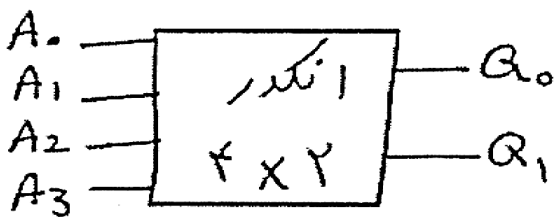
ساخت دیکدرهای بزرگتر:

به کمک پایه E می‌توان آی‌سی‌های دیکدر را به گونه‌ای به هم وصل کرد که یک دیکدر بزرگتر به دست آید. در شکل زیر توسط دو دیکدر ۲ به ۴ (با فرض Active High و فعال سازی مثبت) یک دیکدر ۳ به ۸ درست شده است.

۷- مدار رمز کننده یا انکدر (Encoder):

در شکل زیر یک مدار انکدر ۴ به ۲ (با فرض Active High) و جدول صحت آن را می‌بینید.

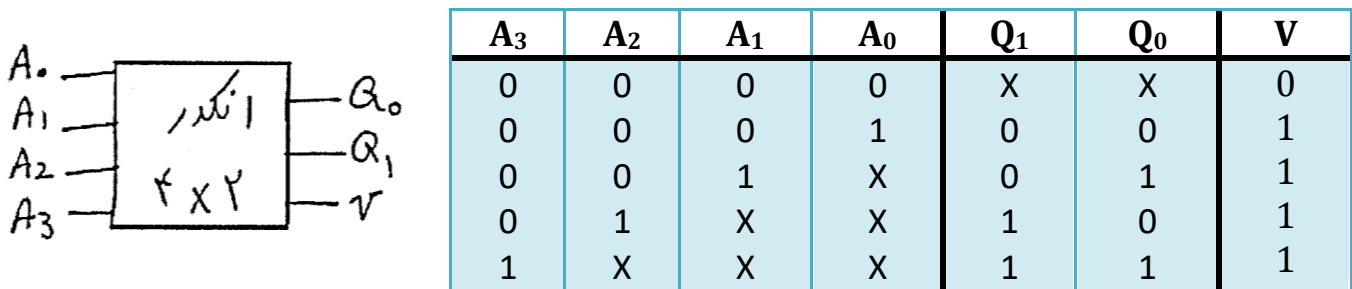

A_3	A_2	A_1	A_0	Q_1	Q_0
0	0	0	1	0	0
0	0	1	0	0	1
0	1	0	0	1	0
1	0	0	0	1	1

همان‌طور که دیده می‌شود، در خروجی انکدر، معادل باینری خط فعال شده ورودی، نمایش داده می‌شود. ایراد اصلی مدار فوق آن است که طبق تعریف می‌بایست در هر حالت، فقط یکی از ورودی‌های A_0 تا A_3 فعال باشد. بنابراین می‌توان گفت اگر بیش از یک ورودی فعال باشد، مدار دچار اشکال می‌گردد. برای رفع مشکل فوق از انکدر با اولویت (Priority Encoder) استفاده می‌کنند. در انکدر اولویت‌دار، موقعی که بیش از یک ورودی فعال می‌شود، عدد با اولویت بالاتر به خروجی ارسال می‌گردد.

مشکل دیگر زمانی است که هیچ‌کدام از خطوط ورودی فعال نباشند. در این صورت همه خطوط برابر 0 خواهند بود؛ که مشابه وقتی است که ورودی 0001 باشد. برای حل این مشکل نیز اغلب از یک خروجی اضافی (V) استفاده می‌کنند.

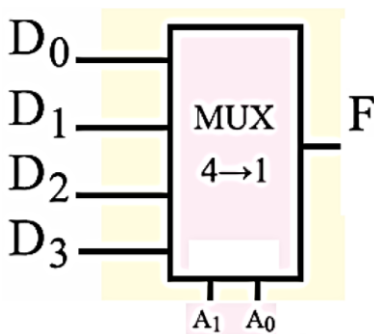
اگر $V=1$ باشد، یعنی حداقل یکی از ورودی‌ها فعال است. اما اگر $V=0$ باشد، یعنی هیچ کدام از ورودی‌ها فعال نیستند. در شکل زیر یک مدار انکدر اولویت دار ۴ به ۲ (با فرض Active High) با خروجی V و جدول صحت آن را می‌بینید.

۸- مدارهای متمرکز کننده یا تسهیم کننده یا مالتی پلکسر (Multiplexer):

مالتی پلکسر یکی از پرکاربردترین مدارهای ترکیبی است. و مانند یک انتخاب کننده (Selector) عمل می‌کند. این مدار با توجه به آدرسی که در خط آدرس آن انتخاب می‌شود، به یکی از ورودی‌ها اجازه عبور می‌دهد. به عبارت دیگر، عملکرد آن درست شبیه یک کلید چند حالتی است؛ با این تفاوت که حالت کلید به صورت دیجیتالی انتخاب می‌شود.

شکل زیر یک مولتی پلکسر ۴ به ۱ و جدول صحت آن را صحت نشان می‌دهد.

A_1	A_0	F
0	0	D_0
0	1	D_1
1	0	D_2
1	1	D_3

همان‌طور که می‌بینید، ورودی که خط آدرس نشان می‌دهد، به خروجی منتقل می‌شود.

طراحی مدار با استفاده از مالتی پلکسر:

برای این کار:

- ۱- جدول صحت مدار خواسته شده را می‌نویسیم.
- ۲- آن را به تعداد خطوط ورودی مالتی پلکسر موجود تقسیم می‌کنیم.
- ۳- خطوط ورودی مالتی پلکسر را می‌یابیم.
- ۴- مدار را ترسیم می‌کنیم.

مثال: اگر تابع F به شکل زیر باشد، مطلوب است :

$$F(A,B,C) = \Sigma m(2,3,5,6)$$

الف (طراحی آن با استفاده از یک MUX8*1

ب) طراح آن با استفاده از یک MUX4*1

الف :

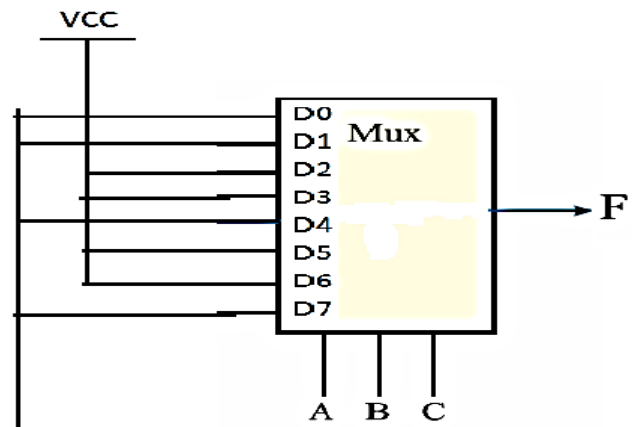
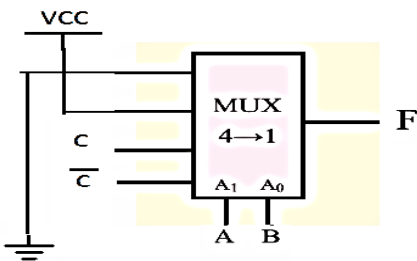
A	B	C	F
0	0	0	0
0	0	1	0
0	1	0	1
0	1	1	1
1	0	0	0
1	0	1	1
1	1	0	1
1	1	1	0

D0 = 0
D1 = 0
D2 = 1
D3 = 1
D4 = 0
D5 = 1
D6 = 1
D7 = 0

ب :

A	B	C	F
0	0	0	0
0	0	1	0
0	1	0	1
0	1	1	1
1	0	0	0
1	0	1	1
1	1	0	1
1	1	1	0

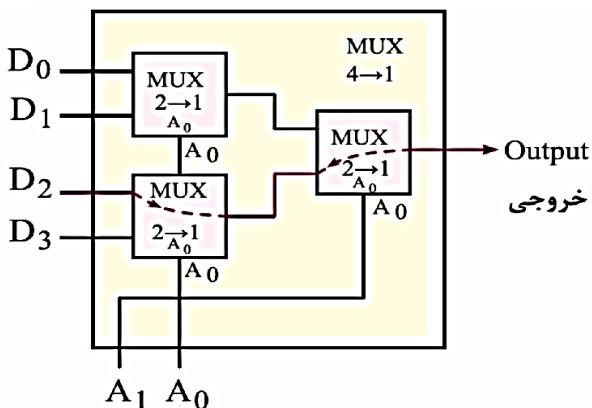
D0 = 0
D1 = 1
D2 = C
D3 = \overline{C}

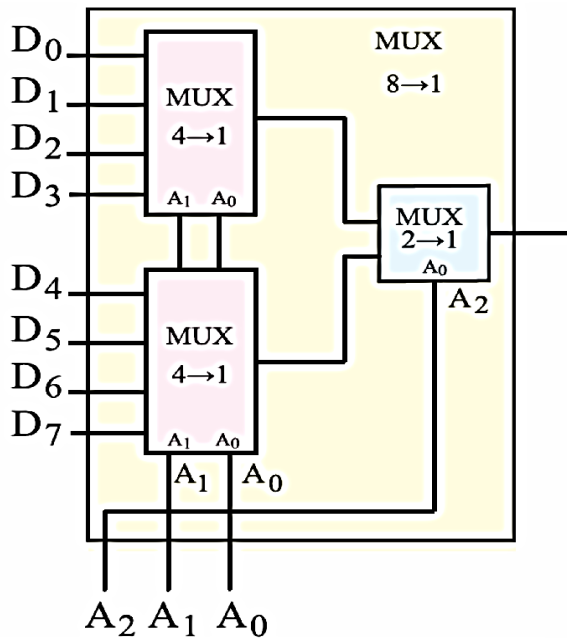
ساخت مالتی پلکسهای بزرگتر :

با روشی مشابه ساخت دیکدرهای بزرگتر، می توان مالتی پلکسهای بزرگتر را نیز ساخت.

مثال: یک مالتی پلکسر ۴ به ۱ را با سه عدد مالتی پلکسر ۲ به ۱ طراحی کنید.

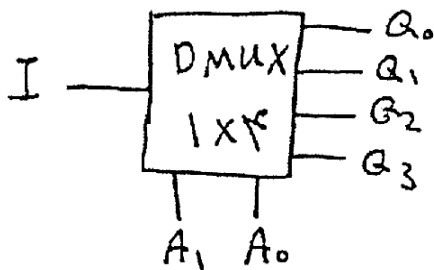

مثال: یک مالتی پلکسر ۸ به ۱ را با دو عدد مالتی پلکسر ۴ به ۱ و یک مالتی پلکسر ۲ به ۱ طراحی کنید.

۹- مدار توزیع کننده یا دی مالتی پلکسر (Demultiplexer):

شکل زیر یک دی مالتی پلکسر ۱ به ۴ را با جدول صحت آن نشان می دهد.

A ₁	A ₀	Q ₃	Q ₂	Q ₁	Q ₀
0	0	0	0	0	I
0	1	0	0	I	0
1	0	0	I	0	0
1	1	I	0	0	0

همان طور که می بینید، خط I به خروجی منتقل می شود که خط آدرس آن را نشان می دهد.

نکته: اگر I=1 باشد، مدار دی مالتی پلکسر به یک دیکدر Active High تبدیل می شود.

تمرین:

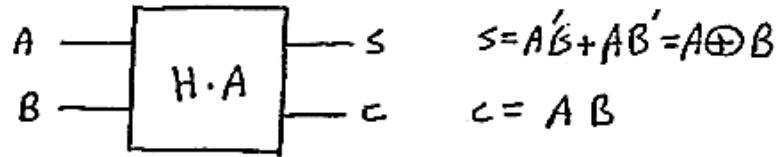
۱- نشان دهید چگونه می‌توان سه تابع زیر را به کمک مدار نیم جمع کننده اجرا کرد.

$$F1 = X \oplus Y \oplus Z$$

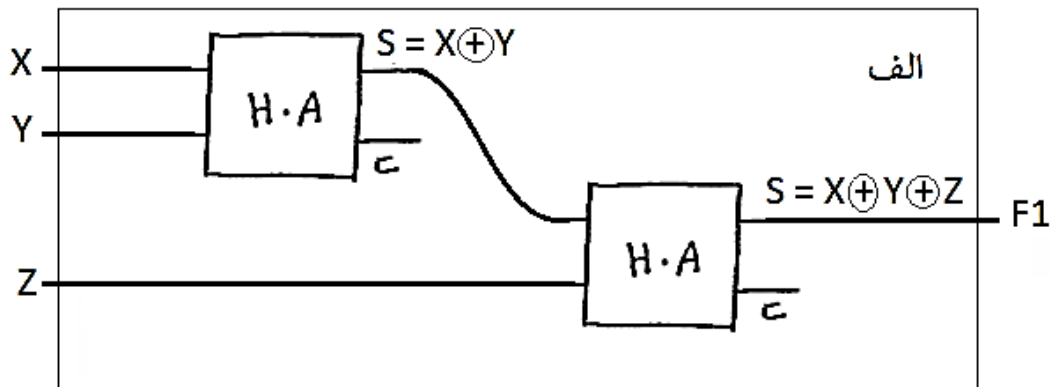
$$F2 = ABC$$

$$F3 = XY' + XZ' + X'YZ$$

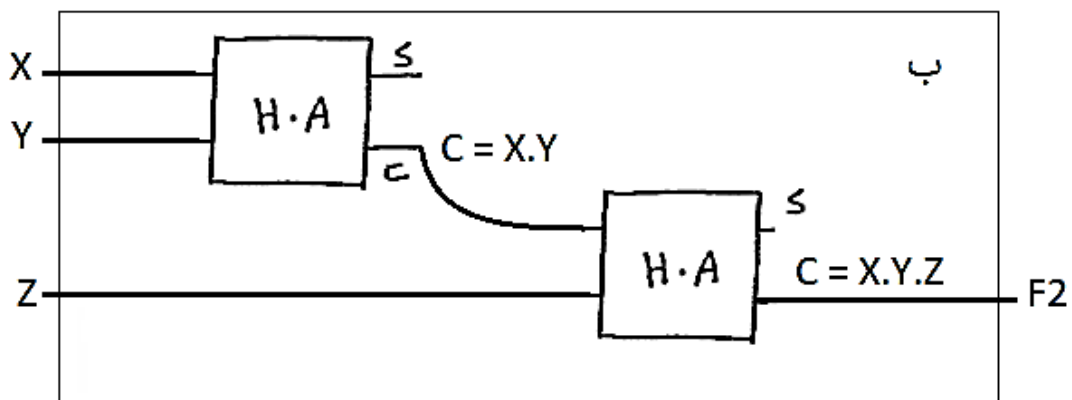
جواب:

الف:

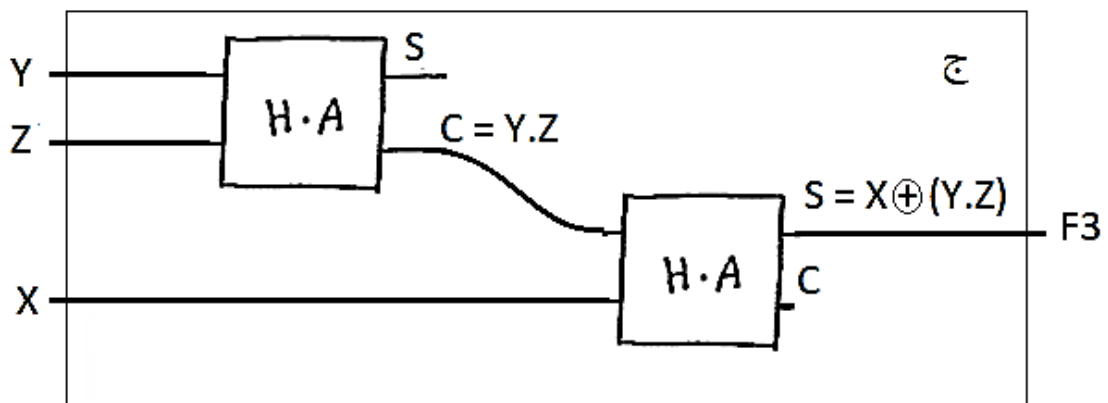

ب:

ج:

$$F3 = XY' + XZ' + X'YZ = X(Y' + Z') + X'YZ = X(YZ)' + X'YZ = X \oplus (YZ)$$

۲- تابع منطقی رأی اکثریت یک کمیته سه نفره را با یک دیکدر اجرا کنید.

الف : با یک دیکدر active high

ب : با یک دیکدر active low

جواب :

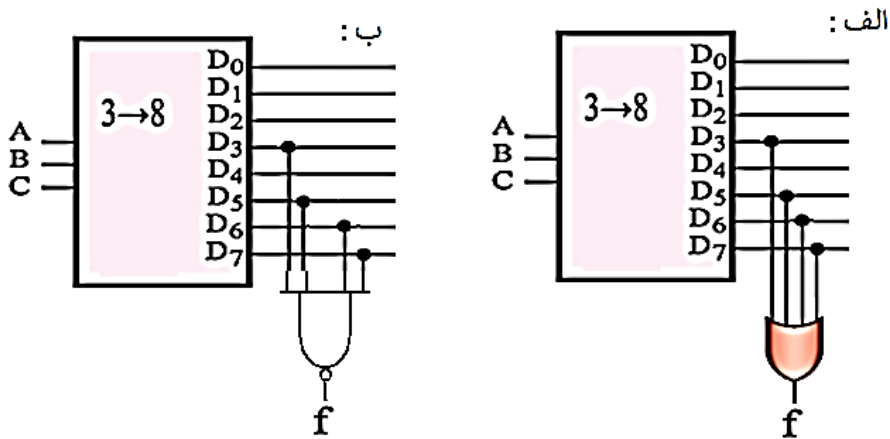
ابتدا جدول صحت را می کشیم .

چون ۳ ورودی دارد ، پس از یک دیکدر ۸ به ۳

استفاده می کنیم .

	A	B	C	F
0	0	0	0	0
1	0	0	1	0
2	0	1	0	0
3	0	1	1	1
4	1	0	0	0
5	1	0	1	1
6	1	1	0	1
7	1	1	1	1

حال در دیکدرهای active high خروجی های 1 را OR و در دیکدرهای active low خروجی های ۱ را NAND می کنیم. داریم :

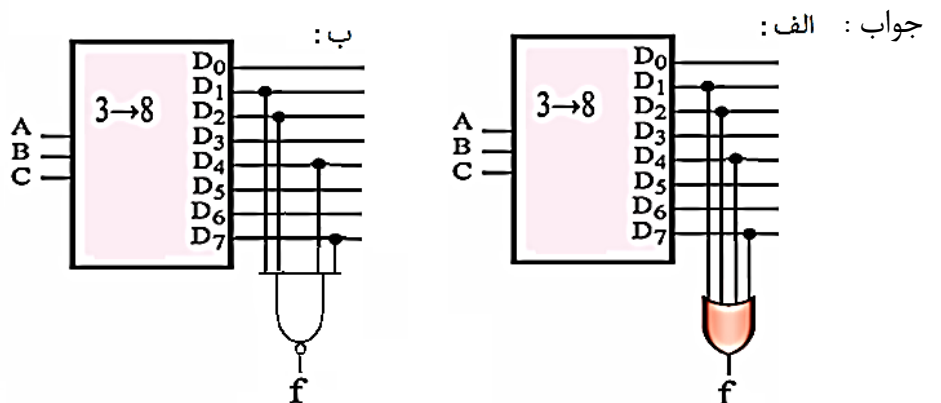

۳- تابع $F(A, B, C) = \sum m(1, 2, 4, 7)$ را با یک دیکدر یا رمزگشا اجرا کنید.

ب) active low

الف) active high

	A	B	C	F
0	0	0	0	0
1	0	0	1	1
2	0	1	0	1
3	0	1	1	0
4	1	0	0	1
5	1	0	1	0
6	1	1	0	0
7	1	1	1	1

۴- تابع $F(A, B, C) = \Sigma m(0,1,4,6)$ را با یک پلکسر اجرا کنید.

ب: با یک $MUX 4 \rightarrow 1$

الف: با یک $MUX 8 \rightarrow 1$

ب:

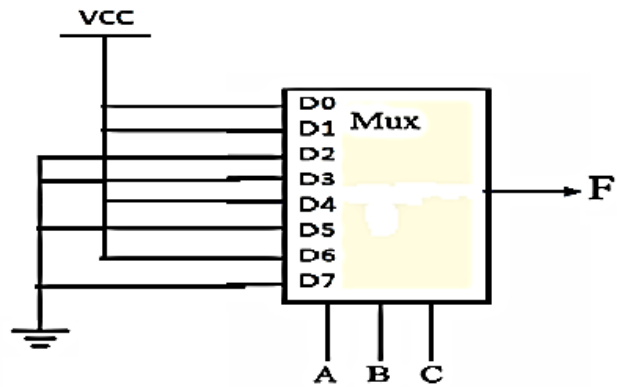
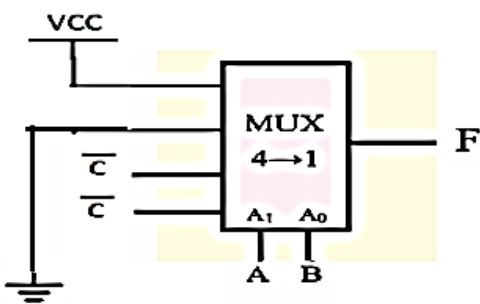
A	B	C	F
0	0	0	1
0	0	1	1
0	1	0	0
0	1	1	0
1	0	0	1
1	0	1	0
1	1	0	1
1	1	1	0

$D_0 = 1$
 $D_1 = 0$
 $D_2 = \overline{C}$
 $D_3 = \overline{C}$

الف:

A	B	C	F
0	0	0	1
1	0	1	1
2	0	1	0
3	0	1	0
4	1	0	1
5	1	0	0
6	1	1	1
7	1	1	0

$D_0 = 1$
 $D_1 = 1$
 $D_2 = 0$
 $D_3 = 0$
 $D_4 = 1$
 $D_5 = 0$
 $D_6 = 1$
 $D_7 = 0$

۵- تابع $F = \Sigma m(1,2,4,7)$ را با استفاده از رمز گشا طراحی کنید.

ب: با یک $MUX 4 \rightarrow 1$

الف: با یک $MUX 8 \rightarrow 1$

جواب:

ب:

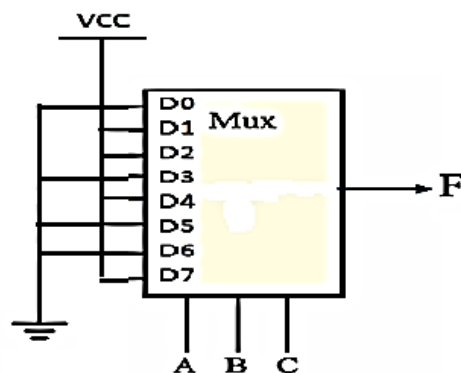
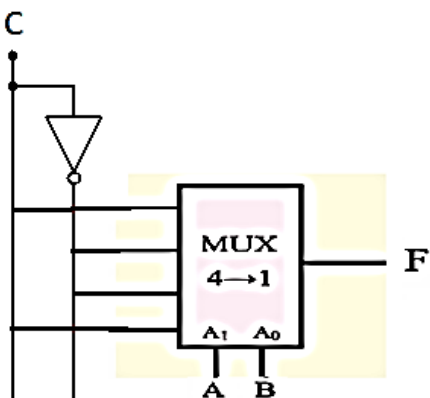
A	B	C	F
0	0	0	0
0	0	1	1
0	1	0	1
0	1	1	0
1	0	0	1
1	0	1	0
1	1	0	0
1	1	1	1

$D_0 = C$
 $D_1 = C$
 $D_2 = \overline{C}$
 $D_3 = C$

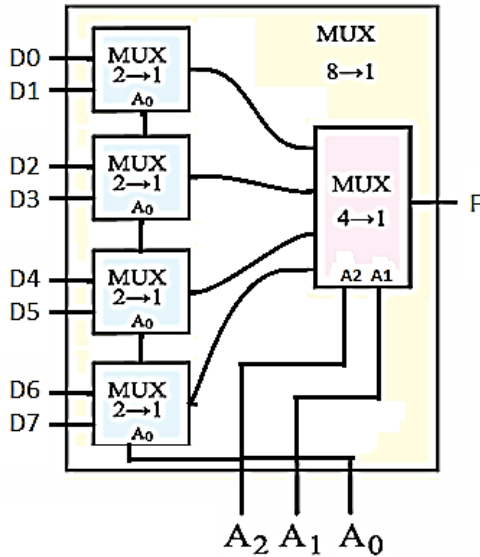
الف:

A	B	C	F
0	0	0	0
1	0	1	1
2	0	1	1
3	0	1	0
4	1	0	1
5	1	0	0
6	1	1	0
7	1	1	1

$D_0 = 0$
 $D_1 = 1$
 $D_2 = 1$
 $D_3 = 0$
 $D_4 = 1$
 $D_5 = 0$
 $D_6 = 0$
 $D_7 = 1$

۶- با استفاده از ۴ عدد 2×1 mux و ۱ عدد 4×1 mux یک عدد 8×1 mux طراحی کنید.

جواب :

۷- با استفاده از مالتی پلکسر، سیستمی با سه سنسور ورودی را طوری طراحی کنید که اگر فقط یک سنسور فعال شود دزدگیر به صدا درآید. الف : با یک $MUX 8 \rightarrow 1$ ب : با یک $MUX 4 \rightarrow 1$

جواب :

ب :

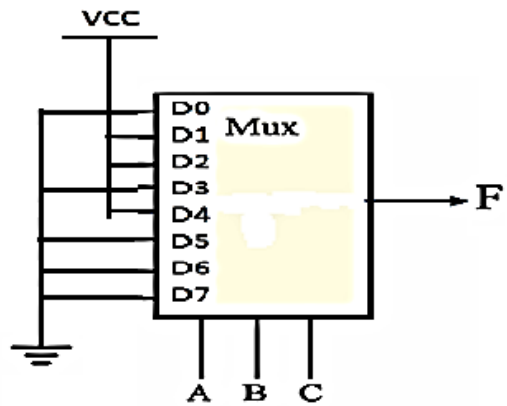
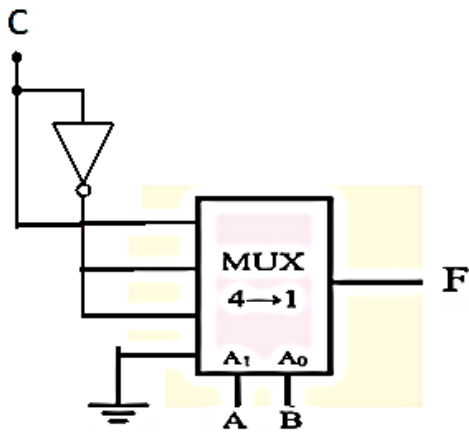
A	B	C	F
0	0	0	0
0	0	1	1
0	1	0	1
0	1	1	0
1	0	0	1
1	0	1	0
1	1	0	0
1	1	1	0

$D0 = C$
 $D1 = \overline{C}$
 $D2 = \overline{C}$
 $D3 = 0$

الف :

A	B	C	F
0	0	0	0
1	0	1	1
2	0	1	1
3	0	1	0
4	1	0	0
5	1	0	1
6	1	1	0
7	1	1	0

$D0 = 0$
 $D1 = 1$
 $D2 = 1$
 $D3 = 0$
 $D4 = 1$
 $D5 = 0$
 $D6 = 0$
 $D7 = 0$

۸- تابع $F(A, B, C) = AB'C + A'BC + ABC' + ABC$ را طراحی کنید.

ب: با یک $MUX 4 \rightarrow 1$

الف: با یک $MUX 8 \rightarrow 1$

د: با یک دیکدر active low

ج: با یک دیکدر active high

جواب: الف:

$F = AB'C + A'BC + ABC' + ABC$

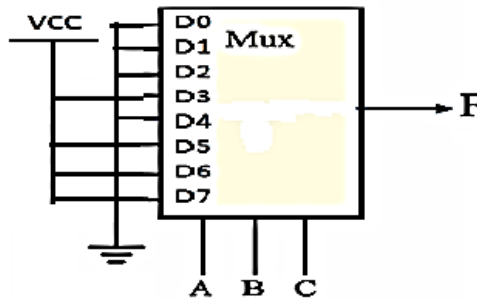
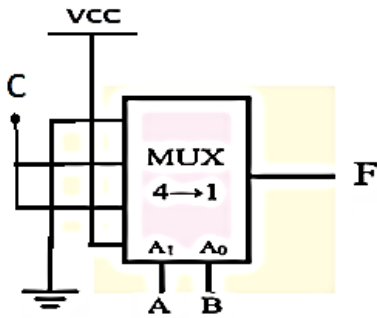
$F = AB'C + A'BC + ABC' + ABC$

	A	B	C	F
0	0	0	0	0
1	0	0	1	0
2	0	1	0	0
3	0	1	1	1
4	1	0	0	0
5	1	0	1	1
6	1	1	0	1
7	1	1	1	1

D0 = 0
D1 = C
D2 = C
D3 = 1

	A	B	C	F
0	0	0	0	0
1	0	0	1	0
2	0	1	0	0
3	0	1	1	1
4	1	0	0	0
5	1	0	1	1
6	1	1	0	1
7	1	1	1	1

D0 = 0
D1 = 0
D2 = 0
D3 = 1
D4 = 0
D5 = 1
D6 = 1
D7 = 1

د:

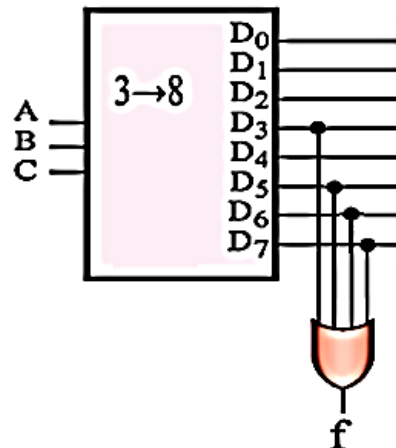
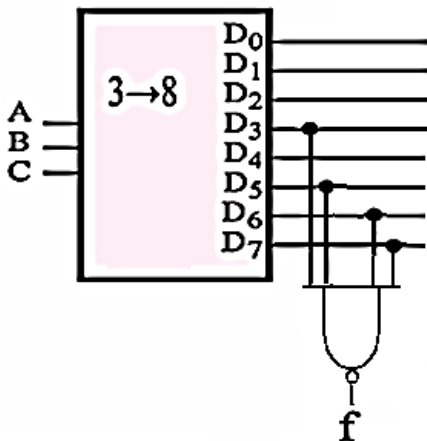
ج:

$F = AB'C + A'BC + ABC' + ABC$

$F = AB'C + A'BC + ABC' + ABC$

	A	B	C	F
0	0	0	0	0
1	0	0	1	0
2	0	1	0	0
3	0	1	1	1
4	1	0	0	0
5	1	0	1	1
6	1	1	0	1
7	1	1	1	1

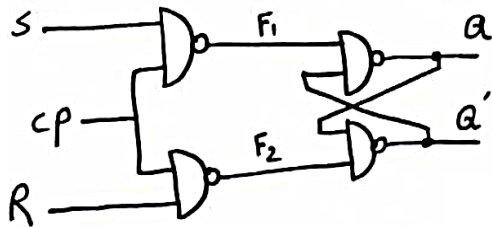
	A	B	C	F
0	0	0	0	0
1	0	0	1	0
2	0	1	0	0
3	0	1	1	1
4	1	0	0	0
5	1	0	1	1
6	1	1	0	1
7	1	1	1	1

فصل ششم : فلیپ فلاپ‌ها

فلیپ فلاپ‌ها عناصری حافظه‌دار هستند که خروجی آن‌ها در هر لحظه، می‌تواند به ورودی در همان لحظه و خروجی حالت قبل بستگی داشته باشد.

فلیپ فیلپ SR :

به مدار زیر دقت کنید.

در این مدار ابتدا فرض کنید $CP = 0$ باشد. بنابراین حتماً $F1 = F2 = 1$ است.

(می‌دانیم خروجی گیت NAND یک است، مگر در حالتی که دو ورودی یک باشند. و چون یکی از دو ورودی صفر است پس خروجی حتماً یک است.) بنابراین داریم:

$$Q = (F1 \cdot Q')' = (1 \cdot Q')' = (Q')' = Q$$

$$Q' = (F2 \cdot Q)' = (1 \cdot Q)' = (Q)' = Q'$$

به عبارتی، مادامیکه $CP = 0$ باشد خروجی‌ها بدون تغییر باقی می‌مانند. حال فرض کنید $CP = 1$ باشد. می‌خواهیم با بررسی حالت‌های مختلف، جدول زیر را تکمیل کنیم.

حالت اول: $S = 1, R = 0 \rightarrow F1 = 0, F2 = 1 \rightarrow Q = 1, Q' = 0$

حالت دوم: $S = 0, R = 0 \rightarrow F1 = 1, F2 = 1 \rightarrow Q = 1, Q' = 0$

حالت سوم: $S = 1, R = 1 \rightarrow F1 = 1, F2 = 0 \rightarrow Q = 0, Q' = 1$

حالت چهارم: $S = 0, R = 0 \rightarrow F1 = 1, F2 = 1 \rightarrow Q = 0, Q' = 1$

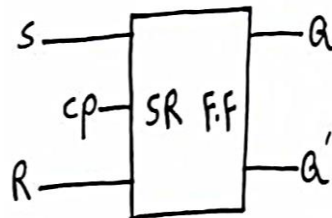
حالت پنجم: $S = 1, R = 1 \rightarrow F1 = 0, F2 = 0 \rightarrow Q = 1, Q' = 1$

S	R	Q	Q'
1	0	1	0
0	0	1	0
0	1	0	1
0	0	0	1
1	1	غ ق ق	غ ق ق

با بررسی جدول و نتایج به دست آمده می توان گفت :

- اگر $S \neq R$ باشد ، خروجی تابع S است یعنی $Q = S$
- اگر $S = R = 0$ باشد، خروجی همان خروجی حالت قبل است و بدون تغییر باقی می ماند یعنی $Q(t+1) = Q(t)$
- اگر $S = R = 1$ باشد خروجی غیر قابل قبول است.

نتایج بالا را می توان به شکل زیر نشان داد.

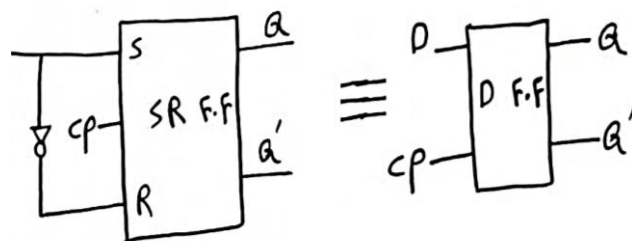

جدول صحت SR F.F :

S	R	Q(t+1)
0	0	Q(t)
0	1	0
1	0	1
1	1	غ ق ق

فلیپ فلاپ D :

همان طور که گفتیم ، در حالتی که $S = R = 1$ باشد ، خروجی SR F.F غیر قابل قبول است. برای رفع این عیب روش های متعددی وجود دارد. یک راه این است که ، کاری کنیم تا هیچ وقت $S = R$ نشود. برای این منظور کافی است پایه ی S را با یک گیت NOT به پایه ی R متصل نماییم. با انجام این کار فلیپ فلاپ جدیدی به نام D F.F به وجود می آید.

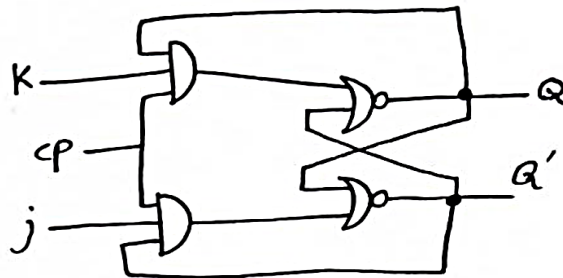
جدول صحت D F.F :

D	Q(t+1)
0	0
1	1

واضح است که حالت $D=0$ در فلیپ فلاپ D ، معادل حالت $S=0$ و $R=1$ در فلیپ فلاپ SR است. پس خروجی تابع S و برابر صفر است. همچنین حالت $D=1$ در فلیپ فلاپ D معادل حالت $S=1$ و $R=0$ در فلیپ فلاپ SR است پس خروجی تابع S و برابر یک است.

فلیپ فلاپ JK:

به مدار زیر دقت کنید.

با بررسی حالت‌های مختلف، جدول زیر را تکمیل می‌کنیم.

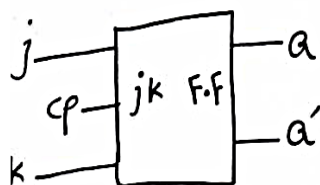
J	K	Q	Q'
1	0	1	0
0	0	1	0
1	1	0	1
0	1	0	1
0	0	0	1
1	1	1	0

با بررسی جدول و نتایج به دست آمده می‌توان گفت:

- اگر $J \neq K$ باشد، خروجی تابع J است یعنی $Q = J$
- اگر $J = K = 0$ باشد، خروجی همان خروجی حالت قبل است و بدون تغییر باقی می‌ماند یعنی $Q(t+1) = Q(t)$
- اگر $J = K = 1$ باشد، خروجی مکمل خروجی حالت قبل است یعنی $Q(t+1) = Q'(t)$

نتایج بالا را می‌توان به شکل زیر نشان داد.

جدول صحت JK F.F:

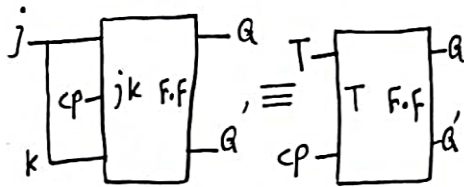

J	K	Q(t+1)
0	0	Q(t)
0	1	0
1	0	1
1	1	Q'(t)

فلیپ فلاپ T:

با اتصال ورودی‌های J و K به یکدیگر، فلیپ فلاپ جدیدی به نام T F.F به وجود می‌آید.

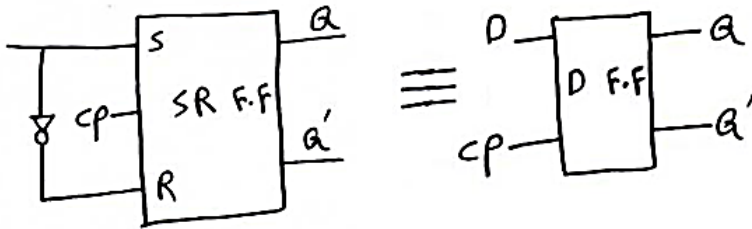
جدول صحت T F.F:

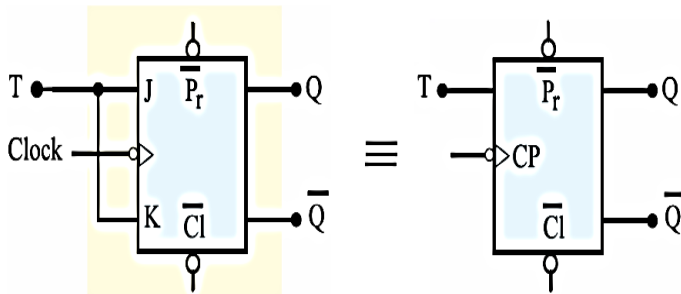
T	Q(t+1)
0	Q(t)
1	Q'(t)

واضح است که حالت $T=0$ در فلیپ فلاپ T، معادل حالت $J=K=0$ در فلیپ فلاپ JK است. پس خروجی تابع J و برابر صفر است. همچنین حالت $T=1$ در فلیپ فلاپ T، معادل $J=K=1$ در فلیپ فلاپ JK است. پس خروجی تابع J و مکمل حالت قبل است.

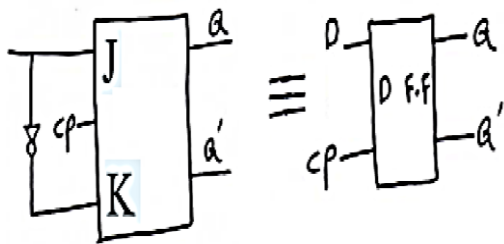
ساخت D F.F با SR F.F:

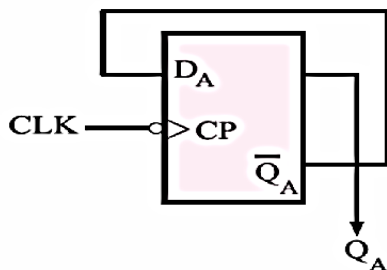
ساخت T F.F با JK F.F:

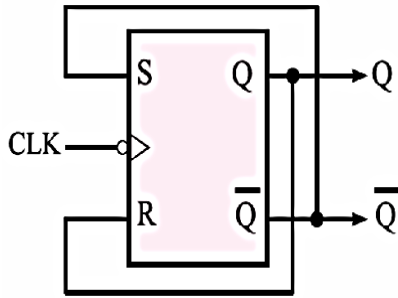
ساخت D F.F با JK F.F:

ساخت T F.F با D F.F:

ساخت T.F.F با S.R.F.F:

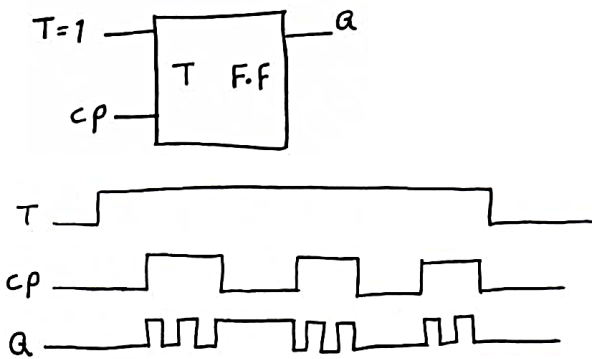

آی سی های حساس به سطح و حساس به لبه :

آی سی حساس به سطح مثبت :

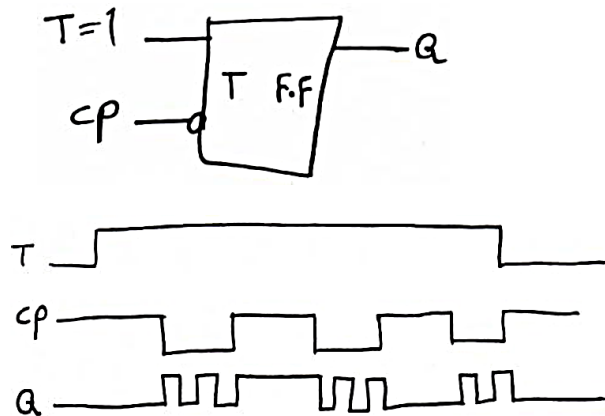
در این نوع آی سی مادامی که $CP = 1$ باشد ، خروجی می تواند با توجه به ورودی تغییر کند.

مدار زیر را در نظر بگیرید. از آنجا که $T=1$ است و خروجی در هر لحظه مرتباً مکمل حالت قبل می شود. به عبارتی مادامی که $CP = 1$ باشد خروجی مرتباً تغییر می کند. یعنی:

آی سی حساس به سطح منفی:

در این آی سی مادامی که $CP = 1$ باشد ، خروجی می تواند با توجه به ورودی تغییر کند.

آی سی حساس به لبه مثبت:

قبلاً گفتیم در آی سی حساس به سطح ، مادامی که $CP = 1$ باشد خروجی مرتباً تغییر می کند. به مثال اول توجه کنید. همان طور که می بینید مادامی که $CP = 1$ باشد ، خروجی مرتباً تغییر می کند . اما در حالتی که $CP = 0$ باشد خروجی بدون تغییر باقی می ماند. حال سؤال اینجاست که در حالت بدون تغییر ، خروجی صفر است یا یک ؟ یا اینکه اصلاً مادامی که $CP = 1$ باشد خروجی چند بار تغییر می کند؟ پاسخ به این سؤالات به چند عامل بستگی دارد.

۱- مدت زمانی که $CP = 1$ است.

۲- مدت زمان تأخیر فلیپ فلاپ ، برای تغییر حالت خروجی.

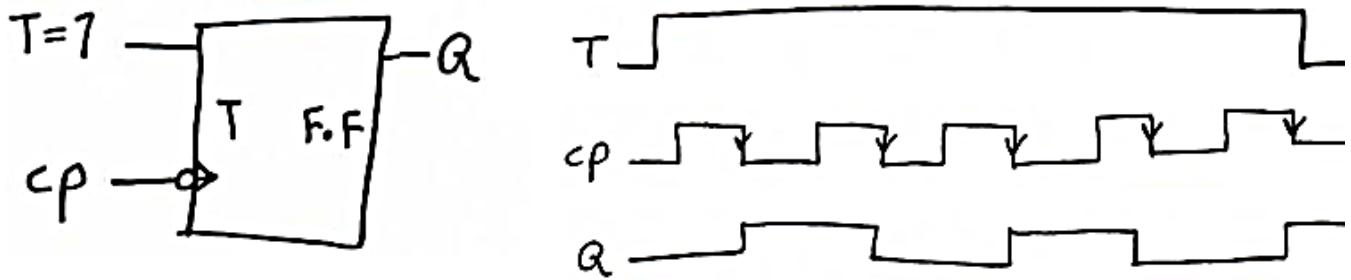
برای کنترل تعداد دفعات تغییر حالت در خروجی ، از آی سی های حساس به لبه استفاده می کنند.

در آی سی حساس به لبه مثبت ، با ایجاد هر لبه مثبت ، خروجی می تواند با توجه به ورودی یک بار تغییر کند.

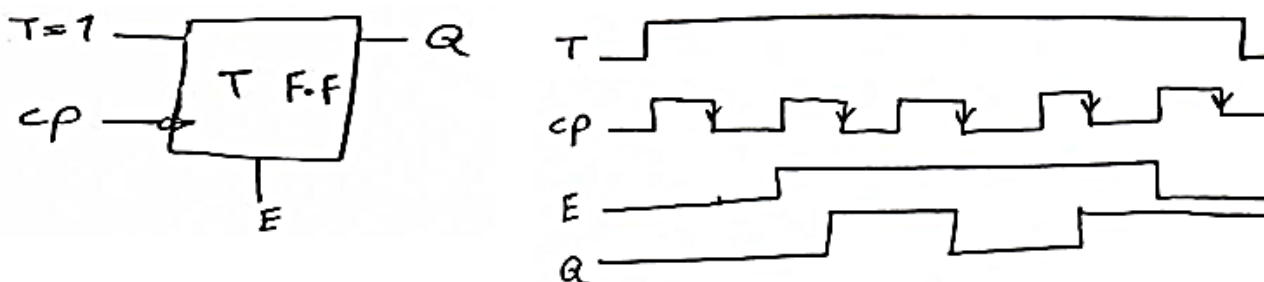
آی سی با لبه منفی:

در این نوع آی سی با ایجاد هر لبه منفی ، خروجی می تواند با توجه به ورودی یکبار تغییر کند.

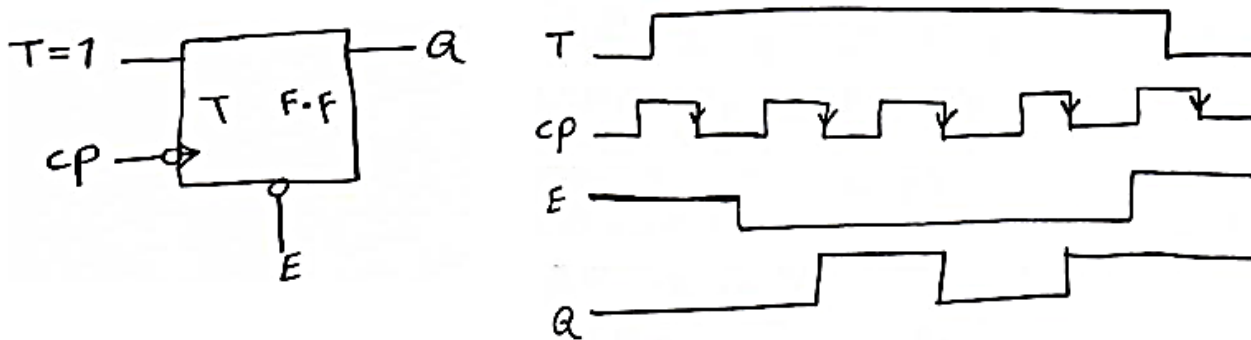
آی سی با فعال ساز مثبت:

در این نوع آی سی مادامی که $E = 0$ باشد ، خروجی بدون تغییر باقی می ماند . اما اگر $E = 1$ باشد آی سی روشن است و می تواند با توجه به ورودی های تغییر کند. در شکل زیر یک آی سی حساس به لبه منفی با فعال ساز مثبت را به همراه خروجی های مشاهده می کنید.

آی سی با فعال ساز منفی:

در این نوع آی سی ، مادامی که $E=1$ باشد ، خروجی بدون تغییر باقی می ماند . اما اگر $E=0$ باشد، آی سی روشن است و می تواند با توجه به ورودی هایش تغییر کند. در شکل زیر یک آی سی حساس به لبه منفی با فعال ساز مثبت را به همان خروجی هایش مشاهده می کنید.

آی سی همراه با Reset :

آی سی های با پایه ی Reset مثبت :

در این نوع آی سی مادامی که $R=0$ باشد، آی سی روشن است . (یعنی $Q=1$ و $Q'=0$ می شود.)
و اگر $R=1$ باشد آی سی خاموش است . (یعنی $Q=0$ و $Q'=1$ می شود.)

آی سی با پایه Reset منفی :

در این نوع آی سی مادامی که $R=1$ باشد، آی سی روشن است . (یعنی $Q=1$ و $Q'=0$ می شود.)
و اگر $R=0$ باشد آی سی خاموش است . (یعنی $Q=0$ و $Q'=1$ می شود.)

نکته ۱: گاهی پایه Reset را پاک کننده یا Clear نیز می نامند.

نکته ۲: تفاوت پایه R با پایه E آن است که با فعال شدن R خروجی صفر می شود. اما با غیر فعال شدن E خروجی بدون تغییر باقی می ماند و حالت قبل خود را حفظ می کند.

تمرین :

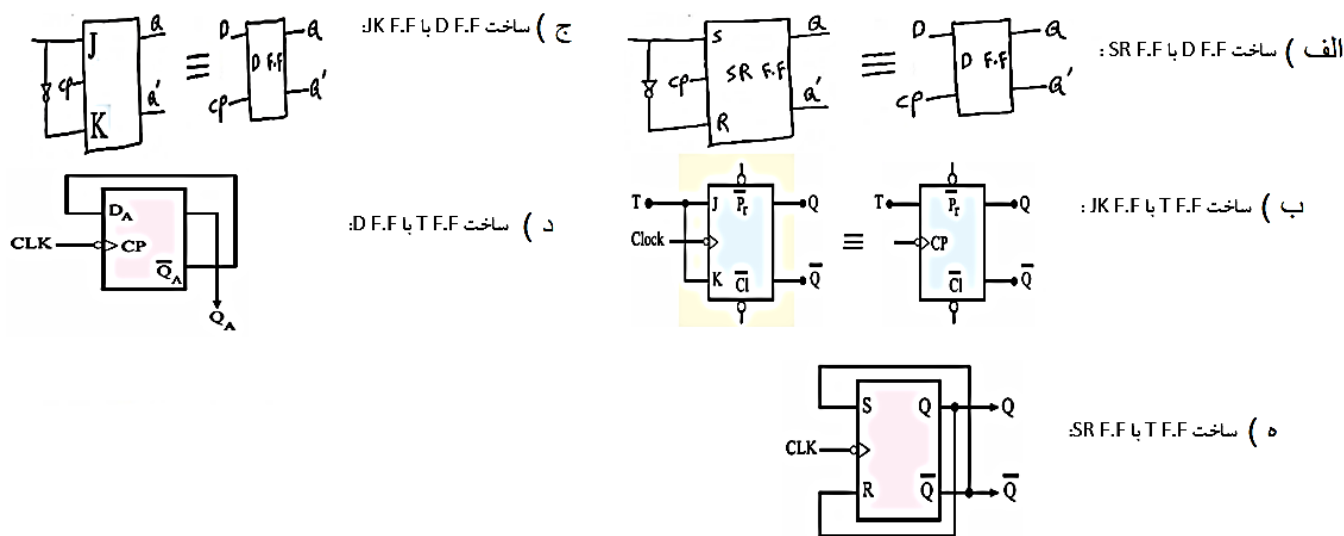
- ۱- الف) انواع فلیپ فلاپ ها را نام ببرید .
 ب) نمودار بلوکی هر کدام را رسم کنید .
 ج) جدول صحت هر یک را بکشید .

جواب :

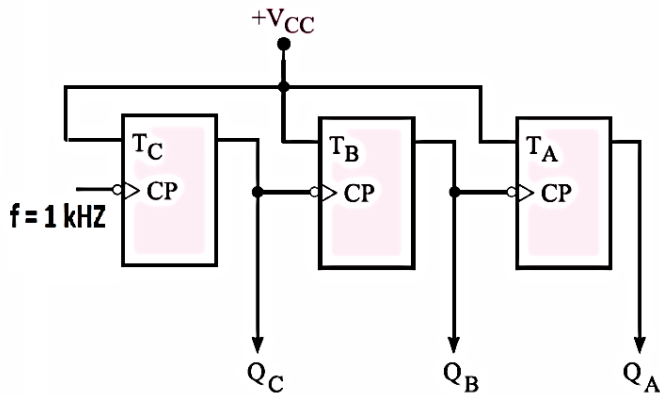
الف	SR F.F	D F.F	JK F.F	T F.F																																										
ب																																														
ج	<table border="1"> <thead> <tr> <th>S</th> <th>R</th> <th>Q(t+1)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>0</td> <td>0</td> <td>Q(t)</td> </tr> <tr> <td>0</td> <td>1</td> <td>0</td> </tr> <tr> <td>1</td> <td>0</td> <td>1</td> </tr> <tr> <td>1</td> <td>1</td> <td>غنیق</td> </tr> </tbody> </table>	S	R	Q(t+1)	0	0	Q(t)	0	1	0	1	0	1	1	1	غنیق	<table border="1"> <thead> <tr> <th>D</th> <th>Q(t+1)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>0</td> <td>0</td> </tr> <tr> <td>1</td> <td>1</td> </tr> </tbody> </table>	D	Q(t+1)	0	0	1	1	<table border="1"> <thead> <tr> <th>J</th> <th>K</th> <th>Q(t+1)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>0</td> <td>0</td> <td>Q(t)</td> </tr> <tr> <td>0</td> <td>1</td> <td>0</td> </tr> <tr> <td>1</td> <td>0</td> <td>1</td> </tr> <tr> <td>1</td> <td>1</td> <td>Q'(t)</td> </tr> </tbody> </table>	J	K	Q(t+1)	0	0	Q(t)	0	1	0	1	0	1	1	1	Q'(t)	<table border="1"> <thead> <tr> <th>T</th> <th>Q(t+1)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>0</td> <td>Q(t)</td> </tr> <tr> <td>1</td> <td>Q'(t)</td> </tr> </tbody> </table>	T	Q(t+1)	0	Q(t)	1	Q'(t)
S	R	Q(t+1)																																												
0	0	Q(t)																																												
0	1	0																																												
1	0	1																																												
1	1	غنیق																																												
D	Q(t+1)																																													
0	0																																													
1	1																																													
J	K	Q(t+1)																																												
0	0	Q(t)																																												
0	1	0																																												
1	0	1																																												
1	1	Q'(t)																																												
T	Q(t+1)																																													
0	Q(t)																																													
1	Q'(t)																																													

- ۲- الف) با یک SR.F.F یک D.F.F بسازید .
 ب) با یک JK.F.F یک T.F.F بسازید .
 ج) با یک JK.F.F یک D.F.F بسازید .
 د) با یک D.F.F یک T.F.F بسازید .
 ه) با یک SR.F.F یک T.F.F بسازید .

جواب :

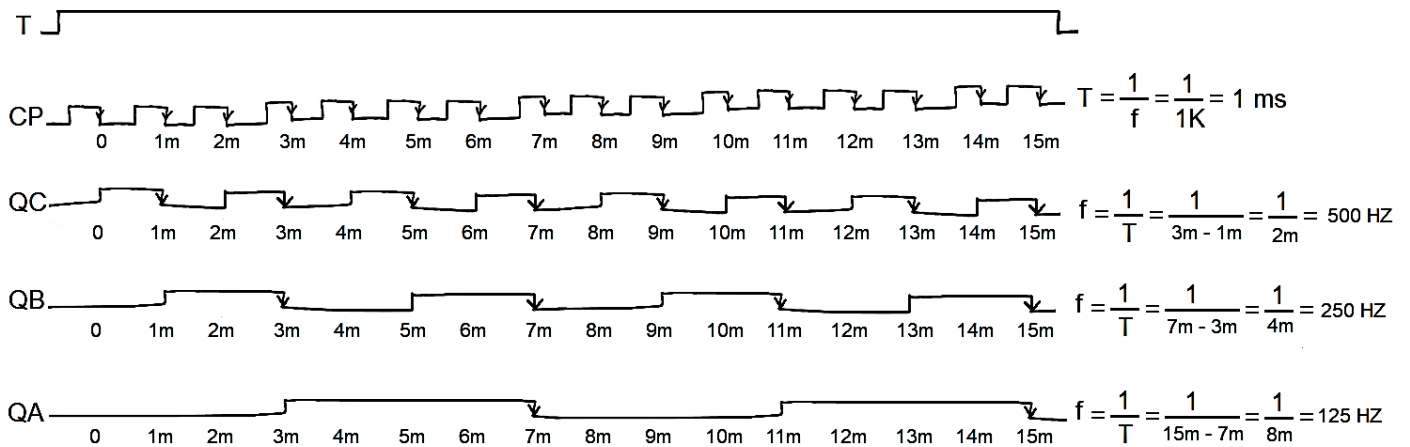

۳- اگر سه طبقه فلیپ فلاپ را مطابق شکل به هم وصل کنیم یک شمارشگر باینری سه بیتی تشکیل می‌شود. فرکانس و شکل موج خروجی هر یک از فلیپ فلاپ ها را به دست آورید.

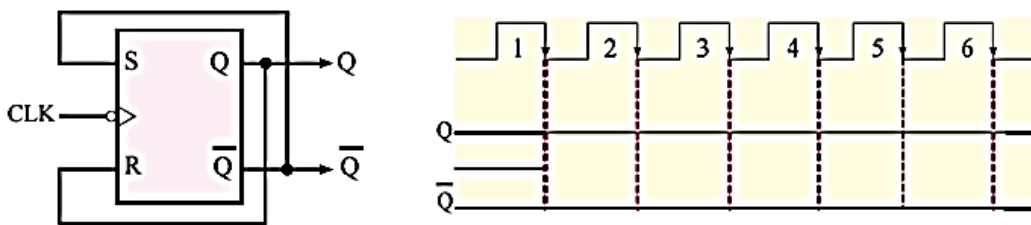

جواب:

همه فلیپ‌فلاپ‌ها حساس به لبه منفی هستند. پس داریم:

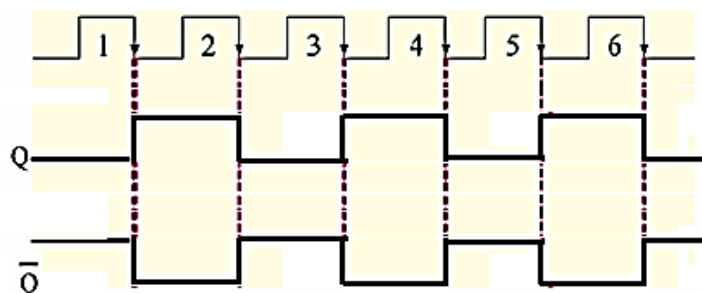

۴- با فرض آن که فلیپ فلاپ شکل زیر در ابتدا Reset باشد تغییرات بعدی وضعیت خروجی Q را در نمودار رسم کنید. نتیجه حاصل رفتار کدام یک از فلیپ فلاپ ها را نشان می‌دهد؟

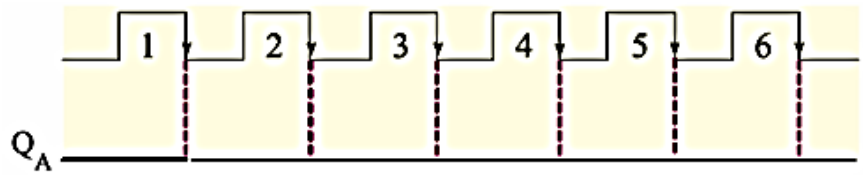
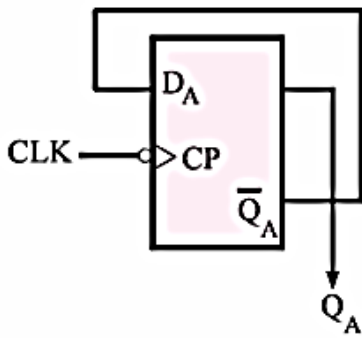

جواب:

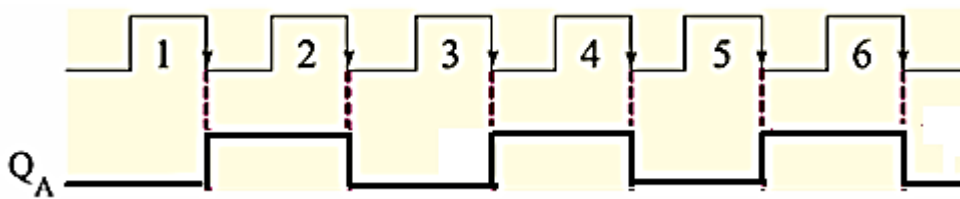
پس معادل یک T.F.F عمل می‌کند.

۵- فرض کنید فلیپ فلاپ شکل زیر در آغاز در حالت Reset قرار دارد. پالس دیاگرام زمانی QA را در نمودار رسم کنید. رفتار این مدار معادل کدام فلیپ فلاپ است؟

جواب :

پس معادل یک T.F.F عمل می کند .

۶- انواع CP ها را نام برده و هر یک را تشریح کنید .

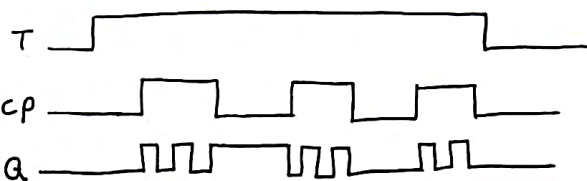
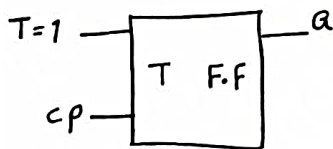
جواب :

آی سی حساس به سطح مثبت :

در این نوع آی سی مادامی که $CP = 1$ باشد ، خروجی می تواند با توجه به ورودی تغییر کند.

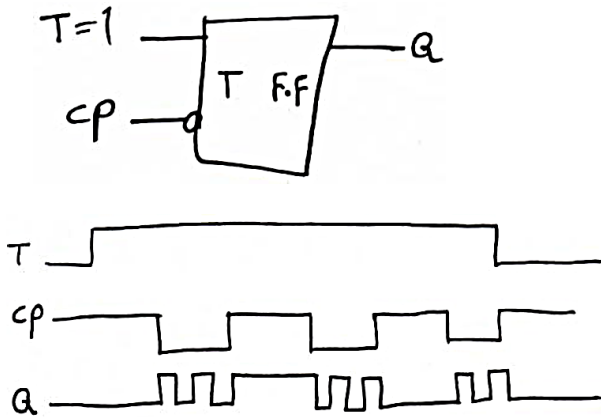
مدار زیر را در نظر بگیرید. از آنجا که $T=1$ است و خروجی در هر لحظه مرتباً مکمل حالت قبل می شود. به عبارتی

مادامی که $CP = 1$ باشد خروجی مرتباً تغییر می کند. یعنی:

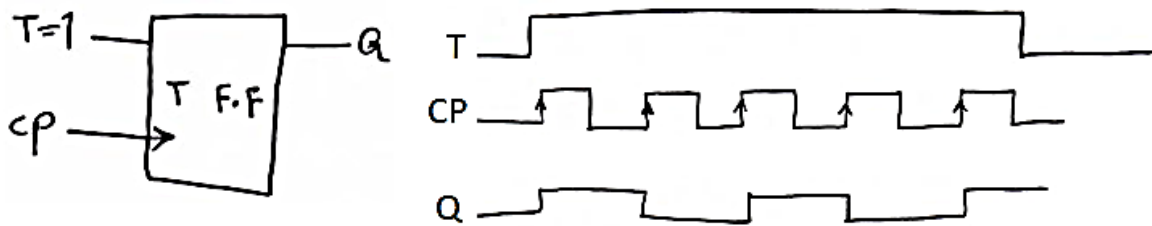
آی سی حساس به سطح منفی:

در این آی سی مادامی که $CP = 1$ باشد، خروجی می تواند با توجه به ورودی تغییر کند.

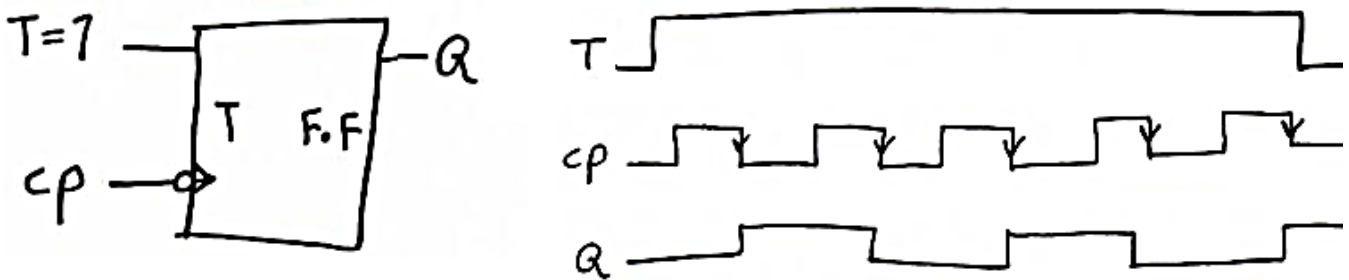
آی سی حساس به لبه مثبت:

در آی سی حساس به لبه مثبت، با ایجاد هر لبه مثبت، خروجی می تواند با توجه به ورودی یک بار تغییر کند.

آی سی با لبه منفی:

در این نوع آی سی با ایجاد هر لبه منفی، خروجی می تواند با توجه به ورودی یکبار تغییر کند.

۷- الف) عیب آی سی های حساس به سطح چیست؟

ب) چگونه آنرا برطرف می کنند.

جواب:

الف) قبلاً گفتیم در آی سی حساس به سطح، مادامی که $CP = 1$ باشد خروجی مرتباً تغییر می کند. بعبارتی مادامی که $CP = 1$ باشد، خروجی مرتباً تغییر می کند. اما در حالتی که $CP = 0$ باشد خروجی بدون تغییر باقی می ماند. حال سؤال اینجاست که در حالت بدون تغییر، خروجی صفر است یا یک؟ یا اینکه اصلاً مادامی که $CP = 1$ باشد خروجی چند بار تغییر می کند؟ پاسخ به این سؤالات به چند عامل بستگی دارد.

۱- مدت زمانی که $CP = 1$ است.

۲- مدت زمان تأخیر فلیپ فلاپ، برای تغییر حالت خروجی.

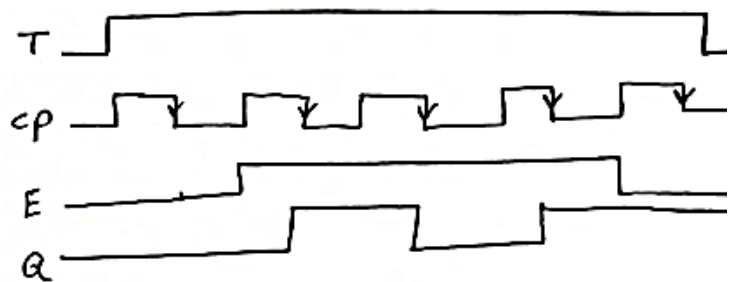
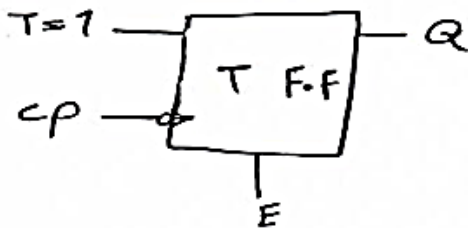
ب) برای کنترل تعداد دفعات تغییر حالت در خروجی، از آی سی های حساس به لبه استفاده می کنند.

۸- انواع فعال سازها را نام برده و هر یک را تشریح کنید.

جواب:

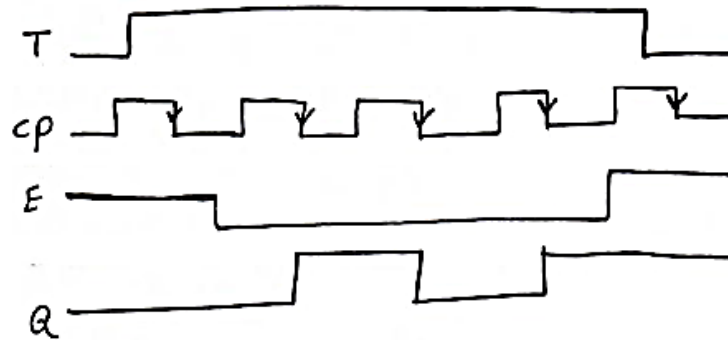
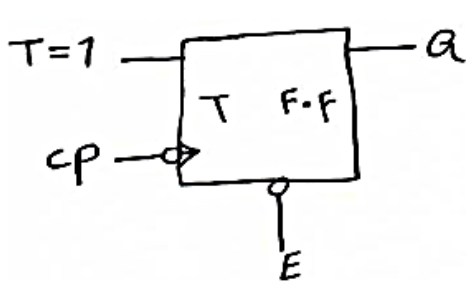
آی سی با فعال ساز مثبت:

در این نوع آی سی مادامی که $E = 0$ باشد، خروجی بدون تغییر باقی می ماند. اما اگر $E = 1$ باشد آی سی روشن است و می تواند با توجه به ورودی هایش تغییر کند. در شکل زیر یک آی سی حساس به لبه منفی با فعال ساز مثبت را به همراه خروجی هایش مشاهده می کنید.

آی سی با فعال ساز منفی:

در این نوع آی سی، مادامی که $E = 1$ باشد، خروجی بدون تغییر باقی می ماند. اما اگر $E = 0$ باشد، آی سی روشن است و می تواند با توجه به ورودی هایش تغییر کند. در شکل زیر یک آی سی حساس به لبه منفی با فعال ساز مثبت را به همان خروجی هایش مشاهده می کنید.

۹- انواع ریست ها را نام برده و هر یک را تشریح کنید .

جواب :

آی سی های با پایه ی Reset مثبت :

در این نوع آی سی مادامی که $R=0$ باشد، آی سی روشن است . (یعنی $Q=1$ و $Q'=0$ می شود.)
و اگر $R=1$ باشد آی سی خاموش است . (یعنی $Q=0$ و $Q'=1$ می شود.)

آی سی با پایه Reset منفی :

در این نوع آی سی مادامی که $R=1$ باشد، آی سی روشن است . (یعنی $Q=1$ و $Q'=0$ می شود.)
و اگر $R=0$ باشد آی سی خاموش است . (یعنی $Q=0$ و $Q'=1$ می شود.)

نکته : گاهی پایه Reset را پاک کننده یا Clear نیز می نامند.

۱۰- پایه ریست و پایه فعال ساز چه تفاوتی دارند ؟

جواب :

تفاوت پایه R با پایه E آن است که با فعال شدن R خروجی صفر می شود. اما با غیر فعال شدن E خروجی بدون تغییر باقی می ماند و حالت قبل خود را حفظ می کند.

فصل هفتم : شیفت رجیسترها (Shift Registers)

یک ثبات یا رجیستر ، مجموعه‌ای از فلیپ فلاپ‌ها (سلول‌های حافظه) است ، که می‌تواند اطلاعات دودویی (باینری) را در خود نگه دارد. رجیستری که قادر است اطلاعات باینری ذخیره شده در خود را به سمت راست یا چپ انتقال دهد ، شیفت رجیستر می‌نامند.

اتصال فلیپ فلاپ‌ها به گونه‌ای است که یک رشته ارقام باینری به آن‌ها وارد ، یا از آن‌ها خارج می‌شود. این نوع مدارها را معمولاً شیفت رجیستر یا ثبات انتقالی می‌نامند. یک شیفت رجیستر n بیتی از n فلیپ فلاپ تشکیل می‌شود و می‌تواند n بیت اطلاعات را در خود ذخیره کند. یک نمونه از کاربرد شیفت رجیستر در ماشین حساب است.

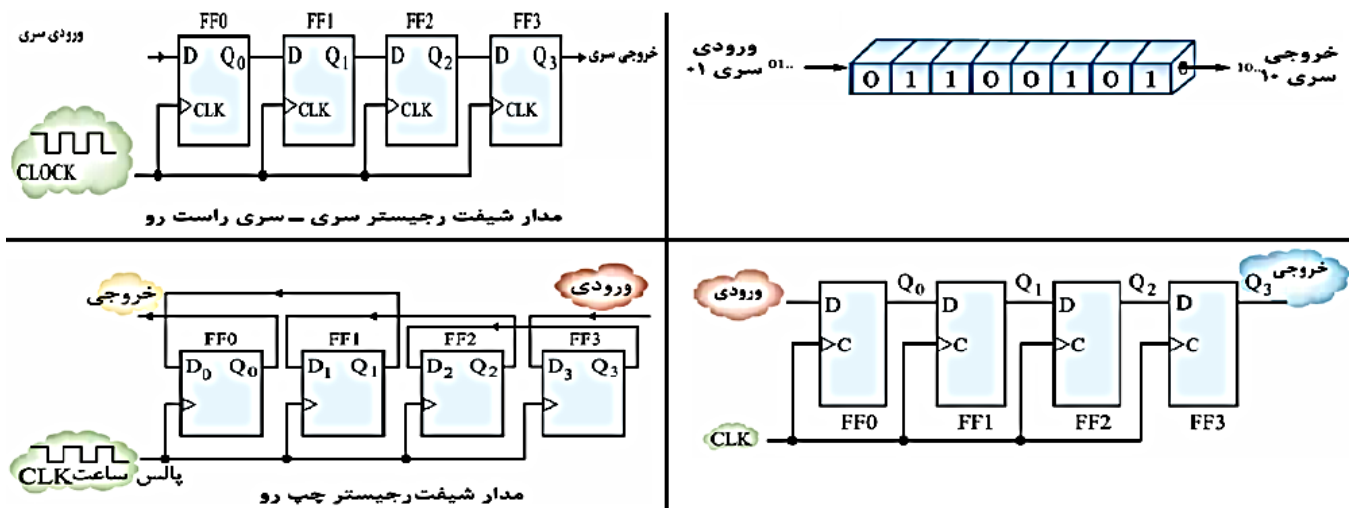
یک شیفت رجیستر ۸ بیتی از ۸ فلیپ فلاپ تشکیل شده است . انتقال اطلاعات از ورودی به خروجی ممکن است از طریق لبه‌های بالارونده ، یا پایین رونده مثبت یا منفی پالس ساعت ورودی ، صورت بگیرد.

انواع شیفت رجیستر:

بر حسب اینکه اطلاعات چگونه ثبت و به چه صورت خوانده شود ، شیفت رجیسترها را به چهار گروه زیر دسته‌بندی می‌کنند :

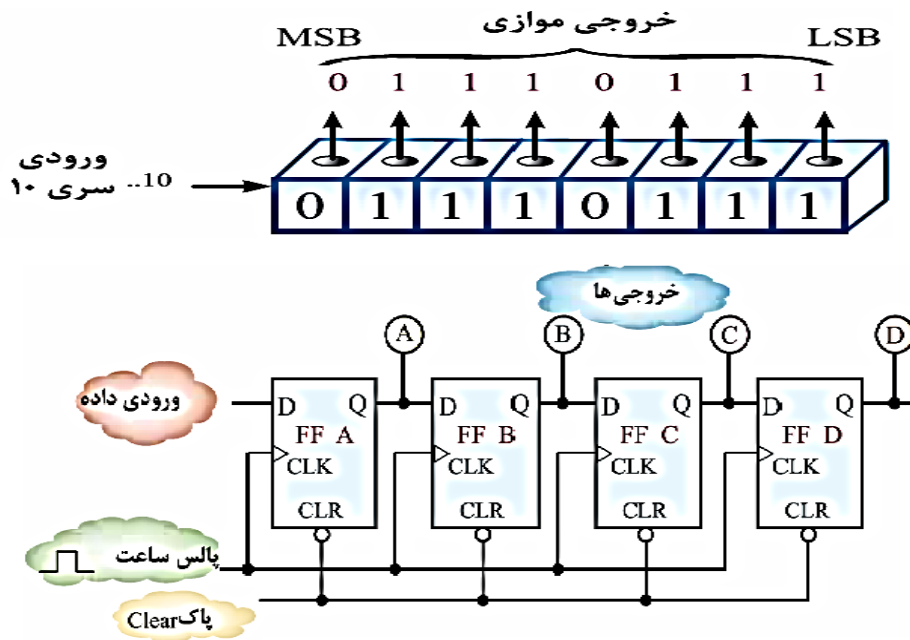
۱- ورودی سری ، خروجی سری یا متوالی ، متوالی یا سری ، سری

یا SISO (Serial input – Serial output) :

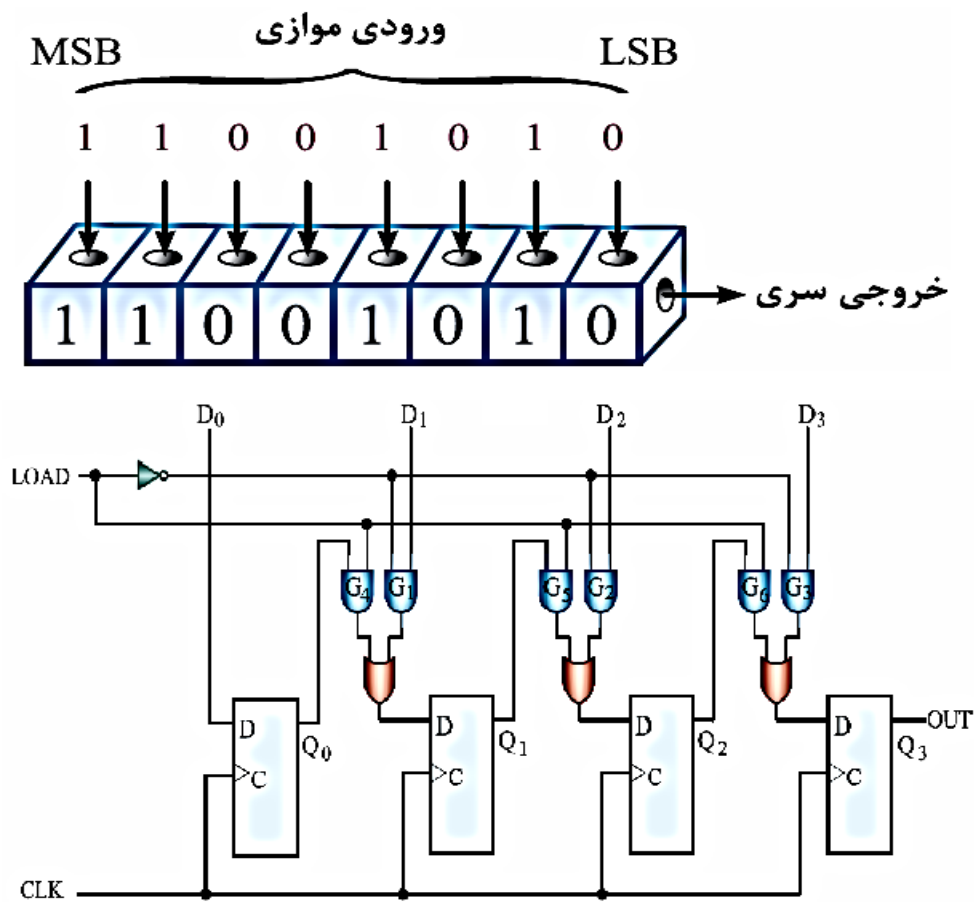
۲- ورودی سری ، خروجی موازی یا متوالی ، موازی یا سری ، موازی

یا (Serial input – Paralell output) SIPO :

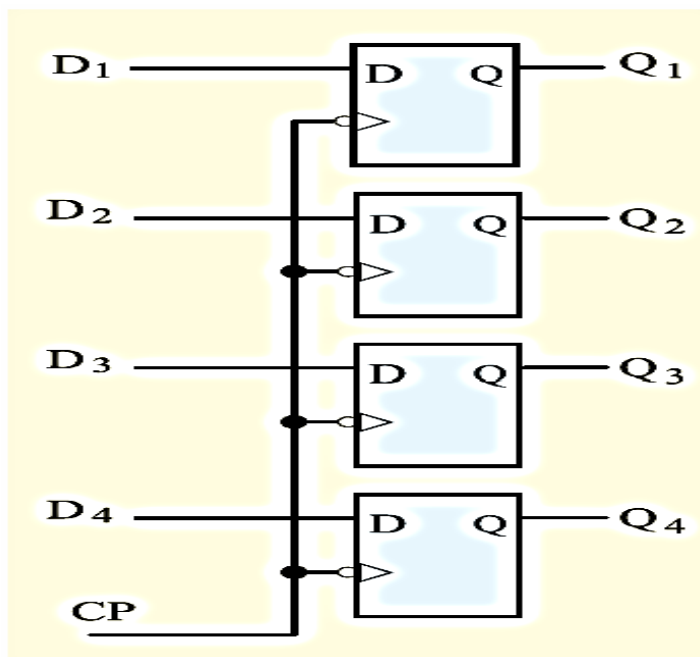
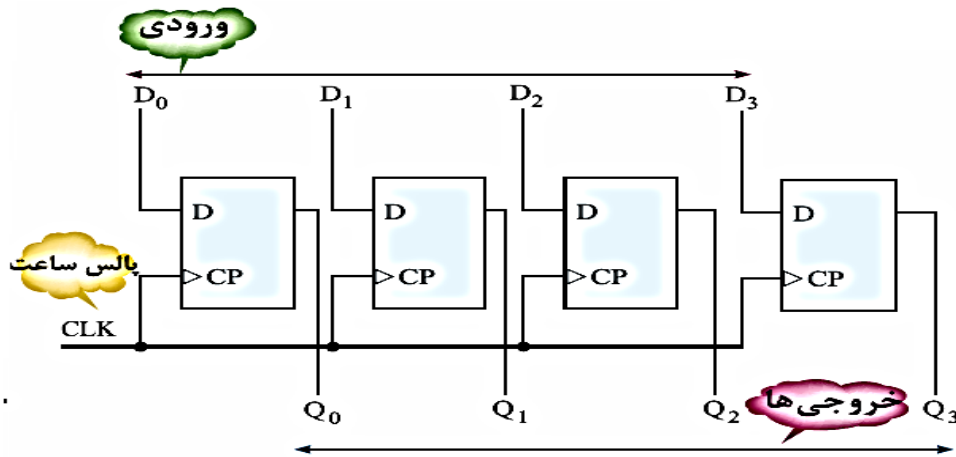
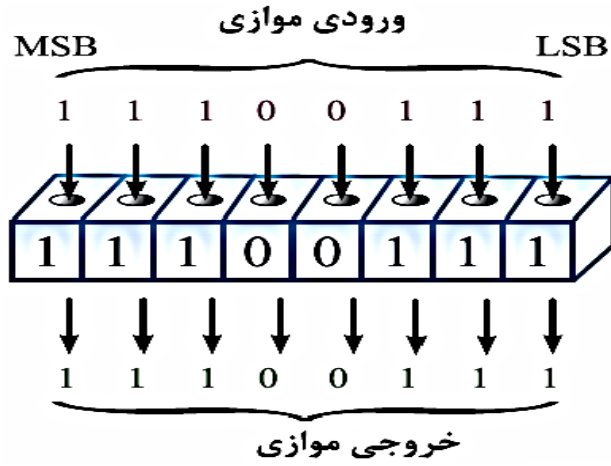
۳- ورودی موازی ، خروجی سری یا موازی ، متوالی یا موازی ، سری

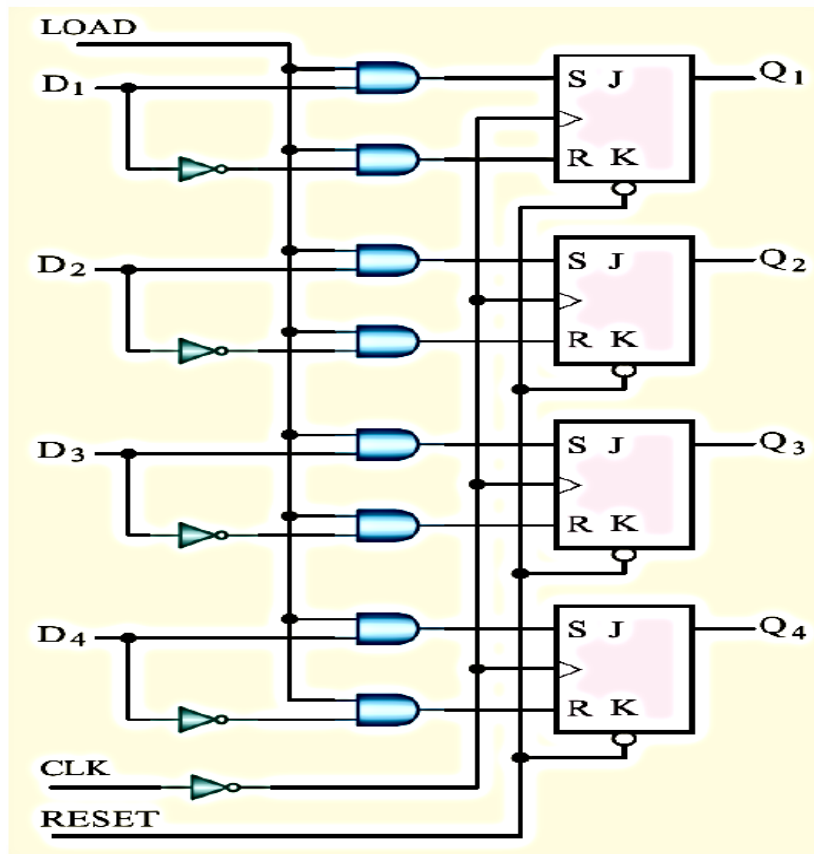
یا (Serial output – Paralell input) PISO :

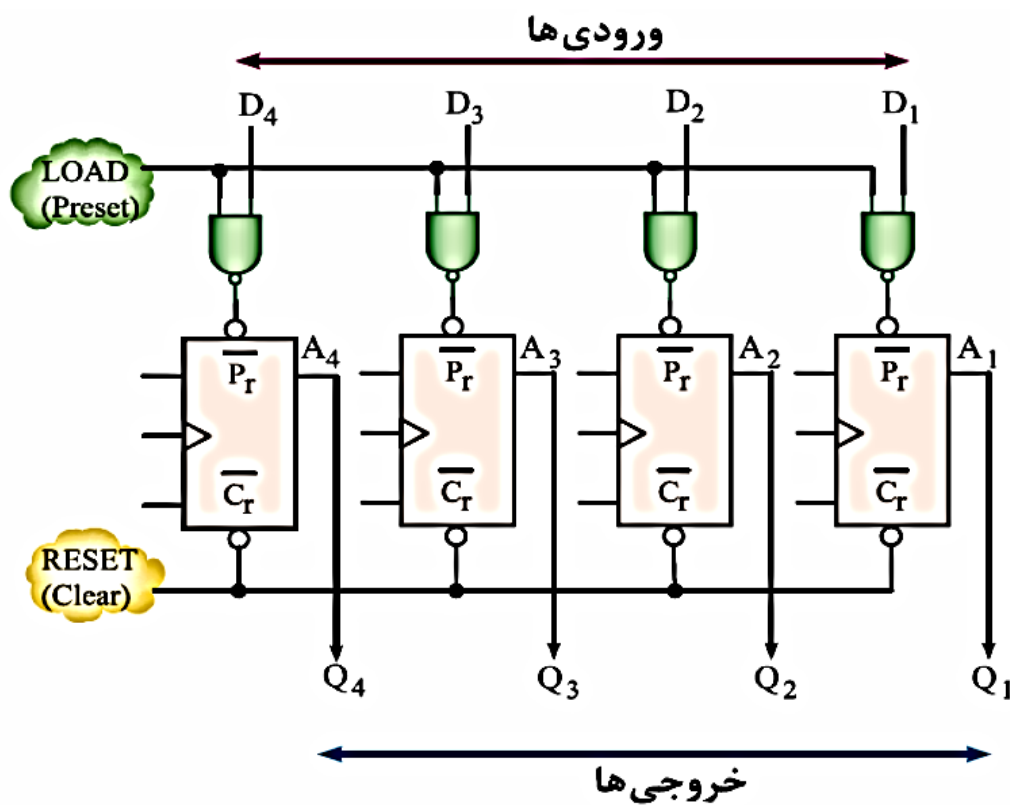
۴- ورودی موازی ، خروجی موازی یا موازی ، موازی

یا PIPO (Paralell input -Paralell output) :

انتقال اطلاعات در شیفت رجیستر ، می تواند از طریق ورودی های Preset مطابق شکل زیر نیز انجام شود. توجه داشته باشید که قبل از انتقال اطلاعات باید محتویات قبلی فلیپ فلاپ با استفاده از ورودی پاک Preset پاک شود.

عملیات سری ، به دلیل زمانی که برای انتقال این اطلاعات به داخل و خارج از شیفت رجیسترها صرف می‌کند، کندتر است ؛ ولی از نظر سخت افزاری به مدارهای کمتری نیاز دارد. با مقایسه شیفت رجیسترهای سری و موازی می‌توان نتیجه گرفت که حالت‌های موازی از سرعت بیشتری نسبت به حالت‌های سری برخوردارند.

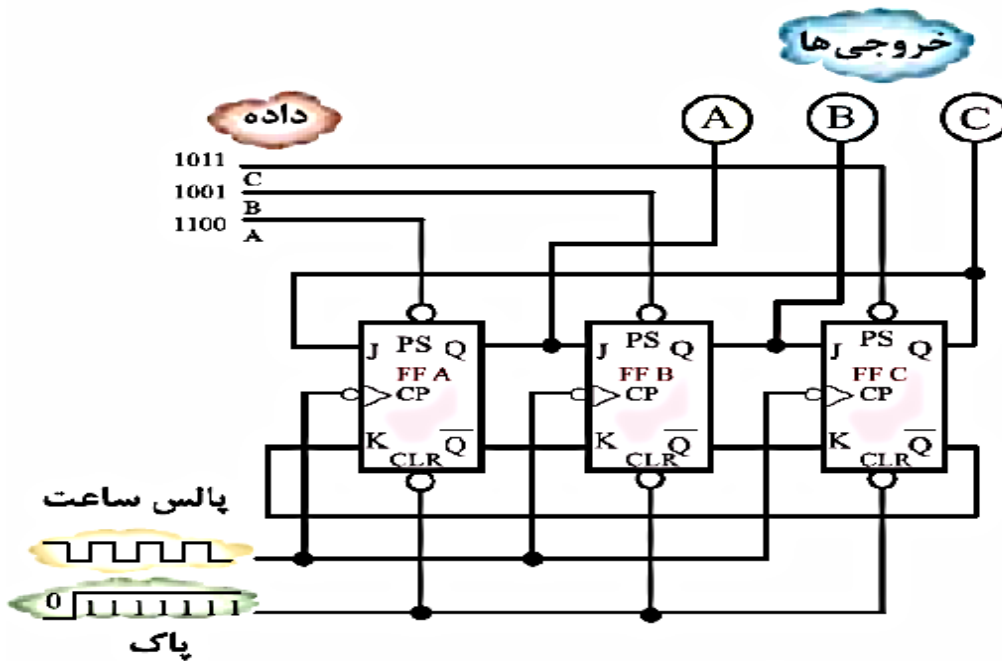
تمرین :

۱- فرق بین انتقال سری و موازی چیست؟

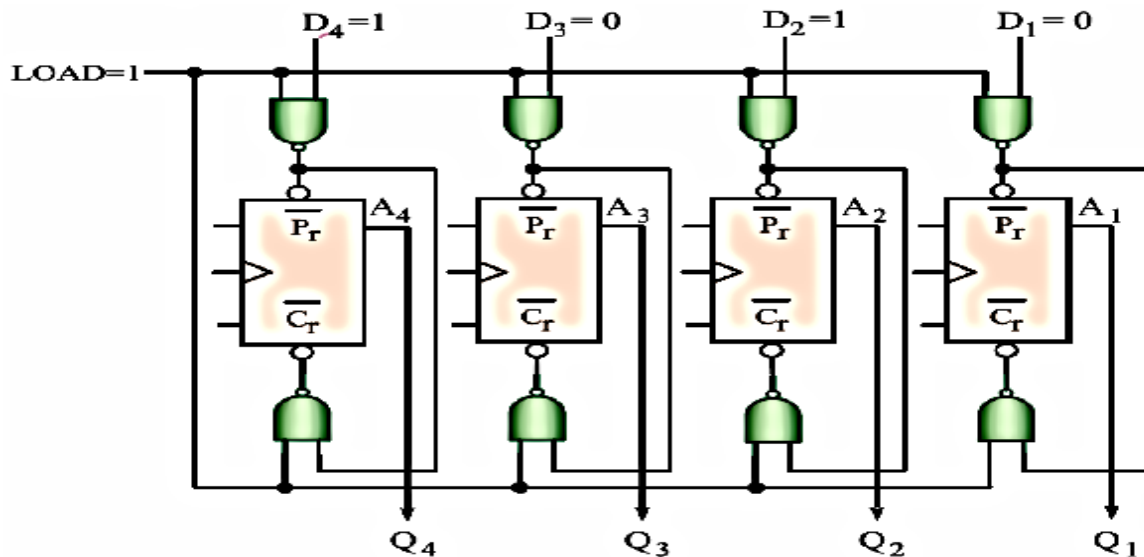
جواب :

عملیات سری ، به دلیل زمانی که برای انتقال این اطلاعات به داخل و خارج از شیفت رجیسترها صرف می کند، کندتر است ؛ ولی از نظر سخت افزاری به مدارهای کمتری نیاز دارد. با مقایسه شیفت رجیسترهای سری و موازی می توان نتیجه گرفت که حالت های موازی از سرعت بیشتری نسبت به حالت های سری برخوردارند.

۲- با تحلیل هر یک از مدارهای زیر، نوع شیفت رجیستر را مشخص کنید.

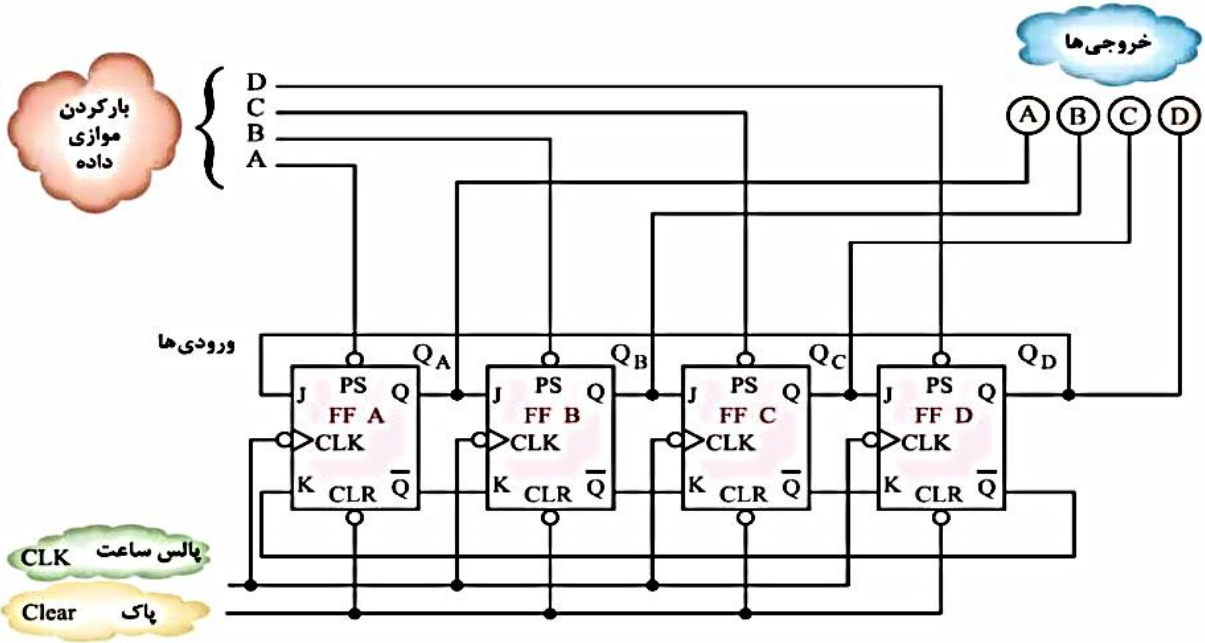

الف :

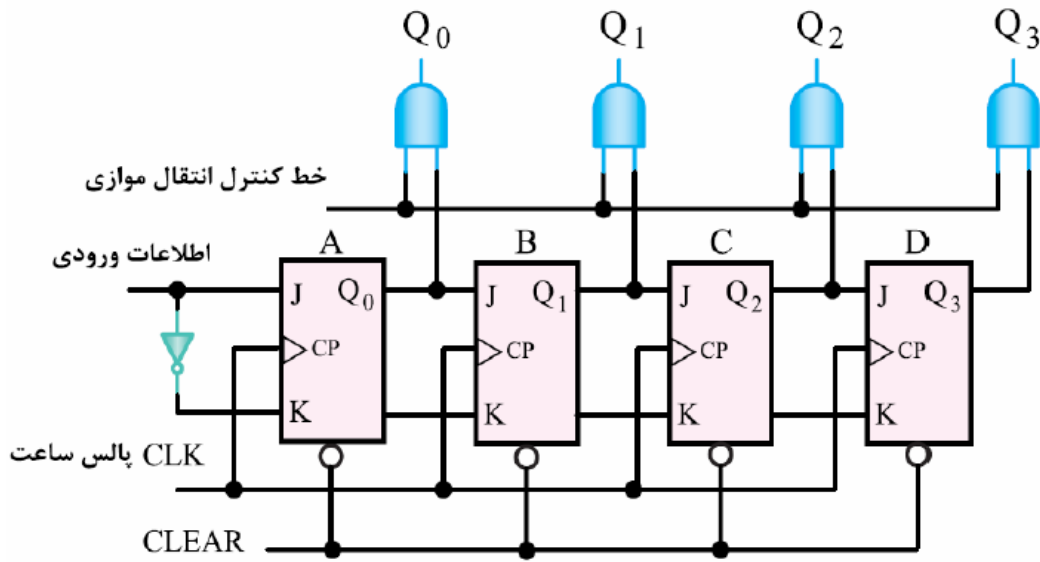

ب. :

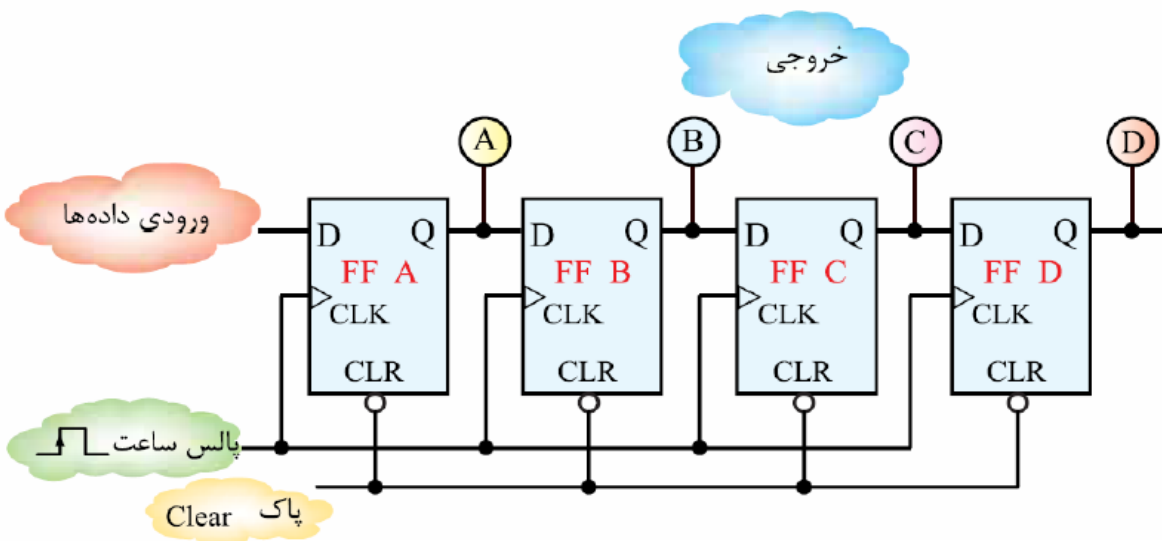
ج :

د :

ه :

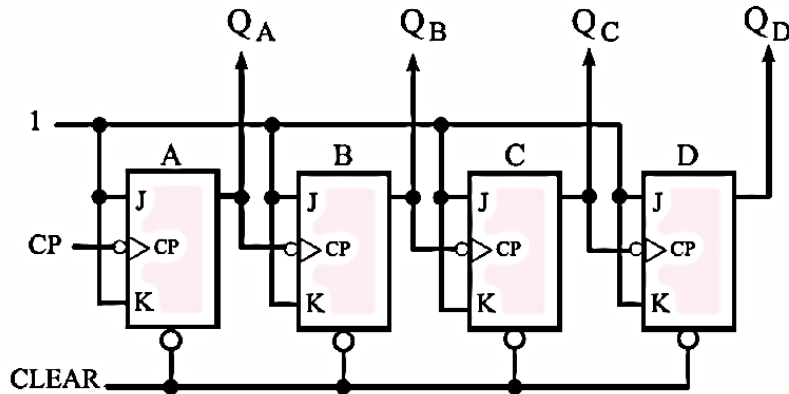

جواب :

- الف : موازی ، موازی (PIPO) ب : موازی ، موازی (PIPO) ج : موازی ، موازی (PIPO)
 د : سری ، موازی (SIPO) ه : سری ، موازی (SIPO)

فصل هشتم : شمارنده‌های آسنکرون (Asynchronou's counters)

شمارنده‌ها از تعدادی فلیپ فلاپ تشکیل می‌شوند که به صورت سری به هم متصل شده‌اند . و عملاً پالس‌های ورودی به مدار را شمارش می‌کنند. شمارنده‌ها به عنوان تقسیم کننده فرکانس نیز به کار می‌روند. شمارش ممکن است بر مبنای ۱۰ یا هر مبنای دیگری انجام شود. عنصر اصلی هر شمارنده فلیپ فلاپ است. یک شمارنده با n طبقه فلیپ فلاپ ، حداکثر می‌تواند 2^n حالت تعریف شده داشته باشد. شکل زیر یک شمارنده ۴ بیتی را نشان می‌دهد.

تعداد وضعیت‌هایی که یک شمارنده قبل از رسیدن به حالت اولیه طی می‌کند را ، مدول (modules) یا پیمانه شمارنده می‌نامند. مثلاً یک شمارنده باینری ۳ بیتی از مدول ۸ یعنی ۸ وضعیتی ، و یک شمارنده باینری ۴ بیتی از مدول ۱۶ یعنی ۱۶ وضعیتی است.

انواع شمارنده‌ها :

شمارنده‌ها بر اساس نحوه کار آن‌ها به دو دسته شمارنده سنکرون (synchronous) یا هم زمان ، و شمارنده آسنکرون (Asynchronous) یا غیر هم زمان و تقسیم‌بندی می‌شوند.

شمارنده آسنکرون (غیر هم زمان) :

در شمارنده آسنکرون ، پالس ساعت فلیپ فلاپ‌ها به طور همزمان به آنها اعمال نمی‌شود . و هر طبقه پالس ساعت خود را از خروجی طبقه ماقبل خود دریافت می‌کند.

شمارنده آسنکرون به شمارنده ضربانی (Ripple Counter) نیز معروف است.

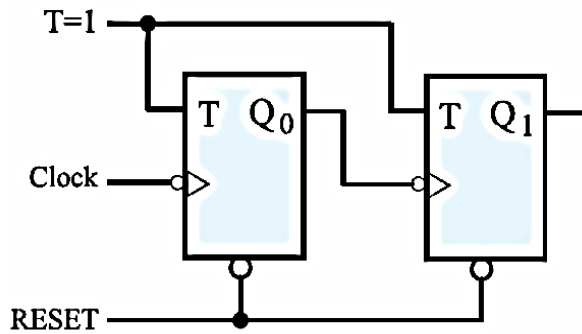
فلیپ فلاپ‌های به کار رفته در این نوع شمارنده از نوع T (یا معادل‌های آن) است و باید همواره $T=1$ باشد.

در شمارنده آسنکرون ، تغییر وضعیت هر فلیپ فلاپ به تغییر وضعیت فلیپ فلاپ طبقه ماقبل بستگی دارد. به همین دلیل سرعت عمل شمارنده‌های آسنکرون نسبت به شمارنده سنکرون مشابه کم تر است.

در شمارنده آسنکرون از فلیپ فلاپ نوع T (یا معادل های آن) استفاده میشود. مثلاً اگر از فلیپ فلاپ نوع JK استفاده کنیم ، باید ورودی های J و K را در کلیه طبقات همواره به هم وصل ، و در حالت یک نگه داریم.

شمارنده های آسنکرون می توانند اعداد را به طور منظم شمارش کنند. این نوع شمارنده ها نمی توانند هر ترتیب شمارش دل خواهی را اجرا کنند.

در شکل زیر یک شمارنده آسنکرون با دو فلیپ فلاپ نوع T نشان داده شده است. این شمارنده دارای چهار وضعیت مختلف (مدول ۴) یا دوبیتی است.

شمارنده سنکرون (هم زمان) :

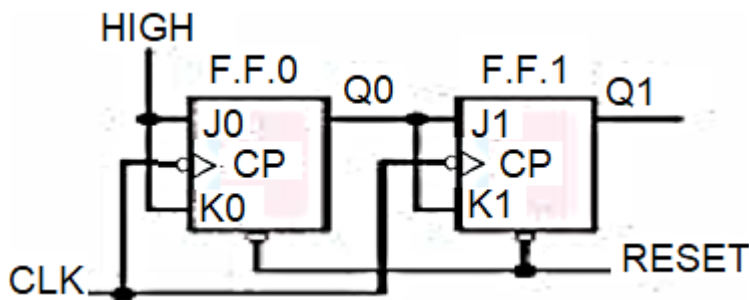
همانطور که ذکر شد ، در شمارنده آسنکرون ، تغییر وضعیت هر فلیپ فلاپ به تغییر وضعیت فلیپ فلاپ طبقه ماقبل آن بستگی دارد. به همین جهت سرعت عمل در این نوع شمارنده کم است.

هم چنین اگر فرکانس پالس ساعت زیاد شود، در شمارش خطا به وجود می آید.

در شمارنده سنکرون پالس ساعت کلیه فلیپ فلاپ ها از یک منبع تأمین می شود. بدین ترتیب اشکال مربوط به شمارنده آسنکرون را برطرف می کند.

اما در شمارنده سنکرون از گیت های بیشتری نسبت به شمارنده آسنکرون استفاده می شود.

در شکل زیر یک شمارنده سنکرون دوبیتی نشان داده شده است. که در آن از دو فلیپ فلاپ نوع T استفاده شده است.

شمارنده صعودی : در این نوع شمارنده ، خروجی ها به ترتیب از کمتر به بیشتر شمرده می شوند.

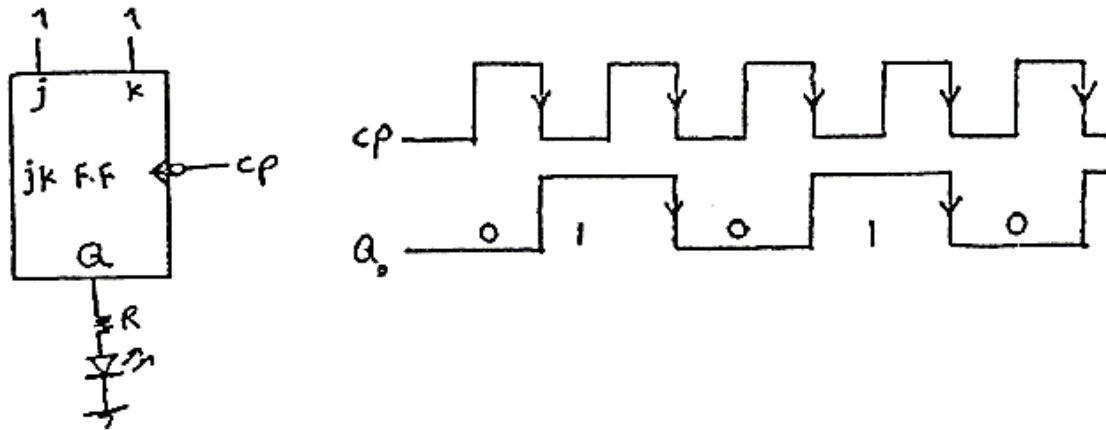
شمارنده نزولی : در این نوع شمارنده ، خروجی ها به ترتیب از بیشتر به کمتر شمرده می شوند.

طراحی شمارنده‌های آسنکرون :

شمارنده مُد ۲ :

به مدار زیر دقت کنید.

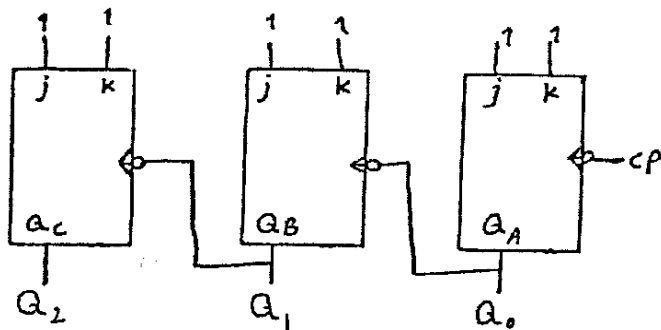
از آنجاییکه $J=K=1$ است ، به ازای ایجاد هر لبه منفی ورودی JK F.F ، خروجی یکبار مکمل می‌شود. یعنی :

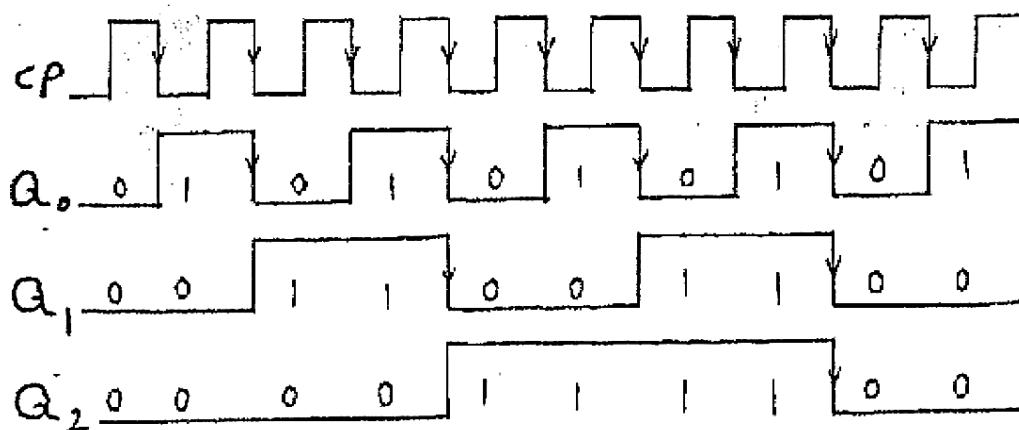
عبارتی خروجی Q ، اعداد صفر و یک را مرتباً می‌شمارد. به مدار فوق شمارنده مُد ۲ گویند.

شمارنده مُد ۸ :

به مدار زیر دقت کنید.

واضح است که به ازای ایجاد هر لبه منفی در CP ، خروجی فلیپ فلاپ A یکبار مکمل می‌شود . و از آنجاییکه QA خود نقش CP فلیپ فلاپ B را بازی می‌کند ، ایجاد لبه منفی در QA ، تغییر در QB را سبب می‌شود. به همین ترتیب با ایجاد هر لبه منفی در QB ، خروجی QC یکبار مکمل می‌شود.

حال بیاید خروجی‌ها را به ترتیب بنویسیم. داریم :

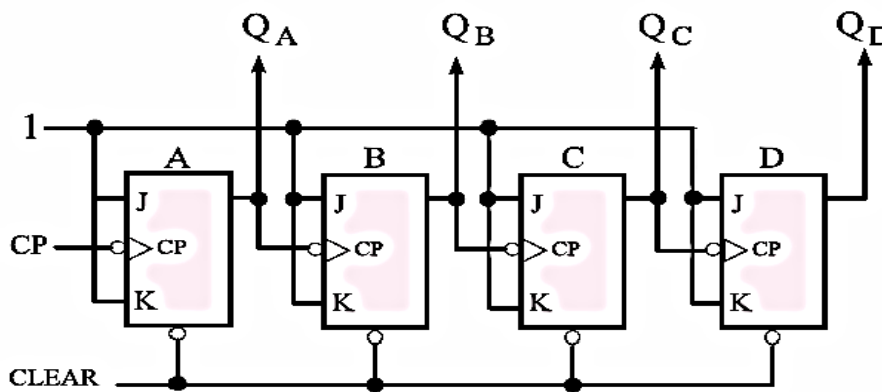
خروجی	Q _A	Q _B	Q _C
0	0	0	0
1	1	0	0
2	0	1	0
3	1	1	0
4	0	0	1
5	1	0	1
6	0	1	1
7	1	1	1
0	0	0	0
1	1	0	0

همان‌طور که می‌بینید ، با ایجاد هر لبه منفی در CP ، در خروجی اعداد صفر تا هفت به ترتیب شمرده شده و مجدداً شمارش از اول صورت می‌گیرد.

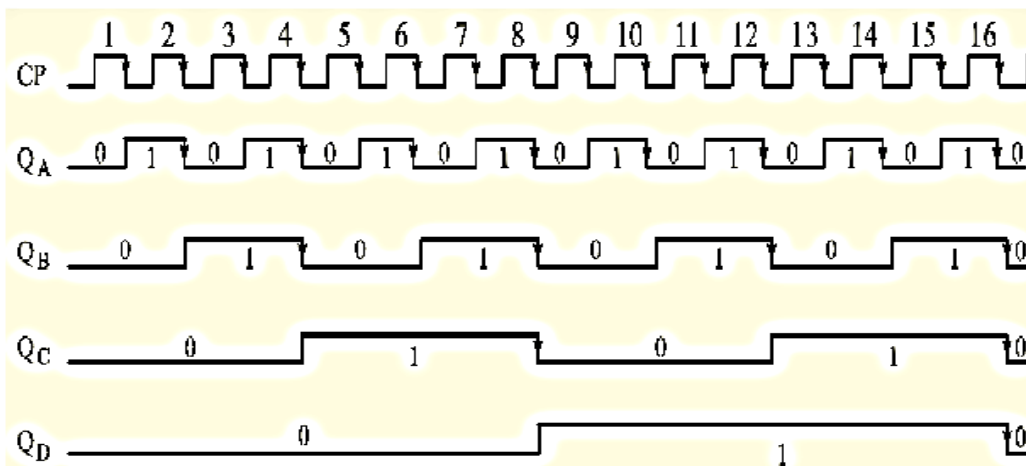
به مدار فوق شمارنده آسنکرون صعودی مد ۸ می‌گویند.

شمارنده مد ۱۶ :

به مدار زیر دقت کنید.

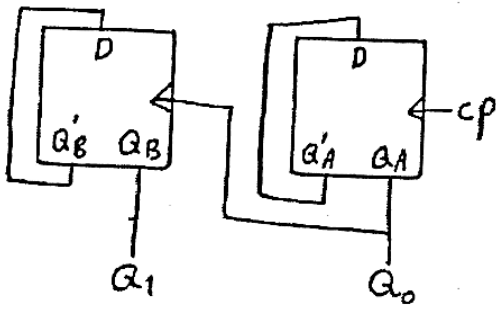
داریم :

پالس ساعت	Q_D	Q_C	Q_B	Q_A
0	0	0	0	0
1	0	0	0	1
2	0	0	1	0
3	0	0	1	1
4	0	1	0	0
5	0	1	0	1
6	0	1	1	0
7	0	1	1	1
8	1	0	0	0
9	1	0	0	1
10	1	0	1	0
11	1	0	1	1
12	1	1	0	0
13	1	1	0	1
14	1	1	1	0
15	1	1	1	1

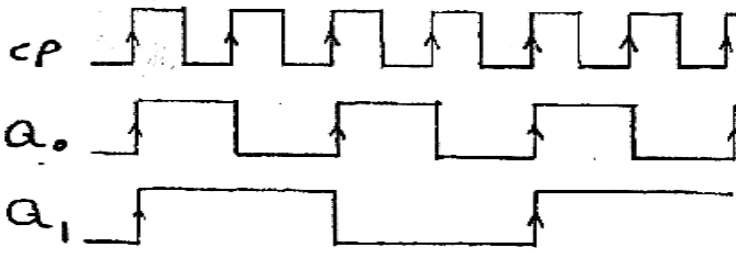
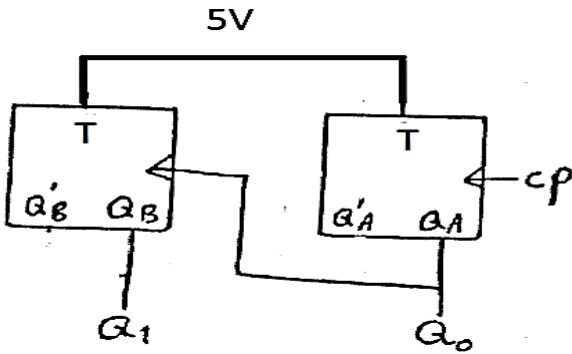
به مدار فوق شمارنده آسنکرون صعودی مد ۱۶ می گویند.

مثال : مدار زیر را تحلیل کنید ، و بگویید چه نوع شمارنده‌ای است؟

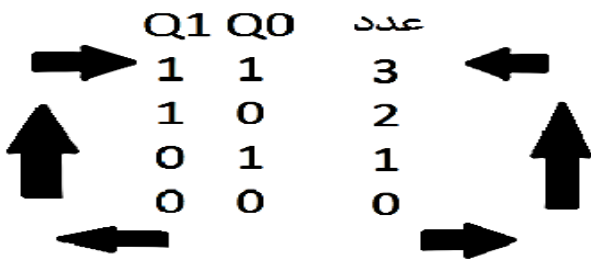

حل :

مدار فوق را می‌توان به شکل زیر نیز رسم کرد.

پس داریم :

بنابراین یک شمارنده آسنکرون نزولی مُد ۴ است.

نکته : برای طراحی شمارنده نزولی ، کافی است از لبه مثبت کلاک پالس استفاده کنیم.

روش طراحی مدهای مختلف شمارنده آسنکرون :

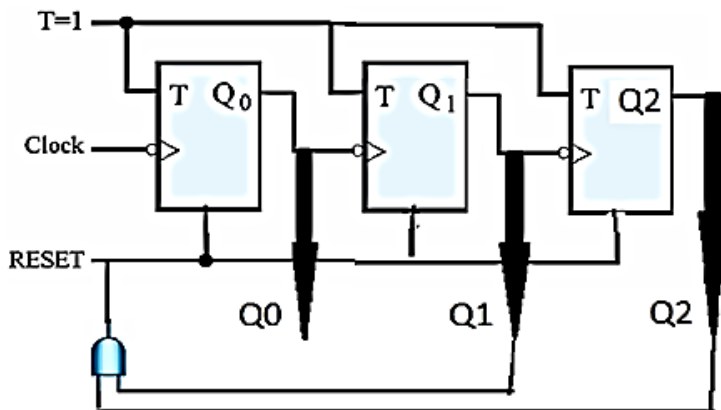
برای این کار مراحل زیر را به ترتیب دنبال می‌کنیم :

- ۱- تعداد فلیپ‌فلاپ‌ها را تعیین کرده و آن‌ها را پشت سر هم می‌کشیم.
- ۲- برای شمارنده‌های صعودی از کلاک پالس حساس به لبه منفی ، و برای شمارنده‌های نزولی از کلاک پالس حساس به لبه مثبت استفاده می‌کنیم.
- ۳- با استفاده از گیت‌های منطقی ، کاری می‌کنیم که در عدد مورد نظر تمام فلیپ‌فلاپ‌ها ریست شوند.

مثال : یک شمارنده صعودی آسنکرون مُد ۶ طراحی کنید.

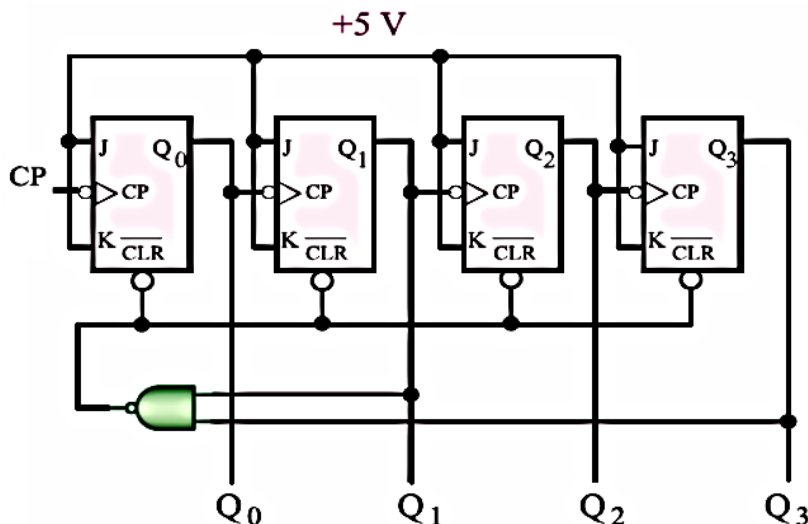
می‌خواهیم اعداد صفر (000) تا پنج (101) را بشماریم. پس سه عدد فلیپ‌فلاپ احتیاج داریم . و می‌خواهیم مدار در عدد شش (110) ریست شود.

از آنجایی که در عدد شش ، Q_1 , Q_2 هم‌زمان 1 می‌شوند ، آن‌ها را با هم AND کرده و به پایه RESET متصل می‌کنیم. با این کار به محض اینکه خروجی به عدد ۶ رسید ، تمام فلیپ‌فلاپ‌ها ریست می‌شوند و شمارش از اول شروع می‌گردد. داریم :

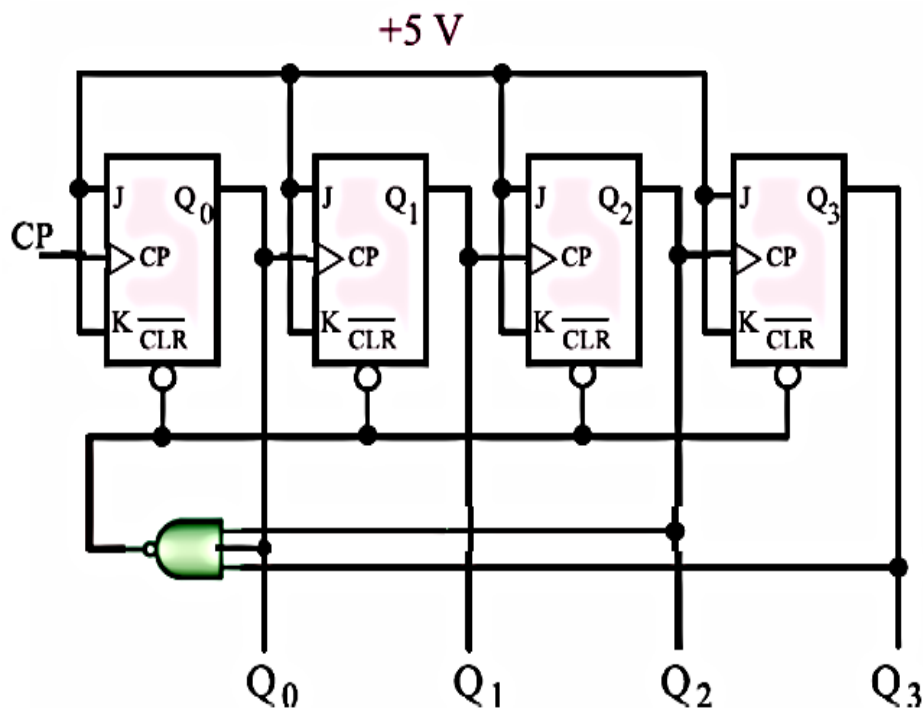
مثال : با استفاده از JK.F.F های حساس به RESET منفی ، یک شمارنده صعودی آسنکرون مُد ۱۰ طراحی کنید.

حل : عدد ۱۰ برابر است با : 1010 . پس باید Q_3 , Q_1 را AND کنیم . و چون RESET ها منفی هستند ، به جای AND از NAND استفاده می‌کنیم . داریم :

مثال : با استفاده از JK.F.F های حساس به RESET منفی ، یک شمارنده نزولی آسنکرون مُد ۱۳ طراحی کنید.

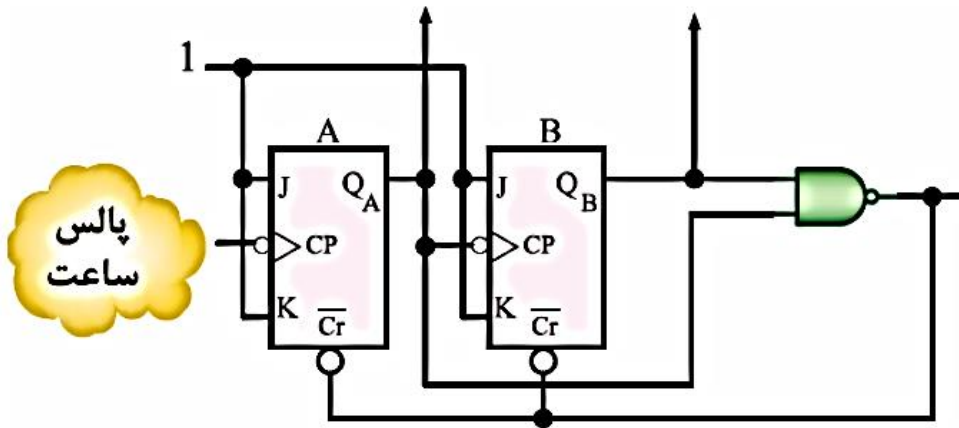
حل : چون شمارنده نزولی است ، از CP با لبه منفی استفاده می کنیم . عدد ۱۳ برابر است با : 1101
پس باید Q0 , Q2 , Q3 را AND کنیم . و چون RESET ها منفی هستند، به جای AND از NAND استفاده کرده ایم.
داریم :

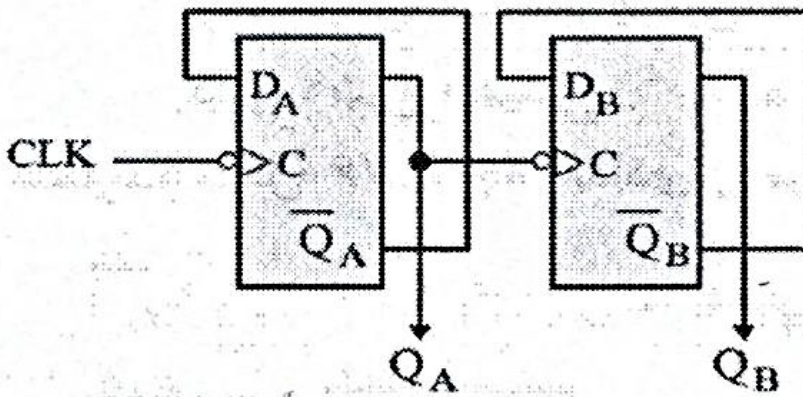
تمرین :

۱- هر یک از مدارهای زیر را به طور کامل تشریح کرده ، و نوع شمارنده را تعیین کنید.

الف :

ب :

جواب :

الف : CP هر طبقه از طبقه قبلش گرفته شده ، پس یک شمارنده آسنکرون است . از دو JK.F.F با کلاک پالس‌های حساس به لبه منفی ، و ریست منفی تشکیل شده است . چون از لبه منفی برای کلاک پالس استفاده شده ، شمارنده صعودی است. وقتی که $QA QB = 11$ شوند ، مدار ریست می‌شود ، پس مد ۳ است .

بنابراین یک شمارنده صعودی ، دوبیتی ، موازی ، آسنکرون ، مد ۳ است که اعداد ۰ تا ۲ را به ترتیب می‌شمارد .

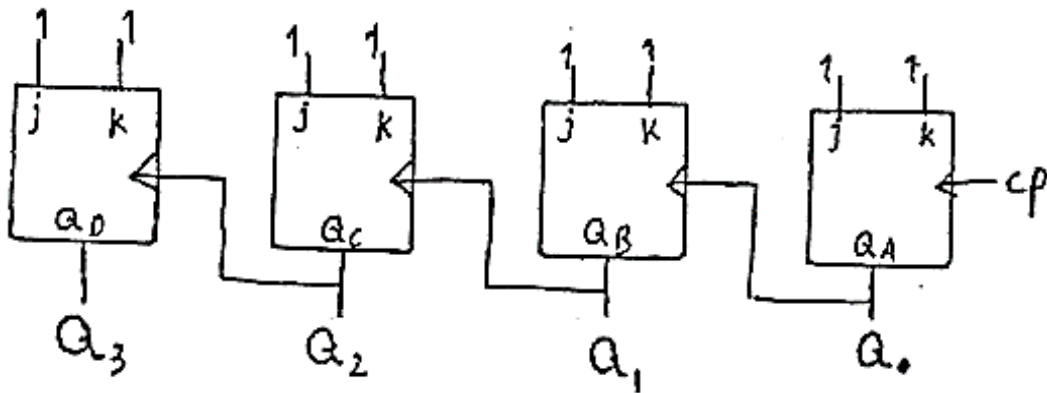
ب : CP هر طبقه از طبقه قبلش گرفته شده ، پس یک شمارنده آسنکرون است . از دو D.F.F با کلاک پالس‌های حساس به لبه منفی تشکیل شده است . چون از لبه منفی برای کلاک پالس استفاده شده ، شمارنده صعودی است. مدار ریست نمی‌شود ، پس مد ۴ است .

بنابراین یک شمارنده صعودی ، دوبیتی ، موازی ، آسنکرون ، مد ۴ است که اعداد ۰ تا ۳ را به ترتیب می‌شمارد .

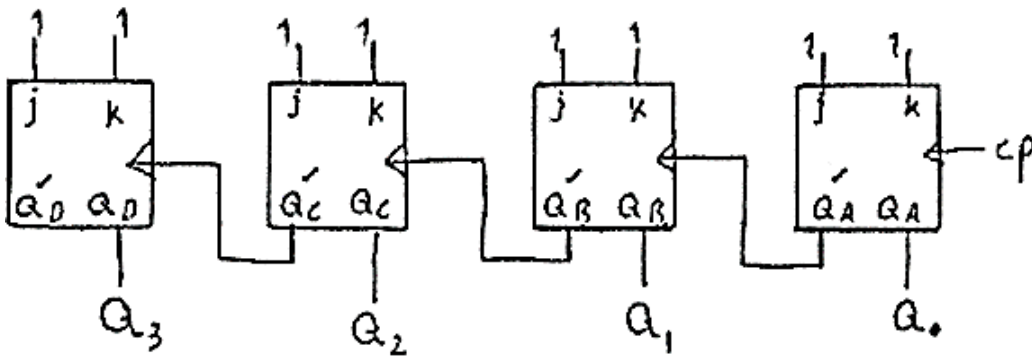
۲- هر یک از مدارهای زیر را تحلیل کرده و عملکرد آنرا به طور کامل تشریح نمایید.

در صورت امکان بگویید چه نوع شمارنده‌ای است.

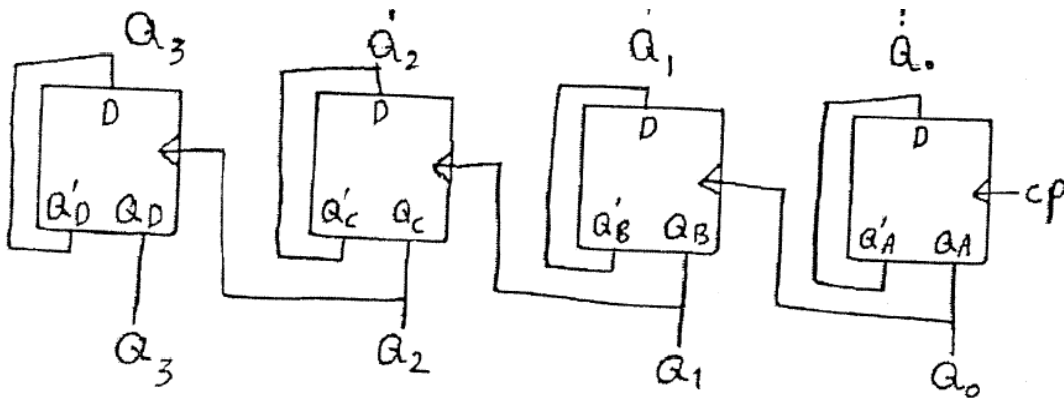
نکته: لبه مثبت Q' مانند لبه منفی Q عمل می‌کند و بالعکس.

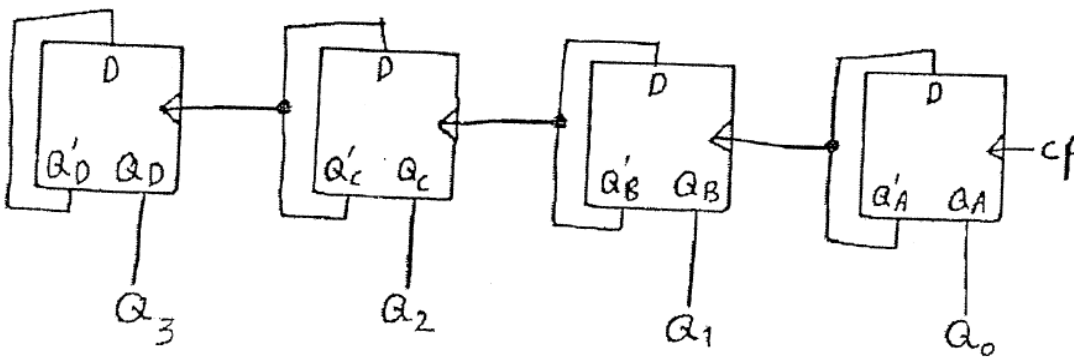
الف :

ب :

ج :

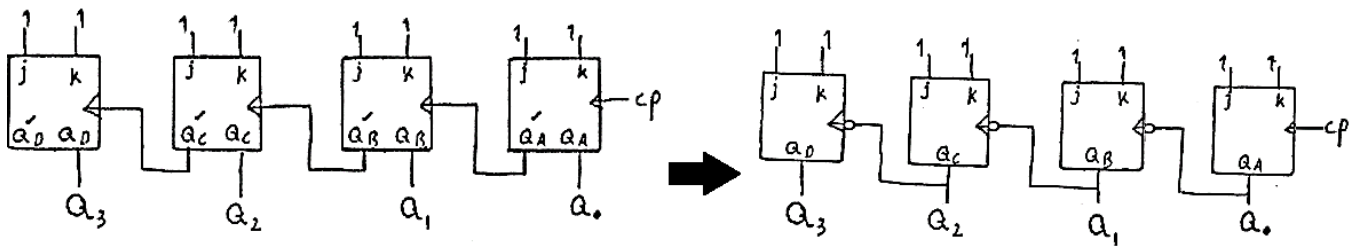

د :

جواب :

الف : CP هر طبقه از طبقه قبلش گرفته شده ، پس یک شمارنده آسنکرون است . از چهار JK.F.F با کلاک پالس‌های حساس به لبه مثبت تشکیل شده است . چون از لبه مثبت برای کلاک پالس استفاده شده ، شمارنده نزولی است . مدار ریست نمی‌شود ، پس مد ۱۶ است .

بنابراین یک شمارنده نزولی ، چهاربیتی ، موازی ، آسنکرون ، مد ۱۶ است که اعداد ۰ تا ۱۵ را به ترتیب می‌شمارد .
ب : می‌دانیم لبه مثبت Q' مانند لبه منفی Q عمل می‌کند و بالعکس . پس مدار فوق را می‌توان به شکل زیر کشید .

چنانچه مشاهد می‌شود مدار مانند قسمت الف است با این تفاوت که از لبه منفی CP استفاده شده ، پس شمارنده صعودی است . بنابراین یک شمارنده صعودی ، چهاربیتی ، موازی ، آسنکرون ، مد ۱۶ است که اعداد ۰ تا ۱۵ را به ترتیب می‌شمارد .

ج : مانند قسمت الف است با این تفاوت که از D.F.F استفاده شده است . بنابراین :

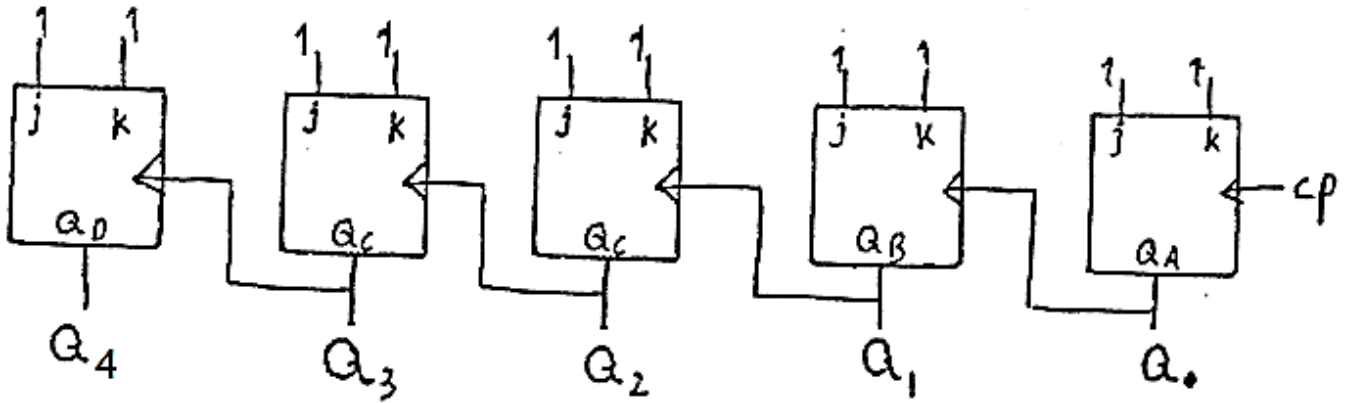
CP هر طبقه از طبقه قبلش گرفته شده ، پس یک شمارنده آسنکرون است . از چهار D.F.F با کلاک پالس‌های حساس به لبه مثبت تشکیل شده است . چون از لبه مثبت برای کلاک پالس استفاده شده ، شمارنده نزولی است . مدار ریست نمی‌شود ، پس مد ۱۶ است .

بنابراین یک شمارنده نزولی ، چهاربیتی ، موازی ، آسنکرون ، مد ۱۶ است که اعداد ۰ تا ۱۵ را به ترتیب می‌شمارد .
د : مانند قسمت ب است با این تفاوت که از D.F.F استفاده شده است . بنابراین :

یک شمارنده صعودی ، چهاربیتی ، موازی ، آسنکرون ، مد ۱۶ است که اعداد ۰ تا ۱۵ را به ترتیب می‌شمارد .

۳- یک شمارنده آسنکرون نزولی مد ۳۲ طراحی کنید.

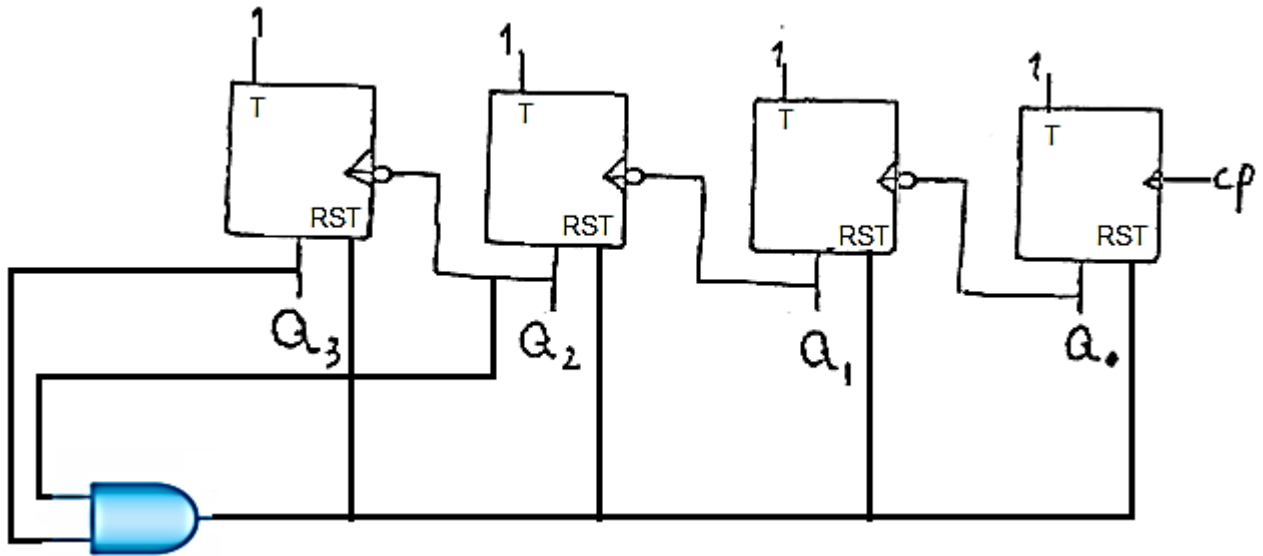
جواب : برای شمارنده‌های نزولی از CP های با لبه مثبت استفاده می‌کنیم . و از آنجاییکه $32 = 2^5$ است ، داریم :

۴- با استفاده از T.F.F های حساس به CLR مثبت ، یک شمارنده آسنکرون صعودی مد ۱۲ طراحی کنید.

جواب :

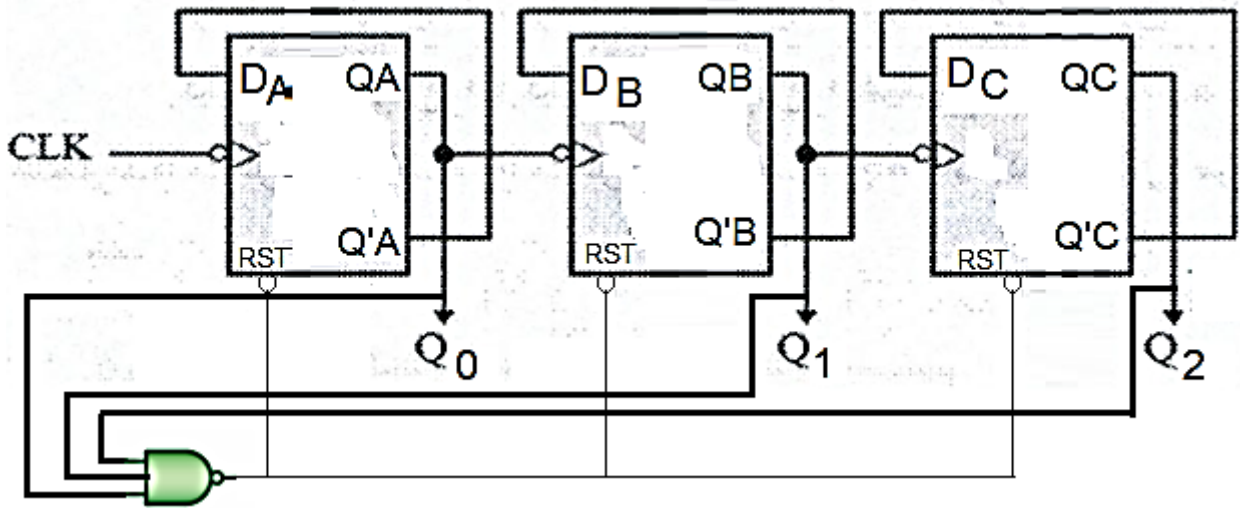
برای شمارنده‌های صعودی از CP های با لبه منفی استفاده می‌کنیم . و از آنجاییکه $12 = 1100$ است ، از چهار فلیپ فلاپ استفاده کرده و Q_3, Q_2 را AND می‌کنیم و به RESET می‌دهیم . داریم :

۵- با استفاده از D.F.F های حساس به CLR منفی ، یک شمارنده آسنکرون صعودی مد ۷ طراحی کنید.

جواب :

ابتدا باید با سه عدد D.F.F ، سه عدد T.F.F بسازیم . برای شمارنده های صعودی از CP های با لبه منفی استفاده می کنیم . از آنجاییکه حساس به CLR منفی است و $7 = 111$ است ، از سه عدد فلیپ فلاپ استفاده کرده و Q_2 ، Q_1 ، Q_0 را ANDN می کنیم و به RESET می دهیم . داریم :

فصل نهم : شمارنده‌های سنکرون (synchronou's counters)

در این فصل ابتدا به روش تحلیل ، و سپس روش طراحی شمارنده‌های سنکرون خواهیم پرداخت .

روش تحلیل شمارنده‌های سنکرون :

برای این کار مراحل زیر را به ترتیب دنبال می‌کنیم :

۱- ورودی‌ها و خروجی‌های مدار را نام‌گذاری می‌کنیم.

۲- رابطه خروجی‌ها را می‌یابیم.

۳- از روی جدول تحریک، جدول حالت را رسم می‌کنیم.

نکته : جدول زیر را جدول تحریک می‌گویند.

بعدی فعلی	S	R	D	J	K	T
۰ ۰	۰	X	۰	۰	X	۰
۰ ۱	۱	۰	۱	۱	X	۱
۱ ۰	۰	۱	۰	X	۱	۱
۱ ۱	X	۰	۱	X	۰	۰

جدول حالت :

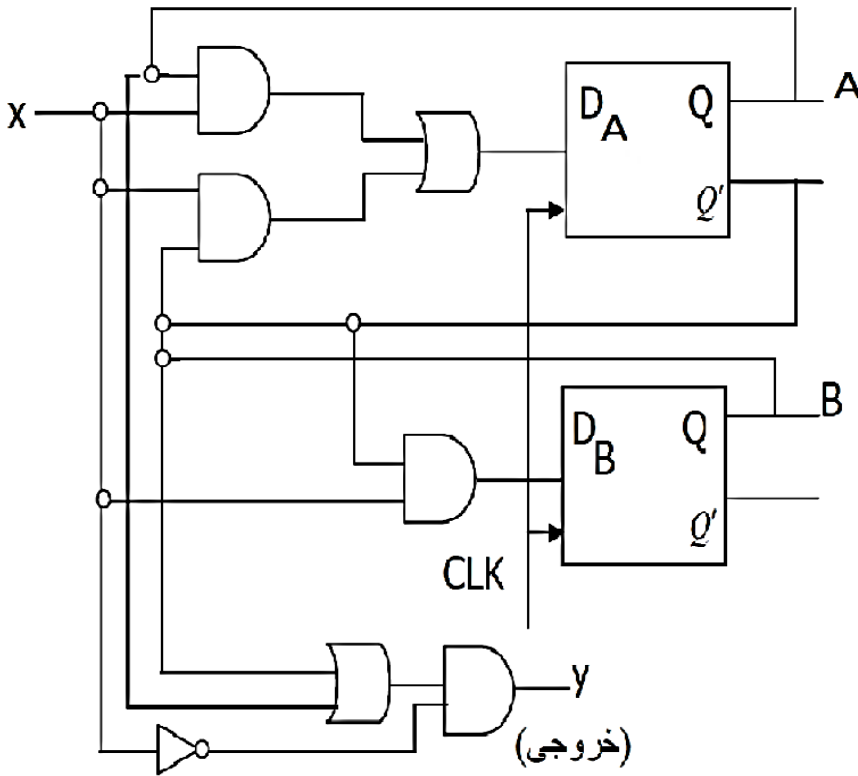
ترتیب زمانی ورودی‌ها، خروجی‌ها و وضعیت فلیپ فلاپ‌ها را در جدولی به نام جدول حالت می‌توان بیان نمود. این جدول شامل حالت فعلی، ورودی، حالت بعدی و خروجی است.

۴- دیاگرام حالت مدار را رسم می‌کنیم.

دیاگرام حالت (State Diagram) :

نموداری است که حالت فعلی، حالت بعدی و ورودی‌های مدار را یکجا نمایش می‌دهد.

مثال : مدار زیر را تحلیل کرده و طرز کار آنرا بیان کنید.

برای این کار مراحل زیر را به ترتیب دنبال می کنیم :

۱- ورودی ها و خروجی های مدار را نام گذاری می کنیم.

۲- رابطه خروجی ها را می یابیم.

۳- جدول حالت مدار را رسم می کنیم.

۴- دیاگرام حالت مدار را رسم می کنیم.

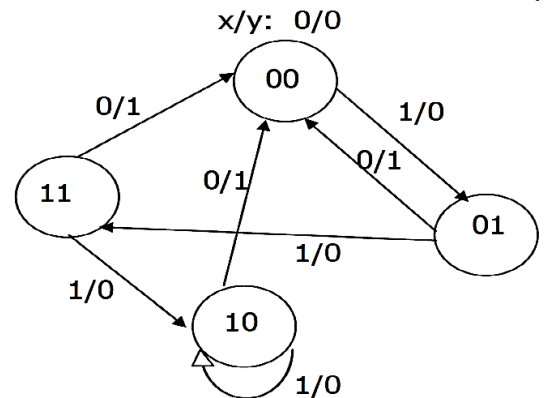
$$A(t+1) = A(t)x(t) + B(t)x(t)$$

$$B(t+1) = A'(x)x(t)$$

$$y = (A(t) + B(t))x'(t)$$

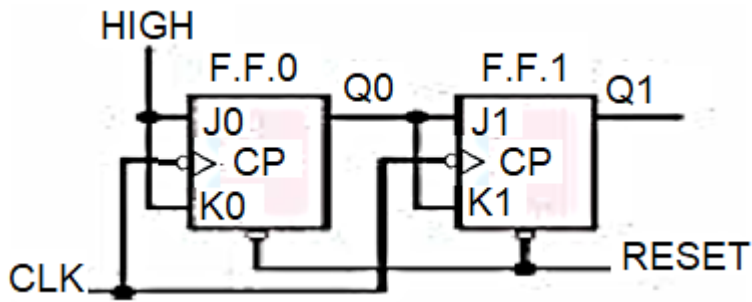
حالت فعلی		ورودی	حالت بعدی		خروجی
A	B		A	B	
.
.	.	۱	.	۱	.
.	۱	.	.	.	۱
.	۱	۱	۱	۱	.
۱	۱
۱	.	۱	۱	.	.
۱	۱	.	.	.	۱
۱	۱	۱	۱	.	.

جدول حالت

دیاگرام حالت

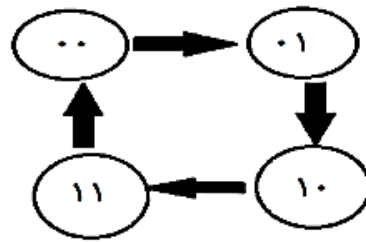
مثال: مدار زیر را تحلیل کرده، و طرز کار آنرا بیان کنید.

$$J_0=1 \quad K_0=1 \quad J_1=Q_0 \quad K_1=Q_0$$

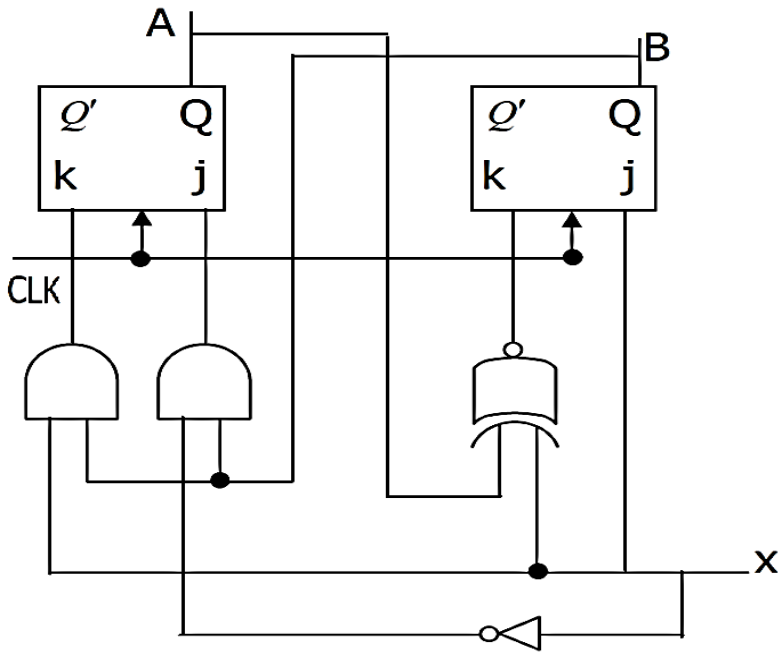
حالت فعلی						خروجی	
Q1	Q0	J1	K1	J0	K0	Q1	Q0
0	0	0	0	1	1	0	1
0	1	1	1	1	1	1	0
1	0	0	0	1	1	1	1
1	1	1	1	1	1	0	0

جدول حالت

دیاگرام حالت

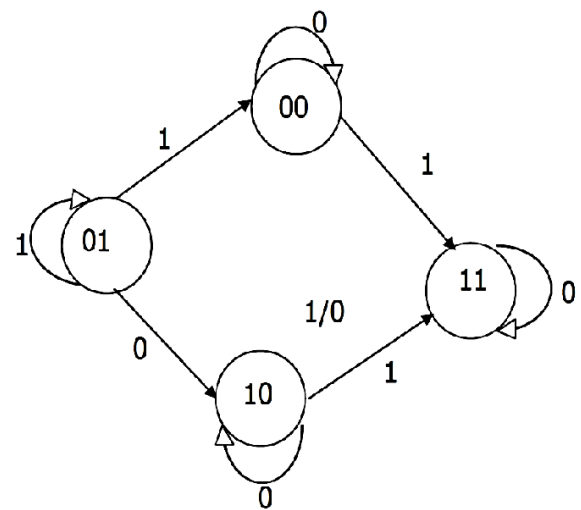
مثال : مدار زیر را تحلیل کرده ، و طرز کار آنرا بیان کنید.

$$j_A = Bx' \quad k_A = Bx \quad j_B = x \quad k_B = (A \oplus x)'$$

ورودی			بعدی			
فعلی			j_A	k_A	j_B	k_B
A	B	x	A	B	A	B
0	0	0	0	0	0	0
0	0	1	0	0	1	0
0	1	0	1	0	0	0
0	1	1	0	1	1	0
1	0	0	0	0	0	1
1	0	1	0	0	1	1
1	1	0	1	0	0	1
1	1	1	0	1	1	1

جدول حالت

دیاگرام حالت

روش طراحی شمارنده‌های سنکرون :

برای این کار مراحل زیر را به ترتیب دنبال می‌کنیم :

- ۱- دیاگرام حالت را رسم می‌کنیم.
- ۲- از روی دیاگرام حالت و جدول تحریک، جدول حالت را رسم می‌کنیم.

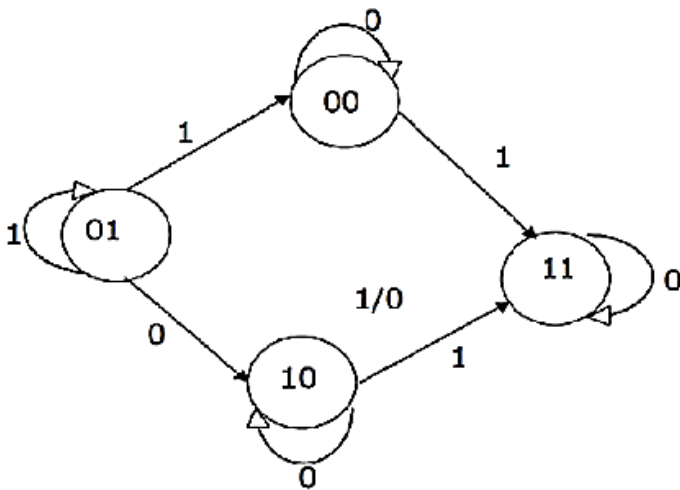
نکته : جدول زیر را جدول تحریک می‌گویند.

بعدي فعلی	S	R	D	J	K	T
۰ ۰	۰	X	۰	۰	X	۰
۰ ۱	۱	۰	۱	۱	X	۱
۱ ۰	۰	۱	۰	X	۱	۱
۱ ۱	X	۰	۱	X	۰	۰

۳- با استفاده از نقشه کارنو ، معادله تابع ورودی فلیپ فلاپها را به دست آوریم.

۴- مدار مورد نظر را طراحی می‌کنیم.

مثال : با استفاده از JK F.F یک شمارنده سنکرون طراحی کنید که اعداد زیر را به ترتیب بشمارد.

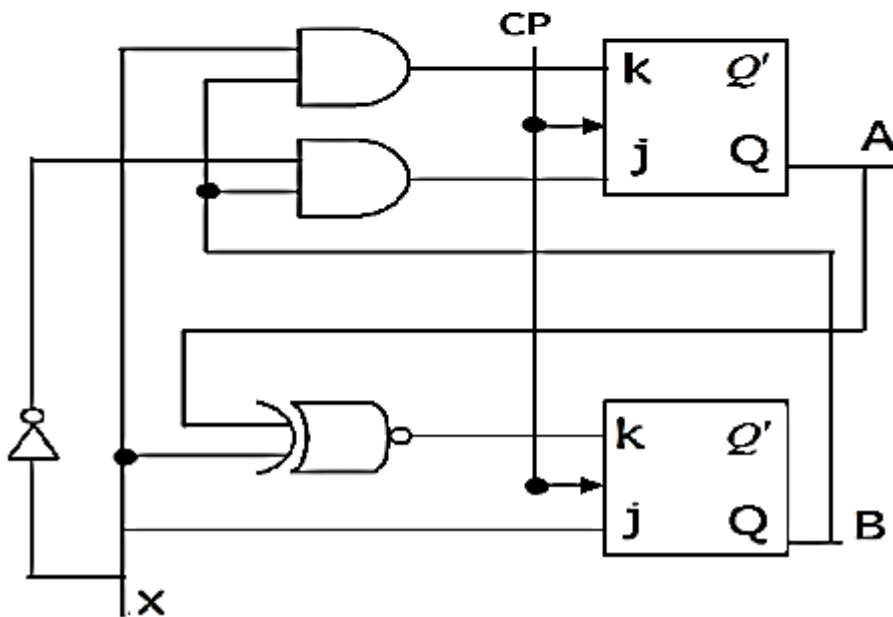
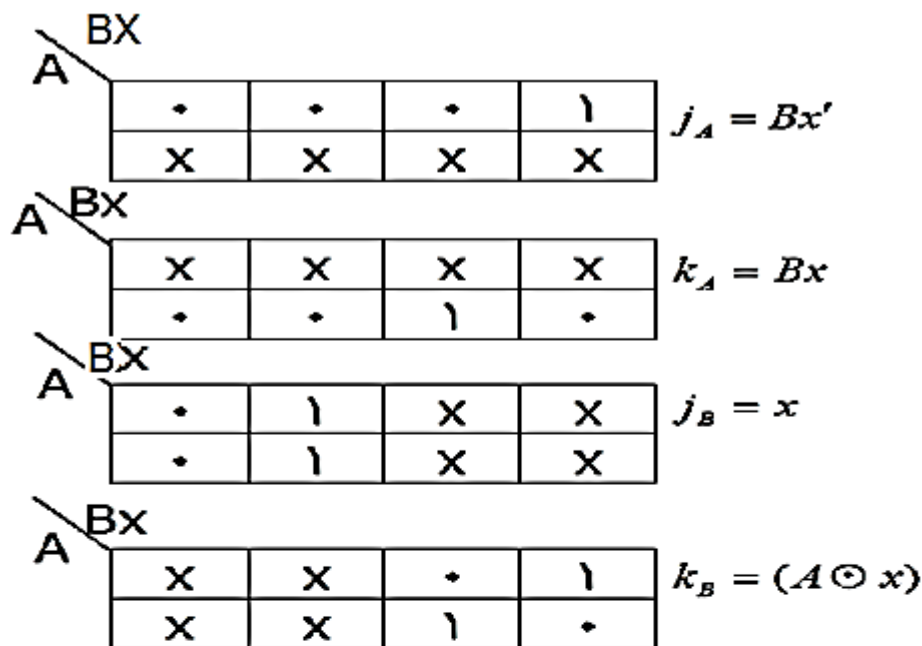

حل :

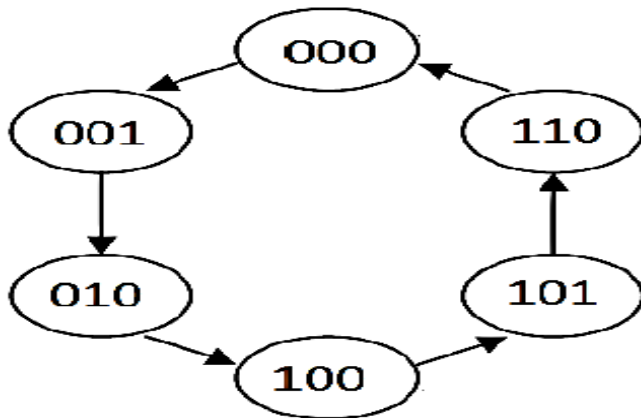
برای این کار مراحل زیر را به ترتیب دنبال می‌کنیم :

- ۱- دیاگرام حالت را رسم می‌کنیم.
- ۲- از روی دیاگرام حالت و جدول تحریک، جدول حالت را رسم می‌کنیم.
- ۳- با استفاده از نقشه کارنو ، معادله تابع ورودی فلیپ فلاپها را به دست آوریم.
- ۴- مدار مورد نظر را طراحی می‌کنیم.

ورودی فعلی			بعدی		J_A K_A		J_B K_B	
A	B	X	A	B	J_A	K_A	J_B	K_B
0	0	0	0	0	0	X	0	X
0	0	1	0	1	0	X	1	X
0	1	0	1	0	1	X	X	1
0	1	1	0	1	0	X	X	0
1	0	0	1	0	X	0	0	X
1	0	1	1	1	X	0	1	X
1	1	0	1	1	X	0	X	0
1	1	1	0	0	X	1	X	1

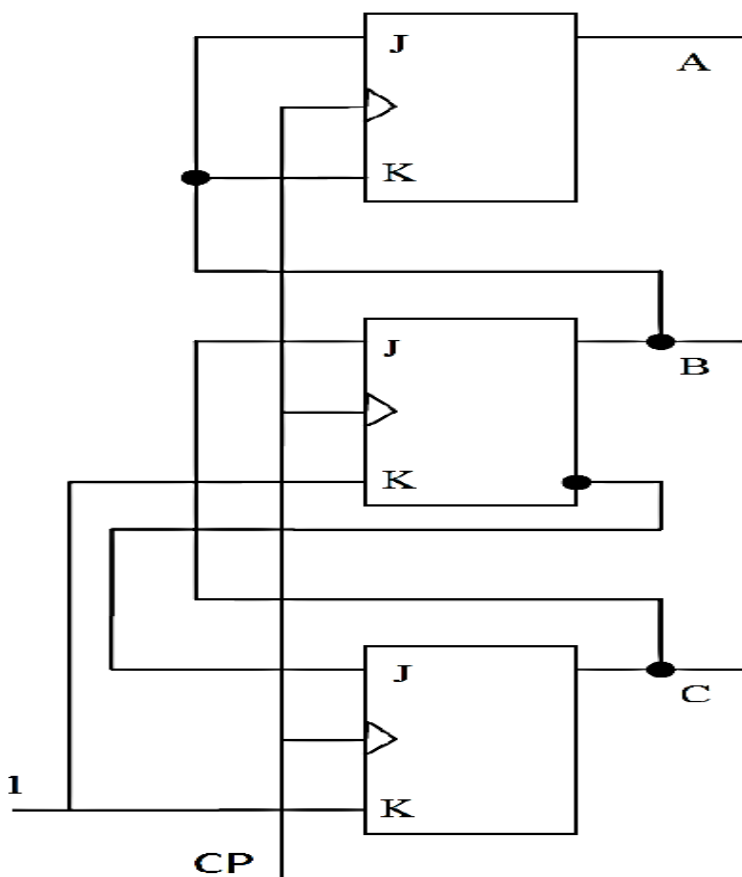

مثال : با استفاده از JK F.F یک شمارنده سنکرون طراحی کنید که اعداد زیر را ترتیب بشمارد.

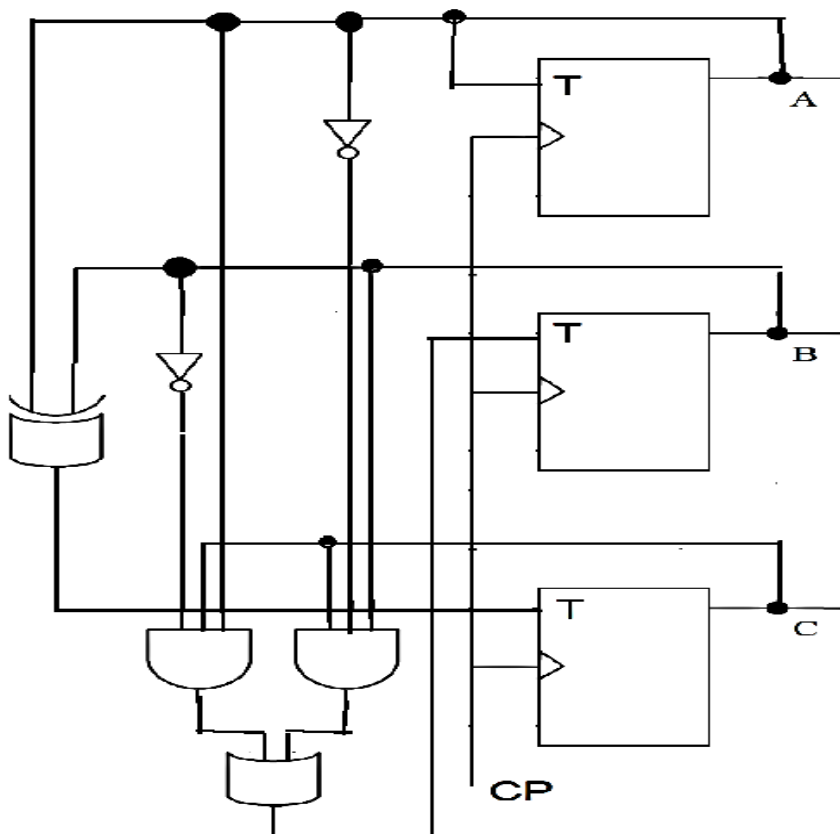
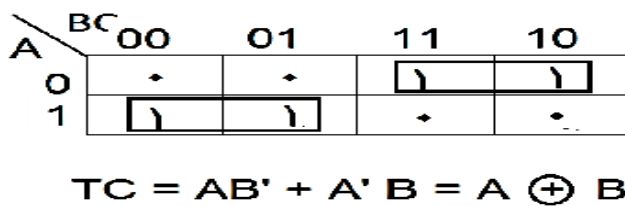
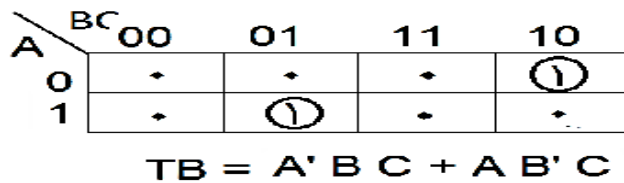
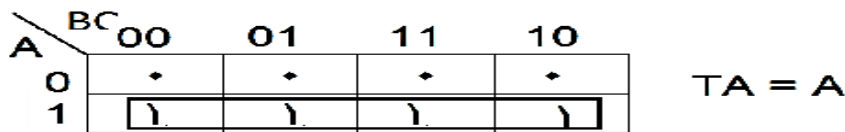
حالت فعلی			حالت بعدی			ورودی‌های فلیپ‌فلاپ‌ها					
A	B	C	A	B	C	JA	KA	JB	KB	JC	KC
0	0	0	0	0	1	0	X	0	X	1	X
0	0	1	0	1	0	0	X	1	X	X	1
0	1	0	1	0	0	1	X	X	1	0	X
1	0	0	1	0	1	X	0	0	X	1	X
1	0	1	1	1	0	X	0	1	X	X	1
1	1	0	0	0	0	X	1	X	1	0	X

$$\begin{aligned}
 JA &= B & KA &= \overline{B} & JB &= C & KB &= 1 \\
 JC &= \overline{B} & KC &= 1 & & & &
 \end{aligned}$$

مثال : با استفاده از T.F.F یک شمارنده سنکرون سه بیتی را طوری طراحی کنید که یک عدد سه بیتی از ورودی بگیرد و حاصل جمع ارقام را در خروجی خود نشان دهد.

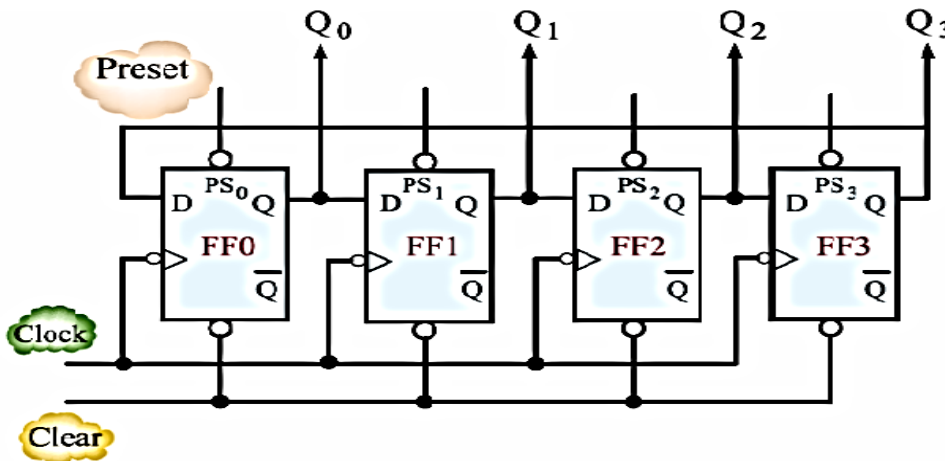
فعلی			بعدی			TA TB TC		
A	B	C	A	B	C	TA	TB	TC
0	0	0	0	0	0	0	0	0
0	0	1	0	0	1	0	0	0
0	1	0	0	0	1	0	1	1
0	1	1	0	1	0	0	0	1
1	0	0	0	0	1	1	0	1
1	0	1	0	1	0	1	1	1
1	1	0	0	1	0	1	0	0
1	1	1	0	1	1	1	0	0

شمارنده های خاص :

شمارنده حلقوی یا دایره‌ای (Ring Counter) :

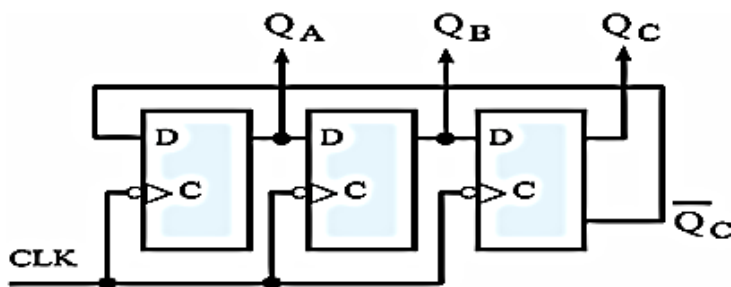
شمارنده حلقوی از ترکیب فلیپ فلاپ‌های نوع D به گونه‌ای شکل می‌گیرد ، که خروجی Q آخرین فلیپ فلاپ ، به ورودی D اولین فلیپ فلاپ فیدبک شده باشد . شکل زیر شمارنده حلقوی ۴ بیتی را نشان می‌دهد.

تعداد پالس‌های ساعت ورودی	خروجی‌ها				شمارش دهمی خروجی $N = (Q_3 Q_2 Q_1 Q_0)$
	Q_3	Q_2	Q_1	Q_0	
0	0	0	0	1	1
1	0	0	1	0	2
2	0	1	0	0	4
3	1	0	0	0	8
4	0	0	0	1	1

شمارنده جانسون (Johnson Counter) :

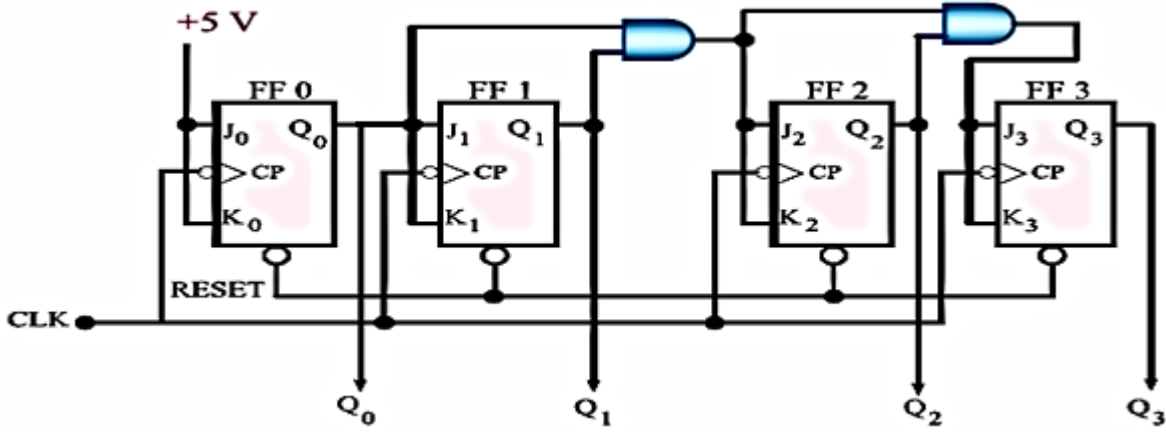
این شمارنده یک شیفت رجیستر با ورودی سری و خروجی سری است ؛ که در آن Q' آخرین فلیپ فلاپ به ورودی D اولین فلیپ فلاپ متصل شده است. در شکل زیر شمارنده جانسون ۳ بیتی را مشاهده می‌کنید.

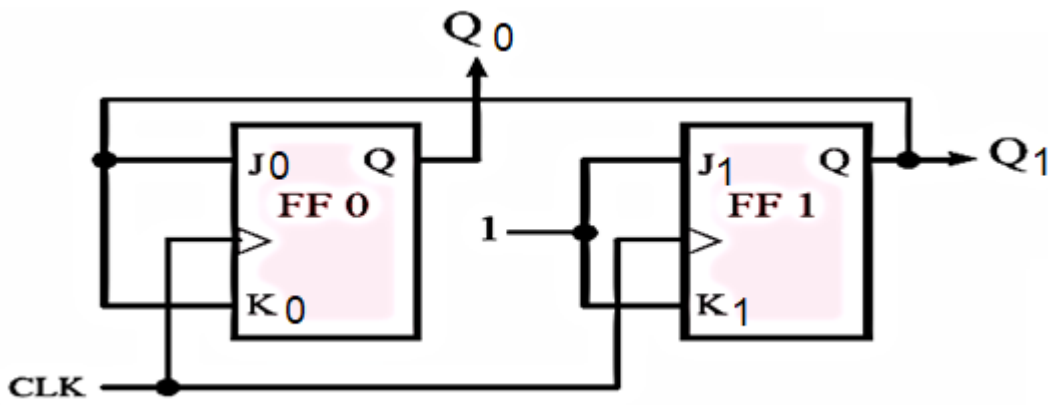
پالس ساعت	Q_A	Q_B	Q_C
0	0	0	0
1	1	0	0
2	1	1	0
3	1	1	1
4	0	1	1
5	0	0	1

تمرین :

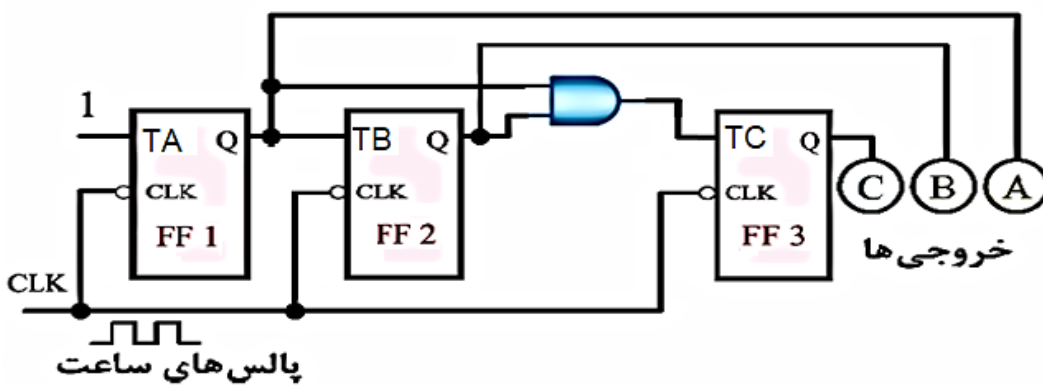
۱- هر يك از مدارهای زیر را به طور کامل تشریح کرده ، و نوع شمارنده را تعیین کنید.

الف :

ب :

ج :

جواب :

الف : CP تمام طبقات یکی است ، پس یک شمارنده سنکرون است . پس برای تحلیل آن مراحل زیر را به ترتیب دنبال می کنیم : ۱- ورودی ها و خروجی های مدار را نام گذاری می کنیم . ۲- رابطه خروجی ها را می یابیم .

۳- از روی جدول تحریک، جدول حالت را رسم می کنیم .

بعدی	K	J	فعلی
۰	X	۰	۰
۱	X	۱	۰
۰	۱	X	۱
۱	۰	X	۱

نکته : جدول تحریک JK.F.F عبارت است از :

۴- دیاگرام حالت مدار را رسم می کنیم .

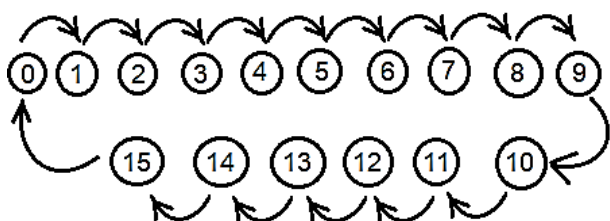
ورودی فلیپ فلاپها عبارتند از :

$$J_0 = K_0 = 1 , J_1 = K_1 = Q_0 , J_2 = K_2 = Q_0 Q_1 , J_3 = K_3 = Q_0 Q_1 Q_2$$

جدول حالت :

	حالت فعلی				ورودی فلیپ فلاپها								حالت بعدی					
	Q_3	Q_2	Q_1	Q_0	J_3	K_3	J_2	K_2	J_1	K_1	J_0	K_0	Q_3	Q_2	Q_1	Q_0		
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	0	1	1
1	0	0	0	1	0	0	0	0	1	1	1	1	0	0	1	0	0	2
2	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1	1	3	
3	0	0	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1	0	1	0	0	4	
4	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	1	0	1	5	
5	0	1	0	1	0	0	0	0	1	1	1	1	0	1	1	0	6	
6	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	1	1	1	7	
7	0	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	8	
8	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	0	1	9	
9	1	0	0	1	0	0	0	0	1	1	1	1	1	0	1	0	10	
10	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	0	1	1	11	
11	1	0	1	1	0	0	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	12	
12	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	0	1	13	
13	1	1	0	1	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	1	0	14	
14	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0	1	1	1	1	1	1	15	
15	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0	0	

دیاگرام حالت :

پس مدار فوق یک شمارنده چهار بیتی ، سنکرون ، صعودی ، مد ۱۶ است ، و اعداد 0 تا 15 را به ترتیب می شمارد .

ب: CP تمام طبقات یکی است ، پس یک شمارنده سنکرون است . پس برای تحلیل آن مراحل زیر را به ترتیب دنبال می کنیم : ۱- ورودی ها و خروجی های مدار را نام گذاری می کنیم. ۲ - رابطه خروجی ها را می یابیم.

۳- از روی جدول تحریک، جدول حالت را رسم می کنیم.

بعدی	K	J	فعلی
۰	X	۰	۰
۱	X	۱	۰
۰	۱	X	۱
۱	۰	X	۱

نکته : جدول تحریک JK.F.F عبارت است از :

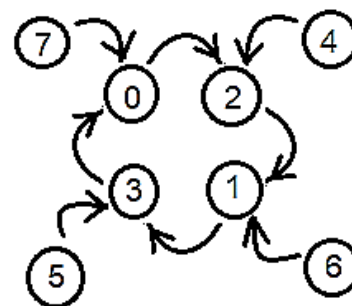
۴- دیاگرام حالت مدار را رسم می کنیم.

ورودی فلیپ فلاپها عبارتند از :

$$J_0 = K_0 = Q_1 \quad , \quad J_1 = K_1 = 1$$

جدول حالت :

	حالت فعلی		ورودی فلیپ فلاپها				حالت بعدی		
	Q_1	Q_0	J_1	K_1	J_0	K_0	Q_1	Q_0	
0	0	0	1	1	0	0	1	0	2
1	0	1	1	1	0	0	1	1	3
2	1	0	1	1	1	1	0	1	1
3	1	1	1	1	1	1	0	0	0
4	0	0	1	1	0	0	1	0	2
5	0	1	1	1	0	0	1	1	3
6	1	0	1	1	1	1	0	1	1
7	1	1	1	1	1	1	0	0	0

دیاگرام حالت :

پس مدار فوق یک شمارنده دو بیتی ، سنکرون ، نامنظم است ، و اعداد بالا را می شمارد .

ج: CP تمام طبقات یکی است ، پس یک شمارنده سنکرون است . پس برای تحلیل آن مراحل زیر را به ترتیب دنبال می کنیم : ۱- ورودی ها و خروجی های مدار را نام گذاری می کنیم . ۲ - رابطه خروجی ها را می یابیم .

۳- از روی جدول تحریک، جدول حالت را رسم می کنیم.

بعدي	T	فعلي
۰	۰	۰
۱	۱	۰
۰	۱	۱
۱	۰	۱

نکته : جدول تحریک T.F.F عبارت است از :

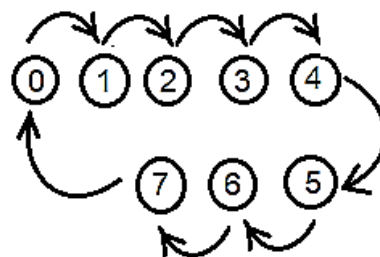
۴- دیاگرام حالت مدار را رسم می کنیم.

ورودی فلیپ فلاپ ها عبارتند از :

$$T_A = 1 \quad , \quad T_B = Q_A \quad , \quad T_C = Q_A Q_B$$

جدول حالت :

	حالت فعلی			ورودی f.f ها			حالت بعدی			
	Q_C	Q_B	Q_A	T_C	T_B	T_A	Q_C	Q_B	Q_A	
0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	1
1	0	0	1	0	1	1	0	1	0	2
2	0	1	0	0	0	1	0	1	1	3
3	0	1	1	1	1	1	1	0	0	4
4	1	0	0	0	0	1	1	0	1	5
5	1	0	1	0	1	1	1	1	0	6
6	1	1	0	0	0	1	1	1	1	7
7	1	1	1	1	1	1	0	0	0	0

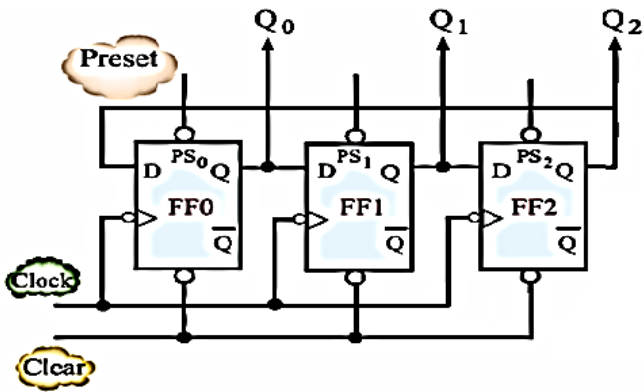

دیاگرام حالت :

پس مدار فوق یک شمارنده سه بیتی ، سنکرون ، صعودی ، مد ۸ است ، و اعداد 0 تا ۷ را به ترتیب می شمارد .

۲- یک مدار شمارنده حلقوی سه بیتی را رسم کرده، و جدول صحت آنرا بکشید.

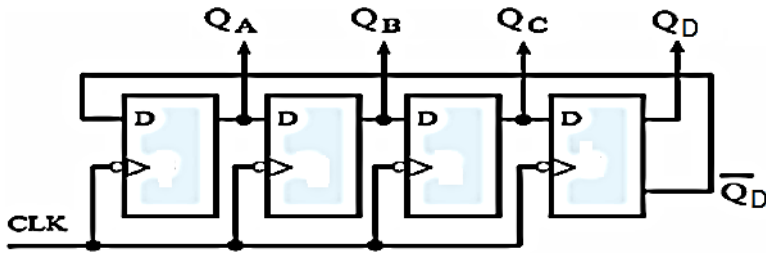
جواب :

تعداد پالس های ساعت ورودی	خروجی ها			شمارش ده دهی خروجی $N=(Q_3Q_2Q_1Q_0)$
	Q_2	Q_1	Q_0	
0	0	0	1	1
1	0	1	0	2
2	1	0	0	4
3	0	0	1	1

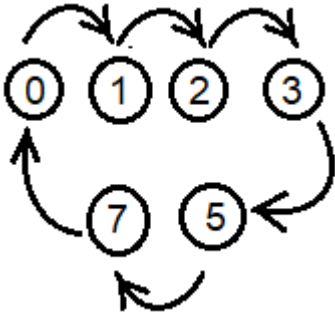
۳- یک مدار شمارنده جانسون سه بیتی را رسم کرده، و جدول صحت آنرا بکشید.

جواب :

پالس ساعت	Q_A	Q_B	Q_C	Q_D
0	0	0	0	0
1	1	0	0	0
2	1	1	0	0
3	1	1	1	0
4	1	1	1	1
5	0	1	1	1
6	0	0	1	1
7	0	0	0	1
8	0	0	0	0

۴- شمارنده‌ای با استفاده از فلیپ فلاپ T طراحی نمایید که اعداد زیر را به ترتیب بشمارد.

جواب :

برای این کار مراحل زیر را به ترتیب دنبال می‌کنیم :

۱- دیاگرام حالت را رسم می‌کنیم.

۲- از روی دیاگرام حالت و جدول تحریک، جدول حالت را رسم می‌کنیم.

بعدی	T	فعلی
۰	۰	۰
۱	۱	۰
۰	۱	۱
۱	۰	۱

نکته : جدول تحریک T.F.F عبارت است از :

۳- با استفاده از نقشه کارنو ، معادله تابع ورودی فلیپ فلاپ‌ها را به دست آوریم.

۴- مدار مورد نظر را طراحی می‌کنیم.

جدول حالت :

	حالت فعلی			حالت بعدی			ورودی f.f ها			
	Q_C	Q_B	Q_A	Q_C	Q_B	Q_A	T_C	T_B	T_A	
0	0	0	0	0	0	1	1	0	0	1
1	0	0	1	0	1	0	2	0	1	1
2	0	1	0	0	1	1	3	0	0	1
3	0	1	1	1	0	1	5	1	1	0
4	1	0	0	X	X	X	X	X	X	X
5	1	0	1	1	1	1	7	0	1	0
6	1	1	0	X	X	X	X	X	X	X
7	1	1	1	0	0	0	0	1	1	1

حال ورودی‌ها را طراحی می‌کنیم.

TA :

		QB QA	00	01	11	10
QC	0	1	1	0	1	
	1	X	0	1	X	

$$TA = Q'A + QC.QB + Q'C.Q'B$$

TB :

		QB QA	00	01	11	10
QC	0	0	1	1	0	
	1	X	1	1	X	

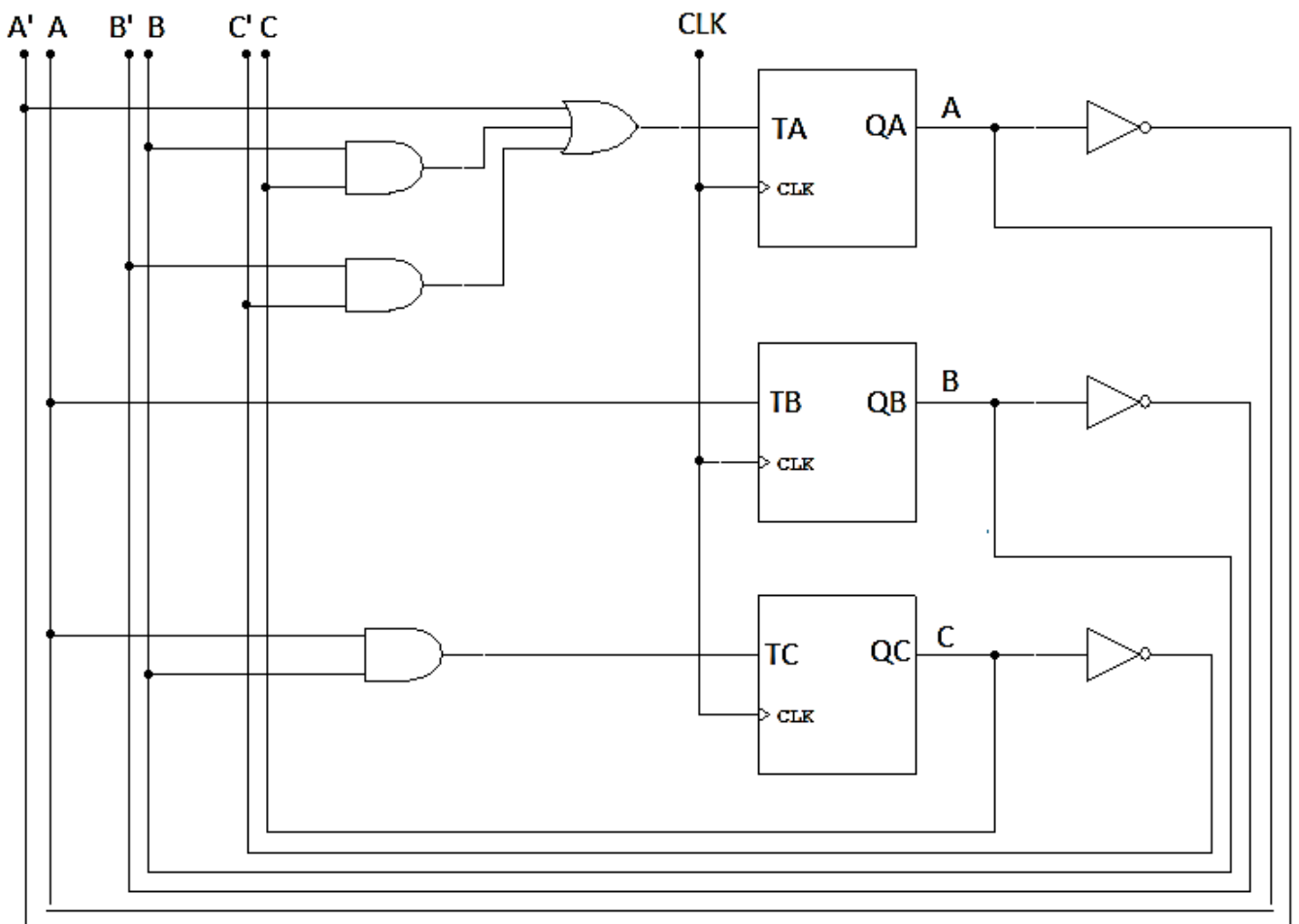
$$TB = QA$$

TC :

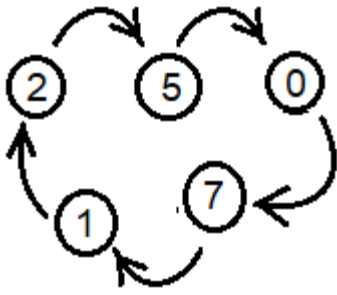
		QB QA	00	01	11	10
QC	0	0	0	1	0	
	1	X	0	1	X	

$$TC = QB.QA$$

و در پایان مدار را طراحی می‌کنیم.

۵- با استفاده از T.F.F یک شمارنده سنکرون را طوری طراحی کنید که اعداد زیر را به ترتیب بشمارد.

جواب :

برای این کار مراحل زیر را به ترتیب دنبال می‌کنیم :

۱- دیاگرام حالت را رسم می‌کنیم.

۲- از روی دیاگرام حالت و جدول تحریک، جدول حالت را رسم می‌کنیم.

بعدي	T	فعلي
۰	۰	۰
۱	۱	۰
۲	۱	۱
۳	۰	۱

نکته : جدول تحریک T.F.F عبارت است از :

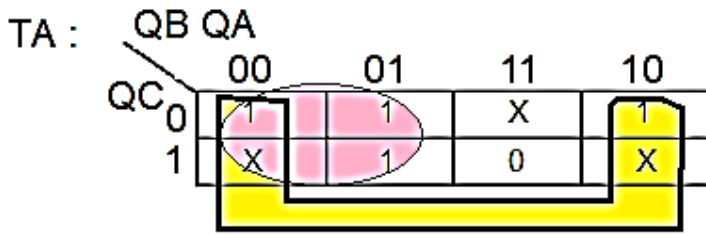
۳- با استفاده از نقشه کارنو ، معادله تابع ورودی فلیپ فلاپ‌ها را به دست آوریم.

۴- مدار مورد نظر را طراحی می‌کنیم.

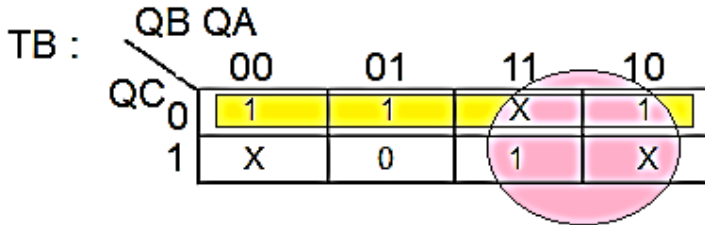
جدول حالت :

	حالت فعلی			حالت بعدی			ورودی f.f ها			
	Q_C	Q_B	Q_A	Q_C	Q_B	Q_A	T_C	T_B	T_A	
0	0	0	0	1	1	1	7	1	1	1
1	0	0	1	0	1	0	2	0	1	1
2	0	1	0	1	0	1	5	1	1	1
3	0	1	1	X	X	X	X	X	X	X
4	1	0	0	X	X	X	X	X	X	X
5	1	0	1	0	0	0	0	1	0	1
6	1	1	0	X	X	X	X	X	X	X
7	1	1	1	0	0	1	1	1	1	0

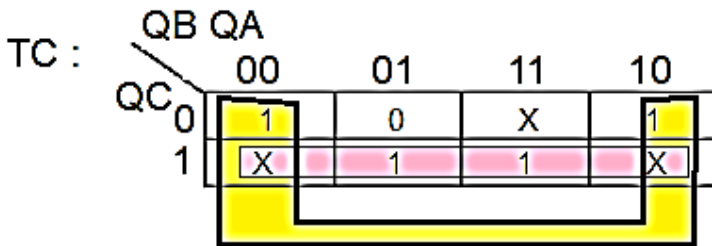
حال ورودی‌ها را طراحی می‌کنیم.

$$TA = Q'A + Q'B$$

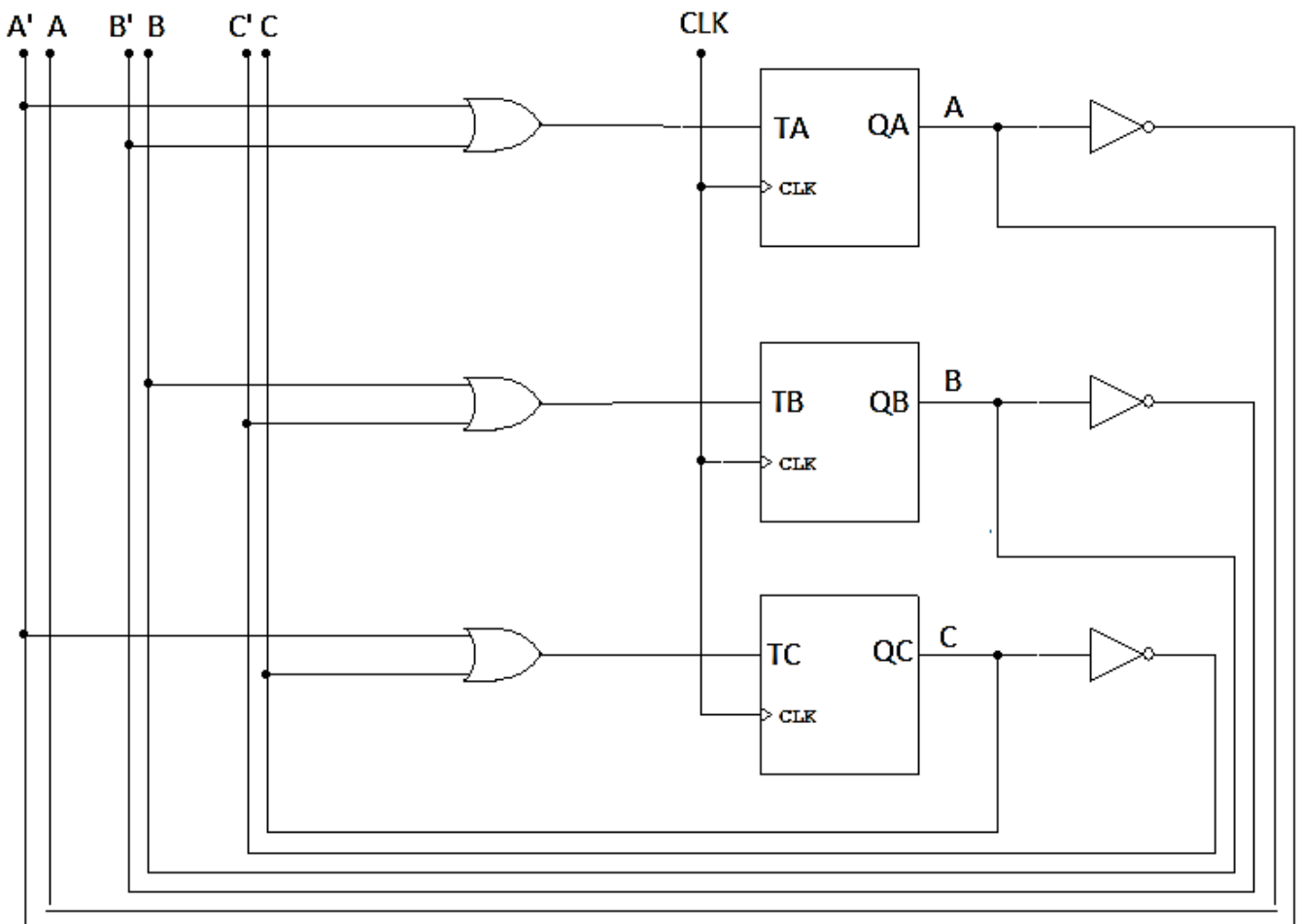

$$TB = Q'C + QB$$

$$TC = Q'A + QC$$

و در پایان مدار را طراحی می‌کنیم.

حال ورودی‌ها را طراحی می‌کنیم .

D0 :

		Q1Q0			
		00	01	11	10
Q3Q2	00	1	0	0	1
	01	1	0	0	1
	11	X	X	X	X
	10	1	0	X	X

$$D0 = Q'1.Q'0 + Q'3.Q'0$$

D1 :

		Q1Q0			
		00	01	11	10
Q3Q2	00	0	1	0	1
	01	0	1	0	1
	11	X	X	X	X
	10	0	0	X	X

$$D1 = Q1.Q'0 + Q'3.Q'1.Q0$$

D2 :

		Q1Q0			
		00	01	11	10
Q3Q2	00	0	0	1	0
	01	1	1	0	1
	11	X	X	X	X
	10	0	0	X	X

$$D2 = Q2.Q'0 + Q2.Q'1 + Q'2.Q1.Q0$$

D3 :

		Q1Q0			
		00	01	11	10
Q3Q2	00	0	0	0	0
	01	0	0	1	0
	11	X	X	X	X
	10	1	0	X	X

$$D3 = Q3.Q'0 + Q2.Q1.Q0$$

و در پایان مدار را طراحی می‌کنیم.

